

GREGORIUS GYÖNGYÖSI

VITAE FRATRUM EREMITARUM
ORDINIS SANCTI PAULI
PRIMI EREMITAE

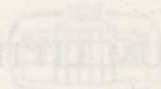
EREMPTARUM

ORDINIS SANCTI PAULI
PRIMI EREMITAE

REDACT

ANTONIUS PIRNAT ET LADISLAUS SZÖRENYI

FRANCISCUS L. HERVAY

INSTITUTUM HUNGARICUM
ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
SECTIO LITTERARUM HUMANIORUM

BIBLIOTHECA SCRIPTORUM MEDII RECENTISQUE
AEVORUM

CONDITA A LADISLAO JUHÁSZ

SERIES NOVA

TOMUS XI

CONSILIUM EDITORUM

ST. BORZSÁK, T. KLANICZAY, P. KULCSÁR,
G. SZÉKELY

REDIGUNT

ANTONIUS PIRNÁT ET LADISLAUS SZÖRÉNYI

INSTITUTUM LITTERARUM
ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNGARICAE
SECTIO LITTERARUM RENASCENTIUM

30783

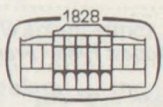
GREGORIUS GYÖNGYÖSI

VITAE FRATRUM EREMITARUM ORDINIS SANCTI PAULI PRIMI EREMITAE

EDIDIT

FRANCISCUS L. HERVAY

Einleitung	9
Der Orden der Eremiten	11
Gregorius Gyöngyösi	12
Das Werk des Gregorius Gyöngyösi	14
Die Entstehung der <i>Vita fratrum</i>	18
Die Quellen der <i>Vita fratrum</i>	20
Die handschriftliche Überlieferung	21
Zur Textgestaltung der Edition	25
Vorzeichnis abgekürzter Werke und Quellen	26
Anderer wichtigerer Darstellungen zur Geschichte des Paulinerordens	28
Zeichen und Abkürzungen	29
<i>Vitae fratrum eremitarum ordinis sancti Pauli primi eremitae</i>	31
Prologus	33
Capitulum	35
1 De continuata origine vitae heremiticae in Hungaria	35
2 De transitu Waczi heremite ad insulam deserti Pliisensis	36
3 De fundatione monasterii Sancti Jacobi in Patsch anno 1216	37
4 De m. co. vivendi, quem tradidit dominus Bartholomaeus episcopus Quinquagesimo	37
5 Incipit vita fratris Eusebii adhuc secularis	38
6 Continuatio eiusdem in deserto	39
7 Fieris Eusebii exemplo multi convalescentes et diversa monasteria eriguntur	41
8 Fieris Eusebii constructio m. 4786. ad insulam Pliisensis Cruxis prope Strigoni anno 1230	42
9 Benedicti fratris Stephani Cruxis in Pliisensi J. 1230	43
10 Fieris Eusebii sequitur viviendi ratio Paulus episcopus Venerabilis	43
11 O...	45

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1988

ANATVYHON ANBOMAMA GIT 1
 11.11.88 11.11.88 11.11.88

507663

Diese Ausgabe erschien mit Unterstützung des
„Programms zur Erschließung, Registrierung und Veröffentlichung
der ungarischen Kulturdenkmäler und Geschichtsquellen“.

HUNGARICA
M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

ISBN 963 05 4873 9

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1988 · Franciscus L. Hervay

HU ISSN 0133-6711

Printed in Hungary
88-6192 — Szegedi Nyomda

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
Könyvtár 62.98/10.89.sz.

CONSPECTUS RERUM

Einleitung	9
Der Orden der Eremiten	11
Gregorius Gyöngyösi	12
Die Werke des Gregorius Gyöngyösi	14
Die Entstehung der <i>Vitae fratrum</i>	18
Die Quellen der <i>Vitae fratrum</i>	20
Die handschriftliche Überlieferung der <i>Vitae fratrum</i>	21
Zur Textgestaltung der Edition	25
Verzeichnis abgekürzt zitierter Werke und Quellen	26
Andere wichtigere Darstellungen zur Geschichte des Paulinerordens	28
Zeichen und Abkürzungen	29
Vitae fratrum eremitarum ordinis sancti Pauli primi eremitae	31
Prologus	33
Caput	35
1 De conventuali origine vitae heremiticae in Hungaria	35
2 De transitu Waacz heremitae ad interiora deserti Pilisiensis	36
3 De fundatione monasterii Sancti Jacobi in Patach anno 1215	37
4 De modo vivendi, quem tradidit dominus Bartholomaeus episcopus Quinqueecclesiensis	37
5 Incipit vita fratris Eusebii adhuc secularis	38
6 Continuatio eiusdem in deserto	39
7 Fratris Eusebii exemplo multi convertebantur et diversa monasteria erigebantur	41
8 Frater Eusebius construi fecit monasterium Sanctae Crucis prope Stri- gonio anno 1250	42
9 Distichon fratris Stephani Warsani super fundatione monasterii Sanctae Crucis in Pilisio	43
10 Frater Eusebius petiit regulam ... modum vivendi dedit Paulus epi- scopus Vesprimiensis	43
11 Quare fratres sancti Pauli primi heremitae olim nominabantur ordinis sancti Augustini episcopi?	45

12 Quare fratres Sanctae Crucis vocabantur, cum tamen erant sancti Pauli primi eremitae?	46
13 De obitu fratris Eusebii et de substitutione alterius scilicet fratris Benedicti	47
14 Frater Benedictus prior de Sancta Cruce eligitur in priorem provincialem anno Domini 1270	48
15 Hisce temporibus incidentia multa	49
16 De felici transitu fratris Benedicti prioris provincialis	50
17 De electione et vita fratris Stephani prioris provincialis et confirmatione modi vivendi	51
18 Frater Laurentius Strigoniensis eligitur in priorem generalem anno Domini 1300	56
19 De ingressu fratris Gentilis legati de latere in Hungariam et concessione regulae et constitutionum	58
20 Incidentia circa haec tempora	59
21 Anno Domini 1325 frater Stephanus 2 eligitur in generalem	60
22 Frater Nicolaus eligitur in priorem generalem	62
23 De electione Petri I generalis ordinis	63
24 Frater Nicolaus eligitur in generalem anno 1341	65
25 De secundo generalatu fratris Petri	66
26 Incidentia	66
27 Frater Petrus secundus eligitur in generalem	67
28 Frater Nicolaus prior de Sancta Cruce electus est in priorem generalem anno Domini 1353	69
29 Anno Domini 1362 frater Tristianus fit generalis	70
30 Anno Domini 1367 frater Petrus fit provincialis	71
31 Anno Domini 1369 frater Tristianus denuo fit generalis	72
32 Anno Domini 1371 frater Andreas prior generalis	73
33 Anno Domini 1376 frater Petrus brevi duraturus tempore electus est in priorem generalem	75
34 Anno Domini 1377 frater Thomas fit generalis	76
35 Anno 1381 frater Nicolaus eligitur in generalem	77
36 (Domini Drugeth de Homonna fundaverunt monasterium de Ongwar)	79
37 Anno Domini 1387 magnifici Petrus et Gregorius Czwdar caeperunt fundare monasterium de Laad	79
38 Anno Domini 1393 frater Georgius de Ethee generalis	80
39 (Incidentia)	82
40 Anno Domini 1410 frater Ladislaus fit generalis	83
41 Anno Domini 1412 iam fatus frater Georgius iterum electus est in priorem generalem	84
42 Anno Domini 1418 frater Petrus fit prior generalis	86
43 Anno Domini 1428 frater Lucas eligitur in generalem	89
44 Anno Domini 1431 frater Franciscus fit generalis cognomento Pius vocatus	90
45 De vita et miraculis eiusdem alibi sic scriptum est	91
46 Anno Domini 1434 frater Benedictus eligitur generalis totius ordinis	94

47	〈Anno 1441 frater Martinus fit prior generalis〉	96
48	Anno Domini 1444 frater Briccius eligitur generalis	97
49	〈Incidentia〉	101
50	Anno Domini 1448 frater Stephanus electus est in priorem generalem	103
51	Anno Domini 1452 frater Stephanus Furo fit generalis	105
52	Incidentia huius generalis tempore	108
53	Anno Domini 1456 frater Vincentius fit generalis	108
54	Anno Domini 1459 frater Andreas protunc vicarius generalis electus est ad explendas vices fratris Vincentii	111
55	Anno Domini 1460 frater Joannes Macer fit prior generalis	112
56	〈Incidentia〉	115
57	Anno Domini 1464 frater Andreas prior generalis	116
58	Anno Domini 1468 frater Petrus, Bonefili dictus, electus est in priorem generalem	119
59	Incidentia	120
60	Anno Domini 1472 frater Gregorius fit generalis	121
61	〈Incidentia〉	125
62	Anno Domini 1476 frater Thomas de Sabaria fit generalis	127
63	〈Incidentia〉	132
64	Anno Domini 1480 dictus frater Gregorius denuo electus est in priorem generalem	133
65	Eodem anno 1482 frater Valentinus eligitur, qui vicem eius usque ad bissextilem egit	135
66	Anno Domini 1484 dictus frater Thomas altera vice electus est in priorem generalem ordinis	136
67	Incidentia sui temporis	139
68	Anno Domini 1488 frater Petrus de Zalonkemen electus est in generalem	141
69	Eiusdem fratris Petri tempore claruerunt multi fratres	144
70	Anno Domini 1492 frater Benedictus fit prior generalis	146
71	Sub suo generalatu multi fratres claruerunt	149
72	De Tharispian	151
73	De fratre Adalberto Chanadino brevis staturae	153
74	De reverendo patre Nicolao tertio, priore generali ordinis nostri eremitici	159
75	De laude et virtutibus reverendi patris fratris Stephani prioris generalis	160
76	De vita et exitu eiusdem reverendi patris	161
77	Voca operarios et redde illis mercedem	165
78	De fratre Marco de Dombro	167
79	De reverendo patre fratre Gregorio secundo, priore generali et de aliquibus suis temporibus emergentibus	168
80	De quibusdam religiosis et Deo devotis patribus memoria dignis	170
81	De reverendo patre fratre Joanne secundo priore generali et aliquibus statutis ipsius tempore	171
82	De religiosissimis patribus eiusdem temporibus	172
83	In secundo generalatu istius reverendi patris anno Domini 1526	176
84	Anno Domini 1514	178

85 De reverendis patribus Gregorio tertio et Joanne tertio prioribus generalibus et aliquibus horum temporibus existentibus	179
86 Anno Domini 1522	181
87 De reductione capitis sancti Pauli de Bohemia	181
88 Miraculum quod ibidem contigit	183
89 Quaedam exempla de proprietariis	183
90 Aliud exemplum	186
91 Aliud exemplum	188
92 Contra eos, qui alios false et verbis male conceptis accusare intendunt non ad sanandum sed ad confusionem	189
93 Contra vitium detractionis	190
94 Contra eos, qui peccata palliant	192
95 De infirmis exemplum	193
96 De quodam novitio, quem Dominus miraculose conservat in ordine	194
97 De quodam fratre feliciter ad Christum migrante	195
98 Exemplum de quodam confratre nostro	198
99 Quod religiosi contra voluntatem praelati nihil caelandum vel operandum sit	199
100 Quanta diligentia amplectenda sit religiosi sancta obedientia	199
101 Quod strati mollities fugienda est religiosi	201
102 De quodam fratre mortem suam patiente ac laudabiliter et mirabiliter ex hoc corporis ergastulo decedente	202
Anmerkungen	205
Die Urkunden, die in den <i>Vitae fratrum</i> erwähnt werden, aber weder im <i>Inventarium</i> noch anderswo vorkommen	220
Appendices	223
Appendix I. Commentaria Caspari Gindl de manuscriptis (Anmerkungen von Caspar Gindl zu den Abschriften der <i>Vitae fratrum</i>)	225
Appendix II. Series chronologica monasteriorum fratrum eremitarum sancti Pauli primi eremite (cum tabula) (Zeittafel der Klöster der Paulinereremiten)	226
Appendix III. Series priorum provincialium et generalium (Die Reihenfolge der Provinzial- und Generalprien)	230
Indices	235
Index rerum, nominum et locorum	237
Index locorum biblicorum et scriptorum	251
Index metricus	252

EINLEITUNG

Der Orden der Eremiten

Im 3. nachchristlichen Jahrhundert zogen im Osten und besonders in Ägypten viele Männer in die Wüste zurück, um in der Einsamkeit ihre Selbsterhaltung zu verwirklichen. Ihr Leben war von Gebet, Entsagung, körperlicher Arbeit, manchmal auch von Schreiben und unverbundener Seelsorge, sowie Werken der Barmherzigkeit ausgefüllt. Sie hatten keine Vorsteher, betrachteten aber jene als Vorbilder, die länger als andere in der Wüste gehaust und eine strengere Askese geübt hatten. Mit der Ausbreitung des Christentums verpflanzte sich die Lebensweise der Asketen in die westlichen Länder und kam auch nach Ungarn. Die Eremiten ließen sich einzeln oder in kleinen Gruppen meistens unbewohnten Hügel- und Gebirgslandschaften, in der Nähe einer Quelle nieder, zweifellos mit dem Wissen oder zumindest mit der schweigenden Zustimmung des Grundbesitzers. Wie aus den *Vita fratrum* und den Urkunden hervorgeht, entstanden im 13. Jahrhundert Niederlassungen der Eremiten in der Diözese von Fünfkirchen, Veszprém und Erlau. Anfangs besaßen sie keine Ordensregel. Sie unterstanden dem Bischof, der ihnen mit der Zeit eine einfache Regel vorschrieb. Nachdem die Erbkisten von Domherr Eusebius von Gran im Felső Gebirge versammelt worden waren und das Kloster Sancta Crux um 1250 mit ihnen gegründet worden war, gelangten die Eremiten zu einer wichtigen Rolle. Ihrem Beispiel folgten andere Einzeldlergemeinschaften, die sich zuerst *fratres eremitae Sanctae Crucis* oder *fratres solitarii de Sancta Cruce* (Eremitenbrüder vom Heiligen Kreuze) nannten. Später, von 1304 oder 1309 an, wurde sie immer häufiger als die Eremiten des heiligen Paulus ersten Eremiten bezeichnet, eine Benennung, die von der Mitte des Jahrhunderts an allgemein wurde. (In der Umgangssprache vom 16. Jahrhundert „Pauliner“.)

Im Jahre 1305 erhielten die Eremiten des heiligen Paulus vom päpstlichen Legaten zum ersten Male die Erlaubnis nach der Augustinerregel zu leben. Der Weg, den sie so beschritten, führte schließlich zu der Entstehung eines wirklicher und unabhängigen ungarischer Eremitenordens. Gleichzeitig

Der Orden der Eremiten

Im 3. nachchristlichen Jahrhundert zogen im Osten und besonders in Ägypten viele Männer in die Wüste zurück, um in der Einsamkeit ihre Selbstheiligung zu verwirklichen. Ihr Leben war von Gebet, Entsagung, körperlicher Arbeit, manchmal auch von Schreiben und unverbundener Seelsorge, sowie Werken der Barmherzigkeit ausgefüllt. Sie hatten keine Vorsteher, betrachteten aber jene als Vorbilder, die länger als andere in der Wüste gehaust und eine strengere Askese geübt hatten. Mit der Ausbreitung des Christentums verpflanzte sich die Lebensweise der Anachoreten in die westlichen Länder und kam auch nach Ungarn. Die Eremiten ließen sich einzeln oder in kleinen Gruppen meistens unbewohnten Hügel- und Gebirgslandschaften, in der Nähe einer Quelle nieder, zweifellos mit dem Wissen oder zumindest mit der schweigenden Zustimmung des Grundbesitzers. Wie aus den *Vitae fratrum* und den Urkunden hervorgeht, entstanden im 13. Jahrhundert Niederlassungen der Eremiten in der Diözesen von Fünfkirchen, Veszprém und Erlau. Anfangs besaßen sie keine Ordensregel. Sie unterstanden dem Bischof, der ihnen mit der Zeit eine einfache Regel vorschrieb. Nachdem die Eremiten von Domherr Eusebius von Gran im Pilis Gebirge versammelt worden waren, und das Kloster Sancta Crux um 1250 mit ihnen gegründet worden war, gelangten die Eremiten zu einer wichtigen Rolle. Ihrem Beispiel folgten andere Einsiedlergemeinschaften, die sich zuerst *fratres eremitae Sanctae Crucis* oder *fratres solitarii de Sancta Cruce* (Eremitenbrüder vom Heiligen Kreuz) nannten. Später, von 1304 oder 1309 an, wurden sie immer häufiger als die Eremiten des heiligen Paulus ersten Eremiten bezeichnet, eine Benennung, die von der Mitte des Jahrhunderts an allgemein wurde. (In der Umgangssprache vom 18. Jahrhundert „Pauliner“.)

Im Jahre 1308 erhielten die Eremiten des heiligen Paulus vom päpstlichen Legaten zum ersten Male die Erlaubnis nach der Augustinerregel zu leben. Der Weg, den sie so beschritten, führte schließlich zu der Entstehung eines wirklichen und unabhängigen ungarischen Eremitenordens. Gleichzeitig

wurde das Zentrum der Eremiten statt des Klosters Sancta Crux das Kloster Sanctus Laurentius in den Budaer Bergen. Von 1309 an wurde das jährliche Generalkapitel zu Pfingsten zumeist hier abgehalten. 1328 erhielten die Eremiten die erste päpstliche Bestätigung und die Genehmigung einen Generalprior zu erwählen. 1327 hatten sie etwa 30 Klöster im Land und ihre Zahl wuchs ständig: um 1470 gab es 51, im Jahre 1526 bereits 63, die jenseits der Drau gegründeten und die mittlerweile aufgelösten Klöster nicht inbegriffen. Infolge der türkischen Expansion und teilweise durch die Verbreitung der Reformation schmolz diese Zahl in kurzer Zeit auf zwei.

Der Paulinerorden bewahrte bis zum 16. Jahrhundert seinen Einsiedlercharakter. Die Klöster waren weitab von den bewohnten Gegenden errichtet. Die Brüder beteten, meditierten und verrichteten verschiedene physische Arbeiten. Sie strebten weder höhere Studien noch die praktische Seelsorge an. Vom 14. bis zum 16. Jahrhundert waren die Pauliner neben den Franziskanern die beliebtesten Ordensbrüder in Ungarn.

Gregorius Gyöngyösi

In diesen vom heiligen Paulus benannten Orden trat auch Gregorius Gyöngyösi, der wichtigste Autor der *Vitae fratrum* ein. Seinem eigenen Vermerk nach war er 1474 zwei Jahre alt (VF 124: 36—37), folglich war er im Jahre 1472 zur Welt gekommen. Die Matrikel der ungarischen Bursa der Universität zu Krakau, in welche er im Schuljahr 1493/94 als ein aus der Diözese von Erlau kommender Student eingeschrieben wurde, bezeugt, daß sein Name seine Geburtsstadt, nämlich Gyöngyös im Komitat Heves bezeichnet. Laut der Einleitung seines Werkes *Directorium* schrieb er in diesem Buch ab, was die Väter, die Ältesten des Ordens früher in verschiedenen Klöstern gesammelt hatten, und was ihm, dem Novizen, Thomas der zweimalige Generalprior (1476 und 1484), langjähriger Vikar und ausgezeichnete Prediger unterrichtet hatte. Daraus folgt allerdings nicht zwangsläufig, daß Gyöngyösi zur Zeit des zweiten Generalpriorats von Thomas de Sabaria Novize gewesen war. Es ist immerhin wahrscheinlich, daß er im Alter von 18 Jahren eingekleidet wurde, nachdem er die brüderliche Gemeinschaft der in Veresmart, unweit von Gyöngyös ansässigen Eremiten kennengelernt hatte. Sein Noviziat begann er vielleicht um 1490 im Mutterkloster S. Laurentius und wurde einige Jahre später an die Universität Krakau geschickt, wo er den Titel eines Baccalaureus erworben haben dürfte (VF 179: 23). Der Prior des Mutterklosters bekleidete in der Regel auch das Amt des Generalvikars. Die bedeutenderen Ordensbrüder, die Gyöngyösi zuerst ausführlicher bespricht, lebten in der Zeit zwischen 1488 und 1496. Diese wird er wohl persönlich gekannt haben. Johannes de Zalankemen, zweimal erwählter Generalprior, trat ebenfalls im Alter von

18 Jahren in den Orden ein (VF 171: 23—24); es weist jedoch nichts darauf hin, daß er je an einer Universität studiert hätte.

Später war Gregorius in mehreren Klöstern Prediger der Ordensbrüder und der Gläubiger, die die Kirche der Eremiten besuchten, zum Beispiel von 1501 bis 1504 im Kloster S. Laurentius. In diesen Jahren wirkte er aber auch bei den Generalprioren Nicolaus Bódog (1500—1504) und Stephanus de Lórántháza (1504—1508) als *socius*, d. h. Sekretär.

Stephanus de Lórántháza wurde 1512 zum zweitenmal zum Generalprior erwählt, er starb aber Anfang 1514. Es darf angenommen werden, daß das Generalkapitel während seines Vorstehens, zu Pfingsten 1513 Gyöngyösi nach Rom entsandte, damit er dort im Kloster Santo Stefano Rotondo das Amt des Priors übernehme. Er bekleidete dieses Amt sieben Jahre lang (VF 179: 27), und ließ während dieser Zeit vier Werke bei Antonio Blado Asolano drucken lassen. 1520 kehrte er nach Hause zurück und wurde vom Kapitel zum Generalprior erwählt. Er blieb allerdings nur zwei Jahre oberster Vorstand des Ordens, und benutzte diese Zeit dazu, die Klöster nicht nur in Ungarn, sondern auch in Slavonien und in Österreich aufzusuchen, um ihre Urkundenkisten zu überprüfen, von ihren wichtigeren Urkunden Listen anzulegen und diese in einem *Inventarium* zusammenzustellen. Es ist kein Wunder, daß er nachher, auf den langen Reisen von der Gicht geplagt, die Bürde eines Generalpriors nicht länger als zwei Jahre tragen konnte.

Über sein weiteres Leben wissen wir sehr wenig. Im Prolog der *Vitae fratrum* wird erwähnt, daß Johannes de Zalankemen zweimal Generalprior war. Aus der Gegenüberstellung der überlieferten Daten geht hervor, daß sein zweites Generalpriorat von 1524 mindestens bis 1528, aber vielleicht noch länger gedauert hat. Gyöngyösi war damals also noch am Leben. Er erscheint nächstens in der Widmung seiner 1537 über die Augustinerregel geschriebenen und in Venedig gedruckten *Annotationes* als Ordensbruder *Gregorius Pannonius*. Aufgrund der um 1514—1520 in Rom gedruckten Werke, die den Ordensvorstehern Ratschläge zur Ausübung ihres Amtes geben, sowie Anweisungen zur Verwirklichung der Ordenssatzungen erteilen, besteht kein Zweifel, daß Gregorius Pannonius und Gyöngyösi eine und dieselbe Person ist. Auch die *Annotationes* dienen ja zum besseren Verständnis und zur Einhaltung der Ordensregeln. Zehn Jahre später, 1547, erscheint wieder in Venedig ein Buch von *Gregorius Coelius Pannonius* unter dem Titel *Collectanea in sacram Apocalypsim*. Gyöngyösi dürfte ungefähr zu dieser Zeit gestorben sein, denn dieses Werk — im Gegensatz zu den früheren Werken — enthält keine Widmung sondern lediglich den folgenden Satz im Kolophon: *F. Gregorius Coelius Pannonius ordinis S. Pauli primi eremite faciebat*. Das Beiwort *Coelius* bezieht sich zweifelsohne auf das Kloster Santo Stefano Rotondo auf dem Monte Celio in Rom, dessen Prior Gyöngyösi gewesen war, wie dieses auch auf dem Titelblatt seines 1681 in Wien erschienenen posthumen Werkes *Commentaria* bestätigt ist.

Die Werke des Gregorius Gyöngyösi

Seine in Rom gedruckten vier Werke tragen — mit einer Ausnahme — kein Datum. Alle vier standen unbedingt mit seinem römischen Aufenthalt in Verbindung, wurden also zwischen 1514 und 1520 in der Offizien des Antonio Blado Asolano gedruckt, wie dies aus der Identität der Buchstaben-typen hervorgeht. Die Reihenfolge ihrer Erscheinung kann an Hand der in ihnen enthaltenen Angaben leicht festgestellt werden.

1. *Epitoma seu breuilogia in quo omnium religiosorum profectus et profectuum adminicula itemque defectus et defectuum antidota describuntur.* (Ohne Angabe von Ort, Jahr und Druckerei.) [28] fol., 4°.

Auf der Rückseite des Titelblattes widmet *Gregorius Gengijesinus, verbi Dei concionator* sein Buch dem Generalprior Stephanus. Das Werk besteht aus 30 Kapiteln, deren Material der Verfasser aus den Werken verschiedener kirchlichen Autoren (*ex multorum sanctorum scriptis*) gesammelt hatte, damit er Vorstehern und Mitgliedern der verschiedenen Mönchsorden (*pro fratribus singularum religionum prelati videlicet et subditis*) behilflich sei sich zu vervollkommen und ihre Fehler zu überwinden. Im 26. Kapitel (*Laudes et virtutes reverendi patris Stephani prioris generalis*) erwähnt er, daß Stephanus zum zweiten Mal Generalprior geworden ist. Aus anderen Angaben kann festgestellt werden, daß dies im Jahre 1512 erfolgte. Das Buch wurde höchstwahrscheinlich 1514 gedruckt, da im März dieses Jahres Stephanus de Lórándháza starb (siehe Anm. zu 161: 32—33), andererseits stammen die frühesten Angaben über die Tätigkeit der Druckerei von Blado in Rom aus dem Jahre 1516.

2. *Directorium singulorum fratrum officialium ordinis sancti Pauli primi heremite sub regula beati Augustini episcopi militantium.* (Ohne Angabe von Ort, Jahr und Druckerei.) [34] fol., 4°.

Auf der Rückseite des Titelblattes widmet *frater Gregorius Gengijesinus, prior Sancti Stephani Rotundi in Coelio Monte de Urbe* sein Buch dem Kardinal Bernardinus. Im ersten Kapitel erörtert er die Aufgaben des Generalpriors mit der Bemerkung: manche werden sich wundern, daß er wieder über das Amt des Generalpriors schreibt. Diese Bemerkung läßt den Schluß zu, daß dieses Buch nach der *Epitoma* verfaßt wurde. Die 18 Kapitel des Werkes bestehen aus je einer *norma* oder *regula*, in der die Pflichten der Würdenträger innerhalb des Ordens, nämlich die des Generalpriors sowie seines *socius* (Sekretär) und *servitor*, des Generalvikars, der übrigen Vikare, des Priors, des Subpriors, des Novizenmagisters, der Novizen, des Chorleiters, des Predigers, des Beichtvaters, des mit dem Wochendienst betrauten Bruders (*hebdomadarius*), des Sakristans, des Vorlesers, des Instruktors der eventuell im Kloster erzogenen jungen Adligen, der Handwerker und des Ökonomen (*claviger*) erörtert werden.

3. *Decalogus de sancto Paulo primo heremita, comportatus per v. p. f. G. de Gen., priorem Sancti Stephani Rotundi in Urbe et correctus per reveren-*

dum patrem fratrem Silvestrum, sacri palatii magistrum. Rome 1516
Antonius de Asula. [80] fol., 4°.

In zehn Ansprachen (*sermones*) werden die Heiligkeit und deren Wirkung des heiligen Paulus, des ersten Eremiten, sowie seine Fürsprache für die Genesung der Kranken dargestellt.

In der siebenten Ansprache faßt Gyöngyösi die Privilegien seines Ordens zusammen, in der achten erläutert er die wunderwirkende Kraft der Reliquien des Heiligen, in der neunten lobt er die Berufung zum Klosterleben, in der zehnten erzählt er die Überführung der sterblichen Reste des heiligen Paulus nach Ungarn und ihre Beisetzung am 14. November 1381 im Kloster Sanctus Laurentius. Schließlich berichtet er, daß infolge der Verehrung der heiligen Reliquien in Ungarn immer mehr Klöster für die Eremiten des heiligen Paulus gegründet wurden und zählt davon neunzehn auf.

1532 wurde der *Decalogus* in der Offizin Florian Unglers in Krakau zum zweiten Male gedruckt, dessen einzige bekannte Exemplar in der Bibliothek von Kórnik aufbewahrt wird.

4. *Declarationes constitutionum ordinis fratrum heremitarum Sancti Pauli primi heremite.* Roma (ohne Jahr) per Antonium de Bladis de Asula Brixien.. [114] fol., 4°.

Dieses Werk verließ als letztes der vier Bücher die Druckerei. Im ersten Kapitel (*rubrica*) wird es erwähnt, daß das Kloster zu Rom im Jahre 1518 mit dem Kapitel von Lateran im Streit lag; Kapitel 45 beruft sich auf die *Brevilogia*. Kapitel 53 auf das *Directorium*. Das Erscheinungsjahr dürfte also 1519 oder 1520 gewesen sein.

Nach einem aus fünf Teilen bestehenden Prolog teilt Gyöngyösi in 78 Kapiteln d. h. *rubrica*, den durch größere Buchstaben hervorgehobenen Text der Konstitutionen des Ordens mit. Nach jedem Teil folgen in kleineren Buchstaben reichliche Erklärungen und Kommentare aus der Bibel und der Kirchenliteratur sowie Beschlüsse der Ordenskapitel. Auf den letzten sechs Blättern findet man ein alphabetisches Register. Der Text der Konstitutionen erschien nur in diesem Druck. Die kritische Textausgabe der Konstitutionen aufgrund der vier Handschriften und der *Declarationes* wurde von Stanislaw Świdziński (Sw) bearbeitet.

Das einzige Exemplar des *Decalogus* wird in der Bibliothek des Vatikans aufbewahrt, von der *Epitoma* ist ebenfalls nur ein Exemplar vorhanden und zwar in der Universitätsbibliothek von Budapest, zusammengebunden mit dem *Directorium* und den *Declarationes*. Von den zwei letzteren besitzt die Bibliothek noch je ein weiteres Exemplar in einem anderen Kolligat. Aus der Notariatsurkunde des Archivs des Capitoliums in Rom geht hervor, daß Blado sich zum Druck vom 200 Exemplaren des *Decalogus* verpflichtet hat. Das ist übrigens das erste seiner in Rom hergestellten Druckwerke, das mit einer Jahreszahl versehen ist. Aufgrund der Buchstabentypen ist jedoch mit Sicherheit festzustellen, daß die übrigen drei Bücher auch von ihm gedruckt wurden.

5. *Inventarium privilegiorum omnium et singularum domorum Ordinis Heremitarum Sancti Pauli Primi Heremite*. Handschrift aus der ersten Hälfte des 16. Jahrhunderts in der Universitätsbibliothek von Budapest (cod. lat. 115), in grünes Pergament gebunden.

In den zwei Jahren seines Generalpriorats (1520—1522) betrachtete Gyöngyösi als seine wichtigste Aufgabe das Urkundenregister der Klöster möglichst zu vervollständigen. Diese Arbeit war bereits von Marcus de Dombro begonnen worden (siehe VF 167: 13—17).

Der erste Teil des Werkes enthält auf 89 Seiten von einer und derselben Hand geschrieben in chronologischer Reihenfolge die Regesten der Urkunden von 68 Klöstern, darunter jene zwei österreichischer und fünf slawonischer Gründungen. Die topographische Reihenfolge der Klöster entspricht wahrscheinlich dem Plan der drei Visitationsreisen von Gyöngyösi. Die Handschrift wurde möglicherweise von Gyöngyösi selbst geschrieben. Das jüngste Jahr in den Regesten wird mit 1521 angeführt, was vermuten läßt, daß Gyöngyösi den ersten Teil des Werkes im Jahre 1522 beendet hatte (siehe VF 167: 13—17).

Der zweite Teil des Manuskriptes enthält auf 4+79 Blättern eine Sammlung der allgemeinen Privilegien des Ordens: *Copie bullarum et privilegiorum Ordinis Heremitarum Sancti Pauli Primi Heremite ... summos per pontifices Romanos legatosque eorundem de Sedis Apostolicae plenitudine ... aliasque personas autenticas ... concessorum*. Die zwischen 1308 und 1525 erlassenen Privilegien sind zwar alle von einer Hand kopiert, diese Hand ist jedoch nicht mit jener Schreiberhand identisch, von der die erste Hälfte des Manuskriptes stammt. Erst auf der Rückseite des 74. Blattes beginnen in einer anderen Handschrift die Abschriften einiger zwischen 1534 und 1538 entstandener Privilegien.

Den ersten Teil des *Inventariums*, d. h. die Regesten der Urkunden der Klöster habe ich in den drei Bänden der DAP veröffentlicht. Die Textausgaben im zweiten Teil abgeschriebenen Privilegien sind größtenteils in den Werken von Mallechich und Fijalek zu finden.

*

In dem vom Anfang des 16. Jahrhunderts stammenden Formularbuch der Pauliner (Budapest, Universitätsbibliothek, cod. lat. 131) befinden sich auf den Blättern 35a—38b und 43b in einer etwas späteren Schrift vier Briefe über die Glaubenserneuerung, die *Gregorius Simontorniensis Lutheranus*, Sekretär des Emericus Bebek und *Gregorius, collega reverendi patris*, im Januar 1534 gewechselt haben. Die Briefe hat N. Benger seinen 1743 erschienenen Annalen beigefügt (S. 181—187) und den Namen des Pauliners Gregorius mit dem Beiwort *Coelius* ergänzt. Die spätere Literatur übernahm sie als den Briefwechsel von Gregorius Gyöngyösi (EtEml Bd. II, S. 312—318). Der Name *Coelius* kommt jedoch in der Handschrift nicht vor, auch den Namen *Gregorius Simontorniensis* haben wir in anderen

Quellen nicht gefunden. Es darf also angenommen werden, daß es sich hier um eine bloße Formel handelt und nicht um abgeschickte Briefe. Der Pauliner Gregorius datiert einen Brief aus Gombaszeg, den anderen aus Trimonte, d. h. Háromhegy. Wir besitzen keine zuverlässige Gründe diese Briefe für Werke von Gyöngyösi zu halten. Siehe dazu meinen Aufsatz, *A magyarországi kolostorok pusztulása a 16. század közepén és a reformáció* (Der Untergang der Klöster in Ungarn in der Mitte des 16. Jahrhunderts und die Reformation), in: *Tanulmányok a lutheri reformáció történetéből*, herausgegeben von Tibor Fabinyi, Budapest 1984, S. 187–188, wo ich die Abfassung der Briefe irrtümlicherweise N. Bengér zuschreibe, da mir damals die oben erwähnte Handschrift aus der 16. Jahrhundert nicht bekannt war.

6. *Annotationes in Regulam divi Augustini episcopi, hungarico sermone luculentissime donatum in gratiam fratrum eremitarum ordinis Sancti Pauli primi eremite*. Venetiis 1537 Patavinus et Roffinellis. [104] fol., 8°.

Das Buch enthält in 61 Punkten die Augustinerregel in lateinischer Sprache und ihre ungarische Übersetzung samt lateinischen Kommentaren. Das einzige im Jahre 1900 noch vorhandene Exemplar, das einer partiellen Textausgabe zu Grunde lag, ist verschollen. L. Dézsi hat die Widmung und den bilinguischen Text der Augustinerregel aus diesem Buch veröffentlicht: *Szent Ágoston reguláinak magyar fordítása Coelius Bánffy Gergelytől* (Die ungarische Übersetzung der Augustinerregel von Gregorius Coelius Bánffy), Budapest 1900. Er hat einen Irrtum begangen, als er den Verfasser für Mitglied der Familie Bánffy hielt. *Frater Gregorius Pannonius* widmet sein Werk dem Generalprior Gasparus, in Venedig am 12. März 1537. Zweifelsohne ist der Verfasser mit Gregorius Gyöngyösi identisch, der — wie bereits oben erläutert — für die Regeln des Klosterlebens großes Interesse bekundete. Das Buch ist später mehrere Male unter dem Titel *Explanatio Regulae divi Augustini episcopi* ohne ungarische Übersetzung herausgegeben worden (1642 Krakau und Wien, 1742 Preßburg, 1743 Nagyvárad, 1756 Czeszochowa).

7. *Vitae fratrum heremitarum Ordinis Sancti Pauli Primi Heremitaе*. — Siehe die nachfolgenden Kapitel.

8. *Collectanea in sacram Apocalypsim d. Joannis apostoli et evangelis. Ex omnibus omnium, quum veterum, tum etiam neotericorum castiss. commentariis. Opus candidiss. omnibusque rerum sacrarum studiosis amatoribus commodum, maxime vero divini verbi concionatoribus. Nunc primum typis excussum. Coelio Pannonio, in divinis literis viro eruditiss. authore*. Venetiis 1547 (P. Lichtenstein). [16]+352 fol., 8°.

In diesem Werk kommentiert der Verfasser alle 22 Kapitel der Apokalypse, er weist dabei oft auf die anderen Bücher der Bibel hin. Am Anfang des Buches ist ein alphabetisches Sachregister zu finden. Die Quellen des Werkes sind die Kommentare des Bischofs Haimo von Halberstadt (†853) und andere.

9. *Commentaria in Cantica canticorum Salomonis, auctore R. P. F. Gregorio Coelio Pannonio Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae, olim monasterii ad S. Stephanum in Monte Coelio de Urbe priore. Opus posthumum.* Viennae Austriae, typis Leopoldi Voigt, universitatis typographi, 1681. [20]+306+[32] pag., 2°.

Das Werk wurde vom Paulinerorden György Szelepcsényi, dem Erzbischof von Gran gewidmet. Es geht daraus hervor, daß der Verfasser sein Buch schon hundertdreiunddreißig Jahre vorher beendet hat, es wurde aber nicht veröffentlicht. Die Handschrift war also 1548, ein Jahr nach der Erscheinung von *Collectanea in Apocalypsim* fertig. Nach der Widmung folgen die Liste der zitierten Autoren, die Belehrung für den Leser und das Vorwort. Am Schluß des Buches gibt es ein alphabetisches Register.

Die Entstehung der *Vitae fratrum*

Aus dem Prolog und dem 78. Kapitel geht hervor, daß die Sammlung des Materials für das Werk von Marcus de Dombro, zunächst Vikar von Remete (bei Agram), dann Vikar von Lepoglava (gestorben um 1508) begonnen worden war, später von anderen bereichert und von Johannes de Zalankemen, dem zweimal (1516 und 1524) erwählten Generalprior fortgesetzt wurde. 1528 war er noch der oberste Vorsteher des Ordens. Nach dieser Zeit dürfte das Material in die Hände von Gregorius Gyöngyösi gelangt sein, der den Prolog verfaßte, das Werk umgestaltete und fortsetzte, aus unbekanntem Gründen jedoch nicht vollendete. Im Prolog gesteht er, daß er die *Vitae fratrum* lange Jahre bei sich behalten und ihre Veröffentlichung aus lauter Angst vor der Kritik immer wieder verzögert habe, auf Wunsch seiner Verehrer jedoch die Arbeit wieder aufnahm.

Am Ende des 62. Kapitels teilt der Verfasser mit, daß Paulus de Veteri Buda 1525 gestorben sei und fügt hinzu „Utinam et nunc viveret!“ Lebte er doch heute noch! Im 68. Kapitel erwähnt er das vom Papst Clemens VII. im Jahre 1525 erlassene Privileg, im 86. Kapitel spricht er über den 1522 erwählten Generalprior Johannes III., und er weiß auch, daß dieser 1537 in Csáktornya als Vikar gestorben ist. Im 82. Kapitel ist die Rede von Matthaeus Therek, der nach 16-jährigen türkischen Gefangenschaft 1530 im Alter von 100 Jahren im Kloster Remete bei Agram verschied (VF 174: 9–19). Am Ende des 40. Kapitels meldet der Verfasser, daß das Kloster Dobrukaća von den Türken zum dritten Mal zerstört wurde. Das alles läßt darauf schließen, daß Gyöngyösi zwischen 1537 und 1541 noch an seinem Buch gearbeitet hat, jedoch der Wirrsal und die Verheerung, die der Eroberung vom Buda im Jahre 1541 unmittelbar folgten, dem nahe siebzehnjährigen Verfasser den Mut nahmen, das Werk zu beenden. Das Fehlen des den Jahren 1496–1500 entsprechenden Kapitels (vgl. VF 144: 15–16) und die irrtümliche Einreihung des 84. Kapitels sind wohl auf den Umstand

zurückzuführen, daß das Buch unvollendet blieb. Die letzten Kapitel waren vielleicht nur auf losen Blättern aufgezeichnet, die sich leicht vermischen oder verloren gehen konnten. Solche Blätter nennt der Verfasser dort, wo er über Marcus de Dombro schreibt, *minuta*. Die Kapitel 81 und 82 behandeln das erste Generalpriorat von Johannes de Zalankemen (1516—1520), während im folgenden Kapitel 83 über die Verwüstungen nach der verlorenen Schlacht bei Mohács im Jahre 1526 berichtet wird, dies ereignete sich nämlich in der Periode des zweiten Vorstehen desselben Generalpriors. Schließlich bleibt uns Gyöngyösi die Besprechung der Generalprieure und der Ereignisse zwischen 1524 und 1541, sowie die Ergänzung der Geschichte zwischen 1496 und 1526 schuldig. So wird die Gründung der Klöster von Terebes und von Család in den Jahren 1502 und 1512 überhaupt nicht erwähnt.

Zwei Handschriften (**UB**, **VM**) weisen Handwechsel entweder bei der Charakterisierung von Adalbertus Chanadinus (cap. 73) oder danach auf, und die folgenden Kapitel sind miteinander nur lose verbunden. Daraus läßt sich schließen, daß Gyöngyösi das gesammelte Material bis 1496 ergänzt, geordnet und abgeschrieben hat, aber die Notizen über die nachfolgenden Jahrzehnte, die höchstwahrscheinlich vom Generalprior Johannes de Zalankemen stammen, aus unbekanntem Gründen nicht mehr vervollständigt hat, obwohl dies eine leichte Aufgabe gewesen wäre, da diese Notizen sich eben auf die unmittelbare Vergangenheit bezogen. Bei der Zusammenstellung der letzten Kapitel spielte Johannes de Zalankemen eine wichtige Rolle. Dies geht auch daraus hervor, daß die Beschreibung seiner Person und Tätigkeit fehlt; im 81. Kapitel werden nur seine körperliche Hinfälligkeit, sein Alter und die Zahl seiner im Orden verbrachten Jahre aufgezeichnet. Auf den folgenden Seiten im nächsten Kapitel wird dagegen von elf Ordensbrüdern und von den jungen Leuten, die während seines Generalpriorats um ihre Aufnahme in den Orden baten, ausführlich berichtet. Auch im 83. Kapitel wird der Name von Johannes nur im Titel angegeben, dann erzählt das Kapitel die beklagenswerten Folgen, die die verlorene Schlacht bei Mohács für den Orden mit sich brachte. Es sollte auch Johannes de Zalankemen sein, der aus *Epitoma* das 26. Kapitel, das Lob des Stephanus de Lórándháza (VF cap. 75) übernommen hat. Er bat wohl auch Valentin Hadnagy, der den Generalprior Stephanus auf seinen letzten Weg begleitet hatte (cap. 76), über die letzten Tage und den Tod des Generalpriors zu berichten. Er schreibt nicht ohne Tadel über die Regierung seines Vorgängers, Dominicus, vermutlich, weil er als Nachfolger die Konsequenzen zu tragen hatte. Er schreibt objektiv und preisend über die Generalprieuren Gregorius (Gyöngyösi) und Johannes III., die zwischen seinen zwei Regierungsperioden (1520—1524) je zwei Jahre dem Orden vorstanden. Die letzten Kapitel (cap. 89—102), die belehrende Exempel über das Leben der Mönche enthalten, stehen auch nicht zufällig im Werk, denn Gyöngyösi äußert im Prolog seine Absicht, den Leser mit

den Beispielen der hervorragenden Taten auf die Höhen der Tugenden zu führen (VF 33: 14–15). Die Exempel können auch von anderen Ordensbrüdern stammen, was erklären dürfte, warum im verlorenen **UB** Exemplar die Abschrift der letzten Kapitel von verschiedenen Händen stammte.

Die Quellen der *Vitae fratrum*

Zur Landesgeschichte liefert uns das Werk keine neuen Angaben. Was es über die Ereignisse im Lande berichtet, ist der Chronik von Thuróczy, den Legenden der ungarischen Heiligen und dem *Tripartitum* entnommen. Nur etliche Erzählungen von den Taten des Königs Mathias stammen vielleicht aus mündlicher Quelle.

Viel wichtiger sind die Quellen zur Geschichte des Paulinerordens. Man kann sechs Gruppen dieser Quellen unterscheiden.

1. Bericht von Eusebius und von der Frühgeschichte des Klosters Sancta Crux, weiterhin der Brief von Paul, Bischof von Veszprém aus dem Jahre 1263. Gyöngyösi verrät nichts darüber, woher seine diesbezüglichen Kenntnisse stammen. Es ist bemerkenswert, daß er im 10. Sermo des 1516 gedruckten *Decalogus*, wo die im Jahre 1381 erfolgte Überführung der irdischen Reste des heiligen Paulus, des ersten Eremiten erwähnt wird, die diesem Ereignis vorangehende und die spätere Geschichte des Ordens kurz zusammenfaßt. Die *Translatio* führte seiner Ansicht nach zur Verstärkung der Gemeinschaft der Eremiten sowohl an vergänglichen als auch an geistigen Gütern und trug auch zur Vermehrung der Zahl der Ordensbrüder bei. Das hier erwähnte älteste Ereignis aus der Geschichte des Ordens ist vom Erzbischof Ladomerius und dem Bischof Andreas von Erlau 1291 und 1297 gegebene Regel. Von den ersten Klöstern zählt Gyöngyösi nur jene fünf auf, die auch Thuróczy erwähnt, er schreibt aber über Eusebius überhaupt nichts. — Der päpstliche Legat Gentilis beruft sich in seinem zugunsten den Eremiten 1308 erlassenen Privileg (*MonVatHung* Bd. I/2, S. 181) auf das Urkunde des Bischofs Paul von Veszprém.

2. Das *Inventarium*, die Regestensammlung der Klosterurkunden, war eine sehr häufig benützte Quelle. Der Verfasser beruft sich aber auch auf zahlreiche Urkunden, die im *Inventarium* nicht zu finden sind. Die in den *Vitae fratrum* angeführten Urkunden kann man in vier Gruppen einteilen. In die erste gehören jene, die sich in anderen Quellen nicht nachweisen lassen. Sie sind am Ende der Anmerkungen dieses Bandes angegeben. Die zweite Gruppe enthält jene Urkunden, die im *Inventarium* zwar erwähnt, deren Text aber nicht erhalten geblieben ist. Das sind jene, bei denen in den Anmerkungen außer dem Hinweis auf das *Inventarium* und auf die DAP kein anderer Vermerk steht. Die dritte Gruppe bilden die Urkunden, deren Text als Transsumt oder als Kopie erhalten blieb. Die vierte Gruppe enthält die auch im Original vorhandenen Urkunden.

3. Die zu Gunsten des Ordens erlassenen päpstlichen und andere kirchlichen *Privilegien*, sowie ihre Bestätigungen sind fast restlos im Werk behandelt. Sie standen Gyöngyösi im Original, in Form einer Transkription oder einer Kopie im Zentrum des Ordens, im Archiv des Kloster Sanctus Laurentius zur Verfügung, und waren außerdem im zweiten Teil des *Inventariums* zusammengestellt.

4–5. Manchmal schöpft Gyöngyösi aus den Konstitutionen des Ordens, öfters aus den Beschlüssen des Generalkapitels, von denen einige auch in den *Declarationes* vorkommen, andere aber und zwar der größere Teil verloren gingen.

6. Schließlich konnte Gyöngyösi von seinen bejahrten Ordensbrüdern Informationen über Ereignisse oder Menschen erhalten haben, die in ihrer Erinnerung noch lebten, oder über die sie in ihrer Jugend gehört haben. Gyöngyösi hatte manche Ausdrücke aus den Werken, besonders aus den Biographien der berühmten aszetischen Schriftstellers Thomas von Kempen übernommen, um die Pauliner Generalprieoren zu charakterisieren (cap. 44, 48, 53, 55, 60, 62, 68), wie das A. Tarnai festgestellt hat (A magyar nyelvét írni kezdik, Budapest 1984, S. 130–136).

Die handschriftliche Überlieferung der *Vitae fratrum*

Die Originalhandschrift von Gyöngyösi ist nicht erhalten geblieben. Im Jahre 1785 behauptete Caspar Gindl, daß dieses Exemplar vom Generalprior aufbewahrt wurde, und daß er selbst dieses Exemplar abgeschrieben hätte (siehe Appendix I, **VM**). Im Falle einer anderen Kopie (**VB**) behauptete er dies nicht mehr.

Allein E. Mályusz, A pálosrend a középkor végén (Der Paulinerorden im Spätmittelalter), in: Egyháztörténet, Jahrgang 3 (1945), S. 3 und 12, beschrieb die Handschrift der Universitätsbibliothek von Budapest mit der Signatur „ms. Ab 151b“ (**UB**), die später nicht mehr vorhanden war. Seiner Ansicht nach war diese Handschrift das Exemplar von Gyöngyösi. Dies wäre selbst auch dann schwer zu beweisen, wenn das Manuskript noch vorhanden wäre. Über dieses verschollene Exemplar teilt E. Mályusz folgendes mit: Nach dem Kapitel über Adalbertus Chanadinus (cap. 73) führt eine andere Hand die Handschrift weiter, die das Leben des von 1500 an regierenden Priors auf die Blätter 188–189 aufzeichnete. Die Blätter 193–212 sind dann von einer dritten Hand geschrieben. Der frühere Besitzer dieses Exemplars war das Kloster von Lepoglava und der Text wurde von einer späteren Hand in Kapitel unterteilt. Nach 1786 kam es in die Universitätsbibliothek. Mehr ist darüber nicht bekannt.

Zur Leithandschrift unserer Textausgabe diente das Exemplar, das die Universitätsbibliothek mit der Signatur „ms. Ab 151c“ (**UC**) bewahrt, da diese Kopie am sorgsamsten gefertigt wurde. Sie entstand um 1600. Laut

eines auf dem Titelblatt einst noch lesbaren Vermerks wurde die Handschrift 1603 in den Katalog des Klosters von Csáktornya eingetragen (*S. Helenae catalogo inscriptus 1603*), und 1743 gegen ein Buch des Klosters von Lepoglava vertauscht. Nach der Auflösung der Paulinerklöster im Jahre 1786 kam sie dann von Lepoglava in die Universitätsbibliothek. Der Prolog und die darauffolgenden ersten drei Blätter sind mit schöngeformten Buchstaben geschrieben, vom 4. bis 97. Blatt ist die Schrift sichtlich schneller, bleibt aber noch immer schön gleichmäßig, erst ab Blatt 97 benutzte der Kopist eine Kursive, die er bis zum Schluß beibehielt. Das Manuskript besteht aus 4+279 Seiten. Im 18. Jahrhundert hat N. Benger die Kapitel nachträglich numeriert, Bemerkungen und Korrekturen hinzugefügt, und nach Eggerer mehrere wichtige Jahreszahlen falsch umgeschrieben. So verlegte er den Anfang des Generalpriorats von Gyöngyösi von 1520 auf 1528, seine Visitation in Monyorókerék, die 1521 erfolgte, ebenfalls auf 1528. Seine Korrekturen und Bemerkungen wurden in der Textausgabe außer Acht gelassen. Zu Charakteristiken dieser Handschrift gehört das anlautende „h“, zum Beispiel *heremita*, *Helizabeth* und in etlichen Wörtern eine Konsonantenverdoppelung: *deffinitores*, *vicarius*.

Das dritte Exemplar der Universitätsbibliothek, das die Signatur „ms. Ab 151a“ (UA) trägt, hat eine Umfang von V+179 Seiten. Am äußeren senkrechten Rand des ersten Blattes läuft von links nach rechts ein Besitzervermerk: *Iste liber pertinet ad officium generalatus Ordinis S. Pauli Primi Eremite*. Der Band hat weder ein Titelblatt noch einen Titel. Auf S. I–V befindet sich eine *Tabula sive index in Vitas fratrum eremitarum in libro hoc contentorum*, welches die Kapitel ohne Seitennummer aufzählt. Anschließend auf S. V stehen Eintragungen: *Anno 1619 infra 8^{am} S. Joannis papae electus fuit reverendissimus P. Rudolphus Biel Sueuus in priorem generalem... biennium rexit ordinem satis laudabiliter* und noch eine: *Anno 1624 9. Decembris opere fratris Gregorii Stamphensis Neostadii in Austria conscriptus*. Auf Seite 1 beginnt nicht der Prolog sondern das erste Kapitel (*Waacz, Benedictus et Andreas ... De conventuali origine*). Kapitelnummer wurden in dieser Handschrift auch später nicht eingetragen. Seite 58 weist wieder eine spätere Notiz auf: *Anno 1626 monasterium Tallense spoliaverunt milites Wallensteiniani die 18 Novembris ...* Der Text endet auf S. 170 mit dem Kapitel über die Obedientia (cap. 100 in unserer Ausgabe). Kapitel 95, 101 und 102 fehlen in dieser Handschrift, obwohl das Kapitel 95 laut der Tabula das letzte sein sollte. Auf den Seiten 171–174 steht der Prolog, dem der Kopist folgenden Satz hingefügt hat: *Laus Deo omnibusque sanctis, frater Gregorius Stamphensis*. Die kleinförmige Schrift des Buches ist verblaßt und schwer zu entziffern. Gregorius Stamphensis war Vikar des Klosters von Thall und Commissarius generalis des Ordens um 1628 oder 1631, wie dies aus einer Eintragung des in der Universitätsbibliothek bewahrten Pauliner Formulars (cod. lat. 131, fol. 93) hervorgeht. Auf den Seiten 175–179 der Handschrift UA steht von einer anderen Hand eine

Liste der Klöster in alphabetischer Reihenfolge, die offenbar aus dem Text der *Vitae Fratrum* übernommen wurde. Sie enthält jedoch Ergänzungen und zahlreiche Irrtümer. Zum Schluß sind 14 polnische Klöster aufgezählt.

Aus dem Nachlaß von István Molnár, Pfarrer von Túskevár, Domherr von Veszprém, gelangte ein weiteres Exemplar der *Vitae fratrum* (**VM**) in die Diözesanbibliothek von Veszprém. Sein Besitzer gab an, das Manuskript an einer Pfarre der Diözese Veszprém gefunden zu haben. Es hat Kleinfolio-Format, es ist also größer als die übrigen Handschriften. Bis zur Rückseite des 48. Blattes (=97. nicht numerierte Seite) ist der Text in einer alten, wahrscheinlich vom Ende des 16. Jahrhunderts stammenden Schrift geschrieben, welche mit der Schlußjahreszahl des Briefes von Adalbertus Chanadinus endet; den Rest, angefangen mit dem *Hymnus de Annuntiatione Beatae Virginis* hat 1785 der Provinzial Caspar Gindl kopiert, vermutlich aus einer seitdem verschollenen Handschrift (siehe Appendix I). Bezeichnend ist in diesem Exemplar die Weglassung des anlautenden „h“, so ist statt *heremitae eremitae* geschrieben. Außerdem wird häufig das „y“ (*letanya, hymnus* usw.) gebraucht.

Das jüngere Exemplar der Diözesanbibliothek von Veszprém (**VB**) hat der Provinzial Caspar Gindl 1785 abgeschrieben (siehe Appendix I). Die Schrift ist dieselbe wie die des zweiten Teiles von **VM** Gindl behauptet, ihm habe bis zum Ende des Adalbertus-Chanadinus-Briefes jenes Exemplar zur Vorlage gedient, welches wir mit dem Sigel **VM** bezeichneten. Für den weiteren Teil benutzte er eine andere alte Handschrift, offenbar die, die auch **VM** zu ihren Ergänzungen vorlag.

Das Exemplar **AR** gehört der Diözesanbibliothek in Stuhlweißenburg (Székesfehérvár), trägt die Signatur Ms 58 und die Inventarnummer 21 558. Es ist eine sorgfältige Kopie von **VB**, und stammt aus dem 19. Jahrhundert. Der Schreiber versuchte, sein Vorbild von Seite zu Seite nachzubilden, so daß sich die Textabschnitte in beiden Handschriften mehr oder weniger auf derselben Seite befinden. Auch der Umfang ist derselbe: 4+274 Seiten. Auch Gindls Vorwort wurde abgeschrieben. **AR** weicht nur an zwei Stellen von seiner Vorlage ab, nämlich dort, wo der Kopist offensichtlich irrtümliche Lesungen korrigierte.

*

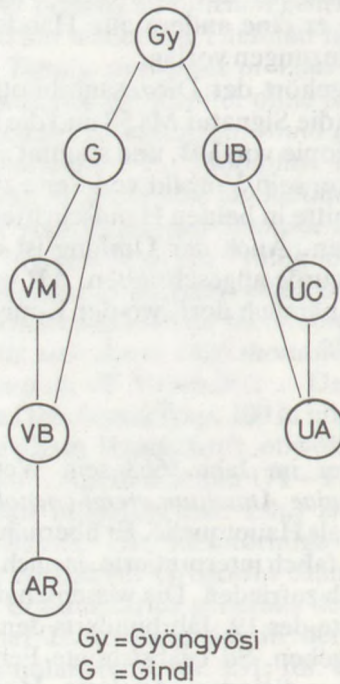
Andreas Eggerer, der im Jahr 1663 sein Werk *Fragmen panis corvi proto-eremitici seu reliquiae Annalium eremi-coenobiticorum* herausgab, benutzte die *Vitae fratrum* als Hauptquelle. Er übernahm weitgehend ihre Angaben, die er jedoch öfters falsch interpretierte, ja auch änderte. Der Paulinerorden war mit seinem Buch zufrieden. Die wissenschaftliche Literatur beschloß aber bereits um die Mitte des 19. Jahrhunderts den ursprünglichen Text der *Vitae fratrum* herauszugeben. So beabsichtigte Ferenc Toldy, den Text im Rahmen der von ihm redigierten *Analecta Monumentorum Hungariae*

Historica (der erste Band erschien 1860 in Pest) zu veröffentlichen. Er ließ das UC Exemplar der Universitätsbibliothek abschreiben — die Kopie befindet sich in der Handschriftenabteilung der Ungarischen Akademie der Wissenschaften — konnte aber seinen Plan nie verwirklichen.

In der Fachliteratur, so zum Beispiel bei Mályusz und in DAP, wurden zahlreiche Abschnitte aus der *Vitae fratrum* abgedruckt. Eine ungarische Übersetzung stammt von Vince Árva, Béla Csanád und Ferenc Csonka, sie wurde unter dem Titel „Gyöngyösi Gergely, Arcok a magyar középkorból“ (Gestalten aus dem ungarischen Mittelalter), Budapest 1983 herausgegeben. Diese Übersetzung hat Gábor Sarbak in *Irodalomtörténeti Közlemények*, Jahrgang 88, 1984, S. 382—386 besprochen.

Das Institut für Literaturwissenschaft der Ungarischen Akademie der Wissenschaften hat mit der Textausgabe zuerst den Domherrn István Molnár beauftragt, der aus gesundheitlichen Gründen die Arbeit nicht zu Ende führen konnte. Die mir von ihm freundlicherweise überlassene maschinengeschriebene Kopie seines Exemplars hat mir bei der Kolationierung der Texte Hilfe geleistet.

Stemma manuscriptorum
Die Handschriftenstemma der *Vitae fratrum*

Übersicht der Handschriften

Budapest, Exemplare der Bibliothek der Universität Eötvös Loránd

UA	ms. Ab 151a	1624	174+(175–179) S.
UB	ms. Ab 151b	16. Jh., verschollen	217 S.
UC	ms. Ab 151c	vor 1603	IV+279 S.

Andere Exemplare:

Veszprém, Diözesanbibliothek

VM	ohne Signatur	16. Jh. und 1785	159 S.
VB	ohne Signatur	1785	4+274 S.

Székesfehérvár, Diözesanbibliothek

AR	MS. 48	19. Jh.	4+274 S.
-----------	--------	---------	----------

Zur Textgestaltung der Edition

Zur Leithandschrift wurde **UC** gewählt, denn sie erwies sich als die sorgfältigste Abschrift. Personen- und Ortsnamen sind buchstabengenau übernommen, mit Ausnahme gewöhnlichen Vornamen (also Ludouicus Ludovicus). *u* und *v*, *ci* und *ti*, weiterhin die großen Anfangsbuchstaben und die Interpunktion folgen die heutige Rechtschreibung. Die Abkürzungen werden aufgelöst und der Text der Handschrift wird, abgesehen von den oben angeführten Normalisierungen, buchstabengenau übergeben, auch im Schriftgebrauch *ae* statt *oe* oder *e*.

Die Numerierung der Kapitel stammt aus dem 18. Jahrhundert, vermutlich von N. Bengers Hand. Sie ist nicht immer konsequent, trotzdem wird sie übernommen, weil die Fachliteratur das Werk dementsprechend zitiert. Die Absätze innerhalb der Kapitel werden unter Berücksichtigung der zusammenhängenden Teile gebildet, da es in der Handschrift keine Absätze gibt.

Der Text von **UC** wurde vor allem mit dem Exemplar **VM** verglichen. Die Abweichungen sind weitgehend angeführt. An den wichtigsten und charakteristischen Stellen werden auch die Abweichungen von **UA** und **VB** verzeichnet, mitunter die auch von **AR**, um zu beweisen, daß dessen Text fast überall **VB** entspricht.

Verzeichnis abgekürzt zitierter Werke und Quellen

- Anjou Anjoukori okmánytár. Codex diplomaticus Hungaricus Andegavensis, bearb. von Nagy I., Tasnádi Nagy Gy., Bde 1–7, Budapest 1878–1920.
- DAP Documenta artis Paulinorum, hg. von Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatócsoportja, bearb. von B. Gyéressy und F. Hervay, Bde. 1–3, Budapest 1975–1978.
- Declarationes Gregorius Gyöngyösi, Declarationes constitutionum ordinis fratrum heremitarum Sancti Pauli primi heremite. Romae [ohne J., um 1520]
- DI Országos Levéltár [Landesarchiv], Budapest, sectio Q, litterae ante annum 1526 datae.
- Elenchus Elenchus summarius archivi almae Provinciae Hungaricae Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae, 1750, Handschrift, Országos Levéltár [Landesarchiv], Budapest, E–153, Nr. B 101.
- EtEml Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából. Monumenta ecclesiastica tempora innovatae in Hungaria religionis illustrantia, bearb. von Bunyitai V., Rapaiics R., Karácsonyi J., Kollányi F., Lukcsics J., 5 Bde., Budapest 1902–1912.
- Fijałek Zbiór dokumentów zakonu 00. Paulinów w Polsce, bearb. von J. Fijałek [Dokumentensammlung des Paulinerordens in Polen], Heft 1 (1328–1464), Kraków 1938.
- Györffy Györffy Gy., Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. Geographia historica Hungariae tempore stirpis Arpadianae, Bde. 1–2, Budapest 1963–1987.
- HOKl Hazai oklevéltár 1234–1526, hg. von Magyar Történelmi Társulat, bearb. von Nagy I., Deák F., Nagy Gy., Budapest 1879.
- HOKm Hazai okmánytár. Codex diplomaticus patrius, bearb. von Nagy I., Paur I., Ráth K., Véghely D., Bde. 1–5, Győr 1865–1873, bearb. von Ipolyi A., Nagy I., Véghelyi D., Bde. 6–8, Budapest 1876–1891.
- Inv. Inventarium privilegiorum omnium et singularum domorum Ordinis Heremitarum Sancti Pauli Primi Heremite, bearb. von Gregorius Gyöngyösi, Handschrift 1522. Ms. Ab 115 in der Universitätsbibliothek, Budapest.
- LvtKözl Mályusz E., A szlavóniai és horvátországi középkori pálos kolostorok oklevelei az Országos Levéltárban [Die Urkunden der mittelalterlichen Paulinerklöster von Slavonien und Kroatien im Landesarchiv zu Budapest], in

- Levéltári Közlemények 3/1925, 5/1927, 6/1928, 7/1929, 8/1930, 9/1931, 10/1932, 11/1933, 12/1934, 13/1935.
- Mallechich G. Mallechich, *Quadripartitum regularium, in quo primo de privilegiis in communi, secundo de privilegiis particularibus Ordinis S. Pauli Primi Eremitae, tertio de privilegiis eiusdem ordinis per viam communicationis cum patribus Carthusiensibus, quarto de privilegiis et iuribus regularium in genere et in specie, Viennae Austriae 1708.*
- MonVatHung Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia, Vatikáni magyar okirattár, Series prima, vol. 2, Acta legationis cardinalis Gentilis (1307–1311), Budapest 1885.
- Priv. Copie bullarum et privilegiorum ordini Heremitarum Sancti Pauli primi heremite sub Regula Beati Augustini episcopi Deo fideliter famulantium summos per pontifices Romanos, legatosque eorundem de Sedis Apostolice plenitudine necnon serenissimos reges et principes ac antistites Hungariae aliasque personas autenticas et idoneas in ipsius ordinis fratrumque eiusdem fulcimentum ac robur perpetuum indultarum et concessorum etc., zweiter Teil der oben genannten Handschrift Inv., aus der ersten Hälfte des 16. Jh.
- Sw Stan. Świdziński, *Constitutio Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae iuxta textum ante annum 1643 conscriptum, Historia — textus — sententia, Bonn 1970.*
- Theiner Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia maximam partem nondum edita ex tabulariis Vaticanis deprompta, collecta ac serie chronologica disposita ab Augustino Theiner, Bde. 1–2, Romae 1859–1860.
- Thuróczy Johannes de Thurocz, *Chronica Hungarorum, I. Textus, ediderunt E. Galántai et J. Kristó, Budapest 1985 (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum condita a Ladislao Juhász, Series nova, tomus VII).*
- Tripartitum *Decretum Tripartitum, opus iuris consuetudinarii regni Hungariae a magistro Stephano de Werbőcz. Zahlreiche Ausgaben von 1517 (Wien) bis zu 1894 (Budapest).*

Andere wichtigere Darstellungen zur Geschichte des Paulinerordens

- Benger, Nicolaus, *Annalium eremi-coenobiticorum Ordinis Fratrum Eremitarum S. Pauli Primi Eremitae volumen secundum ... quibus ab anno Christi 1663 usque ad annum 1727 ejusdem ... ordinis progressus ... referuntur, Posonii 1743.*
- Eggerer, Andreas, *Fragmen panis corvi proto-eremitici seu reliquiae Annalium eremi-coenobiticorum Ordinis Fratrum Eremitarum Sancti Pauli Primi Eremitae ... ex antiquis manuscriptis ecclesiasticisque testimoniis collectae ...*, Viennae Austriae 1663.
- Hervay Ferenc, *A pálos rend elterjedése a középkori Magyarországon* [Die Verbreitung des Paulinerordens im mittelalterlichen Ungarn], in *Mályusz Elemér emlékkönyv* [E. Mályusz Festgabe], Budapest 1984, S. 159–171.
- Kisbán Emil, *A magyar pálosrend története* [Geschichte des ungarischen Paulinerordens], Bde. 1–2, Budapest 1938–1940. (Voll von Fehlern und Irrtümern.)
- Mályusz Elemér, *A pálosrend a középkor végén* [Der Paulinerorden am Ausgang des Mittelalters], in *Egyháztörténet*, Jg. 3, 1945 (gedruckt Budapest 1947), S. 1–53.
- Sarbak, Gábor, *Gyöngyösi Gergely biográfiájához* [Zur Biographie Gregorius Gyöngyösi], in *Irodalomtörténeti Közlemények*, Jg. 88, 1984, S. 44–52.
- Sarbak, Gábor, *Appunti al Decalogus di Gergely Gyöngyösi, priore generale dell'ordine dei Paolini*, pubblicato a Roma, in *Humanistica Lovaniensia, Journal of Neo-Latin Studies*, vol. 34, 1985, S. 228–235.
- Tarnai Andor, „A magyar nyelvet írni kezdik”, *Irodalmi gondolkodás a középkori Magyarországon* [„Es wird begonnen, ungarisch zu schreiben.“ Das literarische Denken im mittelalterlichen Ungarn], Budapest 1984, S. 103–155, 198–225.
- Török József, *A magyar pálosrend liturgiájának forrásai, kialakulása és főbb sajátosságai (1225–1600)* [Die Quellen, die Ausbildung und die wichtigeren Eigenschaften der Liturgie des ungarischen Paulinerordens], Budapest 1977.
- Zákonyi Mihály, *A Buda melletti Szent-Lőrincz pálos kolostor története* [Die Geschichte des Klosters S. Laurentius bei Buda], in *Századok*, Jg. 45, 1911, S. 513–530, 586–606, 686–711, 764–780.

Zeichen und Abkürzungen

< > die Ergänzungen des Herausgebers stehen in spitzen Klammern

aep.	archiepiscopus		Diözese
Anm.	Anmerkung, Anmerkungen		
Bd.	Band	Quinqueecl.	Quinqueecclesiensis
Bde.	Bände	Strig.	Strigoniensis
Bll.	Blätter	Transilvanien.	Transilvaniensis
c.	comitatus	Vespr.	Vesprimiensis
cap.	caput	Zagreb.	Zagrabiensis
ep.	episcopus		
f.	filius		
fol.	folio		Länder
fr.	frater		
gen.	generalis	A	Österreich
J.	Jahreszahl	CS	Tschechoslowakei
Jg.	Jahrgang	R	Rumänien
Jh.	Jahrhundert	SU	Sowjetunion
mon.	monasterium	YU	Jugoslawien
ms.	manuscriptum		
n.	numerus		
om.	omittit		
p.	possessio		
pg.	pagina		
pr.	prior		
S.	Seite		
S.	Sanctus, Sancta		
VF	Vitae fratrum		
vgl.	vergleiche		
vic.	vicarius		

VITAE FRATRUM EREMITARUM ORDINIS SANCTI PAULI PRIMI EREMITAE

Quoniam tunc quis lubricus non permittit in nobis memoriae dicantur
aut propter individuum catholicismum perennari, idcirco solent antiquitas
suae terribi postquam tenuissimam congruam consensu transpirare, ut
pateritas ipsa de peccatis acibus timet et vacillet. Proinde ipse qui
suisque non penetrantibus singulorum in posterorum nostri ordinis in
Hispania et Germania quibus in Scholasticis existens in corpore non scripta et
arces indagant, et vana sunt libet utrum tenores perferantur inveniunt
in omnibus scriptis et et vana fratrumque placet in generalium cum
aliquibus et vana in negotiis et vana ut vana anni non
solum non generis varietate delatantur, et sunt opificem in suis
sanctis merentur, sed etiam praecisus et gloria dignis factis exemplis
ad virtutum columnas eriguntur, et perfectionis fastigii exornantur.
Sed haec qualiscumque editio data inter vana et manus meae delibesceret
multis anni, non desunt, qui credentur simul et dicentur, aut invidia alii
proficienti, aut certe timore verborum iudicium tenent, quae inventum
theoricum prodere neglexeram. Quae quidem dictum ex parte verum fuit.
Hoc enim opus palam producere deadi, tunc quis parvus ingenio non
parabam in eo legitimum quidquam succi parere posse, tunc et maxime ne le
labor meus, atque inuisus, reprehensio videtur eorum patrum, qui
velut ageris vini, necata quidam fragilis, celesti tamen conversatione
sublimis, dum corpore vivebant in terra, id egisse crepescit sunt, quod
antequam exierint cognoverunt in caeli iudicibus in Dei laudibus et mentium
et nitido regum. Quis hancque dubitat admodum multos esse operum
circumiteris, qui quod in uno podentique homine prodant, in alios reprobant,
quasi virtus et vitium non in rebus sit, sed cum auctore mutetur. Quorum
modestiam non poteram non perhorrescere. Apud eodem patrum proco-
rum gestis permittit, qui in tabernaculo Dei secundum facultatem suam

1. Inveni prologe... una Prologus in his operibus...

2. Inveni Prologus in his operibus...

Incipit prologus in Vitas fratrum
ordinis fratrum heremitarum
sancti Pauli primi heremitaе

Quoniam temporis lubricitas non permittit in nobis memoriae thesaurarium propter individuorum caducitatem perennari, idcirco solers antiquitas seriem rerum gestarum tenacitati scripturarum consuevit mancipare, ne posteritas ignara de praeteritis actibus titubet et vacillet. Proinde ipse, qui tempore mei generalatus singulorum monasteriorum nostri ordinis tam in Hungaria et Germania quam in Sclawonia existentium capsas seu scrinia et
10 arcas indagaram, et variarum literarum tenores perlegeram unum Inventarium omnium privilegiorum || et Vitas fratrum et praesertim generalium cum II
aliquibus emergentibus negotiis elucubraram, ut legentium animi non solum rerum gestarum varietate delectarentur, et suum opificem in suis sanctis mirarentur, sed etiam praeclaris et gloria dignis facinoribus exemplati ad virtutum culmina erigerentur, et perfectionis fastigia concitarentur.
15 Sed haec qualiscunque editio dum inter tenaces manus meas delitesceret multis annis, non deerant, qui crederent simul et dicerent, aut invidia aliis proficiendi, aut certe timore acrioris iudicii me teneri, quia inventum thesaurum prodere neglexeram. Quod quidem dictum ex parte verum fuit.
20 Hoc enim opus palam producere distuli, tum quia parvus ingenio non putabam in eo legentibus quidpiam succi parere posse, tum et maxime ne is labor meus, utcunque insulsus, reprehensio videretur eorum patrum, qui velut angelici viri, natura quidem fragiles, celesti tamen conversatione sublimes, dum corpore vivebant in terris, id egisse comperti sunt, quod
25 angelos exercere cognoverunt in caelis ludentes in Dei laudibus et mentium et iubilo vocum. Quis namque || dubitet admodum multos esse operum III
criminatores, qui quod in uno eodemque homine probant, in aliis reprobant, quasi virtus et vitium non in rebus sit, sed cum auctore mutetur. Quorum mordacitatem non poteram non perhorrescere. At tandem patrum priscorum gestis permotus, qui in thabernaculo Dei secundum facultatem suam

1 Incipit prologus ... : *totus Prologus in UA in fine operis legitur.*

2 Fratrum heremitarum: *om. VM, VB*

ea, quae poterant, offerebant, alius aurum, alius argentum, alius lapides
praetiosos, alius purpuram vel byssum, aut coccum, aut hyacinthum. Hic
mecum probe agere putavi, si offerre possem pelles et caprarum pilos. Nam
et apostolus contemptibilia nostra magis necessaria iudicat. Unde et tota illa
5 thabernaculi pulchritudo pellibus tegebatur et ciliciis, ardoremque solis et
imbrium iniuriam haec, quae validiora sunt prohibebat. Confisus itaque in
meritis eorundem fratrum heremicolarum, qui quondam in antris et
speluncis habitantes, non cum animalibus humi gradientibus ambulabant,
quinimo pennis virtutum et desiderii contemplationum in supernis velut
10 nubes volantes, atque animas suas imagini caelestis pulchritudinis confor-
mantes, beatissimis spiritibus || parificabantur. Quorum profecto conversa-
tio sola sufficeret religiosas et devotas mentes ad optima quaeque studia
sublevare. Nam cunctis fidelibus sufficientia reliquerunt exempla sequelae.
Maxime his, qui creatori summo irreprehensibiliter militare cupiunt, et
15 vitam apostolicam imitari volunt. Quorum erat cor unum et anima una in
Domino. Nec quispiam eorum de his, quae possidebant, aliquid suum esse
dicebat, sed erant illis omnia communia, et distribuebatur singulis, prout
cuique opus erat.

Nihilominus hunc tractatulum, alias a reverendo patre nostro fratre
20 Joanne de Zalonkemen bis generali nostro, magna ex parte comportatum,
et per venerabilem patrem fratrem Marcum Sclavum de Dombro, vicarium
quondam Zagrabiensem, inchoatum, ego frater Gregorius Giengyesinus
felici omine mei nominis amantissimis, quibus mecum eadem studia et
eadem voluntates concurrunt, ad laudem et gloriam Astripotentis et
25 theotocae, divique Pauli primi heremitaee reverentiam aggrediendo, conti-
nuabo.

22 Giengyesinus: Gengesinus **VM**

24—25 Astripotentis et Theotoci: Omnipotentis et Theotocae **UA**

25—26 continuabo: *sic etiam* **VM**; continuare **UA**

15—18 Act. 4, 32, 35

〈Caput 1〉

Waacz, Benedictus et Andreas, praesulque Girardus
Pannonias heremos percoluere patres. ||

De conventuali origine vitae heremiticae in Hungaria

1

5 Sanctissimus rex Stephanus, Hungarorum apostolus, postquam a beato
Adalberto Pragensi episcopo conversus, baptisatusque universam Pannoni-
am Christi iugo subiecisset, multi eius fama et sanctitate atque miraculis
crebrescentibus allecti, de partibus Italiae, Poloniae et Bohemiae ad
10 Hungaricam oram pervolarunt diversorum statuum viri, e quibus alii in
urbibus, alii in desertis incolebant. Quorum de numero beatus Gerardus
Venetus in Beel considerat, sed tandem vitam heremiticam deserere
coactus, ecclesiae Chanadiensi episcopus est ordinatus. Alius quoque
nomine Zörardus, sed postmodum Andreas dictus, de partibus Poloniae
15 circa annum Domini millesimum in Nitriensi territorio heremicola extitit
anno Domini 1009. Cuius exemplo quidam suus discipulus Benedictus
nomine vitam sui magistri immitatus, districtam viam per tres exegerat
annos, ac tandem per latrones iuxta fluvium Waagh iugulatus est, dum
heremite vixerat, et in dictum fluvium || proiectus, et per annum pene
20 quaesitus ac inventus tandem in sepulchro magistri sui apud basilicam beati
Emerami humatus est. Obierat enim sanctus rex Stephanus anno Domini
1(0)47.

2

Postea vero quidam iuvenis christianis ortus parentibus et secundum
seculum satis clarus, Waacz dictus, ab annis adhuc puerilibus ob amorem
caelestis patriae vitia vitare et virtutes sequi studebat. Qui cum adolevisset,
25 et horum vitam et mores intellexisset, timens sibi ne sese aliena malitia ab
ingenita probitate subverteret, pravorum sodalitia tanquam perniciosam
salutis suae pestem fugiens, advenit in quoddam desertum circa littus

3—4 De conventuali ... in Hungaria: De origine eremiticae vitae in Ungaria **VM, VB, AR**

8 crebrescentibus: excrebrescentibus **VM**

9 Hungaricam oram; Ungarorum ora **VM**

11 vitam: *om.* **VM**

15 discipulus: condiscipulus **VM**

17 Waagh: Vagh **VM**

20 Emerami: Emerani **VM**

21 1(0)47: 1020 **VM**

23 satis: talis **VM**

24 cum: dum **VM**

Danubii, non longe a Wysegrad, et ibidem in faciem solo tenus procidens oravit Dominum dicens: Omnipotens Deus, qui occultorum es cognitor, tu scis, quia nihil eorum, quae sunt in hoc seculo, tuo praepono amori. Propter quod obsecro te misericors, ut voluntatem meam dirigas, illuminans animam meam miseram, ne in aeterna morte peccatis contenebrata obdormiat, sed redempta tuo munere te per omnia collaudet || et glorificet. Et haec orans ibidem per certos annos omnibus praetiosis et delicatioribus abstinens in artissima paenitentia permansit.

〈Caput 2〉

10 Humanae fugiens laudis Waacz, eminus auras
 Deserti petiit solus ad antra Pilis.

De transitu Waacz heremitae ad interiora deserti Pilisiensis

Circa tempora Salomonis regis Hungariae, dum volveretur annus 1018, tres duces eiusdem regni, scilicet Geysa, Ladislaus et Otto, ad locum mansionis istius Waacz descenderant, ubi ex nomine eius, ut dicitur in Cronica Hungarorum, Geysa civitatem construens eidem nomen Waacz imposuit. Cumque sancti huius fama multos respergeret odore, ad seque visendum attraheret, secularium recursum moleste ferens, talia secum
20 volvare caepit: Quid tibi proderit, o infelix homuncio, si totum mundum lucraberis, et temporalibus caducis utens ab illis aeternis et immortalibus excludaris? Sicque illum locum deserens habitavit in sylva || Pilisiensi, et exemplo suo quamplures solitarios fecit, quorum alius hic, alius ibi habitabat, multi tamen supra Patach.

14 1018: 1080 **VM**

16 istius: illius **VM**

24 multi: multique **VM**

〈Caput 3〉

Maenia prima Patach antistes Bartholomaeus
Nomine fundavit dive Jacobe tuo.
Collocat huc fratres rudibus normamque relinquit,
Fit pater hortatu, fit laris author ope.

De fundatione monasterii Sancti Jacobi in Patach anno 1215

Regnante serenissimo principe Andrea secundo, filio Belae tertii et patre sanctae Helisabeth, reverendissimus in Christo pater et dominus Bartholomaeus episcopus Quinqueecclesiensis vitae heremiticae zelator praecipuus, propriis obtutibus perspiciens in vertice montis possessionis Patach, de sua mera et libera permissione quam plures solitarios convenisse, eisdem quoddam monasterium ad honorem sancti Jacobi apostoli construi fecit, prout in suis literis ibidem existentibus continetur. Qui etiam volens, ut ecclesia temporalis praetioso Christi sanguine decorata rebus quoque transitoriis et caducis dotaretur, certas terras illi ecclesiae commetaneas || donavit, quas tamen suis terminis et metis indistinctas reliquerat. Attamen successu temporis, videlicet in anno Domini 1250 frater Anthonius protunc prior eiusdem loci per dominum Achillem episcopum, successorem praefati domini Bartholomaei, limitari et suis literis conscribi fecit, prout ibidem habetur.

〈Caput 4〉

De modo vivendi, quem tradidit dominus Bartholomaeus episcopus Quinqueecclesiensis

Charissimi mei fratres simul in domibus communiter vivant de laboribus manuum suarum, et de redditibus vitam transigant mediocrem. Ecclesias devote frequentent, humilem et simplicem habitum statui eorum congruentem deferant. Canones et decreta patrum diligenter custodiant. Virtutum et

6 anno: *om.* VM

15 dotaretur: decoraretur VM / commetaneas: commestarias VM

24 mediocrem: meliorem VM

devotioni studiis sollerter insistant. Et non solum irrepraehensibiles, verum
etiam exemplares se aliis exhibeant, ut sic possint Deo gratum et acceptabile
servitium offerre, non solum de sua bona conversatione, sed etiam de
aliorum, quorum corda per eorum || monita compungere dignabitur, 6
5 conversione et salute. Atque ad hunc modum proficiendi sese accingentes,
omnia eorum exercitia, ut puta orationes, meditationes, lectiones, vigili-
as, ieiunia, exercitationes, opera manuum et compositionem tam exterioris,
quam interioris hominis agant ad hunc finem, ut sic directa via ad charitatem
et gustum aeternae sapientiae facilius et commodius pertingant, praestante
10 domino nostro Iesu Christo, qui consolari dignetur eos in omnibus operibus
paenalibus. Amen.

<Caput 5>

Inter mundanos homines, seclique tumultus
Celibis Eusebii vita probata nitet. 1250.

Incipit vita fratris Eusebii adhuc secularis

15 Eusebius in Strigonio, metropoli Hungariae, claris probisque fusus
parentibus, et lacte pueritiae necdum ablactatus, iam prima literarum
elementa est edoctus, atque bonis moribus sic imbutus, ut vanos puerorum
lusus || fugeret, et senum gravia facta exerceret. Suum creatorem et
redemptorem die noctuque piis precibus pulsans, tantam meruit percipere
20 gratiam, ut si quis optima eius studia et vitam celibem pensiculasset, facile
generosi speciminis iuvenem evasurum iudicasset. Dum vero pubertatis
annos attigit, famis ac sitis tollerantia tantum in eo vigit, ut omnes
admirarentur, quod tam delicati venustique corporis homo, tam parcissimo
edulio contentus, vitam semper iucundam actitaret. Nec mirum tamen,
25 quoniam spirituali magis quam corporeo nutriebatur alimento. Maximas
vigilias exercebat, omneque tempus aut divini cultus officio, aut contemplati-
one, aut studio solertissimus iuvenis terebat. Nec momentum quidem horae
vacuum labi permisit. Nonnunquam docebat talem philosophiam, qua Deo

1 devotioni: devotionum **VM**

5 accingentes: attingentes **VM**

6 orationes, meditationes: omnes meditationes, orationes **VM**

13 1250: *om.* **VM**

15 Hungariae: Ungariae **VM**

23 parcissimo: paucissimo **VM**

25 spirituali: spiritualis **VM**

mortales placere possint. Interea scribebat libros, nec tamen divina praecepta praeclare vivendo negligebat, sciens illud dominicum elogium: Non enim qui dicit Domine, Domine intrabit in regnum caelorum, sed qui fecerit et docuerit, || hic magnus vocabitur in regno caelorum. 8
5 Cum autem exigentibus suis meritis in canonicum Strigoniensem esset promotus, inter caetera laudabilia, hospitalitatem tanquam alter Abraham patriarcha futurus sectabatur. Proinde fratres antra desertorum passim incolentes et ideo de heremo dicti domum suam frequenter adibant, ut sportulas viminibus contextas panis alimonia commutarent. Quorum etiam
10 conversationes ipsum adeo demulcebant, ut sepe eo ascenderet, ubi Dei famuli certatim velut apes argumentosae mella dulcis consolationis propinabant. Et quia canonum scientia erat apprime eruditus, legit illud XII q. I-a: Cui portio Deus est, nil debet curare, nisi Deum. Ne alterius impediatur necessitatis onere, haec enim est vera sacerdotis fuga:
15 abdicatio domesticorum, ut suis se abneget, qui servire Deo voluerit. Hinc tandem mundum, patriam, res, se suosque deserere proposuit, ut in omni humilitate Domino in suis castris militaret. ||

〈Caput 6〉

Hic fera Pannonicum irrupit gens Wandala regnum,
In nemus Eusebius densaque lustra petit. 9

20 Continuatio eiusdem in deserto

Beatus itaque vir Eusebius, divino amore mirum in modum sauciatus, nexum charitatis, quo vinciebatur, occultare non valens, quibusdam suis notis et amicis virtutum floribus adornatis atque devotionis spiritu ferventibus rem patefecit, et sui propositi anhelos sic accendit, ut partarum rerum
25 divitias obliti, et omnia caduca tanquam stercora arbitrantes, ut Christum lucrifacerent, secum ire et commorari proponerent. Quod attendentes eorum parentes, amici et cognati, clandestinis persuasionibus, premiis, consiliis et blandis susurationibus ab huiusmodi intentione revocare moliebantur. Sed et polliciens demon, distractionem vitae arctioris dissuadens,
30 delicias et suavitates suggerebat. At Eusebius praecoccupando faciem

12 scientia: etiam **VM**

24 propositi: *om.* **VM**

25 obliti: sic obliti **VM**

29 arctioris: *om.* **VM**

2-4 Mt 7, 21; 5, 29

Domini in confessione, ut Deum ipsis propitium faceret, ieiuniis, psalmis et orationibus insistebat, ac deinde eisdem dulcia || vitae aeternae colloquia 10
praebebat. Quo et effecit, ut qui prius mundum relinquere causa timoris Domini caeperant, iam divino amore delectati, nudam crucem Domini
5 nude sequerentur. Statim et sine ulla dilatione dummodo infidelium Thartarorum bella non obstitissent. Sed proh dolor, humani generis inimico procul dubio suadente, postquam rex Andreas secundus, filius Belae tertii et pater sanctae Elizabet anno Domini 1235 ex hoc mundo migrasset, et Bela quartus eius scilicet filius pro eo regnaret, ecce in anno Domini 1241
10 Mangali sive Thartari cum quinquies centenis millibus armatorum regnum Hungariae invaserunt, contra quos dictus rex iuxta flumen Sayo praelians vincitur. Et postea iidem Thartari quasi tribus annis in eodem regno perduraverunt. Proinde Eusebius cum suis commilitonibus distulit Strigonium egredi, donec pax est restituta. Tunc postea parili devotione, etsi non
15 simili aetate, venerunt ad incolas eremi contestantes se cum eis domino Jesu Christo syncere servire. Quamvis || autem eorum parentes et amici 11 aliquando personaliter, quandoque literis, nonnunquam nuntio tentassent eos reflectere. Tamen Eusebius tanquam caeteris constantior, tali solito repellebat responso: Auscultate, inquit, quoniam Christus, licet dilexerat matrem, et in tantum ex sua passione cerneret cruciari, ut animam eius doloris gladius pertransiret. Consobrinum quoque praedilectum Joannem evangelistam gravatum ultra quam credi potest, doloris anxietate. Tamen cum potens esset, de cruce descendere noluit, sed ibi perstitit moriturus. A simili, pro vobis
20 dolentibus et pro nobis lugentibus de cruce paenitentiae descendere nolumus, sed usque ad mortem immobiliter permanebimus, ne ulterius mundi huius damnabilis labyrinthus nos involvat. His auditis cuncti resoluti lachrimis, corde compuncti, et conscientiae stimulis agitati, non valebant respondere spiritui, qui loquebatur in eo. Quinimo
25 etiam fratres eremitaie iam in sancta conversatione exercitati amplius proficiebant.

2 eisdem: ipsis **VM**

15 se: quinque **VM**

21 doloris gladius: gladius doloris **VM** / consobrinum quoque; consobrinumque **VM**

29 Quinimo: quomodo **VM**

〈Caput 7〉

Eusebii exemplo multi sprevere prophana,
Templaque consurgunt multa decora Deo. ||

Fratris Eusebii exemplo multi convertebantur et diversa monasteria erigebantur

12

5 Frater Eusebius secularis dignitatis oblitus et pristinae imbecilitatis suae
immemor, non solum chori ecclesiastici stationem, robustos quosque
laccensem abnuebat, sed etiam abiecta officia laicis magis quam clericis
decentia humiliter subibat, et divinae gratiae lumine irradiatus, inter
caetera amplectendae religiositatis officia et exercitia hospitalitatem consec-
10 tans, sine omni personarum acceptione magnos et parvos, pauperes et
divites, bonos et malos, probos et improbos, disciplinatos et insolentes cum
tanta humilitate et charitate recipiebat, ministrabat, consolabatur et pasce-
bat, et quasi omni unica mater esset, et sibi soli videretur eorum cura
incumbere. Propterea baiula fama ipsum clarificante, quidam iuvenis
15 nomine Benedictus, satis curialis, elegans forma, decorus facie, ingenio
acer, vestibus pretiosis, dives rebus et fama celebris ipsum adiit, et se sibi
perpetuo servitutum vovit, || si modo sanctae societatis contubernium 13
eidem procuraret. Cuius quidem constantiam probare volens, unius anni
dilationem indixit, ut eo expleto secum morari posset. At iuvenis ad haec
20 verba ex imo pectoris alta ferens suspiria, ait: O tempus nimis longum, o
dies taediosos putasne tantum durabo? Sicque anxiebatur nimis
tantisper, donec eum mira verborum suavitate confortavit. Tunc ille animo
quietior factus, et vultu atque animo exhilaratus, se tandem inibi monachum
fecit. Huius etiam exemplo alius, similis gratiae, sed dissimilis fortunae,
25 cuius nomen Stephanus erat, futurus eremitarum generalis destinatus,
semet consociavit. Tunc pius pater gaudens super unoquoque converso
paenitentiam agente, secessit in oratorium, et ut usui erat, gratias Deo
agens in spiritu vehementi et validissima compunctione totus in lachrymas
resolutus oravit omnium largitorem bonorum Dominum, ut omnes novitios
30 multiplicet, et in sancto proposito conservet. Eius itaque meritis et
precibus, nulli dubium, stabiles permansere. Sed et alii quamplures senes et
iuvenes confluerunt. Postea vero aut ipsis poscentibus, aut exigentibus

8 decentia: consentanea VM

11 insolentes: indisciplinatos insolentes VM

13 omni: omnium VM

22–23 animo quietior: animosior VM

29 largitorem bonorum: bonorum largitorem VM

32 confluerunt: confuxere VM

eorum meritis, reges || et principes ac barones diversorum regnorum multa 14
errexerunt monasteria, quorum nomina circa annos 1263 scripta sunt, ubi
etiam divinae laudis altaria consurgebant, passimque in dies augebatur ad
eos devotio christianorum et dilatabatur numerus devotorum.

〈Caput 8〉

5 Eusebius claustrum titulo crucis auspice Christo
Strigonium contra struxit ad alta iugi.

Frater Eusebius construi fecit monasterium
Sanctae Crucis prope Strigonio anno 1250,
regis Belae 4-ti 16

10 Frater Eusebius vir Deo devotus heremi cultor eximius, coadunatis sibi
sex fratribus prope speluncam triplicem, quam ipse alias incoluerat, iuxta
aquam vivam in honorem Sanctae Crucis, cuius virtute omnis fraus
antiquissimi hostis humani generis enervata est, quoddam monasterium,
regularis observantiae sedem futuram inchoavit, ubi ipse dives virtutibus,
15 religioneque et sanctitate conspicuus, corpore autem pallidus et macilentus
in omni humilitate commoratus, frugalitate atque parsimonia vivebat, nam
cibi || atque potus identitatem conservabat, ideoque sanus semper et 15
pulcher erat. Sic enim ad conservandam sanitatem nihil efficacius operatur,
quam victus identitas. Sic bonae valetudini nihil magis nocet, quam
20 ferculorum nimietas et varietas. Quoniam varia fercula variarum sunt
naturarum, et omnis talis varietas humorum parit repugnantiam, quae
destruit sanitatem simul et venustatem. Unde elegantissime quidam adole-
scens episcopo interroganti cur sanior et pulchrior esset in claustrum, quam
fuerat in seculo, respondit, quia uniformiter hic et decenter vivo. Iterum
25 quaerenti, quid heri et nudius tertius comederat, pisa — inquit — et olera.
Cras autem comedam pisa cum oleribus. Et praeterea olera cum pisis
manducabo. Vide quam pulchro circuitu eandem sententiam circumduxit,
ut ostenderet uniformitatem cibi valere ad corporis sanitatem et pulchritudi-
nem.

8 anno: *om.* **VM**

19 sic: sicut **VM**

20 nimietas et varietas: varietas et nimietas **VM**

25—26 pisa, inquit, et olera. Cras autem comedam pisa cum oleribus. Et praeterea olera:
pisa cum oleribus et postea cras olera **VM, VB, AR**

〈Caput 9〉

Distichon fratris Stephani Warsani super fundatione
monasterii Sanctae Crucis in Pilisio

Deseri quondam lustrantes in via patres,
Hinc humiles scopulis casas fixere sub altis, ||
5 Et latebras sparsim statuunt in rupe cavata. 16
Vir sacer hanc heremita Eusebius atque sacerdos
Sub titulo tandem Sanctae Crucis extruit aulam.
Mox ad eum fratres specubus fluxere relictis,
Caeperuntque simul claustralem ducere vitam.
10 Hinc heremitarum Pauli succrevit in orbe
Religio, morum probitate nitens et amictu,
Maximus exiguo fluvius sic fonte redundat.
Vesprimius formam vivendi praesul habendam
Tradidit Eusebio, donec ab Urbe petat,
15 Hinc Augustini instanter concessa roganti
Pontifice a summo regula sancti patris.

〈Caput 10〉

Frater Eusebius petiit regulam beati Augustini episcopi,
sed non potuit statim obtinere. Proinde modum vivendi
dedit Paulus episcopus Vesprimiensis, prout in eiusdem
20 literis continetur, quarum tenor talis est

Paulus, Dei gratia episcopus Vesprimiensis, aulae || illustris dominae 17
reginae Hungariae cancellarius. Omnibus Christi fidelibus salutem in vero
salutari. Ad universorum notitiam tenore praesentium volumus pervenire,
quod accedens ad pedes sanctissimi patris et domini nostri Urbani, Dei
25 gratia sacrosanctae Romanae ecclesiae summi pontificis dilecti filii provinci-
alis et alii priores ac fratres heremitae diversorum locorum nostrae
diaecesis, supplicarunt, ut eis regulam beati Augustini, ad quam de

6 hanc: hac **VM**

20 tenor talis est: talis est tenor **VM**

24 quod accedens: quia accedentes **VM**

26 ac: et **VM**

cultu heremitico se transfere cupiebant, concedere dignaretur. Quorum
 precibus misericorditer annuens, nobis sanctitatis suae literis dedit in
 mandatis, ut eis, dummodo facultates haberent, de quibus sustentari
 5 apostolica, si videremus expedire, sine praeiudicio iuris alieni. Nos igitur
 mandatum eiusdem summi pontificis patris et domini nostri cupientes
 reverenter adimplere, diligenter incaepimus inquirere. Sed nec per ipsos,
 nec per alios potuimus invenire, quod tantis abundarent facultatibus, quae
 eis sufficerent ad observantiam regulae supradictae. Quare eis, habito
 10 tractatu cum capitulo nostro et consilio diligenti, autoritate praedicta
 indulgimus, ut in eisdem domibus, in quibus nunc sunt, tanquam licita
 collegia || in cultu heremitico de caetero Domino famulentur, salvis 18
 decimis et aliis iuribus episcopo diaecesano debitis a locis illis, ubi sunt
 situati, verum cum nec certa divina officia aut ieiunia seu alias observantias,
 15 statuta, quae omnes heremi cultores universaliter astringant a patribus
 antiquis relicta inveniantur. Ne huiusmodi instantiarum seu observantiarum
 diversitate unitatis et charitatis vinculum ipsis divinitus inspiratum inimico
 homine superseminante zizania disruptatur, eorum instantia seu observan-
 tia, quas in manu nostra promiserunt, haec sunt.
 20 Celebrabunt enim ieiunium a festo Omnium Sanctorum usque ad
 Nativitatem Domini utendo tantum semel in die lactiniis usque ad
 Adventum Domini, exceptis debilibus et infirmis, qui de licentia prioris, si
 opus fuerit, carnibus vesci possunt. Incipiendo autem a Nativitate Domini
 usque ad Septuagesimam comedent carnes tribus diebus in septimana. A
 25 Septuagesima usque ad carnisprivium comedent iterum lactinia semel in
 die. A Pascha vero usque ad festum Omnium Sanctorum comedent carnes
 tribus diebus in hebdomada. Circa divina vero officia hunc ordinem || 19
 observabunt, quem secundum regulam beati Augustini canonici cathedralium
 ecclesiarum servare consueverunt. Item priorem provincialem, quem
 30 pro tempore eligerint, praesentabunt dioecesano episcopo confirmandum.
 Item ad sanctam synodum episcopi diaecesani singulis annis duo fratres de
 qualibet cela ipsorum venire teneantur, suscepturi et observaturi eiusdem
 synodi salutaria monita et statuta.

2 sanctitatis suae: sanctitas sua **VM**

11 nunc: *om.* **VM**

14 cum: tunc **VM**

15 heremi cultores: heremicolae **VM**, heremicolas **VB**

17 diversitate: diversitatem **VM**, diversitate **VB**

19 manu nostra: manus nostras **VM**

20 ieiunium: ieiunia **VM**

Item numerum locorum, quae inhabitant, augmentare non possunt. Quorum nomina haec sunt: Insula Pilup Sanctae Helenae, Kewkwth Sanctae Mariae Magdalенаe, Bokon Sancti Jacobi, Idegsyt Beatae Elizabeth, Bodochun Sancti Emerici, Insula prope Ermenyes: Elek Sanctae

5 Mariae Magdalенаe, Zakach Sancti Dominici. Qui vero in aliis locis in nostra diaecesi sub habitu praedictorum fratrum inventi fuerint, excommunicationis sententiae exnunc volumus subiacerе. Actum anno Domini 1263. In literis vero domini Benedicti episcopi Wesprimiensis has confirmantibus et de anno 1291, in festo Inventionis Sanctae Crucis emanatis, sic

10 habetur scriptum: Item nomina locorum sunt haec: in Pilisio ecclesia Sanctae Crucis, Sancti Ladislai in Kekes, Insula Pilup etc. || Postea eodem anno dominus Lodemerius archiepiscopus Strigoniensis in quindenis beati Georgii martiris praefatam concessionem confirmavit. Vide plura circa

15 supradictus prior provincialis assumptis secum quibusdam fratribus adiit Urbanum quartum, petiitque eis dari regulam beati Augustini. Sanctus quoque Thomas de Aquino fertur eorum fuisse coadiutor in curia Romana.

〈Caput 11〉

Primitus in titulum Augustini moluerat ordo
Professa hoc dederat regula nomen ei.

20 Quare fratres sancti Pauli primi heremitae
olim nominabantur ordinis sancti Augustini episcopi?

Quanquam egregius Thomas de Drag regius cancellarius in sua cronica, quae Hungarorum vocitatur, scripsit, quod rex Carolus introduxerit fratres heremitas in Hungariam, et quod protunc paucos habuerint conventus et

25 loca, utputa Sanctum Laurentium, Sanctam Crucem, Sanctum Spiritum et Sanctum Ladislaum in silva de Pilisio. Tamen non legerat || bullam reverendissimi patris Pauli episcopi Wesprimiensis in praecedenti capitulo

- 1 inhabitant: habitant **VM**
- 2 Pilup: Pilis **VM, VB, AR, UA**
- 3 Bokon: Bakon **VM** / Idegsyt: Ideksyd **VM**
- 4 Bodochun: Bodoahun **VM**
- 5 Zakach: Szakach **VM**
- 12 Lodemerius: Lodomerius **VM**
- 22 regius: regni **VM, VB, AR**

insertam. Nihilominus ex parte verum est, quod in multis aliis locis manebant laici sub nomine heremitarum vagabundi. Qui quidem audientes regulam beati Augustini fratribus sancti Pauli primi heremite concessam, tam publice, quam privatim etiam in sollicitatione diversorum privilegiorum diversorum pontificum, regum et principum appellabant se fratres ordinis sancti Augustini. Sed postea quam annualia capitula sunt instituta, tunc solitarii et girovagi iussu invictissimi principis regis Ludovici in diversos conventus confluxere, praesertim quia sententia excommunicationis contra tales fuerat fulminata. Sicque deinceps ordinis sancti Pauli primi heremite sub regula divi Augustini degentes sunt nominati, ut sic different a nigris monachis habitu et religione.

〈Caput 12〉

His sancta indiderat nomen crux fratribus olim
Qui crucis in primis incoluere domum.

Quare fratres Sanctae Crucis vocabantur, cum tamen erant
sancti Pauli primi eremite?

Quamquam plura iam in Hungaria et Croatia fuerant claustra || constructa, in quibus non pauci numero fratres consistebant, tamen monasterium Sanctae Crucis, quod pater Eusebius bono omine, opere et praesidio Christi fidelium extruxerat, hanc sibi vendicabat praerogativam, quod generalia capitula inibi celebrabantur. Itemque omnes fratres heremite Sanctae Crucis vocitabantur. Nec immerito. Nam dictus pater Eusebius, Jesu Christi meritissimus sacerdos, ibidem per longa temporum curricula, videlicet annos XX vel citra praelationis officio functus, magnum cumulaverat fratrum conventum, cum quibus uniformitatem cibi, potus et amictus servabat. Lectus ei in dormitorio communis erat. Mandato communi quasi semper interfuit. Dum artuum refocillandi gratia aut alia urgente causa domum egredi contigisset, extunc ipse in medio fratrum considens semper aliquod verbum edificatorium de Deo vel de Scripturis vel etiam de moribus, interdum elegantes facetias praeponerat. Unde affectus omnium talis ac tantus erat in eum, ut vix possent eius visione et colloquio satiari. Subditos quoque sic instruxerat, ut eorum convictus ubilibet gratosus fieret. Hinc est quod reverendissimus in Christo pater frater Gentilis, || legatus de latere, in concessione regulae et constitutionis sic scripsit: Dilectis filiis priori provinciali et fratribus Sanctae Crucis de heremo per Hungariam constitutis. Item in transsumptis regis Sigismundi in Diosgewr habitis nominantur heremite Sanctae Crucis in griseo habitu Deo militantes. Vide latius infra circa annum Domini 1341.

〈Caput 13〉

Morte obita Eusebio Benedictus fame sancto
Successit, soboles aemula more patrem.

De obitu fratris Eusebii et de substitutione alterius scilicet fratris Benedicti

5 Cum piissimus et laboriosissimus pater Eusebius, qui semper Domino
Deo obsequentissime, proximisque officiosissime vixerat, post plurimorum
caenobiorum in Hungaria foundationem, postquam multorum discipulorum
ad sanctae et religiosae vitae eruditionem extremae sortis articulo sibi
10 imminente viam universae carnis ingressurus, de morte ad vitam, de labore
temporali ad requiem sempiternam migraturus esset, de alterius idonei
praelati substitutione tractabat. Nec tamen caeteris fratribus suis revelabat,
ne forte diversis diversa || sentientibus res in contentionem veniret, sed 24
omnibus simul convenientibus pulcherrima exhortatione praehabita, ut scilicet
ante omnia diligatur Deus, deinde proximus, quia ista duo praecepta
15 sunt principaliter nobis data. Item inter caeteras virtutes sectentur
obedientiam. Quoniam, inquit, regnum caeleste non carnis nobilitate,
nec carnis divitiis possidetur, sed sola mandatorum obedientia
acquiritur. Deinde adiecit, ut sua salutaria monita tanquam verbum a
Domino abbreviatum sedula commemoratione apud se contineant, ponentes
20 ea in cordibus, ceu signaculum similitudinis. Tandem vero singulis per
ordinem interrogatis, quem quisque mallet pro futuro eligere praelato, quasi
omnes uno ore fratrem nominavere Benedictum, qui suus discipulus et
minister iamdudum extiterat. Sicque sacramentis se muniens et singulos
paterne deosculans, gratias Redemptori fuis lachrimis agebat pro omnibus
25 suis beneficiis. Quia scilicet ex sua munificentia omnes fratres suos
reformaverat: oculi vanitates non concupierant, aures non audierant
scurilia, manus in deliciis non fuerant delectatae, pedes ad vana non
cucurrerant, olfactus delicata non quaesierat, gustus parce vixerat. || His 25
completis coram positis fratribus et orantibus dormivit in bona senectute
30 cum patribus suis, sepultusque apud Sanctam Crucem XX Februarii.

10 sempiternam migraturus: *om. VM*

14—15 Regula secunda et tertia S. Augustini (Migne, Patrologia Latina tomus XXXII, columnae 1449—50 et 1377—8), prima sententia.

〈Caput 14〉

Rex Bela hunc monachis prae cunctis extulit unum,
Egregiamque aulam regia dona dedit.

Frater Benedictus prior de Sancta Cruce eligitur in
priorem provincialem anno Domini 1270

- 5 Obeunte viro Dei Eusebio venerabilis pater Benedictus, quem supra memoravimus, re et nomine totus virtuosus, meritis insignis, sapientiae ac doctrinae opinione celebris ac totius perfectionis exemplar, monasterii Sanctae Crucis regimen post patrem filius, post magistrum discipulus, per octennale spatium tenuit, et tanquam almificus pastor serenissimo regi
10 Belae quarto ob vitae meritum admodum charus et familiaris erat. Ideoque pallatium suum, quod habebat in insula de Pilisio pro venationis requie, cum omnibus pertinentiis eidem donavit, ut ibidem monasterium fieret. Qui quidem rex postquam regnasset annis XXXIII et mensibus VII, obiit anno Domini 1270. Praedictus autem prior urbanitate et affabilitate in omnes
15 utens, effecit, ut quidam adolescentes statuerunt, et unanimi invicem || confaederatione proposuerunt et mundi huius pompis renuntiare et ad 26 monasticae conversationis ordinem commigrare. Qua occasione, dum a suis commendaretur tanquam is, qui novam militiam Christi tyronibus augebat et multiplicabat, et ex hoc inanis gloriae vitio tentaretur, per virtutem
20 humilitatis atque crucis signaculum effugabat, ceu virus serpentinum, sciens, quia felices rerum eventus non solum reges et principes, sed etiam humiles ac exigui census homines, quos infima conditio deprimit, vana gloria extra solitum rapit, et moribus mutat, variaque per illecebra ducit. Attendens itaque concio heremitarum tantam huius patris perfectionem,
25 eum in priorem delegit provincialem anno virginei partus 1270. Nec tamen prosperitati animus in superbiam elevatus est. Pacem vero in omnibus adversis tam blando vultu, quam animo tranquillo sequebatur. Ea insuper vigilantia Dominum quaerebat, ut eum sopor rubentis aurorae nunquam vel raro detinebat. Quinimo caeteris advenientis diluculi somno dulci occupatis.
30 Ipse cum Martha sollicitabatur erga plurima, et cum Magdalena intempestae noctis silentio sedebat circa pedes Domini Jesu contemplando eius || innumera beneficia. Nec hoc silentio praetereundum est, quod circa singula 27 festa Pentecostes, dum videlicet ver gratus suavi avicularum modulatione decantatur, fervidam aestatem rubentibus rosis decoratam denuntiabat,
35 ipse coram convocatis et capitulariter congregatis fratribus suam resignabat praelationem, sed exigentibus eius meritis annualibus vicibus iterum atque iterum reeligebatur.

4—6 anno Domini 1270: *om.* VM / nomine: ratione VM

11—13 Pilisio: Pilisus VM / obiit *superscriptum*: *om.* VM

〈Caput 15〉

Dalmatia Dobicam, Sclavonia Zagrabiensem,
Hungariaque Baych claustra dedere pie.

Hisce temporibus incidentia multa

Frater Isquirinus fundari procuravit monasterium Dobicense in Dalmatia
5 iuxta beati Hieronymi patriam. Similiter claustrum de Zagrabia construxit
adiutorio dominorum capitularium, sed postmodum in melius reformatum
est per reverendissimum dominum Benedictum eiusdem loci episcopum et
comitem Paulum de Zrinio circa annum Domini 1410. Item frater Conradus
10 monasterium ad Lacum in Hystria erexit. Item anno Domini 1271
Stephanus || quintus, filius Belae quarti coronatus est, et regnavit duobus 28
annis. Anno vero 1272 vitae suae cursum feliciter consumavit reverendissimus
dominus Philippus archiepiscopus Strigoniensis. Item similiter frater
noster David in festo Mariae de Nive obiit. Eodem anno supradictus rex,
filius Belae quarti. Anno 1273: Ladislaus VI, filius Stephani V, qui regnavit
15 annos XVII, et occisus est per quosdam famulos suos Cumanos anno 1290 in
festo Septem Fratrum et humatus Chanadini. Is in cronica vocatur Kwn
Lazlo. — Anno Domini 1287 Stephanus prior de Bodrogzygethe appraehendit
possessionem piscinae Hathyas, quam sibi prius magister Andreas filius
20 Simonis de Kenazymnuscuna impignoraverat pro X marcis et una tunella
vini, prout in literis Petri praepositi et capituli Sancti Laurentii de Hay
ibidem habitis continetur. — Anno Domini 1283 comes Nicolaus filius Jule
fundavit monasterium de Baych ad honorem Omnium Sanctorum, et dum
consecrari volebat, abbas de Sancta Trinitate contradixit. Ideo ad aliud
25 tempus est dilata consecratio. || — Anno Domini 1287 rex Ladislaus 29
quartus fratri Petro de Calidis Aquis et per consequens aliis heremitis

2 Baych: *Sic etiam* **VB, AR**; Babich **VM**

4 Dobicense: Dubicense **VM**

8 Domini: *om.* **VM**

11 Anno vero 1272: Anno vero 1273 obiit et sepultus est in insula Budensi. Anno Domini
1272 **VM, VB, AR, UA**

14 VI: sextus **VM** (*recte: IV*)

15 1290: 1298 **VM**

16–17 Kwn Lazlo: Konilazlo **VM**

18 prius magister Andreas: antea Andreas magister **VM**

19 Kenazymnuscuna impignoraverat: Kenasminusturia impignoverat **VM**

20 capituli: capellae **VM**

22 Baych: Baich **VM**

23 Ideo: et ideo **VM**

24 est dilata: dilata est **VM**

donavit in insula Pilys quendam locum Bendwelgye vocatum cum quodam
pallatio ibidem existenti. Eo siquidem respectu, ut ibidem capellam pro
oratorio extruant. Voluitque idem rex, ut dicti fratres per Benedictum
priorem et conventum de Sancta Cruce in ipsum locum introducantur, ut
5 patet in literis eiusdem regis. — Anno Domini 1289 idem rex Ladislaus in
recompensam damnorum, quae passa erat ecclesia Sanctae Crucis ipso
sciente et volente, dedit eidem ecclesiae, prout avus quoque suus rex Bela
dederat, quendam terram vacuum et habitatoribus destitutam, dictae
ecclesiae commetaneam. Quam quidem ecclesiam idem rex Ladislaus
10 narrat a progenitoribus suis fundatam, sicuti videri potest in literis eiusdem
regis Ladislai apud claustrum Sanctae Crucis habitis. Quas quidem literas
frater Benedictus supranominatus prior Sanctae Crucis per dominum
Andream regem fratrem, scilicet regis Ladislai, transumi fecit.

⟨Caput 16⟩

15 Caelestes victurus iens Benedictus in auras,
Substituit Stephanum dexteritate parem.

De felici transitu fratris Benedicti prioris provincialis ||

Postquam divina vocatione beatus pater Benedictus migraturus esset ex 30
hoc mundo, toto corpore caepit aegritudinis incommodo angi. Dum autem
sui commilitones medicinas corpori diuturnis abstinentiis lassato admini-
20 strare vellent, talibus eos affabatur dictis: Si martyres Christi, alii per
frusta laniati, alii caesi capite, nonnulli etiam ignibus sunt concre-
mati, ut Christi gloria potirentur, cur ego miser praesentis vitae
momentaneas afflictiones perhorrescam? Et corpus inane, ieiuniis
quod diu defatigavi, iam nunc in hora extremae mortis, quando
25 incinerandum sit de proximo, delicatis refocillum medelis? Absit
hoc a me, fratres! Sinite aequo perferre animo, quod nobis et
natura corrupta irrogat, et Deo placitum est. Deinde aiebat:
O charissimi! Quod propter mei praedecessoris magistri in me
benivolo semper fuistis corde, et pro eiusdem recomendatione

1 Pilys: Pilisiensi VM / Bendwelgye: Bendrvelgie VM

11 apud claustrum: *om.* VM

13 Andream: *om.* VM

19 lassato: cassato VM

20 alii: *om.* VM

25 refocillum: refocillire VM

28 Quod: Qui VM

29 benivolo semper fuistis corde: benevolo fuistis corde semper VM

obedientiae beneficium ubilibet meae exhibuistis parvitati, nec in
minimo meum labefactatis regimen. Pro quibus omnibus Deo et
vobis immensas refero gratiarum actiones. Nostis insuper, quomo-
do vobiscum et in medio vestri conversatus fuerim, et quale
5 exemplum vobis, maxime familiaritatis et affabilitatis praestite-
rim, ut vos quoque undecunque || adventantes susciperetis cum 31
omni urbanitate et mansuetudine. Rogo igitur, ut in hoc me sequi
non dedignemini. Constat certe quanta fundaverim et multiplica-
verim oratoria, et quantos adunaverim discipulos, edocens univer-
10 sos et singulos, ut famam sanctae conversationis longe lateque
dispergant. Credo etiam, quod illa, quae olim placuerat, nec
modo displicet sollicitudo idonei praesidendi. Proinde curam
adhibete diligentem de futuro successore. Frater Stephanus ab
15 olim meus vesterque condiscipulus, cuius conscientia vobis clara
extitit. Ideo prodere eam necesse est minime. Omnia enim eius
gesta vel vidistis, vel audistis. Non puto vestris de praecordiis
fuisse lapsum, quantam inter vos servaverit charitatem, humilita-
tem, devotionem, castitatem et obedientiam. Ipsum igitur habete
20 recommendatum. Eius enim blanda conversatio non paucos ad
amorem vitae monasticae ferventer accendit. His dictis et omnibus
necessariis viriliter peractis intra mensem valido languore consumptus,
vitae cursum feliciter terminavit. Humatus in tumulo sui magistri apud
Sanctam Crucem, migrante anima in supernam beatorum patriam. Loco
eius praedictus frater Stephanus electus est in priorem || fratrum heremita- 32
rum provincialem anno Domini 1290.

〈Caput 17〉

Presule Vesprimio vivendi quae edita norma est,
Agius hanc firmat, datque vigore ratam.

De electione et vita fratris Stephani prioris provincialis et confirmatione modi vivendi alias traditi

30 Frater Stephanus primus, nobilis genere, sed nobilior morum elegantia
fuit. Qui liberalibus studiis non mediocriter initiatus, sacris tamen literis
ardentiori semper desiderio inhaesit. Et quicquid proficiebat discendo et
legendo non solum scripturarum fidelibus apotecis commendabat, sed

12 praesidendi: praesidentis **VM**

15 prodere eam necesse est: prodire necesse est eam **VM**

33 apotecis: apotecam **VM**

perpetuae memoriae committebat, simulque prae oculis et manibus incessanter habebat. Qui nec in refectorio, nec extra sine divina lectione discumbere volebat. Hic cum esset subditus in Sancta Cruce, et tamen in provincialem, decedente piae memoriae fratre Benedicto, fuisset electus, et ex nomine vocatus. Tamen ex humilitate acceptare dissimulabat. Diu tamen recalcitrare veritus est, ne inobedientiae crimen, quod abominabatur summopere, fugiens incurreret. Suscepto itaque talis ac tanti officii regimine, quam || discretum, quam sollicitum, quamve benignissimum pastorem sese exhibuerit, hinc praecipue apparet suae sedulitatis aliquota portio, quod electione celebrata, mox se confirmandum reverendissimo domino Lodemerio primati Strigoniensi praesentavit, et eius familiarem amicitiam acquisivit. Atque illum modum vivendi, quem Paulus episcopus Vesprimiensis tradiderat, confirmari fecit. Postea vero currente anno 1294 concilio provinciali, quod idem in Strigonio pro communi omnium clericorum utilitate celebravit, ipse quoque interfuit, ubi etiam impetrando obtinuit, ut monasterium de Sancto Ladislao in Kekes suis libertatibus et immunitatibus gaudeat, nec subsit nisi ecclesiae Strigoniensi, prout super hoc extant literae sigillis munitae eiusdem scilicet archiepiscopi et capituli Waciensis ac ecclesiae Demesiensis. Quas quidem successu temporum Nicolaus prior de Sancto Ladislao transumi fecit per dominum Nicolaum dicti loci archiepiscopum de anno 1365. Insuper idem provincialis anno Domini 1295 monasterium vetus Sancti Ladislai in Baranya per magistrum Conradum de Owar construi procuravit. Deinde vero anno 1297 Andreas episcopus Agriensis religiosus et Deo amabilibus viris || heremiticam vitam in quibuscunque antris vel solitudinibus per suam provinciam degentibus ad petitionem fratris Laurentii prioris Sanctae Crucis vice et nomine fratris Stephani prioris provincialis et aliorum priorum ordinis ipsorum tradidit regulam, cuius tenor talis est:

Andreas miseratione divina episcopus ecclesiae Agriensis universis religionis et Deo amabilibus viris heremiticam vitam in quibuscunque antris ac solitudinibus per hanc provinciam ducentibus et degentibus salutem et paternam benedictionem. Quia conditionis humanae infirmitas repraehensione digna, obnoxia in malum et prona sive lubrica per naturam, propter

3 volebat: nolebat **VM**

6 abominabatur: abominabat **VM**

8—9 benignissimum: benignum **VM**

10 aliquota: aliquanta **VM**

11 praesentavit: postulavit **VM**

17 nisi: *om.* **VM**

18 hoc: *om.* **VM**

20 Ladislao: Laurentio **VM**

26 degentibus: degentibus et ducentibus **VM**

29—31 Andreas ... degentibus: *sic etiam UA; sed totam intitulationem om.* **VM, VB, AR**

dissolutum usum vitae fratrum mutuae charitatis vinculum refrigerare et
nervum regularis disciplinae disrumpere consuevit, et nonnullos ex religiosis
viris ex instinctu humani generis inimico ab obedientiae bono retrahens, in
inobedientiae profundum nititur praecipitare. Restat ob hoc abundantibus
5 cautelis, constitutionibus scilicet antiquorum patrum tanquam nexibus
indissolubilibus regularem observantiam circumplecti limitare et terminis
vallare. Nam iuxta proverbium vulgare || difficile solvitur nexus 35
multipliciter circumplexus. Hinc est, quod dilectus nobis in Christo
filius frater Laurentius prior domus Sanctae Crucis prope Strigonium vice et
10 nomine religiosi viri fratris Stephani prioris provincialis et aliorum priorum
ordinis ipsorum ad nostram accedens praesentiam exhibuit nobis constitui-
ones seu regulares observantias religionis ipsorum, in privilegio reverendis-
simi patris domini Lodomerii per eandem gratiam sanctae Strigoniensis
ecclesiae archiepiscopi eiusdemque loci comitis perpetui continentes,
15 petens a nobis instanter et devote, ut quemadmodum idem dominus
archiepiscopus praedictas constitutiones et regulares observantias religionis
eorum ratificavit, approbavit et confirmavit tenore sui privilegii mediante,
sic et nos per consequens eas ratificare, approbare, confirmare et roborare
20 autoritate nostri privilegii dignemur. Quarum quidem constitutionum et
observantiarum tenorem inserendum duximus praesentibus in haec verba.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen. Haec sunt, quae fratres
debent firmiter observare, videlicet ut unanimes habitent in domo, et ut eis
sit anima una et cor unum in Domino. Nec dicant vel habeant aliquid
25 proprium, sed sint eis omnia communia. Et distribuatur eis victus || et tegu- 36
mentum a priore suo secundum possibilitatem domorum suarum. Provideat
autem prior ipsorum sumopere, quod fratres, qui sunt professi et communem
vitam promiserunt, duas tunicas vel tres habeant, et in hyeme pelliceum. Et
quandocunque fertur, pelliceum ipsum tunica vel cappa aut mantello sit
30 coopertum. Chlamides et pelles habeant quibus se opperiant, si habere
poterunt. Calceos, caligas, soccos et habeant bottas et lectos secundum quod
facultas eis admiserit, et decet religiosos viros. Camisias non habeant.
Vestimenta autem et alia necessaria a priore petant. Prior autem diligenter et
sine murmure debet eis necessaria providere. Prior cum fratribus dormiat in
dormitorio, et nulli fratrum concedatur extra dormitorium pernoctare.
35 Item nulli fratrum liceat extra dormitorium per se cellam tenere, sed omnes
fratres simul dormiant in uno dormitorio, exceptis infirmis. Item novitii per
annum stent in probatione, et post annum faciant professionem, si stare
voluerint. Si vero noluerint, abire libere permittantur. || Item prior et 37

3 instinctu: instigante VM

10 provincialis: generalis VM

30 habeant bottas: bottas habeant VM

omnes fratres comedant in uno refectorio, et nullus remaneat de mensa
raeter servitores. Servitores autem comedant in secunda mensa, aequalem
tamen habeant praebendam tam prior, quam alii fratres. Item si alicui fratri
deliciae missae fuerint ab amicis vel notis, in communi dividantur. Item nulli
5 fratri aliquid sine licentia sui prioris accipere vel dare, mutuare aut
accomodare liceat, quod si dederint vel acceperint, mutuaverint vel
accomodaverint sine licentia, in capitulo se proclament, vel ab aliis fratribus
proclamentur, et fortiter disciplinentur. Item fratres tam in priori mensa,
quam in secunda permaneant in silentio. Prior tamen in mensa et aliis
10 opportunis temporibus loqui poterit. Item surgentes de mensa veniant ad
ecclesiam legendo psalmum Miserere mei Deus. Item locum habeant
deputatum, ubi post Vesperas de Deo et de sanctis utilia loquantur. Item
ante Completorium fiat signum, ut fratres conveniant ad bibendum, si
habuerint. Postea vadant ad Completorium, et dicto Completorio vadant
15 dormitum. Item tunica et scapulari praecincti dormiant, habentes caligas in
pedibus. Item domum infirmorum habeant, ubi infirmi iaceant et comedant. || Item si priorem infirmari contigerit, in infirmaria cum aliis fratribus
iaceat et comedat eodem modo, sicut alii fratres infirmi comedunt et bibunt.
Item infirmi servitorem habeant, qui eis die noctuque serviat et eos procuret.
20 Item in capitulo nullus contendere, clamare vel interrumpere sermonem
prioris sui aut loqui praesumat, nisi in accusatione sui aut aliorum, sed ad
interrogata quilibet poterit respondere. Exhortationes autem et admonitiones
sanctas per priorem in capitulo factas devote audeant, et disciplinationes
in eodem ibidem nudato corpore usque ad cingulum pie et benigne in
25 remissionem suorum peccatorum recipiant, et eos postmodum prior ipso-
rum de peccatis private aut per communem confessionem confessos
authoritate nostra absolvat. Item fratribus ad invitationes seculares ire sine
licentia nullo modo concedatur. Item si alicui aliqua vestis a cognatis vel
amicis portata fuerit, sine licentia non accipiatur. Item si aliquis proprietari-
30 us inventus fuerit, in capitulo graviter puniatur, et quadraginta diebus
ieiunet in pane et aqua, et si pro proprietatis culpa paenitentiam sibi
iniunctam tenere noluerit, excommunicetur et de claustro eiiciatur. Item ad
domos parentum suorum sine licentia et sine socio || ire non audeant. Si qui
autem cum licentia ierint, ultra terminum a priore assignatum moram facere
35 non audeant, quod si fecerint, in capitulo post reversionem suam se
accusent, et graviter disciplinentur, et tres dies in pane et aqua ieiunent.

14–15 vadant... dormitum: omnes vadant dormitorium **VM**

19 infirmi servitorem: servitorem infirmi **VM**

31 in: *om.* **VM**

36 graviter: fortiter **VM**

11 Ps 50, 1

Item tam iuvenes fratres, quam senes sibi invicem per hebdomadas serviant ad mensam, et omnia vasa a servitoribus secundae mensae in unum colligantur, et in loco competenti in refectorio reponantur. Item inter caetera statuimus, quod nulli fratrum liceat recedere de domo in qua
 5 professionem fecit absque suorum superiorum licentia ex sua propria temeraria voluntate. Et similiter nulli priorum liceat absque sui prioris provincialis aut vices ipsius gerentis permissione vel sine literis recipere fratrem vel fratres proterviter recedentes. Sed si forsan fratrum aliquis residentiam alterius domus desiderat, si super hoc prioris, in cuius domum
 10 anhelat; consensum habeat, possit in eam, prius semper provincialis aut vices ipsius gerentis obtenta licentia cum Dei benedictione se transferre. Quicumque secus fecerint, et ausu temerario absque suorum superiorum licentia recesserint, vel quicumque priores taliter recedentes recipere praesumpserint, aut inobedientes et rebelles, vagi et discurreres extiterint,
 15 vel in locis || religioni heremiticae indecentibus et ineptis contra voluntatem suorum superiorum se locaverint, extunc prior provincialis ordinis ipsorum aut vices ipsius gerentes, quicumque fuerint constituti, possint in domum vel domos, in fratrem vel fratres praedicto modo inobedientes interdicti et excommunicationis ferre sententiam, quam eis mediantibus literis concessimus auctoritate nostra freti. Et insuper si forte quidam essent sic incorrigibiles et dissoluti, quod per huiusmodi sententiam in eos latam corrigi non curarent, extunc praedicti superiores eadem auctoritate eum vel eos per
 20 quoscunque sacri ordinis fratres captivare et incarcerare possint, tamdiu donec bene paeniteant et domentur, et a suis insolentis respiscant. Item quia multi sunt, qui pro solius sustentatione sui corporis ventrisque ingluvie in praeiudicium ordinis in provinciis tanquam acephali circumeunt et discurrunt, ideo eadem ipsa auctoritate possint eum vel eos similiter per
 25 quoscunque fratres ordinis captivare et incarcerare aut habitum auferre, si deputata loca non habuerint, vel in signum privationis habitus tanquam exclusis ab ordine capparum aut scapulariorum capucia praecidere seu truncare.

Nos igitur precibus eorum videlicet prioris || provincialis et fratris
 Laurentii prioris praefati aliorumque priorum eiusdem ordinis volentes paternaliter pronum et benignum adhibere consensum, praesertim quia

5 professionem fecit: fecit professionem **VM**

6 prioris: superioris **VM**

12 Quicumque: Quicumque enim **VM** / superiorum licentia: licentia superiorum **VM**

13 priores: superiores et priores **VM**

19 literis: patentibus literis **VM**

21 sententiam in eos latam: sententias in eos latas **VM**

23 incarcerare: incarcerari **VM**

27 eadem ipsa: ipsa eadem **VM**

petitio eorum erat saluti animarum proficua, aequitati conveniens, iustitiae congrua et consona rationi, constitutiones et regulares observantias eorum praemissas auctoritate praesentium ratificamus, approbamus et confirmamus. Et in huius rei memoriam ac perpetuam firmitatem appensione sigilli nostri seu munimine fecimus roborari. Datum Agriae anno Domini 1297 in crastino beati Lucae evangelistae.

Anno Domini 1298 obiit dominus Lodemerius in octava Stephani protomartyris. — Circa haec tempora Ludovicus rex Franciae canonizatur per Bonifacium VIII. — Floruerunt autem Alanus doctor universalis, Joannes Scotus doctor subtilis, Joannes Andreae iurista maximus. — Item anno 1299 ad instantiam quorundam baronum Bonifacius VIII papa Romanus quendam puerum XI annorum, nomine Carolum in Hungariam destinavit, vivente adhuc rege Andrea.

〈Caput 18〉

Sunt erecta Weresmarth hic fundamina claustrī,
Nobilis a Turcis insula capta Rhodus. ||

Frater Laurentius Strigoniensis eligitur in priorem generalem anno Domini 1300

Frater Laurentius hactenus prior Sanctae Crucis electus est in priorem generalem. Is sicut alios praecellebat officio dignitatis, ita etiam praecellebat religionis exemplo et merito sanctitatis. Castus enim et pius, humilis, mansuetus et modestus erat super omnes sui temporis fratres, qui tunc quamplures fuere, singularibus virtutibus redimiti, scilicet frater Zorardus in priorem de Sancta Cruce praefectus, postea vero vocatus vicarius generalis. Item Simeon et Dominicus eiusdem conventus subditi. Frater Weyce prior de Sancto Ladislao in Keekes, frater Gerdas fundator monasterii de Zlathkagora.

Dictus generalis caepit construere monasterium Sancti Laurentii martyris ad honorem Dei et sancti sui nominis. Quod quidem postea rex Carolus et Joannes comes de Owar ac Paulus Venetus civis Budensis ampliaverunt. Item successu temporum videlicet anno 1335 Joannes comes Poseniensis, filius comitis Hencz, donavit silvam in circuitu monasterii existentem et

7 Lodemerius: Ladomerius **VM** / Stephani: sancti Stephani **VM**

22 redimiti scilicet: redimitis **VM**

25 Weyce: Vvayce **VM**

26 Zlathkagora: Slakkagora **VM**

metis distinxit. Tandem vero frater Nicolaus prior generalis anno 1353 per dominum regem || Ludovicum confirmari fecit. Accedit ad suae sollicitudinis argumentum, quod omnia privilegia sui temporis per egregium doctorem utriusque iuris, Matheum de Placentia fecit interpretari et in scriptis relinqui. — Notabili habitu non patiebatur decolorari, nec lautioribus epulis saginari. Alios quoque fratres non sinebat cultioribus vestibus ornari. Magnum sibi reputabat comuni omnium victu atque vestitu honorari. Unum vero, quam maxime pavebat prae caeteris, ne occasione suae administrationis pauperem vitam, quam professus erat, desereret, et monachi praemium perderet. Quid praeterea dicamus? Placita certe erat Deo anima eius et angelico consortio digna. Nam ea, quae hactenus neglecta fuere, sua studiositas resarcivit, ut statim clarius ostendetur. Ordinationem seu celebrationem capituli generalis ad Sanctum Laurentium de Sancta Cruce transtulit. Anno 1304 procurante dicto generali fundatum est monasterium de Weresmarth per dominos de Chabanca de genere Aba, in loco oratorii, quod construxerat quidam Ludovicus sacerdos, rector ecclesiae de Wisontha ad honorem sanctorum Joannis Baptistae et Sixti. — Hoc etiam anno rex Carolus adhuc puer et a domino papa || Bonifacio ad Hungariam destinatus, propter divisionem regnicolarum, quorum alii acceptabant Carolum iam fatum, alii Venceslaum, alio nomine Ladislaum regis vice venerabantur. Ipse vagabatur in variis locis, ut statim sequitur capitulo sequenti. — Item in literis capituli Strigoniensis de anno praesenti emanatis fit mentio de istius patris Laurentii generalis et fratris Marci prioris de Sancta Cruce compositione facta cum Chepano, filio Iwan de Chew, ubi etiam apparet eius diligentia erga necessitates domorum ordinis. — Hoc anno Rhodus insula capitur a Turcis per dominos ordinis Sancti Joannis Hierosolimitani cum quinque adiacentibus.

15 Chabanca: Cabanka VM

23 emanatis: exaratis VM

24 Chepano: Stephano VM

〈Caput 19〉

Gentilis hoc subiit regnum, condendaque cuncta
Fratribus indulsit, quaeque probanda forent.

De ingressu fratris Gentilis legati de latere in Hungariam et concessione regulae et constitutionum

- 5 Anno Domini 1308 puero Carolo absque regni solio in Hungaria morante
frater Gentilis tituli Sancti Martini in Montibus praesbyter cardinalis de
ordine Fratrum Minorum auctoritate plenaria || summi pontificis Pannoni- 45
am intravit, et sequenti anno nobiles regni anathematis vinculo innodavit.
Pauperibus vero et divitibus universis divina strictius interdixit, quia scilicet
10 nobiles nolebant restituere regi Carolo iura regalia. Quapropter videntes
corpora mortuorum suorum iacere loca insepulta, amaro spiritu perturbati
anno 130X in campum Rakos convenerunt, et puerum Carolum in eorum
regem suscipientes feria quinta in octavis sancti regis Stephani solenniter
coronaverunt.
- 15 Infra hoc tempus videlicet anno 1308 idem legatus de latere dicto priori
generali et aliis fratribus Sancti Pauli primi heremitae concessit regulam
sancti Augustini, quos ipse in suis literis vocat fratres Sanctae Crucis de
heremo. Pariformiter concessit eisdem facultatem condendi constitutiones,
et pro perpetua memoria dictam regulam suis inseruit literis, prout videri
20 potest in scrinio de Sancto Laurentio supra Budam. Item saepefacto generali
et suis successoribus dedit facultatem absolvendi suos fratres pro violenta
manuum iniectioe super seipsos. Postea autem sequenti revolutione
videlicet anno 1309 in capitulo generali apud Sanctum Laurentium supra
Budam celebrato constitutiones sunt non ex novo editae, sed ex diversis
25 particulariter recollectae.
- Huius etiam generalis tempore videlicet anno 1300 claustrum Sancti
Benedicti || in Sclavonia a quodam Salomone potenti viro hoc modo 46
constructum est. Nam cum ibidem in silva venationi ferarum insisteret,
fuerat laetaliter vulneratus a quodam apro. Ideo facto testamento commisit
30 suis executoribus et haeredibus, ut quam citius inibi unum monasterium ad
honorem beati Benedicti abbatis construi faciant. Quod et factum est.
Adveniente autem tempore persecutionis per Turcas fuit combustum, sed

4 concessione: de concessione **VM**

5 regni: regis **VM, UA**

11 iacere loca: iacentia extra sacra **VM, VB, AR, UA**

12 130X (*sic!*): 1310 **VM, VB, AR**

20 saepefacto: saepe facto **VM**

28 ferarum insisterent: insisterent ferarum **VM**

31 beati: divi **VM**

postea reformatum, ut autumatur per dominos Banfy. — Item anno 1313
fratres heremitae habitabant in claustro Beati Emerici de latere montis
Bodochun. Eodem anno spectabilis dominus Stephanus palatinus de
Borsod, donavit monasterio nostro de Diosgewr suam terram populosam
5 Chenigh vocatam cum caeteris aliis bonis, prout patet in suis literis.

〈Caput 20〉

Gentilis institutum Joannes papa reformat,
Et canonizatus doctor Aquinas erat.

Incidentia circa haec tempora

Anno Domini 1317 Joannes 22 eligitur in papam, et illas gratias, quas
10 alias frater Gentilis praefatus consesserat, uberius concessit. Insuper ut in
hoc Hungariae regno prior || generalis eligi possit, de benignitate sua 47
indulsit, ut statim scribetur. Item declaravit perpetuo edicto haeticum esse
censendum asserere Christum et apostolos nihil habuisse nec in proprio, nec
in comuni et affirmare, quod in Christo et apostolis eius in his, quae eos
15 Sacra Scriptura habuisse testatur, nequaquam ius ipsis utendi competierit,
nec illa donandi, aut ex ipsis alia aquirendi, erroneum et haeticum idem
papa declaravit. Item collegit de libris praedecessorum suorum de ordine
beati Benedicti summos pontifices XIII, cardinales 183, archiepiscopos
1464, episcopos 3502, abbates insignes 15070, habuitque canonizatos
20 sanctos 5555. Ordinem novorum militum Jesu Christi in Portugalia instituit
contra Saracenos.

Visio terribilis facta est cuidam haeremita. Vidit enim animas descende-
re in infernum quasi nives densissimas, in purgatorium quasi nivem
rarissimam, sed ad paradysum tres vidit introire. — Sanctus Tomas de
25 Aquino canonizatur post obitum 50 anno. — Clementinarum liber publica-
tur, et ad universa studia dirigitur per Joannem 22. — Anno Domini 1318
Thomas archiepiscopus Strigoniensis ad supplicationes fratrum Petri de

1 Banfy: Banffi **VM**

3 Bodochun: Bedohun **VM**; Bodohun **VB, AR**

4 Diosgewr: Dieskew **VM**, Diesgewr **VB**; Diesgevar **AR**

5 Chenigh: Chenich **VM**

7 canonizatus: canonisatus **VM**

10—11 in hoc Hungariae regno: in regno Hungariae **VM**

14 eius: *om.* **VM**

18 beati: sancti **VM** / XIII: 14 **VM, VB, AR, UA**

19 3502: 352 **VM, VB, AR, UA** / 15070: 1570 **VM, VB, AR, UA**

23 in infernum: *om.* **VM** / quasi: sicut **VM**

25 canonizatur: canonisatur **VM**

27 supplicationes: supplicationem **VM** / Petri: prioris **VM, VB, AR**

Strigonio et Benedicti de Casa priorum literas summorum pontificum ||
scilicet <Joannis> 22, Urbani V et Bonifacii 9 fecit transumi propter tutiorem 48
earundem deportationem.

5 Item anno 1319 quidam frater Egidius fundavit capellam unam in insula
aquaе Harnad circa vallem Kewzeep-nemeti in comitatu Abauivariensi, ubi
repositus unum articulum digiti sancti Ladislai regis, quem ipse reperit,
quando quidem reverendissimus dominus Emericus episcopus Waradiensis
in villa Calidae Aquae per oblivionem reliquerat, prout postea per sufficiens
10 testimonium fratrum cruciferorum comprobatum fuit. Nunc autem dictus
digitus servatur in claustro sanctorum Philippi et Jacobi supra Horwath, ut
habetur in literis domini Martini episcopi Agriensis ibidem habitis.

Anno Domini 1321 dominus Nicolaus episcopus Jauriensis fratribus
heremitis solitariorum de Sancta Cruce, qui scilicet causa comorandi ad
ecclesiam Mariae Magdalenae de Thornia, alio nomine Jenew vocatam
15 conventuri erant, donavit quatuor vineas, unum molendinum, item boves et
oves, terras arabiles et fenetum ac terram vineae colendae, prout reperitur
in Jenew in literis domini Colomani episcopi Jawriensis.

Anno Domini 1323 fratres Prihtoldus et Nicolaus de Sancto || Spiritu in 49
Pilisio literas foundationis eiusdem monasterii per Carolum regem fecerunt
20 transsumi.

<Caput 21>

Regula sancta datur patris, sancitur et ordo,
Nascris ex Carolo rex Ludovice patre.

Anno Domini 1325 frater Stephanus 2 eligitur in generalem

25 Frater Stephanus secundus, coevus dicti patris Laurentii et prope
parilium studiorum, apud Sanctum Laurentium electus est in generalem.
Hic a puero usque ad finem vitae a mulieribus omnino incoinquinatus
permansit, in adolescentia heremita factus. Tandem regimen suscepit
animarum totius ordinis Sancti Pauli primi eremite. Quibus tam diligenti et

1 Strigonio: S. Trigonio VM / Casa: Kaza VM, VB, AR, UA

2 22: Joannis 22 VM

3 deportationem: transportationem VM

5 Kewzeep-nemeti: Kewsseremeti VM

14 Thornia: Torna VM

24 Frater Stephanus secundus: non repetit VM; secundus om. VB, AR

sincera cura praefuit, ut quos in bono vincere non potuit, multimodis studebat provocare exemplis. Aliis sese reficientibus ipse ieiunus manebat, caeteris dormientibus manebat insomnis, quicquid in suos usus deputabatur, commune faciebat egenis. Si quempiam ab ovili sanctae religionis aberrare contingebat, importune et opportune ad revocandum instabat, immo in cunctis eius actibus immitandus emicuit. Item a Joanne || vigesimo secundo impetravit ordinis confirmationem et regulae sancti Augustini concessionem ac exemptionem a iurisdictione diaecesanorum. Item tempore sui generalatus easdem literas Joannis 22 anno pontificatus sui 13 emanatas fecit transsumi, continentes mandatum apostolicum ad reverendissimum dominum Strigoniensem, ut nullum fratrem professum permittat recedere ad aliquem ordinem alium praeter Carthusiensem. Hoc quoque successu temporum revocatum est et conclusum, ut fratres nostri nec ad laxiorem, nec ad arctiorem religionem ire possint, ut patet in bulla.

15 Anno Domini 1327 efficiente sollicitudine saepedicti generalis, ad iussionem eiusdem pontificis frater Ladislaus Colocensis minister, fecit diligens scrutinium de numerositate fratrum Sancti Pauli, et postea rescripsit, quod heremitae sancti Pauli primi heremitae intra terminos Hungariae habebant circiter triginta loca vel domos, in quorum locorum quibusdam XX fratres, in quibusdam XV et in quibusdam XII conventualiter vivere et commode poterant sustentari. Adiunxit etiam in suis literis, quod conditiones ipsorum fratrum || huiusmodi existebant, quod in omnibus eorum factis provide agerent et laborarent in humilitate et patientia, ac aliis regularis vitae circumstantiis ordinati, et quod habitus delatu satis religiose incederent. Conclisit insuper, quod per deserta montium et silvarum ultra praedicta loca et maxime ad finales distractus regni Hungariae loca, cellulas et oratoria habebant plura et diversa, quae vix possunt computari, in quibus vel solitarii, vel pauci numero commorabantur.

30 Anno Domini 1326 natus est rex Ludovicus filius Caroli iam dicti. — Item per indultum eiusdem Joannis 22 fratres sancti Pauli primi eremitae non possunt arctari ad synodum diocesanorum. Item quod decimas non solvant de vineis, quas ipsi colunt. Quae omnia et etiam ante dicta confirmavit Clemens sextus et Urbanus quintus.

1—2 multimodis studebat provocare: multomodis provocare studebat VM

3 usus: Deus VM

5 instabat: studebat VM

9 22 anno pontificatus sui 13: XXII pontificatus sui anno 13 VM

12 Carthusiensem: Carthusianum VM

19 triginta: 30 VM/XX ... XV ... XII: 20 ... 15 ... 12 VM

26 distractus: districtus VM

33 sextus ... quintus: VI ... V VM

〈Caput 22〉

Zerdahel extruitur Silisae regionis asilum,
Datque Ladislaus nomen habere sacer.

Frater Nicolaus eligitur in priorem generalem

Anno Domini 1330 in festo Conceptionis Mariae obiit frater Stephanus
5 secundus, et pro eo electus frater Nicolaus, || vicarius de Sancto 52
Laurentio, qui per annuales electiones suum generalatum continuavit per V
continuos annos. — Anno Domini 1335 monasterium de Zerdahel fundatur
per magistrum Nicolaum filium Ders comitem in honorem sancti Ladislai.

Item dictus prior generalis recolens se cum officio animas regendas
10 suscepisse et non pecora, nec possessiones, ideo non tantum curabat
lucrosos fratres multiplicare, quam extirpare vitia. Nec multum attendebat
peccuniis congregandis, sciens avaritiam esse radicem omnium malorum et
vitorum. Unde paratis ad discurrendum dicere solebat: Mane, inquit, in
15 claustro, frequenta oratorium, ut die noctuque possis peccata tua
deplangere. Expecta paulisper, si diligis terram, cito habebis satis
terrae subtus te, super te et intra te, quia cinis es, et in cinerem
reverteris. Redargutus vero aliquando respondebat: Ego non de bobus
20 et ovibus, sed de commissis mihi animabus summo pastori in die
iudicii sum redditurus rationem. Denique modicum post haec vivens,
implevit tempora multa, et quia iuste et pie secundum Deum vixerat,
obdormivit in Domino.

Eodem anno nobiles de Fugii donationes || fecerunt fratri Hectori priori 53
et per consequens conventui de Sancto Hieronymo, ut patet in inventario
eiusdem monasterii.

1 Zerdahel: *sic etiam* **VB, AR**; Zordahel **VM** / Silisae: Silise **VM**

7 V continuos annos: quinque annos continuos **VM**

11 lucrosos fratres multiplicare: multiplicare lucrosos fratres **VM**

13 discurrendum: discursum **VM**

14 noctuque: nocteque **VM**

22 nobiles: nobilis **VM** / fecerunt: conferens **VM**

〈Caput 23〉

Frontisecae populi matri struxere tonantis
Ecclesiam, quae nunc Enyere dicta iacet.

De electione Petri I generalis ordinis

Anno Domini 1336 eligitur frater Petrus in generalem, qui in literis
5 Thakamerii praepositi Albensis de praesenti anno emanatis nominatur
prior provincialis, prout videri potest apud Sanctum Spiritum. Iste inter
quamplura eius memoranda opera abstinentiam summopere colebat. Plus
quam seipsum, dum praelatus ordinatus est, in ieiuniis et vigiliis, imo et in
10 omnibus religiosorum observantiis constringebatur, quam antea. Ad servi-
endum etiam proximis propensior, et in orationibus intentior erat. Nec
immerito, secreta enim vita non tam aedificat, quantumvis irrepraehensibi-
lis, nec tam scandalisat quantumcunque nefaria, quam communis cum
hominibus conversatio. Quoniam occurrentibus multis et variis occasione-
bus facile Deus offenditur et proximus scandalisatur. Hinc ait Paulus
15 apostolus, quamvis Christum in se loquentem habebat, et tantas virtutes
animi possidebat, ut usque ad tertium caelum adhuc in carne vivens raptus
erat, || tamen infirmitate pensata dicebat: Castigo corpus meum, et in 54
servitatem redigo, ne forte aliis praedicans ipse reprobus inveni-
ar. Dum visitandi aut cuiuscunque rei familiaris gratia foras prodibat, non
20 delicatis ferculis, sed cibis regularibus contentabatur. Allectus autem a notis
et amicis ad comedendum praetiosa, nunquam vel raro cogi poterat, nisi ea
sumere, quae statuta ordinis permittebant. Dum inevitabilis casus inter
magnos colloqui compellebat, facete recitare solebat cuiusdam Serapionis
Aegyptii monachi dicta et facta. Erat, inquit, quidam peregrinus

3 I: prioris VM

5 Thakamerii: Thakameri VM

10 intentior: intensior VM

16–17 2 Cor 12, 2

17–19 1 Cor 9, 27

Athenis per triduum moratus, ubi a nullo quotidianum panem
 infra illud tempus, quo vesceretur, accepit, neque pecuniam
 habebat. Cum ergo ieiunus usque ad quartam diem expectasset et
 nimis esuriret, stetit super colliculum civitatis, ubi manus percuti-
 5 ens et magnum sonum faciens clamabat, succurrite, inquit, Athe-
 nienses, succurrite. Concurrentes igitur maiores natu, quesive-
 runt unde venisset, vel quid necesse haberet. Ille respondit,
 genere sum Aegyptius, conversatione monachus. Ex quo tempore
 autem de patria mea exivi, in manus trium faeneratorum incidi, de
 10 duorum manibus iam || Deo iuvante me eliberavi, sed tertio non 55
 habeo unde satis faciam. Illis autem requirentibus quis ei molestus
 esset, ait: cupiditas divitiarum et desiderium carnis ac voracitas
 ventris ab initio iuventutis meae in molestiam ingerebant. Sed
 postquam monachum me feci, primos duos evasi per Dei gratiam
 15 nec mihi molesti sunt, sed fames valde vexat, et nisi ventri
 reddidero debitum, minatur mihi mortem. Tunc quidam philoso-
 phus dedit sibi unum solidum, quo emit panem, quem ille come-
 dens saturatus est et recessit, nec quaesivit delicatiora fercula. Sic
 ait, dico: Natura paucis minimisque contenta est. Idem generalis cum
 20 prioribus Kiliano de Sancta Cruce et Anthonio de Sancto Spiritu in capitulo
 Budensi transsumi fecit literas domini Colomani praepositi et capituli
 Strigoniensis super exemptione decimarum de quibusdam vineis dictorum
 claustrorum.

Anno Domini 1339 magister Thomas filius Emerici et Joannes filius eius
 25 ac Petrus filius Andreae, nobiles de Enyere fundaverunt unam capellam in
 honorem Beatae Mariae Virginis, et introduxerunt fratres heremitas, ubi
 nunc est claustrum de Enyere.

4 colliculum: colliculis **VM**

8 Aegyptius: Serapionis **VM**, Serapion **VB**; Aegyptius **UA** / tempore: *om.* **VM**

11 ei molestus esset: esset ei molestus **VM**

13 meae: mihi **VM**

19 minimisque: nimis **VM**

23 claustrorum *om.* **VM**

24 filius Emerici: *sic etiam* **VB, AR**; filius claustrorum Emerici **VM**

〈Caput 24〉

Fratribus in niveum glaucus mutatur amictus.

Rex moritur Carolus. Rex Ludovice regis. ||

Frater Nicolaus eligitur in generalem anno 1341

56

Amantissimus Domini Jesu famulus, frater Nicolaus Teutonicus, quia
5 totis visceribus studuit auctori vitae deservire, commeruit duplici electionis
honore sublimari. Is licet multis praeclaris fuerat virtutibus redimitus,
praecipue tamen monachicum schema colebat. Ideoque postquam onus
generalatus vice secunda suscepit, mox ordinavit, ut fratres ordinis albas
vestes deferant, obmissis fuscis, quas prius portare consueverant, ut vel sic
10 secernerentur a nonnullis girovagis, qui sub nomine et habitu heremitico
per diversa vitiorum et abrupta voluptatis incedebant.

Idem generalis Alemanorum principum fatus auxilio quamplura mona-
steria in Alemania et Suevia fundavit, videlicet Lagnaw, Hanhayson, de
Sueuishall et Pasle ac numero sexdecem. — Anno vero 2 suae electionis,
15 scilicet 1342, obiit rex Carolus, fundator ecclesiae Sancti Ladislai in Keekes,
qui confirmari fecit ordinem nostrum, secundo die divisionis apostolorum,
ut scribitur in calendario antiquo de Sancto Ladislao. Eodem anno scilicet
incarnationis 1342 rex Ludovicus filius Caroli || coronatus est, qui per
20 Urbanum quintum ratificari et approbari fecit nostrum ordinem et habitum,
quem gestabamus. Qui quidem rex regnavit quadraginta uno annis. Eodem
anno frater Nicolaus prior de Sancto Spiritu fecit transumi publicum
instrumentum, bullam Joannis XXII sonantem regulae donationem, et
quod eligere possemus priorem generalem.

57

3 generalem: priorem generalem **VM**

19 quintum: **V VM**

20 gestabamus: gestamus **VM** / quadraginta uno: 41 **UA**; 47 **VM, VB, AR**

22 Joannis XXII: **XXII Joannis VM**

〈Caput 25〉

Inchoat hic Agrium praesul tibi diva sacellum,
Quae fletus Domini compluis imbre pedes.

De secundo generalatu fratris Petri

Anno Domini 1345 secunda vice frater Petrus promotus est in generalem,
5 qui fecit transsumi per episcopum Wesprimiensem literas Meskonis episcopi
eiusdem loci super supportatione fratrum nostri ordinis a solutione decimarum
de vineis per eosdem acquisitis, et hoc in dominica Oculi, prout patet ex
litteris eiusdem Stephani episcopi apud Sanctum Spiritum in Pilisio. — Item
anno 1347 Nicolaus episcopus Agriensis ex consensu capituli fundare caepit
10 monasterium beatae Mariae Magdalenae supra Agriam, dotavitque. Sed
postea anno 1520 dominus Clemens Chanadi canonicus eiusdem ecclesiae
ecclesiam || testudine decoravit, et dormitorium ampliavit suis sumptibus. 58

Item in quibusdam litteris capituli Budensis apud Sanctam Crucem habitis
continetur, quod anno 1346 frater Nicolaus prior de Sancta Cruce et
15 vicarius per totam Hungariam deputatus fuit. Qui quidem transsumi fecit
per dominum Chanadinum archiepiscopum Strigoniensem literas capituli
eiusdem super non solutione decimarum de duabus vineis, scilicet Sanctae
Crucis et Sancti Spiritus, cuius concessioni et ipse consensit.

〈Caput 26〉

Innumerae passim regno venere locustae,
20 Quae sata depastae, pestis et ira Dei.

Incidentia

Anno Domini 1343 Clemens sextus electus fuit in papam, et postea
mutavit iubileum de quinquagesimo in quinquagesimum annum propter
humanae vitae brevitatem. Qui scilicet iubilaeus prius per Bonifacium
25 octavum institutus fuerat de centesimo in centesimum circa annos 1284, et

14 prior de Sancta Cruce: de Sancta Cruce prior **VM**

16 literas: litteris **VM**

19–20 Innumerae ... Dei: *sic etiam* **UA**; *sed om.* **VM, VB, AR**

21 Incidentia: *sic etiam* **UA**; *om.* **VM, VB, AR**

22 sextus: **VI VM**

25 octavum: **VIII VM**

postea per Paulum secundum de vigesimo quinto in vigesimum quintum.

Studium Pragae institutum fuit et privilegiis dotatum per Innocentium ||
sextum interventu Caroli regis Hungariae et Bohemiae.

59

5 Anno Domini 1339 Casimirus rex Poloniae in mense Iulio venit in
Wyssegrad ad Carolum regem cum episcopis Hungariae et episcopis ac
baronibus regni sui, et de consensu omnium illorum regnum Poloniae
resignavit domino Ludovico filio regis Caroli, filio sororis suae, eo quod non
haberet filium, et ad hoc confecerunt evidens instrumentum. — Sequenti
10 vero anno, videlicet 1340 et subsequentibus duobus annis infinita multitudo
locustarum venit in Hungariam, et post triennium divisae sunt in Poloniam,
Bohemiam, Italiam et Franciam, et sic morte perierunt anno Domini 1350.

〈Caput 27〉

Carolides Noztrae templum ingens ducit ad auras,
Gnataque Polonicum Czestachow fundat ope.

Frater Petrus secundus eligitur in generalem

15 Is reverendus pater licet admodum senex et decrepitus, tamen nec
temporum multitudinem et longitudinem, nec laborum merita pensabat,
sed amore spontaneo tanquam in principio novitiatus constitutus semper ad
profectum divini metus desiderium concitabat, et sic || quotidie in 60
certamine positus, talem se praeberere cupiebat, qualem sciebat dignum esse
20 Dei conspectibus, scilicet purum corde, assiduum opere et paratum obedire
non solum mandatis, sed etiam divinis consiliis. Insuper eius humilitas et
patientia vicit multorum pusillanimitatem. Timens tamen sibi et inutilem
servum se reputans diligentissime procurabat pontificum immunitates et
indulgentias tam sibi, quam aliis perpetuo valituras. Ad ipsius supplicatio-
25 nem Benedictus XII mandavit archiepiscopo Strigoniensi, ut possessiones
et alia bona domorum nostrarum quovis modo alienata teneatur revocare
ad ius et proprietatem ordinis. Idem impetravit a Clemente VI auctoritatem

3 sextum: VI VM / interventu: intuitu VM, VB, AR, UA

9 videlicet: om. VM

12 Noztrae: Nosthrae UA; Nozdre VM; Noztre VB, AR

13 Czestachow: Geztako UA; Cheztako VM, VB, AR

15 reverendus: secundus VM

24 tam sibi, quam: sibi tam VM

audiendi confessiones familiarium nostrorum. Ab Urbano etiam VI alias procurvit bullam contra vagos, inobedientes et fugitivos. Item iste primus instituit visitatores ad Alemaniam, Sclavoniam et Croatiam.

- 5 Huius tempore per serenissimum regem Ludovicum claustrum de Nozthre fundatum est. Quod quidem licet benignissimus et || munificentissimus princeps amplioribus bonis dotare voluerat. Tamen frater Nicolaus vicarius primus eiusdem loci acceptare renuit assignans hanc causam, oneratos videlicet non posse facile intrare per angustam portam. Ob hanc etiam causam magnas et sumptuosas impensas in monasterium fieri prohibebat.
- 10 Proinde dictum claustrum aedificatum est de lapidibus cuiusdam castri Nozthre vocati de prope existentis.

- Eiusdem viri Dei aevo illustris regina Hedvigis, filia regis Ludovici, fratres sancti Pauli primi eremitaie transduxit in Poloniam, quibus plura construxit monasteria videlicet Czestochowa, Glogoviam, Wielun, Beszowa, Uchanie, Rupellam Cracoviae. — Item praefatus dominus rex ordinavit, ut pro perpetua celebratione capituli annualis in Maromaros de salibus regis dentur trecentorum florenorum singulis annis. — Idem consecrari fecit ecclesiam Sancti Ladislai in Keekes. Ordinavit etiam, quod nullus fratrum veniat ad capitulum nisi vocatus, et quod aliter veniens incarceretur. — Idem
- 20 anno Domini 1345 fecit inhibitionem pro silva Sancti Laurentii supra Budam aliquando occupata, ut patet in literis Nicolai archielecti informatoris regis Ludovici apud Sanctum Laurentium existentibus. — Iste frater Petrus senex curam generalatus gerebat etiam anno Domini 1351. ||

1 alias: *om.* **VM**

2 iste: ipse **VM**

3 Alemaniam: Alemoniam **VM**

4—5 Nozthre: Nosdrae **VM**

11 Nozthre: Nosthrae **VM**

13 transduxit: traduxit: **VM, VB**

16 Maromaros: Maromarosch **UA**; Maromauth **VM, VB, AR**

18 Keekes: Kekes **VM**

23 etiam: *om.* **VM**

〈Caput 28〉

Virginis assumptae domus est fabricata Bakona,
Vasta heremo patrio nomine Chatka vocant.

62

Frater Nicolaus prior de Sancta Cruce electus est
in priorem generalem anno Domini 1353

5 Iste, prout habetur in quibusdam literis regis Ludovici apud Sanctum
Laurentium supra Budam, fecit transsumi literas super donationem silvae et
terrarum arabilium in circuitu monasterii Sancti Laurentii, factae per
comitem Joannem, filium comitis Hencz, tunc castellanum de Owar,
ecclesiae eidem.

10 Anno Domini 1355 in capitulo generali definitum est, ut quilibet sacerdos
antequam missam dicat, legat septem psalmos paenitentiales et XV gradus,
si potest, secus si non potest. Sequenti etiam anno ordinatum est, ut nullus
audeat vendere vel alienare libros domorum nostrarum sine consensu
15 patrum definitorum. Tempore eiusdem generalis denuo publicatum est, ut
nullus frater audeat deferre nisi albas vestes, caeterae auferebantur per
visitatores. Definitum est in anno Domini 1357, quod nullus frater sanus
audeat balnari. Item quod nullus frater apostata suscipiatur absque
carcerali paena. Praelati autem contra facientes careant officio praelationis.
Item quod || nemo praelatorum percutiat subditum suum baculo, neque
20 per crines trahat.

63

In quibusdam literis regis Ludovici in Zerdahel habitis continetur, quod
frater Nicolaus prior generalis anno Domini 1358 per dominum regem
Ludovicum fecit confirmari fundationem et dotationem dicti claustrum Zerda-
hel.

25 Anno Domini 1359 fuit definitum in capitulo generali, quod pro caligis,
quas prius gestabant fratres die et nocte, dormiendo saltem interponant
tunicam usque ad tibiam inter crura et coxas, ne pedes nudi sese constrin-
gant.

2 Chatka: Chatha **VM**

7 factae: factum **VM**

11 dicat, legat: legat, dicat **VM**

15 nullus frater audeat: nullus audeat fratrum **VM**

17 balnari; balneare **VM**

19 Item: *om.* **VM**

21 continetur: habetur **VM, VB**

22 frater: *om.* **VM**

23 dotationem: *sic etiam VB, AR*; desolationem **VM**

Anno Domini 1361 claustrum de Chatka per Nicolaum Konth est bene fundatum et certis possessionibus dotatum. — Eodem anno obiit frater Nicolaus provincialis. — Item quidam frater Paulus erat hoc anno prior ecclesiae Sancti Nicolai prope Buzgo, prout reperitur apud Sanctum
5 Hieronymum in literis capituli Waradiensis.

〈Caput 29〉

Tristianus tristis confecit tristia cuncta,
Sed mediocre bonum triste peremit opus.

Anno Domini 1362 frater Tristianus fit generalis

Tristianus ex ingenua prosapia secundum carnem duxisse originem non
10 ambigitur, tamen sui probi mores incomparabiliter nobiliores erant. Adhuc
iuventili flore nitens || erat literarum scientulus, et per sanctorum operum
incrementa invictissimo regi Christo, cui complacebat, studuit se humiliter
adornare. Monachus vero factus, omnes mundanas illecebras abdicans, et ad
15 suum redemptorem pervolans, religiosissime cum fratribus conversabatur
multimodisque sacrae actionis fructibus refulgebat fundamento inviolabili
Christo inhaerens. Nec adversis frangebatur, nec prosperis efferebatur,
mens enim ipsius supra firmam petram solidata inseparabiliter fuit radicata.
Hinc etiam tanquam sedulus communis iustitiae debitor unicuique quod
20 suum erat tribuebat. Deo honorem et timorem, proximis quoque debitam
dilectionem impendebat, afflictis et tribulatis continuam consolationem
exhibebat, vitiis adversantibus se totum opponebat, et carnem propriam
secundum monita apostoli per assiduam castigationem cum vitiis et concu-
piscentiis crucifigebat. Non solum autem a templo cordis sui, sed etiam a
caeteris sensibus corporis, per timorem sanctum et amorem universa mala
25 exterminabat. Bona autem, quae agebat, cum magna cautela pavebat, ne
favor aut gratia humana irreperet, quoniam erectus erat in omni culmine
virtutum. Ideo generalis || factus est.

Hic eximiae religionis vir literarum confirmandarum fulcimina solerter procurabat. In cuius rei argumentum multa privilegia ordinis transsumi

2 dotatum: donatum **VM** / obiit: oppetiit **VM**

3 Item ... hoc anno: Item hoc anno ... **VM**

9 secundum carnem: *om.* **VM**

12 complacebat: complacere **VM**

17 inseparabiliter: insuperabiliter **VM**

18 sedulus communis iustitiae debitor: communis iustitiae sedulus debitor **VM, VB**

26 culmine: calumniae **VM**, culmine **VB**

28 Hic: Hinc **VM**

fecit, ut statim dicitur circa annos Domini 1369. Eiusdem praelationis tempore fuit definitum, quod pro aniversariis singulis quilibet clericus dicat unum psalterium et laici centum quinquaginta Pater noster et totidem Ave Maria. Item quod nunquam plura cibaria nisi duo dentur fratribus praeter hoc, quod posui in glosa constitutionis rubrica 42. Item quod orationes iniunctae in capitulo dominicali perfici debent in ecclesia antequam dormiant fratres, post officium Matutinum. Item quod novitius neminem ducat ad cellam suam. Quod diebus sabbativis non comedantur ova a fratribus. Ratio, quia ova sunt carnes immaturae. Sed tales constitutiones propter disuetudinem tolleratae nunc non observantur in ordine. Item quod quinque vigiliis Beatae Virginis ac sanctum diem Parasceven ac vigiliis festorum Pentecosten et Corporis Christi, Nativitatis Domini, Omnium Sanctorum ac Michaelis archangeli pane et aqua ieiument fratres praeter debiles et in itinere fatigatos. ||

〈Caput 30〉

15 Hangoniis fluvium ad Rimae de sumptibus aula
Eminet, atque aviae Christe sacra tuae. 66

Anno Domini 1367 frater Petrus fit provincialis

Per dominum Ludovicum regem fecit confirmari foundationem monasterii Beatae Virginis de Enyere et similiter donationem factam per magistrum Thomam filium Emerici de Enyere, ut scribitur in literis eiusdem regis habitis ibidem. Ubi etiam duo privilegia inseruntur, scilicet conventus de Twrle et Zaladiensis. Idem provincialis eodem anno fecit confirmari donationem nobilium de Fugii factam fratri Hectori priori de Sancto Hieronymo prope Waradinum.

25 In monasterio de Wihel habetur scriptura domini Thomae archiepiscopi Colocensis super eo, quod frater Petrus prior generalis huius anni praesentavit sibi bullas Urbani quinti, quibus quidem perlectis ad requisitionem

1 Domini: *om.* VM

4–5 praeter: propter VM, VB / posui: potui VM; positum VB, AR

7 novitius neminem ducat: novitii neminem ducant VM

8 sabbativis: sabbatis VM / comedantur ova a fratribus: comedant ova fratres VM

9 Ratio: Ratio est VM

11 Beatae: Beatae Mariae VM

16 atque: utque VM

17 provincialis: generalis provinciae VM

25 Wihel: Vyhel VM

27 quinti: V VM

eiusdem executioni demandari fecit, ut scilicet apostatae nostri ordinis compellantur ad redeundum.

Anno Domini 1368 fundatum est monasterium de Sancta Anna per nobiles de Hangan. — Eodem anno frater Tristianus in literis capituli Strigoniensis scribitur fuisse || prior et vicarius de Sancta Cruce, et fecit transsumi bullam Joannis 22, ut habetur in Sancta Cruce.

⟨Caput 31⟩

Quae Benedicto ablata est, Transilvania Paulo Zekelhaza dedit iuraque certa domus.

Anno Domini 1369 frater Tristianus denuo fit generalis

10 Oppetente fratre Petro frater Tristianus substituitur. Nam prius quoque propter imbecillitatem sui praedecessoris rem et nomen provincialis opinione multorum gestaverat. Postea tamen nominis et honoris non fuscavit dignitatem. Hinc etiam serenissimo regi acceptissimus erat, apud quem magna sollicitudine institit, ut pro futura cautella bullas pontificum et 15 privilegia principum transsumi et sigilli sui munimine roborari faceret. Ut enim scribitur in decreto regni Hungariae incipiendo ab anno 1364 usque 1382 privilegia Ludovici valent, sed priora non habent robor firmitatis. Quapropter dictus generalis fecit transsumi literas regis Ladislai super 20 donatione facta ecclesiae Sanctae Crucis. Item literas magistri Petri Ders super fundatione et donatione ecclesiae Sancti Ladislai de Zerdahel. Item fecit confirmari fundationem || et dotationem claustrum Jenew in anno Domini 1369. Item similiter literas fundationis de Weresmartz transsumi procuravit.

Item praescripto anno idem improperavit regi Ludovico, quod nobiles de Ezen molestabant illud claustrum, et quamvis dominus rex quibusdam nobilibus mandaverat, ut super hoc communem inquisitionem facerent, tamen favore nobilium de Ezen praetermiserunt. Ideo idem rex iniunxit hoc Joanni plebano de Lupredhaza, speciali capellano reginalis maiestatis, videlicet suae genitricis, qui negotium fideliter executus est. In literis autem

1 executioni: exequalis **VM**; exequutionem **VB, AR**

6 22: **XXII VM**

16 usque: usque ad annum **VM**

18 Ladislai: *sic etiam UA*; Ludovici **VM, VB, AR**

20—21 ecclesiae ... dotationem: *sic etiam UA*; *om.* **VM, VB, AR**

22 Weresmartz: Vueresmarth **VM**

25 illud: idem **VM**

27 praetermiserunt: omiserunt **VM**

29 literis: litera **VM**

comitis Nicolai de Zeech ibidem existentibus habetur, quod coram rege fuit litigatum, sed ultimate fratres nostri ante prolationem sententiae levatis omnibus literis exierunt turbati, quoniam cognoverunt, quod sententia ferebatur contra eos.

5 Item idem generalis fecit concambium cum personis de Zerdahel. Item idem quandam vineam de Wetahyda dedit magistro Petro filio Dominici de Maroth pro eo, quia ipse Petrus quandam terram litigiosam, existentem inter villam suam Beryn et monasterium, relaxavit ipsis fratribus, et metas sub priori cursu reliquit. — Item per eundem regem fecit transsumi 69
10 fundationem claustrum de Thalad in || comitatu Zaladiensi existentem.

Anno Domini 1370 dominus Thomas archiepiscopus Strigoniensis iudicialiter tulit sententiam, ne fratres minores et heremitae ultro citroque recipiant fratres professos ad ordinem suum, ut habetur in literis suis apud Sanctum Laurentium. — Isto anno collata est fratribus heremitis ecclesia 15
Sanctae Mariae de Zekelhaza in Transilvania.

〈Caput 32〉

Bessenii pietas, impensaque grata Joannis
Curarunt muros condere Ztreza tuos.

Anno Domini 1371 frater Andreas prior generalis

20 Tristiano cedente ac prioratum Sancti Ladislai in Keekes eligente frater Andreas Italicae linguae non ignarus, moribusque et scientia approbatus, necnon omnibus bonis naturalibus insignitus, mirabili supermodum calens ingenio, prout gesta sua sole clariora praestant argumenta, in priorem generalem est assumptus. Qui de communi consensu patrum deffinitorum 25
archiepiscopo Strigoniensi bullam Urbani V, loquentem contra confutantes ordinem Sancti Pauli primi heremitae, rogans, ut eam publicari faciat. Eodem anno obtenta est bulla Gregorii XI, quae vocatur Mare Magnum. || 70
Item Gregorius XI multas gratias concessit, inter quas una est, ut ordo 30
canonicus, qui secundum Deum et regulam beati Augustini in domibus ipsis
authoritate apostolica constitutus esse dignoscitur, perpetuis ibidem temporibus inviolabiliter observetur. Item Urbanus quintus pontificatus sui anno secundo confirmavit ordinem heremiticum.

5 Item: *om.* **VM** / personis: patronis **VM** / Item: *om.* **VM**

14 fratribus heremitis: *om.* **VM, VB, AR**

24 tertia: 3^a **VM**

28 Eugenius XI (Gregorius *suprascriptus manu posteriori*): Eugenius XI **VM**; Eugenius IV **VB, AR**

31 quintus pontificatus (sextus *suprascriptus manu posteriori*): V pontificatus **UA**; VI pontifex **VM**; VI pontificatus **VB; AR**

32 heremiticum: eremiticum **VM**

Anno Domini 1372 frater Tristianus de Sancto Ladislao et Andreas de Nozthre priores coram Joanne praeposito Strigoniensi cum priore de Leweld ordinis Carthusiensis litigaverunt, et talem reportaverunt pro se sententiam definitivam, quod fratres nostros professos non possint retinere, nec recipere, prout hoc videri potest apud Sanctum Laurentium in literis eiusdem.

Frater Andreas prior de Nozthre in capitulo Strigoniensi fecit transsumi duas bullas, scilicet Urbani V, et Gregorii XI. Hunc fratrem Andream tacitus ad colligendas animas Deo fervor accenderat, ut sic monasterio praeeset, quatenus per ecclesias, per castra, singulorumque fidelium domos circumquaque discurreret, et corda credentium seque audientium ad amorem caelestis patriae excitaret. Erat certe vilis in vestibus atque ita despectus, ut si quis forte illum nesciret, salutatus eum salutare despiceret. ||

Anno Domini 1373 frater Gregorius vicarius de Dyosgewr ob ingens vitae suae meritum apud omnes et praesertim in curia regis magnae venerationis religiosus habebatur. Unde pro suae sanctitatis magnitudine in provincia Hungariae multorum monasteriorum pater successive extitit. In literis etiam regis Ludovici apud Sanctam Crucem habitis sic scribit idem rex, quod contemplatione praecipue fratris Gregorii vicarii de Dyosgewr confirmavit universas et singulas possessiones et bona domorum ordinis nostri, de quibus forsán literae privilegiales deperditae fuissent propter impacacitatem temporis et persecutionem Tartaricam. Item iste idem quotiescunque regem aut regnicolas acri inimicorum certamine fatigari conspiciebat, mox ad orationis studium se et suos fratres excitabat, et ab omnipotenti Deo remedium seu tutamen aut victoriam continuis precibus obtinebat.

Item hoc anno per magnificum Joannem Bessenii castellanum de Feyerkew claustrum de Ztreza construitur. — Anno Domini 1375 rex Ludovicus fecit unam praerogativam cum omnibus fratribus ordinis nostri,

2 Nozthre: Nostrze **VM**

6 eiusdem: quibusdam **VM**

7 Nozthre: Nostrze **VM**

9—10 monasterio praeeset: *sic etiam* **UA**; monasterium poscit **VM**; monasteria prodesset

VB, AR

13 forte: *om.* **VM**

15 Dyosgewr: Diosgwr **VM**

20 Dyosgewr: Diosgwr **VM**

21 universas: diversas **VM** / domorum: domorum nostrarum **VM**

23 inpaccacitatem: incapacitatem **VM**; incapacitatem **VB, AR** / persecutionem Tartaricam: persecutionum Tartaricarum **VM**

28—29 Bessenii castellanum de Feyerkew: *sic etiam* **UA**; Bessanii capellanum de Feyerkw **VM, VB, AR**

ne scilicet nonam solvant de vineis, quas ipsi plantassent. — Item eodem anno Thomas Jobagh de || Tapolcza donavit quoddam molendinum claustro de Sancta Anna, quod est in fluvio Wadna. 72

〈Caput 33〉

Waywoda Transsilvus Stephanus Chaktornia claustrum
Pergrandi Sclavo condidit aere solo.

Anno Domini 1376 frater Petrus brevi duraturus tempore
electus est in priorem generalem

Generalis iste, quamvis hucusque salubrem protraxerat vitam, tamen electione peracta frequentem patiebatur infirmitatem, quae eum adeo exterminaverat, ut iniunctum sibi regimen per alium et praesertim fratrem Gregorium, protunc priorem Sanctae Crucis, administrari faceret. Cuius virtutes plurimorum certa vulgavit narratio. In huius rei fidem apud Sanctam Crucem in literis cuiusdam capituli Strigoniensis in anno praesenti in festo beatae Helizabeth emanatis scribitur, quod frater Clemens prior Sancti Spiritus et Nicolaus filius Joannis de Keztewlcz nominibus fratris Gregorii vicarii principalis et conventus Sanctae Crucis acceptavit fassionem Joannis de Keztewlcz super donatione vineae de eadem Keztewlcz facta monasterio Sancti Spiritus. De isto frater Tristianus commendabiliter dicere solebat, quod || bonorum perditorum damna aequanimiter ferre solitus erat. 73

Eodem praescripto anno claustrum de Chaktornya fundari caepit per dominum Stephanum waywodam Transylvanum et Stephanum agazonum regalum magistrum ac Dionisium fratrem eius.

4 Chaktornia: Chacktounia **VM**; Chachtornia **VB, AR**

11 administrari: administrare **VM**

13 cuiusdam: quibusdam **VM**

14 beatae Helizabeth: sanctae Elisabeth **VM**

15 Keztewlcz: Keztwlcz **VM**

16 principalis: provincialis **VM, VB, AR, UA**

17 Keztewlcz: Keztelez **VM**

21 Chaktornya: Chactornia **VM**; Chachtornia **VB, AR**

〈Caput 34〉

Anno Domini 1377 frater Thomas fit generalis

Is a primo anno suae habitationis speculum vitae praeclarae factus, tandem meruit eminentiori modo attolli, ut exempla sanctitatis et iustitiae palam omnibus demonstraret. Rerum quippe omnium dominus Deus ad hoc eum in sua magna domo constituerat, ut Christi fidelibus et maxime
5 suae curae subiectis verbum gratiae ministraret, nec tamen ob hoc negligeret obedientiam mandatorum eius, quo vere congruat sibi illud evangelicum: Constituit eum Dominus super familiam suam, ut det illi in tempore tritici mensuram, scilicet verbi et exempli.

10 Item ipse consensus ad quandam permutationem faciendam in possessionibus Sancti Salvatoris et Sanctae Crucis de Bodrogzygethe, ut patet in inventario Sancti Salvatoris. — Item in quibusdam literis regis Ludovici apud Sanctum Spiritum in Pilisio habitis de anno 1378 emanatis continetur, quod dominus rex Carolus || suus genitor ibidem collocavit conventum
15 fratrum eremitarum, et multis terris dotavit, quas etiam metis suis distinxit. — Item eodem anno frater Clemens procurator totius ordinis fecit transsumi multas literas, prout videri libet in quibusdam literis conventus de Jazo in scrinio de Harumhegyh contentis.

2 vitae: vitae est **VM**

7 vere: iure **VM**

11 Bodrogzygethe: Bodrozegette **VM**

13 Spiritum: Stephanum **VM**

18 Harumhegyh: Hawmhedy **VM**

8—9 Lc 12, 42

〈Caput 35〉

Carolides Paulum pius extulit urbe Veneta,
Budanamque domum fratribus inde dedit.
Transilvas Michael surgit, mox surgit et Ongwar,
Rexque Sigismundus sumptus ad imperium.
5 Ladhia tecta Czwdar Hernado in littore fingit,
Visenti gravidam cum dote vovet anum.

Anno 1381 frater Nicolaus eligitur in generalem

Is reverendus pater cum consensu prioris et totius conventus claustris beati Michaelis de Torna locavit quoddam molendinum eiusdem claustris in fine villae Zakalia existens Nicolao de Zakalia. De hac locatione extant literae apud Sanctum Ladislaum in Keekes.

Item eodem anno serenissimus princeps et dominus dominus Ludovicus iam dudum rex Hungariae de Venetiis exportari fecit reliquias corporis sancti Pauli primi || heremitae, et Budae in castro regio prius reponi, sed 75 postea reverendissimus in Christo pater et dominus Dionisius archiepiscopus Strigoniensis ad claustrum Beati Laurentii martyris supra Budam asportavit et ibi collocavit. Cuius quidem translationis series pulchro stilo scripta est in Breviario nostro. Insuper idem pietissimus rex in eadem civitate Budensi donavit dicto monasterio Sancti Laurentii unam domum 20 magnam cuiusdam comitis Czylingh, quae modo domus Sancti Pauli ab omnibus incolis vocitatur eo siquidem respectu, ut in tempore disturbii in eadem possint conservari. Promiserat nempe idem rex in Nozthre protunc constitutus audiente toto conventu, quod si omnipotens Deus meritis beati Pauli triumphare posse super Venetos donaret, extunc corpus eiusdem 25 sancti eisdem donaret. Quo audito quidam venerabilis et sanctus vir, frater Lucas fertur propheticè respondisse: O princeps, inquit, invictissime! Confido in Domino, quia votum tuum sine dubio consequeris, et donum, quod optasti, sine dubio reportabis. Tunc in huius rei memoriam statim ante monasterium plantavit arborem tiliae, quae postea 30 fronduit, et diu duravit, cuius truncus adhuc durat usque in praesentem diem, et vocatur arbor regis Ludovici. Iste || praescriptus frater Lucas 76 divinae illustrationis gratiam consecutus fuit a Deo, quoniam et carnem suam cingulo castitatis cinxerat, et oculos animi pervigiles semper habuerat,

8 Is: Hic VM

9 Torna: Thoro VM, VB, AR, UA

10 Zakalia: Zakolia UA; Zakolin VM, VB, AR / Zakalia: Zakolya UA; Zakolia VM, VB, AR

12 dominus: *secunda vice om.* VM

20 Czylingh: Czisnigh UA; Szilinth VM; Szilinch VB, AR

22 Nozthre: Nostrze VM

29 ante monasterium plantavit: plantavit ante monasterium VM

quibus prospiceret divinae revelationis arcana. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

Anno Domini 1382 saepofatus rex Ludovicus post hanc vitam laboriosam ad aeternam vitam aspirans iuxta illud psalmi Mihi autem adhaerere Deo bonum est, ponere in domino Deo spem meam. Vocatione divina ex hoc mundo migravit ad Christum XI die mensis Septembris. Et parum ante cometa mirabilis apparuerat. Et sepultus est in Alba Regali in capella, quam ipse in latere ecclesiae Beatae Virginis collegiatae construxit. Regnavit autem annis 40, mense uno et viginti duobus diebus. Erat homo competens proceritatis, oculis elatis, crinibus et barba crispis, vultu sereno, labiosus et aliquantulum in humeris curvus.

In hoc anno in capitulo generali statutum est, ut festa sanctorum Pauli primi eremite et Augustini solenniter celebrentur, et quod in maioribus horis commemorationes de || eis fiant, quando aliud festum non impedierit. 77

Eodem anno educti sunt fratres de heremitorio Pathlan dicto, cuius patroni erant filii Cybak de Mindzenth, super quo iidem patroni exacerbati, proclamari fecerunt in foro villae Rechke, quod si quem ex fratribus apprehendere possent, usque ad locum Feketheto ipsum statim captivarent. Quod quidem edictum fratres cognoverunt ex Wallachis. Super quo frater Anthonius vicarius fratrum heremitarum in capitulo Waradiensi protestatus est. Nunc autem tam illud heremitorium, quam etiam villam prope Huniad uno miliari existentem Rhemete vocatur, prout de his videre potes apud Sanctum Hieronymum in quibus literis dicti capituli. — Tunc temporis Joannes prior de Kapolna iudicialiter obtinuit quandam vineam de Pyspeki, olim per Gallum Feier illi monasterio legatam.

3 1382: 1381 **VM**

7 apparuerat: apparuit **VM**

9 viginti duobus: 22 **VM**

12 In hoc anno: Hoc in anno **VM** / sanctorum: sancti **VM**

13 et: et sancti **VM**

19 Wallachis: Valahis **VM**

22 Rhemete: Remethae **VM** / potes: potest **VM**

23 quibus: quibusdam **VM**

24 Pyspeki: Pespeky **VM**

1—2 Mt 5, 8

4—6 Ps 72, 28

〈Caput 36〉

〈Domini Drugeth de Homonna fundaverunt monasterium
de Ongwar〉

Anno Domini 1384 domini Drugeth de Homonna fundaverunt monasterium de Ongwar in honorem sacratissimi Corporis Christi, prius enim sola
5 capella fuit extracta. Anno autem 1521 et 2 magna domina Christina relicta Joannis Homonai sanctuarium templi a fundamento reparavit. — Eodem anno monasterium de Zenthmihalkeue per reverendissimum dominum episcopum Transilvanum fuit fundatum, deinde anno || 1386 dominus
8 Emericus similiter episcopus dedicavit et decimalibus proventibus villae de Chanad dotavit. — Protunc viguit frater Dominicus de Sancto Laurentio,
10 procurator causarum ordinis, qui etiam fecit transsumi per reginam Mariam literas foundationis claustrum de Sancta Anna. — Tunc etiam erat frater Joannes eiusdem claustrum prior et insignis praedicator, qui in suis sermonibus semper conabatur, ut populus ipsum audiens in divinum amorem et suae
15 vitae correctionem assurgeret. Non quaerebat proprium commodum, nec laudem desiderabat popularem. — Anno Domini 1386 rex Sigismundus coronatur in Alba Regali anno aetatis suae vigesimo.

〈Caput 37〉

Anno Domini 1387 magnifici Petrus et Gregorius Czwdar caeperunt fundare monasterium de Laad ad laudem et memoriam Visitationis Beatae
20 Mariae Virginis, et postea a Bonifacio papa multas inibi gratias et immunitates obtinuerunt, prout ibidem videri potest. — Eodem anno frater Nicolaus quondam prior generalis diem clausit extremum secundo die Epiphaniarum Domini. — Circa annos Domini 1388 in quibusdam literis de Kalodwa scribitur, quod Joannes vicarius de Kalodwa emit duas vineas in
25 promontorio Makra, unam pro triginta || sex florenis, aliam autem pro quadraginta octo.

1—2 〈Domini ... de Ongwar〉 *in margine manu altera*

3 Homonna: Homona **VM**

5 autem: *om.* **VM** / 2: secundo **VM**

6 Homonai: Hommonay **VM**

16—17 Anno Domini 1386 ... vigesimo: *sic etiam UA; totam sententiam om.* **VM, VB, AR**

18 Czwdar: Cwdar **VM, VB**

19 de Laad: *om.* **VM**

20 Bonifacio: Bonifacio IX **VM**

25 Makra: Makua **VM** / triginta sex: 36 **VM**

26 quadraginta octo: 48 **VM**

<Caput 38>

Zlatkagora, Dobycza, Bardokew cum Gatal una

Turcanus rapido destruit igne furor.

Willye creare, manu tamen es combusta Ruthena,

Sed cura Stephani post recidiva patris.

5 Anno Domini 1393 frater Georgius de Ethee generalis

Hic nomine et re christianus, postquam ad conversionem venit religio-
sam, sibi demones multum importuni fuerunt, ut gulae et carnis suae
commodis nimis intenderet, infirmitates simularet, ut in infirmaria positus
delicata comedere posset, aut si in his deficeret, mox ad carniarum ollas
10 Aegypti remearet. Sed dum huiusce reticula adversarii suo patefecisset
directori, ille vicissim consulebat, ne spiritu neglecto parte meliori carnis
curam haberet, nam caro concupiscit adversus spiritum. Adiacebat etiam,
quod si secundum carnem viveret, moreretur. Tunc ingenuus adolescens
repente in virum alium mutatus tam dire corpus suum affligebat disciplinis,
15 ieiuniis, vigiliis et crebris orationibus, quod antiquus hostis iam frustra
moliri videbatur, iam non audebat solito appropriare, sed eminus, nonnun-
quam in teterrima horrendaque forma visibiliter apparens, volebat eum ||
larvali intuitu deterrere. At ille divino spiritu instigatus nunc Angelicam 80
Salutationem quandoque Dominicam Orationem, persaepe Jesus, Jesus
20 ingeminabat. Quo nomine quasi horrendo tonitruo pavefactum demonem
profligabat. Unde postea victo et conculcato inimico tam perfectus
monachus evasit, ut cuncti fratres dignum iudicarent eum ad apicem
generalatus sublimare. Cum autem regimen totius ordinis heremitici
communi fratrum electione suscepit, cui dubium, quin mille artifex
25 diabolus eum quem domestico insultu comprehendere nequiverat, extre-
mo infortunio supplantare conatus est. Unde per sevissimos Turcas
quamplura ordinis nostri monasteria, videlicet Dobycza, quod erat de
primis in Dalmatia et Sancti Petri in Zlatkagora, itemque ultra fluvium
Themes duo claustra, scilicet Boldokew et Gatal atque monasterium

5 generalis: fit generalis VM

6 re: om. VM

8 nimis: multum VM

10 patefecisset: patefaceret VM

11 neglecto parte meliori: relicto VM, VB, AR

18 larvali: carnali VM, VB, AR

20 pavefactum: pace pactum VM; pavefactum *spatio posterius inscriptus* VB

23 autem: enim VM

25 insultu: instinctu VM, VB, AR

29 Boldokew et Gatal: Boldkw et Gathal VM

Sancti Petri iuxta Zalonkemen fecit desolari atque exterminari, ut vel sic eum impatientiae vitio suppedicaret. Sed ad nihilum redactus est inimicus. Unde sicut civitas in excelso monte positus erat, ubi omnis eius conversatio exemplaris omnibus innotescebat, et multi ad eum confluebant. Alii ut eius contubernio sociarentur, alii ut saltem spiritualia ordinis charismata consequerentur. Inter quos erat non || infimae conditionis vir magister Dominicus de Hagmas, cui literas confraternales dedit. — Item a Bonifacio papa impetravit participationem gratiarum ordinis Carthusiensis.

Hoc anno frater Nicolaus prior de Sancta Anna litigavit pro monasterii molendino super fluvio Wadna existenti. — Item frater Stephanus prior de Sancta Cruce per concordiam factam cum capitulo Strigoniensi metis distingui fecit terras monasterii, ut patet in literis Waciensis capituli ibidem existentibus.

Anno Domini 1394 frater Joannes prior de Sancto Laurentio supra Budam per instantem requisitionem obtinuit quasdam literas a dominis abbatibus de Sancto Martino, de Pechwarad, de Saxard et Zobor, in quibus promiserunt, nunquam recipere fratres nostros ad ordinem Sancti Benedicti. Hae literae habentur apud Sanctum Laurentium et est concessio Bonifacii IX. — Item in quibusdam literis capituli Budensis apud Sanctam Crucem de anno praesenti existentibus frater Blasius nominatur vicarius generalis.

Anno Domini 1395 Joannes prior de Sancto Laurentio nomine fratris Gregorii generalis in capitulo Budensi fecit transsumi bullam domini papae Gregorii, ubi reperiuntur bona ac domus et personae ordinis || nostri a iurisdictione diaecesanorum et iudicum ordinariorum. Similiter fecit bullae Urbani 5. — Item idem generalis coram capitulo Budensi protestatus est, quod nobilis domina relicta magistri Nicolai Zambo non vult solvere duo millia florenorum, quos idem Nicolaus legaverat monasterio de Thold. — Eodem anno videlicet 1396 Egidius prior de Sancta Cruce fecit transsumi in capitulo Budensi binas literas, unas Nicolai archiepiscopi, alias Colomani praepositi et capituli Strigoniensis super libertate fratrum de eadem Sancta Cruce a solutione decimae de vinea Keztewczy.

Anno Domini 1397 Jacobus prior de Sancta Anna fecit transsumi in capitulo Agriensi literas foundationis eiusdem claustrii.

1 Zalonkemen: Zalonkemen **VM** / exterminari: *sic etiam* **UA**; extirpari **VM**, **VB**, **AR**

7 confraternales: confraternitatis **VM**

10 fluvio: flumine **VM**

23 Gregorii: *recte* Georgii

26 5: **VVM**

Anno Domini 1398 dominus Lucas episcopus Waradiensis donavit monasterio de Kapolna quandam particulam terrae arabilis sub vinea episcopali existentem. — Item in quibusdam literis domini Sigismundi regis in Thold habitis scribitur, quod hoc anno, scilicet 1399 fratres heremitae habitabant in claustro Sanctorum Ladislai et Sigismundi regum in possessione Kys Bathe alio nomine Gierczen vocato. Ubi fratres carentes terris arabilibus et pratis, providit dominus Nicolaus Zambo de anno Domini 1383. ||

〈Caput 39〉

〈Incidentia〉

10 Anno Domini 1400 claustum de Wylie caepit aedificari per magnificum 83
Petrum et dominum Michaellem archidiaconum et canonicum ecclesiae Waradiensis, sed postea per Ruthenos combustum et desertum. Renovavit et per fratres incolere fecit reverendus pater frater Stephanus generalis tempore sui officii, quando frater Calixtus germanus suus gerebat prioratum. Ad idem Ladislaus Sciretei fecit opitulamen, qui tamen sepeliri se fecit in Thelcz.

Anno Domini 1406 frater Gregorius prior generalis in literis regis Sigismundi fecit transcribi et confirmari quasdam literas donationis unius medietatis molendini, factae monasterio de Sancto Spiritu, alias de Monte Usa in fluvio Egregh decurrentis, ut patet in inventario Sancti Jacobi de Zala. — Idem eodem anno fecit transsumi quasdam literas de Laad et Gewr. — Notandum quod literae regis Sigismundi ante hunc annum, scilicet 1406 emanatae non habent robur firmitatis, ut dicitur in decretis Hungarorum parte II, titulo XIII, ubi habetur, quod postea usque ad obitum suum, qui fuit anno 1437, emanatae valent.

Anno Domini 1407 fratre Georgio priore generali supplicante imperator Sigismundus mandavit suis officialibus, ut sibi praestent auxilium ac etiam suis vicariis || in comprehensione et captivatione apostatarum. 84

Anno Domini 1409 in quibusdam literis existentibus apud Sanctum Salvatorem habetur, quod frater Georgius prior generalis fecit compositio-

6 Gierczen: Geyczen VM

10 Wylie: Villiae VM / magnificum: magistrum VM

15 Sciretei: studii VM; Stactei VB

16 Thelcz: Telcz VM

17 Gregorius: recte Georgius

20 Egregh: Egrech VM

21 Idem: Item VM

nem cum Ladislao Hercegh et Stephano fratre suo pro parte Chatar. Sed in
aliis literis eodem anno emanatis apud Sanctum Ladislaum in Baranya
continetur, quod lis fuerat orta inter Ladislaum Hercegh ex una et fratres
heremitas ex altera partibus, ac per medium fratris Andreae prioris
5 generalis devenerunt ad pacis unitatem.

〈Caput 40〉

Hic Dobrakwthia datur, duo dehinc ad littora ponti
Claustra levant caelo Segnia ab urbe patres.

Anno Domini 1410 frater Ladislaus fit generalis

Is generalis magnae devotionis erat ad Deum et sanctos eius, unde horas
10 canonicas non facile obmitebat, quin choro interesset die noctuque. Moris
autem vasallorum seu ioba(g)ionum ordinis lites et differentias ad priores
seu vicarios domorum deferre. Ubi si sedare nequiverint, extunc interpella-
tur generalis. Quotiescunque ad hunc, de quo sermo agitur, perventum
15 erat, videns quia per huiuscemodi occupationes magna causa summi negotii
aut || frustraretur, aut prorsus obmitteretur, certam diem statuebat, qua 85
unusquisque, si quid querimoniae videretur habere, protunc deferret.
Interea vero pacem inter discordantes modis omnibus componere satage-
bat. Nec tamen a deferentibus munera ultro oblata recipiebat. Despiciebat
enim aurum, argentum. Escas et poculenta respuebat. Ieiunio quasi cibo
20 pascebatur. Hoc solum doni cupiebat, ut amplius non discordarent.
Edocebat Christum non litigasse, apostolos autem gaudentes exisse a
conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam
pati. Cuiuspiam autem fratris heremitaе quaerimoniam vel supplicationem,
si silentio pertransire aut omnino negligere contingebat, postea compunctus
25 aiebat: Heu mihi, quod prius lamentabor, aut quid plangam?

1 Hercegh: *sic etiam* UA; Herzech VM; Herczeh VB

2 Baranya: Barany VM

3 lis fuerat: fuerat lis VM / Hercegh: *sic etiam* UA; Hecech VM; Herczeh VB

8 generalis: prior generalis VM

10 quin: quin in VM

12 deferre: defert VM / sedare: sedari VM

16 quid querimoniae videretur habere: querimoniam haberet VM

Vanum affectum meum reprehendam, quem aliquando falsis exhibui amicis. An amentiam et saevitiam meam defleam, quia huic vero fratri et amico nullam ostendi familiaritatem? Nulla eum comitate sum allocutus, nullaque humanitate amplexus. Idem 5 generosus vir, quamvis valde fortunata conditione fuerat a Deo et natura locupletatus, tamen invidia quorundam complusculos sibi || pepererat 86 adversarios, suae bonae famaе obloquentes. Proinde insultibus malevolorum impeditus, completo biennio suam resignavit praelationem.

Eiusdem tempestate claustrum de Dobrakwthya per magistrum Benedictum filium Nelepeczy protonotarium regni Hungariae constructum et 10 dotatum est. Attamen postea per Turcas tertia vice combustum et desolatum scilicet in festo Clementis papae et Emerici ducis anno Domini 1459. Demum siquidem anno Domini 1537 iterum combustum est. — Item duo 15 claustra, scilicet Salvatoris et Sanctae Helenae per cives Segnienses fundata sunt. Primum apud eos vocatur in vulgari Zwethy Zpaaz. Utrumque stat in littore maris prope Segniam.

〈Caput 41〉

Gratia pontificis culpas paenasque remittit
Fratribus, extremos dum sua fata vocant.

Anno Domini 1412 iam fatus frater Georgius iterum
20 electus est in priorem generalem

Pater Georgius, cuius vitae et conversationis mirificae aliquotam partem supra digessimus, fuit a prima aetate Deo devotus, et post prima et secunda 87 immo repetita vice ad || plures annos generalis effectus. Qui cum suis fratribus quandoque constitutus nil puerile tractabat, sed sicut in operibus 25 Dei crescebat. Displacebantque sibi mundanorum conventicula. Unde coram suis ingeminare solebat: Quid nobis cum mundo, quem crucifiximus nobis? Magnum certe patimur animae detrimentum inter homines habitantes. Hinc est, quod heremum quasi custodiam castitatis et divinae consolationis locum admodum publice et privatim commendabat. 30 Qua ex re plurimi iuvenes relictis urbibus Christo duce properabant ad

5 generosus: generalis VM

10 protonotarium: protonotarii VM

11–12 desolatum: desolatum est VM

14 scilicet: Sancti VM, VB, AR, UA

15 vocatur in vulgari: in vulgari vocatur VM

25 crescebat: crescebat, ita in salutis eloquio cunctos aedificabat VM, VB, AR, UA /
Displacebantque: displacebat VM

deserta inibi habitaturi. Inter quos unus non de infirmioribus, quasi continua aegritudine laborans, falsorum fratrum convitiis vexabatur, quod videlicet non prodesset sed obsesset domui. Quibus ille valde eleganter, prudenter et religiose respondebat dicens: Dum ego infirmor, et tamen
5 patienter perfero, in oculis summi Dei melius, gratius et sublimius placeo, monasterioque fructuosius prodero, quam si illud in millibus auri vel argenti augmentarem. Non enim, inquit, animae propter monasterium, sed monasterium propter animas institutum est. Sicut non propter loca ordines, sed propter ordines loca
10 Dominus elegit. — Hoc anno idem generalis fecit transsumi || quasdam literas de Thold super fundatione eiusdem. — Similiter frater Stephanus vicarius de Sancto Laurentio in capitulo Budensi fecit transsumi literas seu bullam Gregorii XI.

88

15 Anno Domini 1414, tempore Sigismundi imperatoris incepta est celebratio concilii Constantiensis, et per quadriennium prolata est.

Anno Domini 1416 idem Georgius generalis per dominum Nicolaum vicarium Quinquecclesiensem fecit retractari literas domini Francisci suffraganei ecclesiae Wesprimiensis, in quibus praeceperat communi populo, ne in monasteriis nostris sepeliantur, nec eleemosinas darent fratribus
20 nostris. Item eodem anno, monasterium de Pokafalwa caepit aedificari et construi per dominum Ladislaum praepositum Cibiniensem, et sufficienter dotatum est, prout habetur in literis capituli ecclesiae Transsilvaniae, quae continentur in Zenthmihalkewe.

Anno Domini 1417 frater Georgius generalis per Sigismundum imperatorem confirmari fecit dotationem Ladislai filii Irnuds super Wydip, factam monasterio de Jenew. — Tempestate quoque sua Martinus quintus oraculo
25 vivae vocis concessit, anno pontificatus sui primo, ut fratres nostri in articulo mortis absolvantur a paena et a culpa, pro qua gratia concessa || idem voluit, ut singuli fratres praesbyteri et clerici, psalmum Miserere mei
30 Deus cum collectis Deus cui proprium, et Exaudi, quaesumus etc., laici vero quinque Pater et totidem Ave Maria omnibus sextis feriis dicant,

89

1 infirmioribus: inferioribus **VM**

14–15 incepta est celebratio concilii Constantiensis: inceptum est concilium Constantiense **VM**

20 Pokafalwa caepit: Pakafalwa ceptum est **VM**

23 Zenthmihalkewe: Szentmihalikewe **VM**

25 Irnuds: sic etiam **VB, AR**; Irnuld **VM**; Irnudsid **UA**

26 quintus: **V VM**

30 proprium: proprium est etc. **VM** / quaesumus: *om.* **VM**

31 Pater: Pater noster **VM**

quod si die illo obmiterent, alias suppleant. Hanc autem verbalem concessionem dominus Joannes cardinalis Sancti Sixti tradidit Constantiae ad perpetuam rei memoriam.

〈Caput 42〉

Hic te Rhana procul nobis Germania tellus
Condit, Joannes Neydeik autor erat.

Anno Domini 1418 frater Petrus fit prior generalis

Hic inter operarios culturae Dei vineaeque Domini Sabaoth merito sollicitudinis et industriae generalis effectus, in cunctis operibus suis circumspectus erat et praesertim in custodia, multiplicatione et dispensatione rei familiaris fideliter atque prudenter agebat. Sciebatque si opus fuisset reddere rationem etiam de minimo nummo, qui abisset, et in quos usus expositus transisset. Habebat insuper oculatam vigilantiam erga sibi creditos subditos. Unde quia noctis tenebras naturaliter horrescebat, et ideo coram se quasi continue lumen fulgebat in lampade accensa candela, lucibulo assumpto septa || monasteriorum et cellas fratrum circuibat. Maternum cor ad omnes et maxime ad novitios gerebat. Displicebatque ei dum pusilli exacerbabantur, et ideo in suis exhortationibus commonebat directores eorum, ne ipsos terroribus, minis vel verberibus coarctent et exasperent. Sicut, inquit, si quis in suo horto arbores plantet, et mox illas ex omni parte concludit, ut ramos nullatenus extendere possint, profecto inde prodirent perplexae et inutiles arbores. Sic iuvenes plantati in horto religionis, dum nulla poterint potiri libertate, non crescunt, nec fructificant. Contingetque, quod ii, qui nihil dulcedinis, nec pietatis senserant, neque in vera charitate fuerant nutriti, postea excrescentes non nisi depressis superciliis et oculis obliquis suos inspiciant informatores, credentes super haec omnia in toto ordine ex odio et invidia procedere. Curandum igitur est, ne commissum nobis populum indebitis exactionibus deprimamus. Quando aliqui sunt durioris ingenii et labilis memoriae, ita ut pene nil possint capere vel retinere. Tales utique mechanicae arti sunt applicandi aut alicuius rei custodiae depu-

1 obmiterent, alias: omitterent alio **VM**

3 rei: *om.* **VM**

5 Neydeik: Naydeik **VM**

11 nummo: numero **VM**

18 minis: *sic etiam* **UC, VB, AR**; nimis **VM**

30 retinere: timere **VM**

tandi, quas si frequenter viderint aut tractaverint, non obliviscuntur eorum. — Efficiente sollicitudine istius patris Petri generalis dominus || Martinus quintus ad supplicationem serenissimi Sigismundi imperatoris statuit, quod prior generalis debeat eligi in Hungaria; alias electio alibi
5 facta non valeat.

Anno Domini 1419 dictus Petrus generalis fecit transsumi literas serenissimarum dominarum Helizabeth matris et Mariae consortis Sigismundi imperatoris, in quibus fratres de Gencz eximuntur a solutione nonarum seu iuris montani, ut patet in literis eiusdem imperatoris, quae sunt in claustro
10 de Gencz. Similiter idem fecit transsumi per fratrem Laurentium vicarium literas Martini quinti inhibentes, ne quispiam audeat recipere fratres nostros ad alium ordinem quemcunque.

Anno Domini 1420 iam fatus generalis per dictum regem fecit confirmari donationem possessionis Zentpeter factam monasterio Sancti Petri in
15 Simigio per dominos de Kanysa.

Anno Domini 1422 idem generalis limitavit servitia et terras iobagionum possessionis Gathal pertinentis ad Kalodwa. — Reperitur inter literas de Ongwar emanatas hoc anno, videlicet 1422 decimo Calendis Augusti, quod
20 frater Georgius prior generalis fecit transsumi per Sigismundum imperatorem trinas literas conventus de Lelez, loquentes foundationem || et 92 dotationem claustro de Ongwar.

Anno Domini 1423 frater Georgius generalis locavit seu in feudum dedit domum de Chadka Budae existentem, ut patet in literis Pauli Paldoff iudicis Budensis in conservatorio de Chadka.

25 Anno Domini 1424 frater Petrus generalis fecit fieri inquisitionem per fratrem Thomam vicarium de Jenew super eo, utrum Ladislaus apostata, nobilis de Fyred asportavit ducentos florenos de Patach, ut habetur in literis Joannis cantoris Quinqueecclesiensis in eadem Patach repositis. — Hoc anno fundatum est claustum de Rhana per Joannem de Neydeyk. Item

1 quas si: quos VM

2 eorum: earum VM

3 quintus: V VM

10 de: om. VM

11 quinti: V VM

15 Kanysa: Kaniza VM

20 trinas: ternas VM / Lelez: Lelesz VM

21 claustro: claustrorum VM

22 feudum: fundum VM

23 Chadka: Csotka VM

24 Chadka: Csotka VM

27 Fyred: Fired VM / ducentos: 200 VM

29 Rhana: Rana: VM / Neydeyk. Item: Naydek. Idem VM

praefatus generalis fecit transsumi quasdam literas ad idem monasterium pertinentes super donationem certorum bonorum. — Eodem anno claustrum Sancti Nicolai episcopi de sub Buzgo a fratribus nostris iam dudum inhabitatum fecit desertum et derelictum ob persecutionem Jacobi Laczk de Zantho, alias waywodae Transilvani, qui postquam intravit castrum Solionkew, statim occupavit quatuor vineas et duo molendina claustrum, prout videri potest in quibusdam literis protestationis per fratrem Joannem priorem illius loci coram capitulo Waradiensi procuratis. Et de molendino || habentur literae regis Ludovici donatoris in scrinio de Kapolna. 93

10 Anno Domini 1425 Sigismundus imperator annuit, ut quilibet regnicola sive nobilis sive ignobilis, sive in vita sive in morte posset in suo testamento legare testamentaliter domibus nostris quaevis bona et possessiones, quod postea anno Domini 1464 rex Mat(h)ias confirmavit. — Hoc anno oppetiit frater Georgius frequenter generalis de Ethee.

15 In quibusdam literis Sigismundi regis apud Sanctum Spiritum in Dedes repositis dicitur, quod frater Laurentius prior generalis in Calendis Novembris fecit transsumi quasdam literas regis Ludovici et Mariae reginae pertinentes ad dictum claustrum. Eaedem autem literae sunt emanatae anno Domini 1426. Attamen in aliis literis anno Domini 1429 descriptis
20 idem frater Laurentius scripsit se vicarium generalem circa festum Cathedrae Sancti Petri et tamen usus sigillo minori prioris generalis.

Item anno Domini 1426 tempore patris Lucae prioris generalis in capitulo generali definitum est a patribus deffinitoribus, quod fratres praesbyteri cum aqua celebrantes ob defectum vini ieiunent tres dies in || pane et aqua
25 cum una disciplina in prima confessione accepta. Item tres missas celebrent de Corpore Christi, et tres disciplinas cum psalmo Miserere mei Deus super se recipiant. Fratres vero clerici, qui sic delinquere fecerint, totidem disciplinas et ieiunia sustinebunt, insuper tria psalteria legent ac tres disciplinas super se recipiant. Itemque fratres laici supra ieiunia trium
30 dierum legent sexcenta Pater Noster et totidem Ave Maria cum quatuor disciplinis secretis.

3 episcopi: *om.* **VM**

5—6 Solionkew: Zalionkw **VM**, Zolyonkw **VB, AR**

7 protestationis: protestationibus **VM**

8 illius: eiusdem **VM**

13 oppetiit: obiit **VM**

19—22 anno Domini ... Item: *om.* **UA**

21 minori: nostri **VM**

26 cum psalmo Miserere mei Deus: ad psalmum Miserere **VM, VB, AR**

28 sustinebunt: facient **VM**

〈Caput 43〉

Anno Domini 1428 frater Lucas eligitur in generalem

Hic vir strenuus et zelator arctae vitae, non segnis imitator et aemulator bonarum informationum, quas prius a suis praedecessoribus sitibundo pectore hauserat, in omni disciplina creditum sibi officium gubernabat. Propriis non parcens laboribus, saepius supra vires fatigabatur pro lucrandis animabus. Quamvis autem ob suam in delinquentes severitatem apud plures exosus habebatur, quia vitia eorum, ubi oportuit, arguebat. || Tamen non verebatur dicere veritatem, nec pro iustitia agonizare pavebat, eligens Deo potius obedire et bonis prodesse, quam pravis consentire, omnem spem iactans in adiutorio altissimi. Dignitatem sacerdotalem tam magnam et altam reputabat, ut omnium statum angelorum excelleret. Nec tamen de suo gradu et ordine intumescebat, quamvis sacerdos Dei meritissimus esset, sed frequenter ruminabat, quantis propter hoc suo creatori deberet insistere servitiis. Ideoque de se semper humiliter sentiebat, in timore cor suum deprimebat. Quoniam tanto quisque securior erit in futuro, quanto nunc humilior reperitur in seipso. Igitur postquam in vinea Domini dextera Dei plantata diu satis ubertimque laborasset, veniente die ad vesperam laboris sui praemium recepit iuxta illud: voca operarios et redde illis mercedem.

Idem generalis anno Domini 1428 fecit concambium cum nobilibus de Zakachy dando eis quasdam terras arabiles ecclesiae Sancti Dominici de dicta Zakach et alias recipiens cum multis additamentis, prout videri potest in literis eiusdem generalis ibidem existentibus. ||

〈Caput 44〉

Anno Domini 1431 frater Franciscus fit generalis cognomento Pius vocatus

Hic ab initio suae conversionis contra superioris beneplacitum nunquam secutus est propriam inclinationem, cavebat abundare proprio sensu, et ideo semper proclivem se fecit ad obediendum praelato. Humilis enim erat

11 omnium: omnem VM

14 insistere: *om.* VM

18—19 Mt 20, 8

corde, habitu, sermone et in omni actione. Solebatque aliorum virtutes
 altius commendare et seipsum aliis viliorem reputare. Cum pauperibus et
 simplicibus libentius quam cum divitibus et ostentatoribus colloquebatur.
 Omnibus tamen adventantibus se tam dulcem, iucundum et affabilem
 5 exhibebat, ut neminem pigeret nec puderet ad eum accedere. Quod si de
 suis operibus ioco vel serio carpebatur, non semet excusabat, sed reum per
 omnia confitens, humiliter aiebat: Mea culpa, mea negligentia, mea
 levitas aut obtusitas. Elegerat humilis homo a cunctis mundi curis
 10 et orationibus, ut primo in se disceret, quod postea docturus erat, quatenus
 divina dulcedine praegustata aequanimius ferret gelu adversitatis et cauma-
 ta tentationis. || Frequenter colligebat cordis sui dispersiones, ut vitae
 veteris detergeret rubigines, atque interioris hominis imaginem reformaret.
 Expectabat eum, qui se salvum faceret a pusillanimitate spiritus et tempesta-
 15 te. Ecce autem ad timentem pruinam corruiet nix. Nam vicarius de Noztre
 factus est. Ubi qualis fuerit eius domestica conversatio, paucis edicam. Ipse
 namque formam vivendi sibi statuit, et multa devota exercitia compilando
 conscripsit. Nec tamen curam rei familiaris neglexit. Valde sobrius in
 sumendo victus fuit, et pene omni die uno prandio contentus erat. Accurata
 20 fercula minime praeparabat, praeparataque devitabat. Extra monasterium
 invitatus ad convivia ire nolebat nisi invitus, ubi magis reficiebat alios
 suavitate caelestis sermonis, quam reficeretur necessariis. Nunquam alibi
 edere festinabat, nisi sancta lectio praeisset. Semper sermo aedificativus ex
 ore mellito fluebat. Longe erat ab eius ore risus et iocus, longius detractionis
 25 virus, at qui ad rem non pertinebat rumor saecularis. Cibos insulsos
 sumebat non impatiens, sed gratias agens, tanquam paenam persolvens
 receptorum bonorum.

- 13 atque: ac **VM**
 14 Expectabat: expectabatque **VM**
 16 edicam: dicam **VM**
 17 sibi: sic **VM**
 23 praecisset: praecessisset **VM**

14—15 Ps 54, 9

〈Caput 45〉

Noztria caelitus oppleta est similagine cista,
Cervus et e silvis victima sponte subit. ||

De vita et miraculis eiusdem alibi sic scriptum est

98

Reverendus pater Franciscus, cognomento Pius, vir omnium scientiarum
5 tenore ac prudentia praeditus, generaeque praeclarus, moribusque et
sanctae vitae fragrantia praeclarius, Deoque et hominibus amantissimus,
licet invitus, tamen ne sanctae et professae obedientiae solveret votum, de
vicariatu Noztrae onus et dignitatem generalatus suscepit ob domini nostri
10 Jesu Christi amorem, qui Petro apostolorum principi dixit: Si amas me,
pascere oves meas. Unde non quasi mercenarius dominicas dissipabat
oves, sed ut bonus pastor sibi commissos subditos et paternae dilectionis
fervore sacrae doctrinae et exemplaris vitae pabulo reficiebat. In quo non
solum norma lucebat iustitiae, sed et candor pietatis, iustitiae, prudentiae,
humilitatis pudicitiaeque irradiabat. Communia iuxta contenta regulae
15 propriis anteponebat commodis. Dominoque in timore serviens non
querebat, quae sua erant, sed quae Jesu Christi et fratrum saluti utilia,
tanquam pro grege sibi commissio rationem districtam redditurus. Ipse
etiam praecipuus animarum zelator cupiens saluti ovium Christi Jesu
crucifixi providere, ex communi consensu patrum deffinitorum solerta cura
20 quandam bullam a sanctissimo papa Eugenio quarto impetravit, in qua
provisum est ordini, honestati et utilitati, ne quispiam generalium || ultra 99
quadriennium officium generalatus ferre possit et exequi, quantumcunque
sufficiens et idoneus existeret. Alia etiam indulta idem papa ad instantiam et
humillimam supplicationem eiusdem sancti viri super autoritate absolven-
25 di et dispensandi in omnibus casibus, quatuor dumtaxat exceptis, videlicet
caede voluntaria, mutilatione membrorum, manifesta haeresi et iniunctione
violenta manuum in praelatum, concessit. Insuper ut omnia sacramenta

1—2 Noztria ... subit: *sic etiam UA; praeposit capiti 44 VB, AR; totum versum om. VM*

3 sic scriptum est: scriptum VM

7 sanctae: sanctitate VM

8 Noztrae: Nozthre VM

13 iustitiae: *om. VM, VB, AR*

19 solerta: solerti VM

20 quarto: IV VM

21 ordini: ordinis VM

9—10, Jn 21, 15—17

ecclesiastica infirmis existentibus in nostris monasteriis, cuiuscunque status et conditionis essent administrare seu administrari facere possimus. Plures et alias immunitates de benignitate apostolica largitus est, quae in originali luce clarius patent.

5 Tandem vero vir apostolicus post cessionem sui officii annis plurimis iterata vice in signum conventum de Nozthre feliciter ut vicarius gessit, ubi non solum virtutibus, verum et signis et miraculis clarus exitit. Referebatur enim per fratres veridicos, quod dum suis temporibus quadam vice maxima caristia per partes ferme totius regionis illius involvisset, quamplurimi
10 pauperes et inopes sanctitate et benignitate apostolici viri audita ad monasterium suum confluebant vitae subsidium petaturi, quos ipse velut dispensator patrimonii Jesu Christi crucifixi discumbere faciebat, et comestibilia, quae habere poterat, eis ministrabat. Nec iis contentus || est. Post
15 refectorem ad propria redire volentibus, quantum possibilitas patiebatur, triticum, farinam et alia humanis usibus accomoda abunde et hilariter distribuere. Ad famam autem huius magnifici facti quidam cum suis parvulis lachrymantibus et eiulantibus obnixè rogans, ne eos prae inopia famis sic deficientes mori permetteret. Quos cum vir Dei aspexit, commota sunt viscera eius, et advocato fratre clavigero praecepit, ut quodpiam cibi
20 vel farinae eis tribueret, quod et fecit. Post hunc venit Christus in quodam suo paupere denudato, qui se nil comedisset penes biduum deplorabat. Quod ut pater pius audivit, se continere a lachrimis nequivit. Iterato iubet clavigero scopare cistam et pauperi aliquid impertiri. Iurat claviger ingeminans ibi nil remansisse. Sed instante pio patre cum lachrimis, ut attentaret, ille currens
25 impatienter et cistam aperiens plenam purgatissima farina repperit. Ad cuius intuitum dictus claviger quasi in exstasi raptus clamabat. Quo audito accurrit pius pater, concurrunt et cuncti fratres et famuli, visoque hoc miraculo Dominum benedicunt. Mox vir Dei laetus et iucundus factus et Deo gratias agens mandavit, ut omnibus in nomine Domini petentibus
30 largam tribuerent eleemosynam affirmans, quia qui dat pauperi, || non deficiet, et iustitia eius manet in seculum seculi. Nec ibi deficit annona, donec superveniente messe propitiaretur Dominus omnibus invocantibus eum.

5 cessionem: concessionem **VM**

7 verum: sed **VM**

9 ferme: fere **VM** / involvisset: invaluisset **VM, VB, AR; UA**

11 velut: veluti **VM**

13 iis: his **VM** / est: *om.* **VM**

17 eos: illos **VM**

30—31 Ps 110, 3; 111, 3.9; 2 Cor 9, 9

32—33 Ps 85, 5

Aliud quoque miraculum ibidem accidit. Nam solito more fratres
monasterii cum in die Sabbato Vesperas canerent, et claviger de hoc
fluctuaret, quid videlicet in crastinum ordinaret ad prandium. Tandem venit
ad vicarium, qui peracto officio Vesperarum in ecclesia pausabat,
5 interrogans de negotio suo. Qui ait: Ne solliciteris de crastino. Patrona
nostra benignissima Virgo Maria providebit. Tunc illo recedente et
fusa devota oratione postea in commune veniens iniunxit fratribus, ut die
crastina lucente aurora missam de Beata Virgine decantent. Qui quidem
10 velut filii obedientiae dum iniunctam missam humiliter et devote demissis
cervicibus et superciliis in terram defixis concinerent, mira res ecce facto
strepitu ante fores monasterii adest ingentis magnitudinis cervus, quem
claviger de ecclesia, ubi devote preces fundebat, prospiciens primum
pertimuit, deinde tamen visa eius mansuetudine suo cingulo, quo cinctus
15 erat, collotenus alligatum duxit ad mactandum. Et partes in frusta caedens,
verubusque corpora trementia figens coxit, assavit et reliqua salivit. Postea
cum gratiarum actione donum Dei manducaverunt laudantes et benedicen-
tes piam Dei genitricem Mariam, matrem misericordiae, || quae cunctos 102
sibi servientes mille modis reficit.

Plura et alia miracula eiusdem ab ore omnium populorum praedicaban-
20 tur, quae omnia describere pertaesum foret. Hoc unum non est silentio
pertranseundum quod dum multi confluerent ad visitandum reverendum
patrem, quondam Joannem de Capistrano, ipse dicere solebat, quod si quis
sanctos in corpore iacentes videre voluerit, ad Nostrae vadat. Ubi et nunc
certe multi fratres integro corpore in tumulis requiescunt. Inter quos dictus
25 pater Franciscus requiescit resurrecturus ad futuram beatorum requiem.

Postea anno Domini 1511 supra sepulchrum dicti patris duae herbae
virides et latae altitudinis unius palmae instar stillipendulae excreverunt,
quas fratres inibi degentes cum vidissent et publicarent, tunc venerabilis
pater frater Ladislaus Zekel vicarius illius loci suis pedibus demolitus est,
30 ne vanam gloriam quispiam ex meritis sancti patris contraheret.

Idem in suo generalatu in anno 1431 permisit fieri concambium inter
populos de Nagfalw et fratres conventus de Zylagh, ut patet in suis literis
ibidem habitis.

12 de: in VM

16 donum: domini VM

22 Joannem: om. VM

23 videre: om. VM / Nostrae: Nosthre VM

25 resurrecturus: sic etiam UA; reservaturus VM, VB, AR

32 Nagfalw: Nagyalu VM

〈Caput 46〉

Sigismundi regis gener et dux Austrius idem
In regem Albertus ungitur Hungaricum.

Anno Domini 1434 frater Benedictus eligitur || generalis
totius ordinis

5 Qui ex communi consensu patrum capitularium deseruit claustrum de
Torpa, unde idem asportavit quendam libellum ad Ongwar, Eruditionale
vocatam.

Is reverendus pater posteaquam antiquam vitam suam in novae conversa-
tionis statum mutavit. Talem habuit inter commilitones suos conversatio-
10 nem, ut merito nomen Benedicti promeretur, tum quia fuit in omni
scientia quam maxime eruditus, tum secundo, quia gratia Dei misericorditer
praeventus in amore Christi arsit, interius exteriusque ad divinas laudes erat
affectus, tum tertio, quia ad Dominum conversus magna et alta gessit in
15 emmendationem vitae verbo et exemplo non solum convertit, sed illumina-
vit et accendit. Fuit quippe re et nomine magnus in seculo, divitiis,
honoribus, scientiis ac beneficiis locupletatus, sed maior extitit in contemptu
seculi et immitatione humilis vitae Jesu Christi. In memoria igitur aeterna
erit vir iste, qui sanctae religionis heremiticae statum per devota verba et
20 exempla reparavit.

Is pater Benedictus anno eodem impetravit a domino Alberto rege
Hungariae, ut molendina in fluvio Chergeteg ad claustrum de Maromaros
pertinentia, sed per Wallachos desolata et postea per certos nobiles
occupata restituuntur. Quaeritur quomodo Albertus rex Hungariae fuit,
25 cum tamen Sigismundus imperator || obierit anno 1437 in festo Conceptio-
nis Mariae, aetatis suae LXX, regnorum autem suorum Hungariae LI,
Romanorum XXVII, Bohemiae vero XVII, imperii autem anno V. Respon-
detur ex Cronica Hungarorum, quod imperator Sigismundus reliquerat pro
herede regni unicam natam Helizabeth nomine, quam ex illustri regina
30 Barbara, filia cuiusdam spectabilis comitis Ciliae, secunda scilicet consorte

4 ordinis: ordinis prior VM

6 asportavit: apportavit VM / libellum: librum VM, UA

8 Is: idem VM

10—11 tum quia fuit in omni scientia quam maxime eruditus, tum secundo, quia: tum quia
scientia fuit quam maxime eruditus, tam quia VM

21 anno eodem: om. VM

28 quod: quia VM

sua generat. Hanc ipse imperator Alberto duci Austriae adhuc in humanis agens pro consorte locaverat sub tali conditione, quod sibi post mortem tam gener, quam filia succederent. Cum autem haec dispositio Hungarorum genti displiceret, imperatore nondum tumulto ipse dux Albertus mox in Hungariam introductus est, et primo die anni 1438 fuit coronatus.

Eodem anno 1437 tempore generalatus dicti patris Benedicti in capitulo annuali fuit deffinitum, prout reperitur in libro constitutionum de Thoronalya, quod singuli fratres ad minus semel in mense confiteantur suis praelatis. Item quod sub paena excommunicationis nullus fratrum servet peccunias apud se sine licentia praelati sui. Item quod dum fratres extra mittuntur, prius saluent hospites suos ex parte praelati et postea communitatis, recommendantes orationes eorum. Item quod ad Gloria Patri profunde, ad Pater Noster inclinent se fratres mediocriter. Dum praelati sive subditi fuerint convicti de hoc, quod ad se promovendum || ad praelationem literas patri generali mittendas procuraverint, dure corripiantur, et per triennium ad quamlibet administrationem ineligibiles habeantur.

In illo tempore Demetrius prior de Lepoglawa fecit transsumi literas Bonifacii papae in capitulo Zagrabienisi super eo, quod fratres nostri possint studere in studio et ubique praedicare.

Anno Domini 1438 idem pater Benedictus generalis Stephanum, filium Pauli de Derechke, quod videlicet de quadam cella claustris Sancti Pauli de Tholna famulum suum per violentiam extraxit, ad hoc angariavit, ut in die sequenti Parasceves ante fores ecclesiae vapulet. Insuper idem Stephanus obligavit se daturum fratribus illis suum molendinum, de quo habes in Inventario.

- 2 sibi: simul **VM**
- 3 Hungarorum: Hungariae **VM**
- 10 quod: *om.* **VM**
- 11 postea: praeterea **VM**
- 16 ineligibiles habeantur: ineligibilis habeatur **VM**
- 19 ubique: ubicunque **VM**
- 23 Parasceves: Parasceven **VM**

〈Caput 47〉

Eugenii iussu Strigonius ordinis omne
Ius firmat praesul deinde sequenda supplet.

〈Anno 1441 frater Martinus fit prior generalis〉

Is postquam per omnes pene annos adolescentiae inter nebulas gloriae
5 secularis versatus non sine grandi periculo fuisset, postea lucrari volens
florigeram angelorum patriam, spreuit falsos mundi honores, et humilem
vitam Jesu Christi sectari pro optimo ducens, de medio laqueorum carnis,
mundi et diaboli sese subtrahit, et ad heremiticae conversationis caulam,
quam aliquando rectorus erat tamquam pius pater, advenit, ubi suavissimus
10 divini amoris auster hortulum cordis sui tam abunde perflavit, ut praeterito-
rum malorum reminiscens crebrius ora sua fletibus irrigaret, et animam
magna || devotione faecundaret. Et quod maius erat, ad extrahendos alios
de sordibus peccatorum pia aemulatione movebatur, efficiebatque, ut
quamplures senes et iuvenes retraheret, qui pedes suos in huius seculi
15 vanitatibus fixerant, ac fugitiva carnis lucra sequabantur, sentiensque
laborem suum non inutilem, quem pro lucrandis animabus impendebat.
Quinimo copiosum fructum excrescere videns gaudebat, quia salutari eius
consilio freti relictis parentibus et amicis, abiecta insuper seculari vita
apostolico more socialem in Christo conversationem ducebant, et alacri
20 corde mensam et victum tenuem gloriabantur. Cum autem in generalem
fuisset sublimatus, singulos adhortabatur virtutum gradibus proficere,
orarae saepius et temporibus debitis laborare manibus, nec non sacris
meditationibus et lectionibus praesertim compunctivis insistere. Quoniam
talibus exercitiis et maior devotionis fervor acquiritur, et horror continuus
25 contra incentiva vitiorum habetur. Antiquus tamen humani generis inimicus
haec intuens studia spiritualis exercitii graviter doluit, et felicibus initiis et
piis eius actibus invidere caepit. Non obmittens persequi bene agentem et

1—2 Eugenii ... supplet: *sic etiam UA; totum versum om. VM, VB, AR*

3 Anno 1441 ... generalis *tantum in margine inferiori manu altera: om. VM, VB, AR*

6 spreuit: respuit **VM**

11 crebrius: exterius **VM**

12 faecundaret: profunderet **VM** / extrahendos: extrahendum **VM**

13 movebatur: monebat **VM, VB, AR**

15 lucra: iura **VM, VB, AR**

16 lucrandis animabus: animabus lucrandis **VM**

18 consilio freti: fructi **VM**

20 gloriabantur: habere gloriabuntur **VM**

25 humani generis inimicus: generis humani hostis **VM, VB, AR**

salubriter docentem, suscitavit contra eum adversarios quosdam ordinis sancti Dominici, qui non solum eius simplicitatem et mansuetudinem verbis asperis et nefandis || dehonestationibus impugnabant, verum etiam ordinem sancti Pauli primi eremitaе tanquam non fuisset bene confirmatus dictis et scriptis vilipendebant. At vir mansuetus quamvis ad propriam iniuriam immotus erat, studuerat enim pro nomine Jesu contumelias pati. Ideo nec verborum lacessitudine, nec scriptorum figmentis concidebat, neque malum pro malo reddebat, sed ad omnia obbrobria tolleranda bene armatus, tranquillo corde aut omnino tacebat, aut rationabili verbo imprudentium ora frenabat. Attamen sacratissimi ordinis eiusdem sancti Pauli primi eremitaе iniuriam aegre ferens, perspectis prius erroribus ex incuria seu ignorantia sollicitatorum in bullis summorum pontificum commissis, quia videlicet fratres nostri non vocitabantur sancti Pauli, sed ordinis divi Augustini, caute providit huiusmodi detractionum facibus. Nam anno 1442 ad instantem eius supplicationem reverendissimus in Christo pater dominus Dyonisius archiepiscopus Strigoniensis iuxta commissionem Eugenii 4 confirmavit dictum ordinem nostrum, ac omnes domos claustrales nostras, supplendo omnem defectum iuris et facti, si qui intervenissent. Vide plura circa annum Domini 1520.

107

〈Caput 48〉

Conceptum Mariae Michael defendit in uno
Carmine Alexandri sit tibi nomen in a. ||

Anno Domini 1444 frater Briccius eligitur generalis

108

Is Briccius et Deo amantissimus vir, postquam pueriles exegisset annos, ad studium Lacie in adolescentia cum sufficientibus expensis transiit. Nec tunc quidem Christi gloriam studens quaerebat, sed excellentis nominis umbram sequens famam potissime anhelebat et gloriam humanam. Ideoque gradum in artibus et canonibus intendebat, quia finis graduum est lucrum vel beneficia sive inanis iactantia vel mundi gloria. Quae cum ad lucrum non

1 contra: adversus **VM, VB, AR**

6 contumelias pati: *om.* **VM**

7 lacessitudine: lacessitudinem **VM**

8 neque malum pro malo reddebat: *sic etiam UA; om.* **VM, VB, AR** / tolleranda: *om.* **VM**

16 commissionem: concessionem **VM**

19 circa annum Domini: anno **VM**

22 generalis: in generalem **VM**

ordinantur, simpliciter inutiles sunt et supervacuae. In spatio autem
 quatuor annorum secundum cursum studentium ad altiora nitens magistri
 nactus est nomen, atque hunc adeptus apicem quandoquidem ingenio
 callebat, et seculari fastu tumebat, omnem suae scientiae practicam ad hoc
 5 exercebat, ut obtenta dignitate aliqua suam dilataret famam. Cum itaque
 per latas huius vitae vias pervagaret, praeposituram Waradiensem adeptus
 est, ubi dum aliquamdiu in divitiis et deliciis vixisset, ecce subito in alium
 mutatus est virum. O stupenda et laudanda nostris Salvatoris clementia! O
 ineffabilis gratia et virtus Spiritus Sancti, quae facile mutat mentes homi-
 10 num, dum intus visitat et illustrat. Volvendo adhuc scolasticorum libros
 tandem animadvertit, quod inanis gloria et || percellens fama etiam per
 philosophos mortales tantopere fuit reprobata, ut vix eam aliquis laude
 dignus admiserit. Nec etiam hoc ignorabat, quod qui scientiis lucrativis,
 utputa medicinae, legibus aut decretis inhaeret, rarissime iustus et rectus
 15 est. Proinde iam quasi nullum tempus suum terrebat in geometricis,
 arithmeticis, rhetoricis, dialecticis, grammaticis, lyricis, poeticis, iudicialibus
 et astrologia, sed omnes artes ad mores retorquebat, et in omnibus libris
 sive gentilium sive nostrae legis, Veteris videlicet et Novi Testamenti, non
 secreta naturae quaerebat, sed Deum in eis et de eis laudabat atque
 20 glorificabat. Sicque de naturali fecit scientiam meritoriam, nam beneficia
 ecclesiastica respuit, quae multis lapsibus et recidivationibus proxima sunt.
 Denique religionem heremiticam suscepit, ubi adhuc in novitiatu suo
 laborabat pro vitiis extirpandis et virtutibus inserendis, pure et ex toto corde
 seipsum Deo assignans. Omnia sua negotia agebat cum timore et verecun-
 25 dia. Dum autem altius profecisset in oratione, nonnisi Deo et psalmodiae
 intendebat, cor pacificum gerebat, a fantasmatibus rerum et a peccatis
 aversum ac ad Deum conversum. In generalatu verum cavebat omni modo
 vehementiam, sed omnia deliberato animo atque consulte agebat, sine
 ostentatione. Nemini dure aut obbrobriose minas intentabat, sed ut charitas
 30 poscit, || obsecrabat et commonebat. Si quando turbidi erat animi,
 patienter et quiete sufferebat ea, quae sibi vel suae passioni videbantur
 contraria, et protunc nil de hoc vel de illo agitabatur, donec expectaret
 gratiam Dei et mentis serenitatem redire. Quamvis autem ab initio suae

3 callebat: pollebat **VM**

5 dilataret: dilatet **VM**

6 per: *om.* **VM**

11 percellens: praecellens **VM**

17 astrologia: astrologia etc. **VM**

22 suo: *om.* **VM**

29 Nemini: Neminem **VM, UA** / minas intentabat: obiurgabat **VM**; *om.* **UA**

32 agitabatur: agitabat **VM**

conversionis mallebat speculationi virtutum vaccare, tamen videns hostem
humani generis in proximos undecunque crudeliter ingrassari, ac eosdem
per abrupta vitiorum praecipitia multimodis impellere, igitur zelo domus
Dei incitatus et eorundem proximorum amore stimulatus deliberavit taliter
5 tentatos accomodis remediis a laqueo venantium et a verbo aspero
eripere. Sicque per Dei gratiam cum maturo moderamine, quod assumpsit
in finem vitae continuavit. Iste idem magnae devotionis et sanctae simplici-
tatis vir, necnon angelicae puritatis sacerdos, Deo dilectus et hominibus
acceptus, omnibus benignus et nulli onerosus in suis exhortationibus hanc
10 publicabat sequentem collectam.

De conformitate servanda

Apud temetipsum semper immotus permanens, tene faciem communem
cum ceteris sine ostentatione nimiae austeritatis vel serenitatis, iuxta
apostolum flendo cum flentibus et gaudento cum gaudentibus. Et quando-
15 cunque ab hac forma mutatus fueris, cito reformari cures. ||

De assidua exercitatione

Fuge interim frequentiam fratrum et elige ad tempus solitudinem, semper
autem aliquid de Deo aut Sacra Scriptura rumina, quod ad amorem vel
timorem Dei, aut horrorem vitiorum vel virtutum desiderium inflamment;
20 interim manibus labora. ||

De studio vano vitando

Nunquam debes studere aliqua, quae non reficiunt animam. Radix autem
studii et speculum vitae sint evangelium Christi, Vitae et Collationes
patrum, epistolae Pauli et canonicae ac Actus Apostolorum, deinde libri
25 devoti, de quibus habes in Directorio meo circa normam novitiorum. Qui
non propter scire et docere, non denique curat libros devotos sed vanos,
talibus non nutrit animam, quinimo facit eam insanam et generat vanam

1 mallebat: maluit VM / virtutum: veritatis VM

13 serenitatis: severitatis VM

14 apostolum: apostolicum VM

16–20 De assidua exercitatione... labora: *totus articulus deest in UC sed legitur in UA, VM, VB, AR*

26 non denique: qui denique non VM

5 Ps 90, 3

gloriam, elatum cor, incompósitos mores, vanas cogitationes, instabilitatem mentis, Dei oblivionem et contemptum, applausum hominum, turbatam conscientiam, tenebrosum intellectum, et magis exinanit animam, quam reficit.

5 De cavenda longa locutione

Omnis occasio vitiorum cavenda est maxime tamen longa locutio, quae hominem a se rapit, et ducit in ignorantiam, item praemeditationem aufert, facitque inordinata proferre. Necessarium est ergo homini multa dicere volenti frequens meditatio et interpolata pausatio, et tunc cogitet, si
10 secundum Dei beneplacitum loquatur vel non, et si declinat ad iactantiam vel vanam gloriam aut laudem humanam. Ergo necessitatem, pietatem et utilitatem attende in verbis, et praesertim Dei voluntatem. Disce parum loqui, et verbis paucis || ac cum meditatione. Et expecta alium loquentem, 112
15 detractoria. Et firmiter praepone de malo nullus dicere, nec libenter audire debet.

De humili sentiri suiipsius

Quanto magis infirmior tibi videris, tanto te faciet fortiorem. Restat ergo aliis magis credere et in teipso trepidare. Semper cogita te a Deo respici et
20 opera tua ab angelis sibi praesentari, quid boni ommisisti et quid mali commisisti.

Antedictus generalis donavit monasterio nostro de Maromaros librum Constitutionum et Regulam, proprioque scripto inhibuit alienari ab illo loco sub anathemate, ut patet ibidem. — Item limitavit censum iobagionum
25 claustrum de Chadka degentium in Repcze, ut videri potest in suis literis sub minori sigillo emanatis.

9 cogitet: cogita VM

13 ac: om. VM / Et: om. VM

14 vera, an: ut VM

15 nullus: nullius VM

16 debet: om. VM

23 alienari: alienare VM

25 Chadka: Chatha VM

26 minori: nostri VM

〈Caput 49〉

〈Incidentia〉

Anno Domini 1447 idem pater Briccius dedit in feudum Valentino Nemeth quandam domum monasterii de Thold in Alba Regali existentem pro quinque florenis.

5 Anno sequenti idem generalis cum patribus deffinitoribus definivit, ut fratres inebriati prima vice disciplinam sustineant, secunda vice ieiunent in pane et aqua, tertia vice paena carcerali plectantur. || — Eodem anno omnia literaria instrumenta monasterii de Beregh per latrones combusta cum praelatis totius regni fecit generaliter reformari. — Idem obtinuit, ne infra vel supra molendinum claustro subiectum in spatio unius miliaris aliud 10 construi possit per quempiam. — Eodem anno 1448 statutum est, ne fratres sartores faciant vestes secularibus personis et maxime puellis ac faeminabus.

Item huius generalis tempore claruerunt viri doctissimi, videlicet frater Michael professor sacrae theologiae, doctor certe illuminatissimus, qui ad 15 studium Parisiense cum sufficientibus impensis ordinis nostri et Jacobi Chwdar de Laad transiit, et post spatium octo annorum Hungariam rediens elegit stare in conventu Sancti Laurentii supra Budam. Nec tamen quae digna sunt monacho faciebat. Multis namque se familiarem faciens regis quoque Mathiae notitiam assecutus semper pronus erat ad exitum, ut solatium quaereret foris, sed segnis ad reditum, laetus ad convivia, sed 20 tristis ad ieiunia. Raucus ad orandum, sed canorus ad disputandum. Surdus ad obediendum et claudus ad laborandum. Et quia verborum curiosa argumenta impediunt profectum devotionis et virtutum, ipse nimiae familiaritati applicatus canonicae synaxis officia per distincta horarum spatia aut omnino negligebat, aut deambulando et interrumpendo || decurrebat.

In illo tempore quidam frater Anthonius ordinis praedicatorum doctor in privata disputatione coram dicto fratre Michaele praesumpsit Virginem Mariam originali peccato subiacere. Quod quasi nefas, licet ipse detestabatur 25 audire, tamen contra eum tunc nihil molitus attendit praesumptionem argumentis adeo, ut cogitaret ipsum inscium et ignarum. Fiducia igitur accepta non longo post tempore publicam intimavit disputationem de eo, utrum Beata Virgo fuerit originali peccato subiecta. Quae quidem intimatio ad aures usque regis Mathiae pervenit, atque dictum fratrem Michaelem

12 faeminabus: faeminis VM

18 Multis: multum VM

21 canorus: sonorus VM, VB, AR; UA

29—30 attendit praesumptionem argumentis adeo, ut cogitaret ipsum: praesumens in argumentis cogitabat illum esse VM, VB, AR; nihil attentavit argumentis adeo, ut cogitaret adversarius inscium, vel penitusque ignarum UA

huius questionis decisioni interesse voluit. Cumque disceptationis dies utroque paciscente fuisset statutus, et hinc inde multorum sapientum agmina convenissent, conglobatis etiam diversi ordinis fratrum cuneis, accessit eremita sagacis ingenii non tam spe potiundae victoriae, quam ut regiae pareret voluntati. Et motam quaestionem non per rationes subtilissimas, sed per insolubilem magistri Alexandri clausulam, videlicet sit tibi nomen in a, sed excipe plura etc. resolvit. Sicque nigri fellis blasphemia, quam adversarius contra intemeratae Virginis conceptionem vomuerat, cessavit, et lingua eiusdem || more gladii bicipitis vibrata confusionis supplicium pertulit. Ex quo autem iuxta senis cuiusdam dicta, sicut fieri non potest, ut simul herba nascatur et semen, ita impossibile est, ut laudem et gloriam secularium habentes faciamus fructum caelestem. Immo qui ab hominibus amplius honoratur et laudatur, non parvum damnum patitur. Hinc est, quod dictus frater Michael, postquam ex hac sua disputatione magnam undique consecutus erat gloriam, caepit insolescere, et famulos ac equos multiplicare, ac in seipso confidere, tamquam esset amicus regis. Proinde semper et ubique nitebatur sequi proprium, quod dum et quando facere nequibat, pietatem praelati sua impietate commaculabat. Insuper suis suggestionibus prioris generalis studia depravare non erubescens, aliquos ex doctoribus et magistris ordinis nostri professis ad hoc induxerat, ut ipsi eligerent generalem contra ritum constitutionis nostrae. At patres deffinitores, tantam elationem incurvare satagentes deliberaverunt amplius pro aliquo fratre erudiendo nolle facere expensas, ut vel sic taceret querella et indignatio superborum. Nihilominus importuna sollicitatione dictus frater Michael obtinuit, ut || denuo mitteretur ad pristinum studii locum causa addiscendi sermonis Hebraici, ubi ultimum complevit diem non sine magno dispendio bibliothecae Sancti Laurentii, unde multi libri fuerunt exportati, et Parisiis remanserunt.

Circa eadem tempora floruit frater Nicolaus doctor utriusque iuris et magister Martinus de Veteri Buda, qui sepultus fuit in Thall. Item magister Valentinus, postea paenitentiarius papae et prior Sancti Stephani Rotundi in Celio monte de Urbe.

3 diversi ordinis: diversorum ordinum VM

6 videlicet: videlicet ut VM

7 Sicque: Sique VM

11 impossibile est: fieri non potest VM

19 erubescens: erubescere VM

22 deffinitores: om. VM

28 remanserunt: remanentes VM

30 Thall: Taal VM

〈Caput 50〉

Turca gubernantem Rigocampo stravit Ianum,
Celia Romana cessit in Urbe domus.

Anno Domini 1448 frater Stephanus electus est
in priorem generalem

5 Et mox in capitulo fuit statutum, quod a fratribus, quibus datur pro
vestitura novus pannus, non auferatur vestis vetus, donec nova sarciatur. —
Item hoc anno Joannes waywoda profligatus est in Rigo campo a Turcis.

Frater Stephanus ob parentum suorum strenuitatem et morum probita-
tem insignis cognominatus, postquam habitu monachali consecratus est,
10 abstinentiae et precibus operam dabat, et nimis ardua et durissima animad-
versione || se castigabat. A deliciis omnino se subtrahens necessaria 117
tantummodo sumebat. Noctis dimidia pene semper vigilabat. Quae quidem
spatia vel in oratione solenni seu canonica vel in meditatione devota vel in
lectione attentata peragebat. Interdum vero maiorem partem noctium duce-
15 bat pervigilem, et mentem somni pondere gravatam exercitio manuali,
utputa scripto aut librorum compositione sublevabat. Et tamen orationes
suas sensim tractatimque pronunciabat. Et quanto aetate senescebat, tanto
magis incumbebat frugalitatis et parsimoniae tenere mensuram, et cum in
omnibus tum maxime in orationibus animum habebat pervigilem. Per
20 residua vero tempora dierum promptus semper et ubilibet erat ad obtempe-
randum hiis quae sibi praecipiebantur, immo solam praelatorum volunta-
tem tacitam fideliter implebat, sicque eos nimis alacres, laetos atque
iucundos reddebat, ita ut Deo gratias agerent pro eius hilari obtemperantia.
Quotiescunque vero commotionem sive seniorum sive coaevorum sive
25 iuniorum in se perpendebat, fricans frontem manibus ubertim lachrymas
fundebat. Consuetam insuper abstinentiae regulam non solum extrinsecus
adimplebat, sed etiam intrinsecus conscientiam suam purissimam exhibebat
iuxta illud, quod scriptum est: Omni custodia serva cor tuum. Divinas
insuper scripturas, quas avidè legebatur, memoriter || tenens, postea ad 118
30 aedificationem proximorum referebat diligenter, opereque perficiebat,
quae alios verbo docuerat exemplo Salvatoris, qui primum caepit facere,
deinde docere. Omnium virtutum et praecipue humilitatis patientiaeque
munere utebatur, necnon erga Deum proximumque purissima dilectione
ducebatur, et omnibus vitae spiritualis exempla conferebat. Cum autem in

11 deliciis: delicatis **VM, VB**

25 iuniorum: iuniorum seu vicinorum **VM, VB, AR**

28 Prov 4, 23

superiorem ordinis praelatum fuisset sublimatus, semper operando vincebat taedium, et orando quaerebat remedium. Quamvis ipse habitaculi quaerebat et diligebat angustias, tamen locorum ambitus extendebat, et aedificiis quamplurimis ampliabat. Ea certe de causa, quatenus qui de seculo sine dubitatione venturi erant, eorum posset recipi multitudo. Disciplinam libens habebat, sed metuendus imponebat. Fragilitatem siquidem humanam recogitans frequenter apud se orabat dicens: Quomodo alios corrigam, qui necdum passiones carnis adversus animam militantes devici, nec legem tuam immaculatam rite servavi. Sed confido in te, domine Jesu Christe, quod tua virtus mihi semper assistet in omnibus, eaque geram quae tuis conspectibus placent. Pondera vero vitiorum tam suorum quam alienorum magnificiens sic abominabatur atque plangebatur, quasi mox in baratrum demergeretur. Redargutus aliquando, cur exhortationes publicas frequentando multiplicaret, ||—respondit: 119

15 Nec putare debetis, si diversa loquor, interdum ex animi levitate procedere, sed pro qualitate delictorum et necessitate temporis, prout communitatis poscit utilitas, soleo proferre sententiam. Unde quamvis obiecta, cum omni humilitate et mansuetudine sustinebat. Quamvis diabolus tanquam singularis ferox eum depascere moliens stridento dentibus varias cogitationum tentationes excitabat, si forte adversus eum fraudis suae reperisset ingressum. Sed mox eas divino munere repellebat, atque in timore sancto affixus perseverabat, aeternarum memor paenarum et dolorum sine fine manentium.

Huius praelati tempestate Nicolaus quintus donavit ordini nostro claustrum Sancti Stephani Rotundi in Celio monte de Urbe.

Anno Domini 1449 idem frater Stephanus fuit prior generalis, frater vero Briccius vicarius generalis, prout apparet in quibusdam literis capituli Budensis apud Sanctum Laurentium.

Anno Domini 1451 plura fuerunt instituta per patres in capitulo annuali, scilicet ut pelliceum non portent supra tunicas, sub paena amissionis poculi vini illius diei. Item tradita est nova forma visitandi, quam videre potes in glossa nostrae constitutionis, rubrica XLV. Item quod post praelatum suum nullus frater audeat destinare literas accusatorias sub paena conspiratorum,

2—3 quaerebat et: *om.* VM

12 abominabatur: abominabat VM

15 loquor interdum: interdum nitor VM

16 procedere: proferre VM / delictorum: delictorum cognitorum VM / temporis: temporum VM

17 proferre: *om.* VM

18 quamvis: quaevis VM / sustinebat: sufferebat VM

24 quintus: V VM

26—28 Anno Domini 1449 ... apud Sanctum Laurentium: *sic etiam* UA; *om.* VM, VB, AR

31 vini: *om.* VM

secus si totus conventus || non ex certa malitia, nec conspirative, sed intuitu 120
communis utilitatis vel honestatis scripserit, quod non liceret tollerari. Item
quod locus paenientialis ruinae subiaccens ubique reparietur per praelatos
domorum nostrarum.

〈Caput 51〉

5 Floruit hic Stephanus quondam cognomine Furo,
Cui serviri datur Palko eremita novus.

Anno Domini 1452 frater Stephanus Furo fit generalis

Frater Stephanus a cunabulis eius, ipsisque, ut ita dicam, crepundiis
electus est a Domino, et adhuc puerulus meditabatur parere et placere illi
10 tanquam verus et indubitatus servus eius. Ex utero enim suae matris
monachicis nutritus erat moribus. Cumque adolesset, publicam et seculari-
um communem vitam abhorens, et patriam suam, videlicet Tolna, nec non
parentes et amicos deserens et vitam solitudinis anhelans, nil commune
15 habere voluit cum hoc mundo damnabili, cuius operibus omnino renuntiare
Sanctum Laurentium sub vicariatu fratris Laurentii indutus est, ubi tunc
quamplures habitantes erant presbyteri, laici et clerici fratres virtutibus et
operibus coruscantes ac spiritu ferventes, atque Domino || infatigabiliter 121
servientes. Ex quorum ore psalmodia et divinae laudes non recedebant.
20 Stultum vero verbum ab eis minime procedebat. Iidem quoque dum
corporibus necessaria ministrabant, animabus etiam spiritualis eloquia
propinabant, gloriam semper Deo referentes, et sibi ipsis charitativum
servitium exhibentes. Multis immo omnibus converti volentibus erant in
odorem suavitatis. Quorum quidem opera postquam iuvenis bonae indolis,
25 quasi apis argumentosa palpasset et vidisset, aedificatus est valde, profici-
ensque magis ac magis, et animae suae magnum iuvamen colligens miseri-

1 conspirative: conspiratione **VM**

3 reparietur: reparetur **VM**

5 quondam: quidam **VM**

8 eius: suis **VM**

10 suae matris: matris suae **VM**

15 Postea: praeterea **VM**

17 laici et clerici: clerici et laici **VM**

18 operibus: bonis operibus **VM**

20 vero: *om.* **VM**

cordem Deum glorificabat, de cuius munere venit, ut sibi a fidelibus suis digne et laudabiliter seruiatur. Accedit ad virtutis suae magnitudinem contuendam, quod postquam iugo regulae divi Augustini colla submit-
 5 et labore viventium conformabat, et ideo ipsum universi et singuli, senes videlicet et iuvenes tanquam patrem spirituales observabant, et venerabantur, quoniam cuncta eius verba et facta omnibus complacebant, sibimetipsi autem displicebant. Propterea merito sibi nomen assecutus est iusti. Ut quidem sanctus Poemon ait: Haec sola iustitia est hominis, cum
 10 seipsum reprehendit et condemnat et alios beatificat et diligit. Dum sibi vacabat tempus et hora ab extremo labore, protinus psalmus || et laus Dei erat in ore. Sciens autem, quia cor non potest quiescere diu, nec lingua tacere, aut enim bona, aut mala imaginatur, aut tristitia pensat, aut laeta revolvit, unde ne mala irruerent et se macularent, sacra verba suo
 15 cordi inserebat, et ea diligenter revolvendo in cibum convertebat. Cum autem in generalatum fuisset promotus, disponebat duriori vitae se constringere. Adiuvat enim eum Dominus, qui nostri causa carnem suscipiens, victoriam corpori contra diabolum largitus est. Ideo tam in se, quam in aliis custodiebat virtutem pudicitiae.
 20 Quodam tempore, quando visitationis beneficium exequabatur alibi reperit faeminam in fratrum cella dissuta consuentem, quod perhorrescens et huiusmodi nefariae rei viam praecludere volens tractavit cum fratribus deffinitoribus, ne ulterius quispiam posset celari clam et occulte in cellis. Unde visum est eis et utile, honestum et salubre, ut in ianuis eorum
 25 foramina fierent, prout et facta sunt. Sed non omnibus placuit huiusmodi custodia castitatis. Erant quippe protunc in sacro ordine quidam religiosi veste non vita, habitu non actu, nomine non re, qui ab annis quasi puerilibus pares erant in scelere, in monastica vero observantia valde dissolute nutriti. Hi filii Belial retribuentes mala pro bonis et odium || pro dilectione
 30 subsecundo sequenti capitulo generali seorsum epulis vaccantes atque risibus et iocis exultantes et suis insolentiis plurimos turbantes, dum una dierum horis neglectis et divinis omissis iuxta eorum consuetudinem

7 omnibus complacebant: placebant **VM**

9 sanctus Poemon: sic etiam **UA** (*recte: Poimen*); primorum **VM, VB, AR**

11 extremo: extraneo **VM**

12 potest: *om.* **VM**

16 duriori vitae: duriore vita **VM**

17 causa: gratia **VM**

28 observantia: disciplina **VM** / nutriti: enutriti **VM**

1—2 ex oratione Dominicae duodecimae post Pentecostes veteris Missalis Romani

poculento ore ad voraginem inhiarent, extunc etiam linguis suis dolose agebant, quia venenum aspidum latebat sub labiis eorum, et sepulchrum patens erat guttur eorum. Ideo sese elevantes contra solum generalem, quasi solus fuisset huius negotii institutor, fetorem teterrimum exhalarunt, diffamarunt, et vilissimo vocabulo Furo Istwan nominaverunt. Alii vero gaudebant et cachinabantur magistrum virtutum hominem, et inter primitiva devotorum luminaria non mediocriter fulgentem tam congruo nomine vocitasse. O laudandae humilitatis et patientiae virum, qui cognito tanto opprobrio, non impatienter accepit, nec fuit conturbata anima eius, sed iudicabat digna factis recepisse, et seipsum reprehendens aiebat: Iuste patior quotiescunque et a quocunque vituperor, quoniam multa sunt peccata mea, multaeque negligentiae meae. Si, inquit, Jesus, qui nihil mali gessit, nec quidquam morte dignum fecit, tamen usque ad mortem crucis se humiliavit, cūr ego in peccatis natus et semper reprehensibilis dum increpor, quaeram excusationes aut redargutiones? O virum ineffabilem, sicut non || tumebat ad honores, sed pro amore Christi eos parvipendebat, ita ut non deiciebatur ad convitia, neque rumpebatur ad contumelias.

Mirentur alii illos, qui mundo relicto heremi vasta secreta rimati sunt, ubique per terribiles rupes et in formidolosis antris excubantes esuriebant, sitiiebant et noctes insomnes ducebant. Stupeant caeteri dira verbera nonnullorum, qui prae nimia afflictione et cruentatione suorum corporum stupidos fecerunt sensus. Glorificent omnes fidem et conversationem sanctorum patriarcharum, prophetarum, apostolorum et martyrum, quos certe et Deus pro viribus eorum certaminibus glorificavit, et nunc in regno suo gloriosos habet. Ego vero non minus miror, stupeo et glorifico illum, qui seipsum vincit, iram continet, et nullis illecebris emollitur, et qui toto corde psallere potest cum sancto David ego in flagella paratus sum.

Iam redeo ad eum, unde digressus sum locum. Hic humilis et patiens frater Stephanus expleto praelationis suae curriculo conventum Sancti Laurentii elegit ad commanendum, cui deputatus erat ad serviendum frater Paulus de Veteri Buda, Palko nuncupatus, et ibidem vita felici finita sepultus est post annorum XXVII tempore generalatus fratris Thomae. ||

1 suis: *om.* VM

5 diffamarunt: *om.* VM

8 virum: virtutum VM

13 fecit: gessit VM

20 in formidolosis antris excubantes: *sic etiam* UA; informia antra degentes VM, VB, AR

25 certaminibus: certantibus VM

33 annorum: anno VM

1—3 cf. Ps 13, 3

28 Ps 37, 18

〈Caput 52〉

Incidentia huius generalis tempore

125

Eodem anno claustrum de Nova Civitate fundatur per Fridericum imperatorem, cuius primus prior fuit frater Valentinus Zegeended, post paucos annos prior generalis. — Item claustrum sub Novi per Martinum comitem de Frangepanibus iuxta mare Adriaticum construitur et dotatur. — Item claustrum Busan per nobiles eiusdem provinciae aedificatum est et dotatum. — Item quidam frater Georgius pro maiori parte fundavit monasterium de Jenew, qui hoc anno oppetiit.

Item civitas Constantinopolitana per Turcas capta est. Anno Domini 1453 idem Stephanus prior generalis circa festum sanctae Margaritae virginis retractavit acta fratris Nicolai vicarii de Sancto Petro, qui obligaverat colonos illius monasterii ad insolitam solutionem annuam de Sancto Paulo fiendam, ut patet ibidem in literis conventus de Zalawar. — Item Nicolaus quintus pontificatus sui anno quarto concessit fratribus Sancti Pauli primi eremitae illius temporis certas indulgentias.

Anno Domini 1455 mandavit idem pater Stephanus generalis libros defunctorum deferri ad Sanctum Laurentium, prout vidimus in suis literis.

〈Caput 53〉

Anno Domini 1456 frater Vincentius fit generalis

Vincentius adhuc juvenis et laribus parentum suorum manens scholas cum sodalibus pueris frequentabat, nec est secutus itinera ludentium in plateis, sed omni mane ante ingressum studii ecclesiam || intrare et ibidem ad singula altaria vota sua Deo offerre et primitias oris sui Domino fervide libare solitus erat, tradens cor suum diluculo ad Deum, qui fecit illum. Haec autem primordia tam devotae pueritiae fuere quaedam indicia amplioris gratiae promerendae.

6 Busan: de Busa **VM, VB** / est: *om.* **VM**

8 Jenew: Genew **VM, VB**

9 civitas: urbs **VM**

10 sanctae: *om.* **VM**

14 quintus: **V VM**

19 laribus: in laribus **VM**

23 Eccli 39, 6

De eius conversione

In virili aetate, quando a seculo totaliter aversus et in ordinem eremiticum avolavit, tunc omnia, quae ad bonos mores spectabant, quamcito didicit. Amabat semper locum secretum a turbis remotum, ubi tanto ferventius et devotius meditabatur, quanto secretius existebat. Singulis etiam diebus, dum sibi vacabat a studio, missarum officia supplici cum reverentia audiebat, nec recedebat donec essent rite finita. Inter homines constitutus cordis, oris et operis erat custos sollicitus, non se fundens ad externa vana, sed literis sacris et alloquiis bonis multos a risibus et scurilitatibus abstrahere satagebat. Nec est fraudatus a desiderio suo, quia vidit fructum laborum suorum in emmendatione et conversione multorum senum et iuvenum. Non magnopere laborabat addiscere artes subtiles, sed pro bona conscientia et puritate cordis servanda, sciens fore beatos mundo corde. Non enim ait Dominus in evangelio: beati magistri artium. Ideo devotos libros libentius versabat. Intrans domum et exiens non praeteribat imagines sanctorum et praesertim Beatae Mariae Virginis, donec aut flecteret, aut saltem caput ||
127
inclinaret et diceret: Ave Maria. Consuetudines bonas a senioribus impositas studiose custodiebat. Omne autem verbum a superiore suo aut eius vicario prolatum sic obedienter accipiebat, quasi ex ore Dei vel alterius sancti audivisset. Dum vero rector totius ordinis existeret, moribus exemplisque tam humilem se exhibebat, ut contemptum mundi plus factis quam verbis praedicabat. Quia impossibile est senem diu vivere, ideo quadriennium explere nequivit.

Anno Domini 1457 in festo beati Gregorii papae capti sunt gemini fratres, filii scilicet Joannis de Huniad gubernatoris Pannoniae, Ladislaus et Mathias, quorum primus vulgariter Wajdafy Lazlo dictus, sequenti tertio die decollatus est. Mathias vero per regem Ladislaum Wiennam deportatus est. Causae autem seu inventores mortis illius fuerunt Ladislaus rex Theutonicus, Ladislaus de Garra et Nicolaus de Galgoz vel de Wilak cum suis complicitibus.

3 avolavit: assumptus **VM**

5 etiam: etenim **VM**

9 alloquiis: eloquiis **VM**

14 libentius: devotius **VM**

20–21 exemplisque: et exemplis **VM**

22 praedicabat: praedicaret **VM**

24 beati: sancti **VM** / gemini: germani **VM, VB, AR, UA**

25 de: *om.* **VM**

26–27 tertio die: die tertio **VM**

10–11 Ps 77, 30

13 Mt 5, 8

Pro comitis Cylingh moritur nece Waydafi Lazlo,
Pro obside Mathiam Praga Bohema tenet.

Hoc tempore claruit frater Ladislaus Bathori dictus. Aliquotam vitae huius fratris partem me narrante audiat dilectio vestra, ne margarita in agro dominico abscondita diutius lateat, sed pro aedificatione plurimorum ad lucem veniat. || Hic quippe dum seculi rebus aliquandiu prospere vixisset, tandem meliori consilio inspiratus cogitavit mundi fallaciam et gravem eius servitutum abiicere, ut Deo facilius inserviret. Hac igitur occasione deseruit rethia aucupatoris seculi. Audita fama fratrum heremicolarum cum duobus discipulis eiusdem propositi iuvenibus reliquit regulas Alexandri, Donati et Petri Hispani, et intravit domum caelestis exercitii, ubi discens divi Augustini regulam, inter plures suos coaetaneos Christi nomine congregatos in brevi tempore factus est exemplum vitae et doctrinae omnibus, qui erant in domo Domini. Exiit autem fama bonae conversationis eius ad aures alibi degentium fratrum, et apud patrem Vincentium supplicantes obtinuerunt secum in conventu Sancti Laurentii commanere, quos quidem ipse tanquam magister eorum erudiebat, multis modis dicens eis: Charissimi, praeparate vos ad pugnam, et in omnibus vosmetipsos reputetis tanquam advenas terrae. Videtis enim instabilitatem temporis, mundi lubricitatem. Nam qui vendit, est quasi qui fugit, et qui emit quasi perditurus formidat. Qui mercatur, quasi qui fructum non capit, et qui aedificat, quasi non habitaturus. Qui seminat quasi non metet, sic et qui vineam putat, quasi non vindemiaturus. Qui nubunt quasi filios non facturi, et qui non nubunt sic quasi vidui. Dum haec, quae scribuntur, 4 Esdrae || ultimo, et iis similia saepe saepius volvit et revolvit. Tandem induxit quosdam secum paenitere in quodam antro supra clastrum Sancti Laurentii. Ubi quam dire semetipsos afflixerint et carnem suam domaverint, sufficiat audire, quod ipsi armis sanctae crucis

1 Cylingh: Cylnigh **VM** / Waydafi: Vayvada **VM**

1—2 Pro comitis ... tenet: *om.* **VB, AR**

4 narrante: narrantem **VM**

6 prospere: *sic etiam* **UA**; pro tempore **VM, VB, AR**

9 aucupatoris: aucupationis **VM** / Audita: et audita **VM**

11—12 discens divi Augustini: disceret Augustini divi **VM**

18 reputetis: reputantes **VM**

19 advenas: adveni **VM**

23 metet: messurus **VM** / putat: plantat **VM**

25 iis: his **VM**

26 revolvit: recolit **VM**

28 ipsi: ipsis **VM**

4—5 Mt 13, 44—45

20—24 IV Esdr 16, 42—45

induti certabant sicut fortes milites, studebant ut boni clerici, orabant velut devoti monachi, laborabant sicut fideles servi Domini, et vitia virtutibus superabant, iram silentio compecebant, gulam stricto ieiunio refrenabant, otium labore fugabant, risum dolore cassabant, et odium amore necabant.

5 Sed quia inops est omnis mensa sine pane et sale, igitur ipsorum status non potuit diu durare, sed angustia famis compulsi sunt in conventum redire. Nec hoc praetereundum est, quod dictus frater Ladislaus totam Bibliam et multorum sanctorum vitas Hungarice conscripsit. Tandem ibidem extremum diem claudens sepultus est, quo die missam celebrarat.

10 Anno Domini 1457 idem generalis Vincentius personaliter accessit ad faciem possessionis Chan, et pacem fecit cum Joanne filio Blasii de eadem occasione cuiusdam terrae litigiosae, ut patet in literis eiusdem in Enyere existentibus. — Eodem anno festum Transfigurationis instituitur a Calixto pro gratiarum actione illius victoriae Nandor Albensis contra Turcam. ||

15 Anno Domini 1458 dictus frater Vincentius fecit fieri protestationem cum fratre Paulo priore de Enyere coram conventu de Kapornak occasione solutionis debiti promissi per Ladislaum filium Ambrosii de Hozzywtho. 130

〈Caput 54〉

Chertew, Kothosd, Andocz, Aghsua Marczalienses
Tholdanae ecclesiae dona dedere pia.

20 Anno Domini 1459 frater Andreas protunc vicarius
generalis electus est ad explendas vices fratris
Vincentii

Hic generalis limitavit quantis et qualibus taxis, muneribus ac servitiis teneantur iobagiones de Bodrogzygethe. Vide plura circa annum
25 Domini 1498. — Item eodem anno deffinitum fuit in capitulo generali, quod certae missae celebrentur pro dominis Marczali, qui donaverunt monasterio de Thold quamplures possessiones, scilicet Andoch, Chertew, Kotosd et Aghi cum molendino trium rotarum in Juth. Item vineam similiter dederunt iuxta castrum Feierkew.

1 induti: inditi **VM**

6 famis: panis **VM**

18—19 Chertew ... dedere pia: *sic etiam* **UA, VB, AR; om. VM**

24 Bodrogzygethe: Bodrogzyzeth **VM** / annum: annos **VM**

27 Chertew, Kotosd: Hertew, Kothosd **VM**

Iste generalis quamplures epistolas scriptitabat ad fratrem Michaelem suprascriptum doctorem, qui quidem frater Michael in uno librorum suorum scripsit se lectorem Padwanum in anno Domini 1411. Fecit plura opuscula, scilicet de Conceptione Beatae Mariae Virginis, de Sancto Spiritu, de operibus heremitarum, || atque varios sermones, praesertim ad capitulum generale spectantes, de quo supra scriptum est. 131

<Caput 55>

Rex dum Mathias finit, igne Bohemia flagrat,
Obtruncat natum regis in exitio.

Anno Domini 1460 frater Joannes Macer fit prior generalis

10 Iste postpositis scholis et amicis carnalibus derelictis factus est in bona aetate frater humilis et Christi discipulus, pietate praecipuus et in omni officio sibi commissio fidelis, cunctisque in necessitate positus erat consolativus amicus. Tempore pestilentiali curam gerebat infirmorum, paratus cum fratribus aut vivere aut mori ex obedientia et charitate fraterna. Dum alicui loquebatur, stabat serena facie, oculis ante se fixis tanquam agnus innocens, non attendebat facies astantium. Posteaquam ordinis nostri curam gubernavit, extunc suo exemplo multis profuit ad renuntiandum seculo et serviendum Christo. Tradebat semetipsum ad humiliora omnia opera facienda non parcens corpori propter animarum salutem, nil proprii commodi quaerens in praesenti. Mirabantur multi quod in corpore tam macilento potuit quaeque laboriosa exercere, praesertim quia in seculo talia nec didicerat, nec facere || consueverat, sed amor Christi et fraterna charitas 132, valens ad omnia bonae voluntati(s) vires ministrabat, ut merita eius amplius crescerent, qui plus omnibus laborabat. Ob eius beneficia 25 singuli fratres per omnia sicut Christo charitative obediebant, non despicientes eius despicabilem personam, sed Christum in eo, eius praecepta tanquam in caelo edita complere festinabant, non cogitando illa fore infructuosa vel devotionis impeditiva, nec meditando se esse tam senes, tam expertos vel tam doctos et sapientes, sicut ille erat. Idem accinctissimus et 30 ad omnia bona expeditus homo in suis exortationibus pronuntiare solebat, quod si quis fratrum vellet habere exceptiones de aliquo officio, dicens se

6 est: est 1444 **VM, VB**

11 et Christi discipulus: *om.* **VM**

12 officio: *om.* **VM**

12—13 consolativus: consolationi **VM**

29 sicut: ut **VM**

30 expeditus: expeditissimus **VM** / exortationibus: exhortationibus **VM**

velle acquiescere in omnibus, sed ad hoc vel illud nolle deduci, talis non esset privilegiandus, sed a communi fratrum societate eiiciendus. Nam alio tempore, quando sua propria voluntas aliud deliberaret, etiam in illo fieret rebellis. Subnectebat quoque saluberrimum verbum dicens: Fratres, 5
simus tanquam membra invicem, et sustineamus nos mutuo, quod si noluerimus, nostrae res cito peribunt.

Anno Domini 1461 idem prior generalis praesidio dominorum Czwdar fecit fieri ambitum de Laad. ||

Ambitus et cellae decorantes Ladhia claustra
10 Structurae Simon sunt Czwdarin(a)e tuae.

133

Eodem anno rex Mathias invasit Bohemiam, et eius magnam partem igne conflagravit, et Victorinum, filium regis Bohemiae occidit, quamvis anno praecedenti sese accinxerat. — Item dominus Emericus de Debre testamen-
15 taliter legavit hoc anno monasterio de Weresmarth possessionem Wassan.

Anno Domini 1462 idem generalis erat, qui magnam habebat sollicitudinem de vestitura fratrum, et faciebat emi per fratrem Michaelem Dorman, qui cuncta negotia ordinis prudenter expediebat. — Idem rectificavit metas
15 possessionis Eчек cum dominis de Kompolth, quando videlicet erat prior de eadem. Erat quidem laicus, sed multos praecedebat literatos.

Huius generalis tempore claruerunt Gallus parvus in diversis monasteriis successive commoratus, qui inter fratres humiliter et devote conversabatur, quamplures libros norat, et in suis exortationibus privatis et publicis sermonibus subtilissimas quaestiones versabat et resolvebat. Tractare cum
20 variis doctoribus et magistris de casibus iuris et theologiae solebat. Habuit multos conflictus contra subversores bonorum morum, et sua disputatione non subvertebat auditores, sed universos et singulos in sancto proposito confirmabat. Ad intelligentiam autem Scripturarum non tam longa exercitatio ||
25 studii eum iuvat, quam Spiritus Sancti informatio, qui dat intellectum parvulis ac mysteria sua revelat mentibus puris. Et licet a sapientibus et literatis pro ingenio sibi collato mirifice laudaretur, tamen ipse pro nihilo
30 ducebat laudes humanas. Non denique eloquentiae studuit esse sectator, sed bonae conscientiae observator. Ubicumque habitabat, erat quasi columna domus et altera manus in negotiis pertractandis. Unde sui praelati dicere solebant: Benedictus Deus, qui talem virum nobis habere concessit.

134

10 Czwdarine: Chudarine VM

13 de Debre (*recte: Debrew*): om. VM

17 Idem: Item VM

23 resolvebat: dissolvebat VM

25 morum: nostrorum VM

28—29 Ps 118, 130

Ante finem vitae suae quasi noviter conversus Speculum monachorum et Profectus religiosorum iterum lectitabat, in quibus spiritum devotionis studuit recolligere, et ad primitivum fervorem se innovare. Atque tali ac tanto zelo accensus non diu vixit, sed in brevi tempore quasi levi somno

5 sopitus spiritum vitae exhalavit.

Gallus magnus eodem tempore, cum venerandus pater frater Petrus Bonefili dictus esset vicarius generalis conventum Sancti Laurentii una cum praefato Gallo parvo incolebat, qui certe statura procerus, scriptor insignis et moribus facetus erat, et habebat tam vilosa supercilia, quod
10 calamum scribendo inibi reponebat. Hic circa tempora Quadragesimae, quando scilicet disciplinae incipiuntur, rogavit dictum vicarium, ut se fortius tangeret. Interrogatus vero quo pacto inter alios denudatos fratres posset agnosci, respondit, iuxta cuius caput || videritis almacium seu 135 capellum, is erit acrius affligendus. Sequenti igitur nocte dictus pater
15 vicarius nil fraudis replicans, eum quem pileus consignavit, videlicet Gallum parvum ibidem provolutum durius percussit. At ille causam huius facti ignorans cum gratiarum actione sustinuit dicens cum psalmista: Secundum multitudinem dolorum meorum consolationes tuae laetificaverunt animam meam. Secuta autem clara die cum alii fratres id
20 non ignorantes saepepato patri vicario patefecissent, mox veniam petiit, nec tamen prodidit auctorem huius nequitiae. Unde versus:

Dum Gallus Gallo plus iusto verbera fraude
Procurat, virgae fert patiensque siletque.

Magnus Gallus saepe secum loquebatur dicens: O tu Galle, miserere
25 tuiipsius, et pensa cum magna diligentia praeteritam vitam tuam, quid fuisti, quid es, et quid promeruisti. Cogitabat nempe inaeestimabilem bonitatem Domini Jesu, quam sibi ultra multos exhibuerat. Pensabat quoque graviter propter tot ipsius beneficia quomodo eum iudicaturus
30 esset, si se non emmendaret. Et ideo stabat in timore eius cogitans, quod forsán eo die vel ad longius moriturus esset. Orabatque: O bone Jesu,

1 noviter: novitius VM

6 pater: om. VM

17 gratiarum actione: gravatione VM

21 Unde versus: sic etiam UA, VB, AR; om. VM ubi Gindl in margine inferiori supplevit ipsum versum

28 quoque: quam VM / tot: om. VM / quomodo: om. VM

29 esset: foret VM

30 eo die vel: illo diceret VM

18–19 Ps 93, 19

dele numerum iniquitatum mearum multitudine miserationum
tuarum. Recogitabat frequenter Petrum, Paulum, Mathaeum et Magdale-
nam, in quibus non ponderabat, quam multum peccaverunt, sed quam
amaverunt et paenituerunt. ||

〈Caput 56〉

〈Incidentia〉

5 De fratre Francisco, qui in Chewth sepultus est, non est silentio 136
pertranseundum, quod ipse frequenter ruminabat istud psalmistae: In
meditatione mea exardescet ignis. Utrumque autem complexus est,
scilicet lumen in intellectu et ardorem in affectu. Quando communicare
10 volebat, sedens in cella tanquam passer solitarius in tecto recogitabat
excessus suos in amaritudine animae eius. Et ut dilecto amatori optimum et
pulcherrimum praepararet locum, confessione expurgabat vetus fermentum,
et purgabat cordis sui habitaculum. Deinde cum timore et reverentia
15 accedens ad altare, devoto affectu sumebat sacramentum corporis et
sanguinis Christi dignantis ad se venire. Finita communionem nil aliud
habebat ad retribuendum, nisi quod se humiliando et regratiando, orationi-
busque insistendo tam diu ingemiscebat et pulsabat, nec desistebat, donec
mereretur micam aut guttam gratiae salutaris accipere. Non solum autem
ante communionem se praeparabat, sed etiam post sollicitus erat custodire
20 animam suam ab omni inquinamento. Semper esuriebat et sitiebat eum
habere, quem totus mundus auferre non posset, Deum. Corripiebat non
praeparantes se ad communionem nisi instante festo vel consuetudine
compellente. Singulis sacerdotibus dicebat: Non sis, inquit, in celebran-
do nimis prolixus aut festinus, sed conserva bonum communem
25 modum cum quibus vivis, || attente curans ne aliis aut molestiam 137
aut taedium generes, quoniam potius debes servire aliorum utilitati, quam
propriae devotioni et affectui. Cuncti de suis bonis moribus et gratiosis

3 ponderabat: ponderavit **VM** / quam: quod **VM**

7 pertranseundum: praetereundum **VM** / istud: illud **VM**

11 eius: suo **VM**

17 desistebat: resistebat **VM**

19 custodire: *sic etiam* **UA**; sustinere **VM, VB**

20 suam: *om.* **VM**

27 et: vel **VM**

1—2 Ps 50, 3

7—8 Ps 38, 4

10 Ps 101, 8

verbis aedificabantur. Docebat suos subditos non esse curandum de
versutiis diaboli neque de phantasiis quantumcunque turpibus et horridis.
Ipse enim malignus hostis sciens fructum et remedium maximum in sacra
5 communionem positum, omni modo et occasione nititur fideles et devotos,
quantum praevallet, impedire et retrahere, sed omnia eius tentamenta in
caput eius sunt retorquenda.

Eodem anno 1461 dictus frater Petrus vicarius generalis procuravit apud
reverendissimum dominum Dionysium cardinalem ac archiepiscopum Stri-
10 goniensem, ut apostatae nostri ordinis infra XV dies redeant, alias excom-
municentur palam per plebanos in solennitatibus.

Frater Thomas erat socius prioris generalis, de quo vide infra circa annum
Domini 1477. Per idem tempus fuit frater Paulus Carneolus Thodpal
vocatus, usitatus visitator fratrum Polonorum, qui adeo cinna voce canebat,
ut in tempore convivii, quod fecerat Budae rex Mathias fratribus nostris,
15 ipse erat magister caeremoniarum singulariter ad hoc ex omnibus electus.
Iste humilia onera fratrum clam agebat, secessum mundabat, || hortos 138
colebat et sic de aliis. — Similiter frater Jacobus Dalmata, aliquando socius
patris generalis fuit, et duravit ad tempora patris Nicolai Bodogh, qui vitam
finivit in anno Domini 1461. — Nicolaus licentiatus in iure canonico, dum
20 esset visitator in Transilvania, permutavit unam piscinam claustrum de
Zentmihalkewe, ut patet in inventario eiusdem claustrum.

Anno Domini 1462 frater Michael supradictus doctor theologiae auctori-
tate patrum deffinitorum coram capitulo Agriensi medietatem possessionis
Lewrynczy, alias monasterio de Weresmarth legatam, remisit dominis de
25 Czdwar, et Wasan reservavit. Vide in inventario de Weresmarth.

Anno Domini 1463 Czdwar aedificavit in Laad ambitum cum cellis.

〈Caput 57〉

Anno Domini 1464 frater Andreas prior generalis

Deo dignus sacerdos, multis virtutum gemmiculis insignitus, aliquando
curialis, sed postea in studium particulariter se conferens, tanta diligentia in
30 scholasticis artibus profecit, ut in brevi unus de scientificis fieret. Attamen
doctoribus propter ingenii claritatem et subtilitatem tenerius placebat. Dei

1 gratiois: gloriosis **VM**

2 quantumcunque: quantumlibet **VM**

5 praevallet: potest **VM**

12 Thodpal: Toth Pal **VM**

18 Bodogh: Bodoch **VM**

19 Nicolaus: Frater Nicolaus Lepoglauensis **UA**; Frater Nicolaus de Lepoglawa **VM, VB, AR**

25 Czdwar: Czdwar **VM recte**

30 in: *om.* **VM**

autem munere tale ac tantum ingenium non in seculari vita exercitavit, nec
mundi honores per scientiam ambivit, sed postquam omnia caduca || velut 139
stercora reputasset, in contubernium heremitarum sancti Pauli primi
eremitaе accessit, ubi subdens se consilio Spiritus Sancti per os patris
5 Georgii, alias prioris generalis sibi loquentis, ei monita dederat sapientiae
salutaris. Attractus est pietate sermonum eius, ut fieret unus ex accolis
heremi, praeventus enim ab altissimo gratia caelesti erat. Igitur dicto suo
dirrectori ad se cordialiter affecto adhaerens in spirituali exercitio tam bene
edoctus est, ut supra suos coetaneos ferventior fieret et intelligentior. Nec
10 mirum, quod in omni angustia cordis sui ab eo flagitabat consolationis
verbum audire, qui quidem benigne ipsum confovens nunc hortabatur ad
obedientiam, aliquando ad patientiam, semper vero ad eam virtutem, qua
credebat gratiam Dei amplioem posse consequi. Addebat etiam: Quoni-
am pius Deus contritis corde solet adesse, propterea dum consola-
15 tio deficit humana, ad divinum, inquit, est recurrendum. Dum vero
post plurium successive monasteriorum gubernationem maius onus superio-
ris praelati fuisset sibi communi electione impositum, plorabat primum,
tanquam se indignum reputans. Deinde tamen gratias referebat Deo, quod
20 ipsum ad huiusmodi ministerium vocare dignatus fuit, et quod cum multis in
seculo non periit. Quamvis || etiam erga omnes pauperes alendos miserum 140
cor gerens pius et benignus erat, maxime tamen ad eos, qui Deo servire in
religione caeperant, et tanquam alter Jonatas se sua tunica denudabat, ac
habituandis praebebat, magis eligens egere, quam tenacem esse. Cunctis ad
ipsum accedentibus ea loquebatur, quae salubriter eos compungerent atque
25 accenderent in amorem caelestium talentorum. Nullum autem vaniloquium
intervenire sinebat, quod conscientias macularet, sed ad vitanda scurilia
proferebat alicuius viri sancti exempla. Unde post eius huiusmodi sanctam
et devotam conversationem singuli prius pedibus suis filialiter obvoluti
recedebant ab eo cum ingenti laetitia, unumquemque cohortabatur magis
30 ad verba Dei quam hominum attendere. Nam illa accendunt corda,
cogitationes, simul et opera. Item illuminant mentes, inducunt compunctio-
nem, et veram ingerunt consolationem. Filii vero hominum diligentes
vanitatem, quaerunt mendacium, ut dicit psalmista. Ad ultimum dico, quod
35 — Idem Paulum priorem de Zerdahel praevia trina monitione excommuni-
cavit.

1 exercitavit: exercebaret VM

13—14 quoniam: quod VM

29 cohortabatur: hortabatur VM

31 cogitationes: cogitationes, sensus VM

32—33 Ps 4, 3

Hoc anno rex Mathias in regem Hungariae sexto suae electionis anno coronatus est die Caenae Domini. ||

Syderis Hunnorum cum plausu regnicolarum
Pressit Mathiae sacra corona caput.

141

5 Ante huius coronationem literae suo nomine emanatae non habent robur firmitatis, nisi postmodum fuissent confirmatae, ut scribitur in decretis regni Hungariae.

Eodem anno, dum frater Damianus praedicaret in Ezen, tale contigit miraculum. Cuidam sponsae apparuit vir habens puerum in manibus
10 crucem baiulantem. Puer ille dictam crucem impressit super mantellum sponsae, quae mox una cum tali mantello cucurrit ad dictum patrem Damianum, et totam seriem rei patefecit. A quo tale consilium habuit, quod secundo iterum vigilaret et attenderet, si denuo imprimeretur crux. Primam autem crucem fratres cum reverentia accipientes sub pixide collocarunt.
15 Tunc iam fata sponsa mantellum suum iterum posuit sub cussino suo, attamen sequenti die alteram crucem repperit et tertio tertiam. Nec tamen quempiam vidit imprimentem, et utramque reportavit dictis fratribus.

Dictus pater Andreas erat in abstinentia remissus. Huic quidam frater obiecit: Nos docetis vivere sobrie, vos autem delicate vivitis.

20 Anno Domini 1465 idem frater Andreas generalis in claustro de Maromaros fecit concordiam, et certas metas rectificavit, prout ibidem suae pandunt literae.

Anno Domini 1466 tempore fratris et magistri Gregorii vicarii generalis ||
frater Joannes quondam generalis in festo divi Nicolai oppetiit in senec-
25 tute bona.

142

Anno Domini 1467 idem generalis ad petitionem fratris Gregorii nati Gregorii Rewesz de Pesth statuit dici seu celebrari certas missas pro eo scilicet, qui <a> dictus suus pater donavit quandam summam pecuniae ad faciendam piscinam ibidem.

2 die Caenae Domini: *om.* **VM, VB**

3—4 Syderis ... caput: *sic etiam UA; totum versum om. VM; profert VB, AR ante caput 57*

16 tertio tertiam: *tertiam tertio VM*

23—26 tempore ... 1467: *om. VM*

27 Rewesz: Rewecz **VM**

28 qui: quia **VM**

〈Caput 58〉

Hungariam invasit Cazimirus rex Polonorum,
Fitque Tokai claustrum littore Bodrogis.

Anno Domini 1468 frater Petrus, Bonefili dictus,
electus est in priorem generalem

5 Magnus Dominus et laudabilis nimis, hunc quoque virum fecit
magnum et laudabilem tum etate et senectute, tum honore et reverentia.
Quandoquidem pater factus est praecelsae potestatis, et generalatum
quadriennio laudabiliter rexit. Tum vero maximus per totam vitam habitus
est, quia vitam suam ad gloriam et honorem ac servitium Dei et ad suae animae
10 salutem ordinavit. Nullum bonum temporale sive corporis sive fortunae sive
scientiae praeposuit saluti perpetuae, quinimo omnem Dei aemulationem
sequens rescindebat appetitum temporalium. Sciebat enim, quod quanto
quis plura bona et beneficia lucratur, tanto pluribus servit et pluribus fit
oneratus, atque || tanto magis impedit spiritus libertatem, quae est 143
15 principale bonum in vita spirituali. Et quamvis naturaliter ingeniosus erat,
tamen nullum laborem, nullamque practicam exercebat ad dilatandam
suam famam vel habendos honores vel gratitudinem quorumcunque.
Nullum etiam verbum proferebat, de quo multum religiosus vel prudens
posset apparere. Erat insuper magni consilii homo, sed nunquam moveba-
20 tur dare sententiam super aliquem amicitia vel consanguinitate vel odio aut
favore illectus. Neque se intromittebat strepitui et naufragio mundano,
unde mentis quies turbatur, praesertim si compositio per alium quempiam
aeque bene fieri potuisset. Si unquam aliquis de suis molestabatur, non
molestabat iniuriantem, nec dabat malum consilium contra eum, neque
25 illum vitabat, aut os suum contra eum obturabat, sed potius cunctos
consolabatur, et inter se disceptantes ad pacem pro posse reducebat.
Vindicare autem volentes placitis verbis removebat ab iniuriis inferentis.
Sed propter senium remissus erat in corrigendo. Ex more omnibus dicebat
bone fili, unde etiam nomen hoc sibi vendicavit. Huius generalis comes
30 itineris, frater Thomas de Sabaria eundem propter suam patientiam, ut ita
dicam asininam, fraterna monitione corripuit dicens: O pater, non est

1 Cazimirus: Casimirus VM

2 Tokai: Thokay VM

9 ad: om. VM

13 lucratur: lucraretur VM

22 alium: aliquem VM

23 unquam: autem VM

27 placitis: placidis VM

28 Ex: Et VM

31 O pater: O pater charissime VM

charitas nec pietas semper parcere delinquentibus. Hoc enim est in peccatis participare, et talis immunitas est || genitrix inobedientiae atque desolatio ordinis. 144

Iste generalis processionem in festo dedicationis infra capitulum generale fiendam apud Sanctum Laurentium ordinavit. Qui sepultus est in Zekelhasa. — Hoc anno finitum est claustrum de Tokay impensis spectabilis et magnifici domini Emerici de Zapolya.

Anno Domini 1471 Cazimirus rex Poloniae invasit Hungariam tempore regis Mathiae.

〈Caput 59〉

10

Incidentia

Ex provisione domini Ambrosii praepositi Strigoniensis ambitus monasterii Sanctae Crucis factus est. — Frater Benedictus Labia, qui claustrum in Elephant in temporibus sui prioratus renovavit, et longo tempore praelationes gessit, vixit usque ad tempora fratris Joannis de Nyeckhe prioris generalis. — Frater Nicolaus succensor dictus informator scriptorum fuit valde graciosus, sed praelationem semper subterfugiens obiit in Elephanth. — Frater Clemens facundus praedicator, qui plures sermones per eum comportatos duxit ad Urbem, et nunc ibidem habentur. Is fuit prior de Sancto Stephano Rotundo in Celio monte, deinde paenitentiarius papae. 15
20 Ibidem obiit, et sepultus est apud Sanctum Stephanum, ubi supra tumbam ipse sculperere fecerat: Scio, quod redemptor meus vivit etc. Ibidem sunt repositi multi libri eius. ||

Floruit hoc tempore Paulus Visronis, quem nemo vidit iratum, sed semper pacatum. Item Joannes Kandali, frater Paulus, discipulus fratris Michaelis doctoris theologiae. Item Elias presbyter piscator bonus et cantor 25 atque praedicator, qui obiit apud Sanctam Catherinam. Frater Nicolaus de Pesth, longo tempore vicarius de Gombazegh, sepultus est in Weresmarth. 145

5 fiendam: fieri **VM**

5—6 Zekelhasa: Zekelhaza **VM**

6 Tokay: Thokay **VM**

10 Incidentia: ante sententiam superiorem ponit **VM**

13—14 praelationes: praelationem **VM**

16 graciosus: gloriosus **VM** / Elephanth: Elephant **VM**

18 comportatos: compositos **VM**

23 Visronis: visionis **VM, VB, UA**

24 pacatum: placatum **VM** / Item: om. **VM**

25 Item: om. **VM**

27 Gombazegh: Gombazeg **VM**

21 Job 19, 25

Georgius Magnus, qui in eundo processionaliter ad castrum Budense, fuit ordinator processionis. Is valde corpulentus erat, et voluit se mittere in unam sedem, quae statim diruta est propter molem et magnitudinem sui corporis. Frater Ambrosius Niger, germanus istius, erat pluries prior Sancti Laurentii, ibidem obiit.

⟨Caput 60⟩

Omnia claustra silent Budaë, psallunt heremitae,
Turca Warad vastat, Mathias rexque Polonos,
Datque Albam, Sambok, Chewth, fit regina Beatrix.

Anno Domini 1472 frater Gregorius fit generalis

10 Hic bonae memoriae vir erat canonicus Strigoniensis, statura quidem parvus, tamen magisterio magnus. Nam in omnibus scientiis, scilicet liberalibus, naturalibus, moralibus, canonicis et theologicis simul in uno individuo congregatis nulli tunc secundus erat. Tamen doctrinam dominicam secutus deseruit parentes, amicos et possessiones ac universi mundi
15 pompas et voluptates, atque monasticae se tradidit disciplinae, ut ibi non solum sibi viveret, || sed etiam aliis verbo et exemplo prodesset in salutem. 146
Qui tandem vaccante generalatu regimen totius ordinis sortitus tam laudabiliter causas omnium agebat, ut merito religionis instaurator diceretur. Nam erat tantae sanctitatis et exempli in abnegatione temporalium, in
20 mortificatione carnis, in contemptu mundi, in charitate fraterna, in efficacia praedicationis, in reprobatione et detestatione vitiorum, in convertendo plures ad vitam spiritualem, ut multi testificarentur nullum in toto regno sibi esse similem. Ipse tantae spiritualis gratiae luce refulsit, tantaque authoritate ac spiritus libertate officium suum exercebat, et verum monachum
25 demonstrabat, ut non solum fratres ordinis, verum etiam universi fideles sibi gratularentur gratias agentes Deo, qui hanc splendidissimam columnam et fulcimentum inconcussum temporibus ipsorum concedere dignatus est. Tanta denique in eo erat consolationis gratia, ut quacun-
30 que taedio oppressum quempiam videbat, paucis eius sermonibus, alacritate et laetitia et tristitiam mutabat in gaudium, iram vertebat in pacem, maestitiae luctum suo temperabat aspectu, lassitudinem fratrum suo alleviabat vegetatu, adolescentium ardorem suae pudicitiae exemplo

4 pluries: *sic etiam* UA; longo tempore vicarius VM, VB

8 Chewth: Chwth VM

11 tamen magisterio: magisterio tamen VM

14 universi: *om.* VM

30 laetitia: laetitia replebat VM

refrigerebat, variis cogitationibus distractos sopita tempestate serenabat. Et ut paucis multa comprehendam, divinitus || inspiratus, quo quisque laborabat incommodo, cuilibet vulneri obviantia adhibere norat medicamenta. 147

- 5 Unde suo tempore erant duo fratres novelli, qui diebus prohibitis clam et occulte carnes edere consueverant. Quod quidem factum ipse cognoscens cogitabat, quo pacto malae consuetudini obviaret. Vigilabat enim super eos. Et ecce una dierum iidem combinati unum capponem bene speciebus conditum prae se in una cella habentes comedebant contra statuta ordinis.
- 10 Tunc ipse superveniens facete ait: Parcat vobis Deus, quod me non invitastis! At illi prae verecundia dare responsum nesciebant, donec et ipse consedit et cum eis manducavit. Unde postea exhilarati et correcti amplius id agere cessaverunt, et hoc modo parsimoniae tenaces effecit.

- 15 Duae viduae de Pesth, tenellae et pulchrae ascenderant ad eum. Ex simplicitate rogabant se recipi ad monasterium. Credebant enim quod, sicut fratres sanctorum Francisci vel Dominici beguinas habent, sic et heremitae. Quibus ille placido vultu ait: Charissimae filiae, non sunt apud nos vacuae cellae pro vobis. Haec verba quidam iuvenis frater audiens ait: O pater, in cella mihi vicina nemo habitat. Tunc prudens pater haec
- 20 dissimulans ait ad faemellas, quod nobis non licet habere. Sicque illis abeuntibus voluit hunc iuvenem probare de castitate, atque huiusmodi via usus est. Quodam die || quaedam nobilis faemina ad reliquias sancti patris nostri visitandas cum suis puellis venit. Tunc dictus pater associato sibi illo fratre iuvene eidem occurrit et debitam humanitatis gratiam exhibuit,
- 25 postea valefecit. Deinde idem venerabilis pater coram praefato iuvene dicebat: Una puellarum, quae inter alias maior est, venusta profecto est, sed maximum defectum habet, quoniam monocula est. Mox ille frater iuvenis oculi sui petulantiam patefaciens ait: Venerande pater, ignoscite mihi, nam ego studiose prospiciens eam, vidi oculos suos
- 30 claros et ignitos. Tunc prudens vir debita correctione emmendavit errantem fratrem.

- Serenissimus rex Mathias eundem patrem Gregorium habebat in maxima veneratione et dilectione adeo, ut saepius de Buda ascenderet ad monasterium Sancti Laurentii, nec inde recedebat, donec cum eo plura verba
- 35 commiscebat, et de eius solatio refocillabatur. Volente rege nonnunquam

12 eis: ipsis **VM**

13 tenaces effecit: iniunctum elisit **VM**

16 beguinas: Bigainas **VM**

19 mihi: nostra **VM**

22 quaedam: *om.* **VM**

23 illo: dicto **VM**

ibat ad cellam vinariam, et phalernis reficiebantur. Una dierum caenantibus
fratribus in refectorio supervenit rex insperato, et manu pulsans ostium
precabatur aditum, sed mensae servitor porta aperta et rege viso mox
recluserat ostium, et dicto patri factum reseravit. At vicarius exiliens
5 obiurgato servitore cucurrit ad regem et veniam postulavit. Nec tamen
dominus rex commotus erat, || quinimo reformatus aiebat ad circumstan-
tes barones, utinam et vos talem ac tantam semper exhiberetis obedientiam
et fidelitatem mihi.

149

Idem invictissimus rex magno zelo afficiebatur erga fratres sancti Pauli
10 primi heremitae. Unde in quadam caena sua caeteris dominis unum et alium
ordinem praeferentibus, ipse nostrum ordinem summonere commendabat,
atque in testimonium sui dicti mandavit tribus famulis astantibus explorare,
quid ageretur in claustris Budensibus et apud Sanctum Paulum. Cucurrerunt
15 famuli, et postea singuli redeuntes ad fidem Deo debitam renuntiaverunt,
quae viderant et audierant. Primus et secundus dixit, quod monasteria
Budensia fuerunt undique clausa, nec ullus sonitus auditus est. Tertius vero
nuntius ait, quod fratres heremitae apud Sanctum Paulum stabant ad
Asperges me. Subsequenter inquirente rege, quid postmodum fratres
20 fecerunt, respondit, singuli flexis genibus corruerunt in pavimentum. Tunc
ait sapientissimus princeps: Nonne verior est sententia mea quam
vestra? Subiunxit etiam, quod quondam rex Ludovicus confitebatur ad
fratres heremitas tanquam sibi chariores et mundiores nitidioresque.
Aiebatque, quod sicut ferae silvestres communiter habent pelles pulchriores
25 quam domesticae bestiae, sic puriores sunt homines habitantes extra
tumultum mundanorum.

Alio quoque tempore serotino idem rex quasi solus, quia cum ||
paucissimis ascendit ad Sanctum Laurentium, et quia hora erat tarde,
30 nolebat sciri. Sed quidam fratrum videntes eum duxerunt ad infirmariam, et
tandem iidem fratres elicientiati et adiurati per regem ne cuiquam suam
patefacerent praesentiam, ab eo recesserunt. Tunc rex tota illa nocte
vigilans etiam videre voluit de alto choro disciplinas fratrum, quomodo
videlicet praelatus per ordinem affligebat fratres. Finita autem prima
disciplina, rex ait ad suos, non videtur mihi aequum, quod vicarius (non)
vapulatur. Qui dixerunt, expectet maiestas vestra, statim non effugiet et ipse.
35 Secunda igitur disciplina peracta cum lachrimis aiebat: O sanctissimi viri,
vere Israelitae, in quibus non est dolus, sed sanctitas vitae. Ab illo
ergo die deliberavit dare ordini nostro Albam Ecclesiam. Nam licet et antea

150

2 insperato: insperate VM

5 obiurgato: obiurgante VM

19 pavimentum: pavimentum, et ego, inquit, non potui expectare diutius VM, VB, AR,

UA

34 dixerunt: dixerunt ei VM

36 Jn 1, 47

habuerat hoc propositum, immo iure iurando promiserat se id facturum. Quandoquidem in praesentia sua et coram se nulla ibidem missa dici poterat. Tunc dixerat: Vere hanc ecclesiam illis conferre volo, qui indesinenter Deo et Beatae Mariae Virgini serviant. Quod et factum est. Nam anno Domini 1484 octo fratres nostros introduxit faciens plebaniam extinguere per Alexandrum papam anno Domini 1493. Ante enim quidam Thomas Kopaz plebanus erat ibidem, vicegerens Ladislai praepositi de Veteri Buda, qui fructus ecclesiae || percipiebat. Huius monasterii primus prior fuit Mathias baccalaureus Pestiensis, qui cum aliis fratribus procurante dicto plebano per unam vetulam inescatus fuit, sed gratia Dei laetum evaserunt. Nec hoc silendum, quod capellam divae Virginis, quae dicitur Alba Ecclesia, fundarat Carolus rex Francorum anno Domini 800.

Anno Domini 1473 idem magister Gregorius erat generalis, et habebat socium fratrem Joannem Waaczii, qui apud regem Mathiam charus habebatur, et obiit apud Sanctum Laurentium. — Eodem anno idem generalis commisit fratri Stephano vicario de Thold, ut libros fratris defuncti sibi reportet ad Chatka. — Ordinavit in Ongwar perpetuo celebrari certas missas pro anima dominae Agnetis de Rozgon, quae donavit certam summam florenorum datam Wiennensibus pro solutione annuali ob interesse lucri cessantis absque repetitione capitalis summae. — Eodem anno civitas Waradiensis per Turcas desolatur secundo die Dorotheae virginis.

Anno 1474 idem pater Gregorius ordinavit in capitulo generali, quod in dedicationibus ecclesiarum nostrarum fratres possint carnes comedere, similiter etiam in festo sancti Marci evangelistae, si evenerit die Dominica. Item quando duo fratres fuerint in una cella, non claudatur, sed ostium pateat per medium. Quod serae magnae non ponantur ad cellas fratrum, nisi ad cantinas et || promptuaria monasterii. Quod scissas tunicas habentes aperturam ab interiori parte non deferant fratres praeter infirmos, qui stricta vestimenta assumere vel induere non valent. Quod tempore rasurae vel lotionis caput scapulas non denudent fratres sive praelati sint sive subditi.

Incidentia huius anni

Rex Mathias cum exercitibus suis invasit et spoliavit regni Poloniae magnam partem. Eodem anno quarto die Assumptionis Beatae Virginis Mariae in Hungariam venerunt multae locustae devastantes omnia virida arborum et herbarum. — In illo autem tempore ego frater Gregorius Gengyesinus puer eram duorum annorum.

7 vicegerens: vicemgerens **VM**

19 ob: ab **VM**

24 evangelistae: *om.* **VM** / *evenerit: venerit* **VM**

25 Item: *om.* **VM**

32 huius anni: *om.* **VM**

34–35 Beatae Virginis Mariae: *om.* **VM**

〈Caput 61〉

〈Incidentia〉

Anno Domini 1475, tempore anni iubilaei et generalatus eiusdem patris Gregorii serenissimus rex Mathias donavit ordini nostro claustrum de Sambok, ubi praeposituram extinxit Sixtus quartus. Huius monasterii primus prior fuit frater Joannes Waciensis, nuper socius patris generalis. Eodem etiam tempore claustrum Chewth dedit nobis dictus rex Mathias, cuius primus prior fuit frater Emericus Budensis, vir magnarum virtutum. — Eodem anno Alibek incurabat Moldaviam et strages plurimas commitebat, praedamque ingentem secum ducebat, quem tamen omnipotens Deus una cum suis Turcis miraculose percussit in festo divi Pauli || primi eremitaе meritis, ut creditur eiusdem, cuius intercessioni piissimus princeps unice solitus erat commendari.

153

Claustrum in Zlaynik vulgo Zolonok construitur per comitem Andream Pankeher. Is dicebat tria aedificia se fecisse, primam videlicet claustrum Deo, secundo scilicet civitatem mundo, tertium scilicet castrum diabolo, hoc enim castrum maiori in parte prius erat de ligno.

Rex Mathias quendam apostatam in veste abbatum debachantem adiuravit, ut veritatem fateatur de religiositate fratrum eremitarum. Qui quidem ait: Ex quo maiestas vestra interrogat me ad fidem Deo debitam, en itaque rectissime fateor, quod ipsi sunt boni religiosi, sed non tolerant malos, finaliter nec mihi pepercerunt, sed multis vicibus fui in carcere, et inde aufugi. Iste postea miserabiliter in veste corvina expiravit extra ordinem.

Eodem anno Dominica post festum Luciae regina Beatrix de Neapoli veniens intravit Budam, quam rex Mathias honorifice suscipiens accepit in coniugem.

Dictus generalis per medium fratris Clementis impetravit a Sixto papa iubilaeum pro omnibus fratribus heremitis. Idem generalis quendam Paulum apostatam suis literis praemonitum ad redeundum infra dies novem, postea excommunicare velle, comminatus est. Idem admodum

2 Domini: *om.* VM

4 quartus: IV VM

6 Chewth: Chwt VM

11 ut creditur: ut per creditur VM

12 solitus erat: solebat VM

14 videlicet: scilicet VM

15 secundo: secundum VM / scilicet castrum: claustrum VM

16 castrum: claustrum VM

17 abbatum: *sic etiam* UA; dealbatum VM, VB, AR

24 Luciae: sanctae Luciae VM

25 intravit: ivit VM

persequeretur detractores et falsos accusatores, nemini credens nisi producenti plures || testes, et omnibus iniuriantibus paenam talionis imponebat. 154
Habebat pro consuetudine frequenter visitare officinas temporibus suis.

- Magister Antonius de Thata, longo tempore praedicator apud Sanctum
5 Laurentium, qui dedit primus ad imprimendum Breviarium et Missale
ordinis et post obiit ibidem. Gaspar Strigoniensis mellifluus praedicator,
alias socius patris generalis Valentini Zegended dicti, postea prior Sancti
Stephani Rotundi de Urbe. Magister Clemens postea vicarius de Laad, qui
dum visitandi gratia ad Sanctam Annam venit, ibidem defunctus est.
10 Magister Briccius, postea vicarius de Diosgwr, Joannes Zondi postea
successive multorum monasteriorum praelatus, deinde temporibus patris
Gregorii organistae prioris generalis erat vicarius de Sancto Laurentio.
Emericus Pestiensis postea longo tempore vicarius de Laad, apud Sanctum
Laurentium diu fuit corrector accentuantium. Erat enim artium liberalium
15 magister illuminatissimus et bina vice visitator fratrum de Polonia, sed
secunda vice sepultus in Czenstochowa.

Hoc quoque notandum, quod apud Sanctam Annam posteaquam fuisset
Clemens vicarius praefatus sepultus, quidam frater clericus post eum
infirmatus obiit, et dum vellent eum deponere in fossam, resedit et ait:
20 Orate pro patre Clemente. Ecce sub ligno cerasi legit in quodam
magno libro in horto. Et hoc dicto sepultus est. ||

Frater Joannes Scotus nunquam aut parum caenabat. Is obiit in Ztreza, 155
erat enim Sclavus. Vincentius Niger, qui claustrum de Laad regens in multis
ipsum reformavit. Frater Franciscus Chanadinus, aliquando prior de Urbe,
25 postea vicarius generalis obiit in Chewth.

Item alibi unus vicariorum flectendo genua frequenter importune suppli-
cabat exonerari. Huius itaque vicarii inobedientiam hoc modo correxit.
Commisit namque uni ex fratribus clericis, ut si viderit iterum suum
praelatum abiurare officio suo, mox et incontinenti ipse flexis genibus dicat:
30 Reverende pater, ego puto me dignum et idoneum ad hoc officium
vicariatus supportandum. Igitur amore Dei date mihi. Hoc viso et
audito suus praelatus confusus repulit illum verbis iniuriosis. At prudens
pater ait: Quae est ista indiscretio, quod novelli offerunt se paratos

1—2 producenti: producuntur **VM**

6 et: qui **VM** / Gaspar: Et frater Gaspar **VM**

7—8 postea ... Clemens: *sic etiam* **UA**; *om.* **VM, VB, AR**

10 Diosgwr: Diosgwr **VM**

16 sepultus: sepultus est **VM** / Czenstochowa: Cheztako **UA**; Czeztakow **VM, VB, AR**;

19 resedit: rediit **VM**

20 cerasi: ceraso **VM**

23 Vincentius: Frater Vincentius **VM**

25 Chewth: Chewt **VM**

29 officio suo: suo officio **VM**

ad onera supportanda, seniores vero assumpta servitia excutere volunt. Ab illo ergo die dixit: Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.

5 Eodem anno floruit frater Stanislaus Polonus, qui claustrum de Gwozd reparavit, et Glagolitis fratribus in eorum vulgari exponens conscripsit Regulam, Constitutiones et Sermones beati Augustini ad heremitas. Blasius conversus, alias capitaneus domini archiepiscopi Strigoniensis, qui obiit in claustro Sancti Laurentii, cuius corpus || stetit incorruptum multis annis. 156
10 Item Mathaeus Faber, socius patris custodis sancti patris, sed postea ad Albam Ecclesiam absolutus, ibidem obiit. Item Valentinus Pistor in bona senectute transiit ex hoc mundo tempore patris Stephani de Lorandhaza. Item Paulus Faber gnarus faciendi instrumenta ad pistandum oblatas vel panes sacras.

⟨Caput 62⟩

15 Induti Palko atque Joannes bis generalis
Buda Zalonkemen quos genuere viros
Horrida languentem perterret visio fratrem,
Quem pater eripuit demonas inde fugans.

Anno Domini 1476 frater Thomas de Sabaria fit generalis

20 Vir venerabilis et bonis moribus adornatus, quasi a primis cunabulis actibus monasticis diligenter erat instructus, postea vero in religiosis conversationibus diligenter et veraciter educatus est, et id quod hausit iuvenis, ructavit senex. Ordinem quippe sancti Pauli primi eremitae in flore iuventutis professus ita fuit in cunctis monasticis actibus perfectus, ut eius exemplis potius quam doctrinis ad sui imitationem multos et pene infinitos
25 provocaret. Habebat scientiam omnium liberalium artium || cum multiplici 157
sacrarum literarum notitia, nec non naturale ingenium valde accutum, sed

4 Gwozd: Gwozd VM

6 Blasius: Frater Blasius VM

11 Lorandhaza: Lorandhaza generalis VM

12 pistandum: pistandas VM

15 Zalonkemen: Zalokomen VM

17 demonas: demones VM

18 fit: *om.* VM

20 postea: praeterea VM

21 est: *om.* VM

22 ructavit: eructavit VM

26 literarum: scripturarum VM

divinae gratiae lumine subornatum, linguam quoque eruditam, atque memoriam tam tenacem, ut quidquid legeret vel audiret, in promptu reminisceretur.

De devotis orationibus

- 5 Quotiescunque oratoria ingrediebatur, non stabat erectus ad spectanda excelsa parietum vel venustates picturarum, sed divinas auscultabat laudes. Semper vero psallebat aut genua flectendo, aut solo tenuis prostratus, aut stando, non iacendo, nec sedendo, nisi quando infirmitas aliter suadebat. Nec ibi ullos conferebat sermones. Et ne orationis eius devotio ex aliquo
10 tumultu turbaretur, aut ab astantibus quid secreti, dum cum Domino gereret, notaretur, cellam privatam adibat, ubi solus reclusus et pectus suum cum publicano vehementer tundens caelum precibus et gemitibus pulsabat. Nunc postulans Deum sibi propitium fieri, nunc praeterita delicta ignosci, nunc ab instantibus malis et passionibus emundari, ac a futuris
15 periculis solitae suae pietatis munere defendi.

De aviditate legendi Scripturas

- Magnus sibi inerat amor legendi Scripturas et infatigabilis aestus colligendorum librorum plus quam thesaurorum. Nec desistebat semel lecta saepius repetere et obscura || diligentius investigare, ut in dies fieret industrius et
20 melior ad secretiora capessenda. Neque pudebat a minoribus ignota quaerere et discere sciens scriptum: declaratio sermonum tuorum illuminat. Unde etiam maluit ab aliis consilium petere, quam in suo sensu abundare, aut ex seipso aliquid novi attentare.

Curiositati non insistebat

- 25 In vestimentis, libris, sudariolis aut suppellectilibus vel etiam chordis habendis praetiositatem et curiositatem dedignabatur, vitabatque pro usu suo omne, quod nitebat, aut simplicitatem non redolebat. Magisque volebat cum sancto Hieronymo habere codices emendatos in vilibus membranis, quam pulchros incorrectos. Nihilominus valde decens et commendabile
30 esse praedicabat pro honore Dei et ornatu ecclesiae longe lateque florentis, quod libri Sacrae Scripturae et praesertim ad officium divinum pertinentes meliori stillo scribantur, atque ab omni pulveris sorde sindonibus et aliis operimentis praeserventur, quatenus multis tam praesentibus quam etiam

4 orationibus: eius orationibus VM

6 picturarum: scripturarum VM

9 ibi: inibi VM

10 dum: om. VM

20 a minoribus ignota: ab ignotis et minoribus petere VM

22 illuminat: illuminat et intellectum dat parvulis VM / maluit: malebat VM / consilium petere: consilia VM

23 ex: in VM

21—22 Ps 118, 130

futuris catholice viventibus deserviant, et inertes provocentur ad legendum attentius. Nec immerito quidem, quia magno praetio empti et longo labore conscripti sunt.

Quomodo libros dictabat et scribebat

5 Ex autenticis sanctorum dictis, maxime Augustini, Gregorii, || Hieronymi, Ambrosii et Scoti rogatu nonnullorum fratrum flagitatus plura opuscula pro utilitate praesertim iuvenum, qui in ordine heremitico proficere videbantur, comportavit, edidit, et propriis manibus scripsit sermones populares, expositionem regulae professae, tractatum de recognitione professionis et exhortationes. 159

10 De spiritu prophético

Idem reverendus pater tantae devotionis et contemplationis erat, ut divina plerumque revelatione mereretur consolari. Dicitur, quod rex Mathias tempore obsidionis civitatis Wiennensis destinavit ad eum ex nomine egregium Petrum Pogan, ut salutationis prius verbis ad ipsum prolatis, postea eius orationes deposceret. Tum prudens vir ante omnia 15 fratrum totius ordinis et suas orationes recommendavit, ac deinde praedixit eidem exitum belli et victoriae triumphum. Itemque quod paucis diebus expletis ultimum vitae suae terminum clauderet. Quae omnia, prout praedixerat, evenerunt. Tempus quoque sui obitus praenuntiasse fertur. 20 Mihi etiam suo discipulo ante mortem dum accumberet in lecto aegritudinis inter caetera exhortationis et prophetiae verba subiunxit dicens: Charissime pater praedicator, moneo vos, ut curam sanitatis vestrae habeatis. Nam onus totius huius sanctae religionis vobis imponetur. Agite ergo, ut sitis || bene considerativus morum, non de 160 omnibus confidentes, fallent enim vos. Ait etiam: Fama nominis vestri crescet et per multorum ora volitabit, sed operum vestrorum quamplures patiemini aemulos. Nec abs re fuerunt eius prophetiae.

Domini Hungari valde confidebant in orationibus eius

30 Quotiescunque proceres et magnates huius patriae contra hostes suos armati pergere volebant, eius se orationibus mittebant. Viro autem Dei pro sanitate et victoria potienda suppliciter orante et Domino dispensante omnes adversarii aut perterriti aut in fugam conversi coram eis discedebant, aut congressi superabantur, sique ipsi salvi et alacres cum suis redibant

1 catholice: catholicae VM

9 recognitione: cognitione VM / exhortationes: exhortationes pro visitoribus VM, VB,

UA

14 ad: apud VM

22 sanitatis (*correctum ex sanctitatis*): sanctitatis VM

23 sanctae: om. VM

24 considerativus: considerati vi VM

27 prophetiae: prophetationes VM

28 eius: om. VM

domum incolumes ac laeti et iucundi. Nec mirum, quia multum valet deprecatio iusti assidua.

De eius exercitiis

5 Dum monasteriorum curam agebat, sic negotia externa tractabat, ut mentem quoque suam sacris lectionibus refocillare non negligeret. Cunctas suas actiones devotis commendationibus studebat praevenire, ut diceret cum psalmista: Praevenerunt oculi mei ad te diluculo. Quotidie primum regnum Dei et iustitiam eius quaerebat, deinde proximorum utilitatibus se exponebat, rectum tenens iter geminae charitatis. || In via 161
10 constitutus et hospitio receptus magis suffragia defunctorum et psalmos paenitentiales legebat, quam inanibus et vanis secularium rumoribus recreabatur. Erat autem semper et ubique veritatis assertor et falsorum praestigiorum exterminator.

De negotiis capituli

15 Antequam convenirent fratres vocati ad capitulum, omnia negotia occurrentia in registro consignabat, ne traderet oblivioni. Ad cautelam autem futuram copias factorum suorum et dictorum apud se retinebat, ut quibuscunque aemulis, sibi aut suo honori insidiantibus obloquendi aditum praecluderet. Ea etiam praesignabat, quae singulis diebus capituli facienda 20 fuerunt. Tabulas vero fratrum ad domos ordinis absolvendorum sic moderabat, ut unumquemque delectaret audire, praeter insolentes.

De eius abstinencia

Quidquid contagionis in seculo contraxerat, dixerat, cogitaverat vel fecerat, omnia dignis paenitentiae fructibus diluit et purgavit. Non se 25 palpabat delicatus, nec sibi parcebat quasi debilis, neque se excusabat tanquam innocens et innoxius. Atque minus differebat paenitentiam, sicut negligens et tepidus servus, sed memor iniquitatum suarum antiquarum || spiritum contritionis concipiens, et faciem Christi placare desiderans, 162
30 carni suam cum vitiis et concupiscentiis crucifigebat, invalido et infirmo corpori crebra ieiunia indicebat. Ab omni esu delicato sese abstinebat. Et quamvis mos iste erat, primo die primum, secundo secundum, tertio tertium ferculum intactum relinquere, tamen si in aliquo ordine splendidum aliquod

6 commendationibus: orationibus VM

9 utilitatibus: utilitati VM

25 quasi: quam VM

7 Ps 118, 148

8 Mt 6, 33

et delicatum apponebatur, illud comedere nolebat. Item singulas ferias sextas et vigiliis festivitatum maiorum in pane et aqua ieiunabat.

De eius vigilantia

Vigilias noctis prolongabat, somni vero torporem stando, flectendo, orando, pectus et faciem tangendo ab oculis excutiebat, atque in spiritu fervoris corpus menti servire cogebat. Lumbos quoque suos cilicio asperissimo et nodoso praecingebat, ne caro lasciviens titillaret. Et ut paucis concludam, pellem et carnem pro anima fideliter exponebat, ut diabolum tentantem, mundumque allicientem et carnem concupiscentem evinceret.

10 De eius obitu vide infra annum Domini 1502.

Incidentia sui temporis

Frater Joannes de Zalonkemen, postea fraterna electione bis generalis, et frater Paulus de Veteri Buda eodem anno, scilicet 1477 indutus est.

Item pater || Gregorius quondam generalis erat vicarius Sancti Laurentii, a quo dictus frater Paulus de Veteri Buda iuvenis cinnae vocis quando petebat professionem, facere perterritus eum dicens: Tu fili, habes multam et magnam culpam. At illo inquirente: Quam? Vicarius subiunxit: Tu es catholicus. Iuvenis autem simplicissimus negavit. Et inter fratres ad benedictionem mensae convenientes risum excitavit. Iste frater Paulus propter eius teneritudinem et vocis iucunditatem ac morum simplicitatem omni tempore vitae suae vocatus est Palko, qui plures vicariatus successive gubernavit, videlicet Baych, Thall, Ongwar, Kapolna et multis annis chorum Sancti Laurentii laudabiliter rexit, qui etiam vixit usque ad tempora fratris Joannis de Zalonkemen currente anno 1525.

25 Utinam et nunc viveret. Erat exemplar fulgidum senum et iuvenum.

Anno Domini 1478 idem frater Thomas generalis statuit cum patribus deffinitoribus, ut fratres infirmi ducantur ad infirmarias, et postea cellae eorum rimentur per omnes angulos tam in lecto quam extra, si forte fuisset aliquid proprii absconditum. Quo reperto interrogentur fratres tales, an cum scitu eorum fuerat huiusmodi proprium, et postea cohortentur ad paenitentiam peragenda. Item quod de domibus pinguioribus provideatur monasteriis || defectuosis et pauperibus. Item quod missae cum cantu inchoatae cantando perficiantur, secus sit, quando post missam fieri debet sermo ad populum. Item quod nullus fratrum inducat aliquem ad ordinandas missas in aliqua nostra domo. — Item eodem anno fratre Demetrio de Kapolna procurante magistri Andreas et Ladislaus de Thorda donaverunt centum florenos ad reparandum illud monasterium. Nam dictum claustrum

4 torporem: teporem VM

22 Baych, Thall: Baicz, Tal VM

23 laudabiliter rexit: rexit laudabiliter VM

25 senum et iuvenum: iuvenum et senum VM

37 centum: 100 VM

superiori anno 1473 per Turcas fuerat combustum. Etiam vicarius eiusdem monasterii, Anthonius Subaczy cum viginti fratribus fuit abductus, sed postea vicarius in media via decollatus, quoniam nequibat ambulare propter tenuitatem victus et parsimoniam observantiam.

〈Caput 63〉

〈Incidentia〉

5

Anno Domini 1479 idem generalis instituit certas missas celebrari in Patach ob ducentos et 20 florenos pro salute Clementis literati de Quinque-ecclesiis. — Item eodem anno frater Andreas vicarius de Chadka emit medietatem domus Albensis pro C et XXIII florenis. Alia autem medietas

10 prius donata erat eidem claustro in perpetuam eleemosynam.

Eodem anno accidit casus memoratu dignus in Gombazegh. Erat quidam frater Joannes vociferatus valde, segnis in divino officio et in aliis observantiis religionis, sed linguae et gulae indulgentior. Raro in principiis horum canonicarum erat et ¶ nunquam finem expectabat, sed statim finita collecta

15

exibat de choro vel ad hortum, vel ad refectorium, vel ad secessum, et sic perficiebat Salve Regina. De quibus saepe a fratribus monebatur, et a praelato corripiebatur, sed parvus committabatur fructus. Tandem gravem incidit infirmitatem ita, ut longo tempore iacens marcesceret, in extremis autem laborans mirabiles patiebatur agonias. Nam linguam extendendo

20

tanquam bos spumas cum sanguine efflabat, manus et pedes huc illucque proiciebat in tantum, ut vix tres aut quatuor fratres eum detinere et comprimere possent, cum tamen prius nec movere aliquid membrum posset. Interpellatim autem cessabat vexatio. Interrogantibus autem eum fratribus quomodo se haberet, dicebat: Nonne videtis multitudinem

25

demonum in specie cattorum, qui me devorare volunt? En tota domus repleta est. Et iterum atque iterum similes faciebat agonias. Omnes fratres astantes miserti orabant pro eo, et dum resipisceret, confortabant eum, quantum poterant, ne timeret, sed spem firmam in Deo haberet, exempla sanctorum eidem proponentes, adiicientes etiam, quia

30

diabolus impugnare solet homines in agone, ut saltem taedio vincat, sed non

1 superiori: superiore VM

4 parsimoniam observantiam: parsimoniam intra observantiam VM

7 ducentos: 200 VM

8 Chadka: Chatka VM

9 XXIII: 20 tribus VM

10 eleemosynam: aelemosinam VM

11 Gombazegh: Gombaseg VM

14 canonicarum erat: erat canonicarum VM

23 Interpellatim: interpela(n)te VM

potest vincere nisi volentem et consentientem. Tandem vero respiscens
agebat Deo gratias dicens, quod omnino desperabat de salute, sed quidam
venerandus senex habitu heremitico indutus et super nivem || candidus 166
apparuit, et effugavit catos omnes, et me confortavit ducens subtus unum
5 montem altum et dixit mihi: Suspice in montem! Cumque respexissem,
vidi fratres ordinis in cacumine candidis vestibus indutos, facie splendidos,
cantica laetitiae cantantes. Et ait senex: Et tibi illac ascendere oportet-
ret, si non excideris. Et post pauca exspiravit.

10 Frater Jacobus de Segeto, doctor celleberimus, qui erat vicarius provin-
cialis ultra Danubium, is edidit multos sermones de tempore et de sanctis.
Exposuit Psalterium, cuius principium sic inchoatur: Psallam Deo meo
quamdiu sum. Sepultusque est in claustro de Wyhel apud Sanctum
Egidium, ubi corpus suum integrum esse dicitur.

15 Frater Dionysius erat prior Sancti Egidii capellae, quam ipse reformavit,
et ibidem sepultus iacet. Huius meritis et sanctitati ascribuntur illa miracula,
quae ibidem fiunt ab anno 1458 vel circa creberime.

〈Caput 64〉

Adventu fratrum sitiens terra imbre rigatur,
Quos populi laudant, imbriferosque vocant.

Anno Domini 1480 dictus frater Gregorius denuo
20 electus est in priorem generalem

Hoc audiens rex Mathias valde gavisus est, unde ex quo ariditas vernalis
quasi totius provinciae gramina || desiccare caeperat. Prudentissimus 167
princeps faciem Domini praevenit in confessione, ordinavitque ut omnes
25 fratres capitulares Budam usque ad castrum de Sancto Laurentio processio-
naliter cum hymnis et canticis ac sanctorum reliquiis descendant ibidem

4 catos: catts **VM**

7 illac: illuc **VM**

8 exspiravit: expiravit feliciter contritus de negligentii **VM, VB, AR, UA**

9 Segeto: Seged **VM, VB, AR, UA**

12 Sepultusque: Sepultus **VM** / Wyhel: Vyhel **VM**

14 Dionysius: Dionisius **VM**

16 1458: 1580 **VM**; 1508 **VB, AR**; 158 **UA**

25 hymnis: himnis **VM**

11—12 Ps 103, 33

pransuri. Tunc dictus pater generalis praemisso Benedicite publicavit coram cunctis voluntatem regis, commisitque singulis, ut omni custodia praecaveant, ne mensalia et tobalia commaculentur, quod et factum est. De quo cuncti curiales et praesertim mensarum servitores mirati sunt. Cum
5 autem reverterentur et claritas solis super nostro hemispherio fulgeret, ecce nubes apparuit, et statim antequam domum applicuissent, abundans pluvia circumquaque superficiem terrae irroravit et arefacta omnia denuo vivificavit. Ab illo ergo die incolae Budenses et Pesthiensis civitatis videntes fratres
10 nostros multis postea annis dicere soliti erant: Isti sunt portitores pluviarum.

Aliis etiam temporibus idem rex in suo convivio omnes fratres Budam convocans in magno palatio, quod dicitur Sigismundi imperatoris, voluit interesse. Qui quidem aliquando apud Beatam Virginem, aliquando Sancto Sigismundo summam cantabant missam. In processione Te Deum
15 laudamus et letaniam Beatae Virginis depromebant. Lector vero mensae bina vice fuit Palko de Veteri Buda. ||

Eodem anno frater Petrus prior de Patach emit unam domum lapideam in civitate Quinqueecclesiensi a Bartholomaeo aurifabro pro 400 florenis, ut
168 habetur in inventario eiusdem claustrum. — Frater Gregorius vicarius generalis fecit concambium, et domum Budensem permutavit Joanni de Posega super aliam existentem in Pesth, ut patet in quibusdam literis iuratorum de Buda, quae habentur apud Sanctum Laurentium.

Anno Domini 1481 claustrum de Lepoglawa in festo sancti Bartholomaei apostoli per Turcas fuit combustum, quod denuo frater Georgius prior
25 renovavit, deinde illustris Joannes Corvinus, qui ibidem elegit sibi sepulturam, largiter dotavit, prout habetur in inventario dictae domus.

Anno Domini 1482 idem frater Gregorius generalis mandavit fratribus de Patach, ut Clementem literatum confratrem de Quinqueecclesiis post obitum suum vestiant habitu nostro, et sic tumulent eum, quod et fecerunt.
30 — Eodem anno reverendus pater Gregorius in generalatu obiit, quod postquam Mathiae regi innotuit, planxit super eum. Requisitus a suis domesticis de causa fletus ait: In regno meo oppetiit quidam insignis praelatus, mirorque quod eius beneficium nullus rogat. Postea rem patefecit.

3 et tobalia: et tovalia **VM**; *om.* **VB, AR**

8 Pesthiensis: Pestiensis **VM**

15 letaniam: lytanias **VM**

17 prior: *om.* **VM**

23 Lepoglawa: Lepaglawa **VM**

27 Anno Domini 1482: *om.* **VM, VB, AR**

〈Caput 65〉

Errexit Vasonia claustra Kynisius heros,
Illius hic urna marmoris ossa cubant. ||

Eodem anno 1482 frater Valentinus eligitur,
qui vicem eius usque ad bissextilem egit

169

5 Iste venerabilis vir fama celebris et sermone fecundus, ab initio suae
conversionis honestissime inter fratres conversatus est, et multarum virtu-
tum titulis tam insigniter effulsit, ut eum iam in ordine provectum omnes
fratres parili voce generalem sibimet eligerent. Quod quidem officium
humilis homo quasi invitus assumens domino Deo et ordini uno anno
10 fideliter ministravit. Erat enim simplex in vestitu, sobrius in convictu,
maxime humilis corde, humilis actione, humilis sermone. Solebat aliorum
virtutes commendare et se omnibus viliorem reputare. Non blandiebatur
secularibus propter quaestum, sed sicut verus evangelicus vir verbo et
exemplo lucrum querebat animarum et augmentum profectus spiritualis.
15 Quamplures quaerere solebat et nitebatur acquirere devotos suorum
operum imitatores. Odio habebat segnes aemulatores bonarum informati-
onum. Divinas scripturas sitibundo pectore hauriebat. Dictabat varios
sermones, quos tamen propter humilitatem non multis participabat, sed si
alicui ad tempus concedebat, cito iterum repetebat. Et quamvis senex erat,
20 tamen quasi omni hora disciplinam novae vitae arripiebat. Imagines et
praesertim sculptas subversionem simplicium asserebat, unde apud Sanc-
tum Ladislaum in Baranya, ubi post generalatum in || subiectione tandem
obiit, quandam imaginem cuiusdam sancti securim et alia arma habentem
extra ecclesiam posuit, ne ab indevotis aperto et miranti ore tempore
25 orationis respiceretur. Quia vero cunctos appellabat Zegended, ideo tali
nomine vocitabatur usque ad obitum suum. Hic fuit primus prior apud
Novam Civitatem in claustro sancti Pauli primi eremitaе, quod Fridericus
imperator fundavit, et multis bonis dotavit.

170

30 Anno Domini 1483 magnificus dominus Paulus Kynisi monasterium de
Waason construi faciens, donavit ordini nostro multis bonis ditatum, ut
patet in inventario eiusdem claustri.

1 Kynisius: Kinisius VM

5 Iste venerabilis vir: Hic vir venerabilis VM

6 honestissime inter fratres: inter fratres honestissime VM

7 insigniter: insignitus VM

18—19 si alicui: cui si VM

24 aperto et miranti ore: aperto ore et miranti VM

26—27 apud Novam Civitatem: in Nova Civitate Austriae VM

〈Caput 66〉

Dum prior et cocus prohibita obsonia mandunt,
Cerberus in patinas egerit ater onus.

Anno Domini 1484 dictus frater Thomas altera vice
electus est in priorem generalem ordinis

5 Hic sicut hactenus ita in antea non degeneravit a bonis moribus. Renuit
consolari anima eius in vanitatibus et insaniis falsis. Qui reverendus pater
quamvis prosequens quadriennium usque ad annum bissextilem strenue
rexit suum officium, tamen quia de eo multa narrata sunt supra circa annum
Domini 1476, ideo iam suae vitae terminum me narrante audiat dilectio
10 vestra.

De obitu eius

Frater Thomas bis generalis a primo exordio suae conversionis || in 171
spiritu fervoris sui tantum persecutus est civem suum domesticum, carnem
videlicet et sanguinem, ut non solum ab illicitis et superfluis abstineret, sed
15 etiam multa sibi necessaria subtraheret. Ideo prae nimia et afflictione rigida
tam flagelli quam algoris sic se imbecillavit, ut tam manus quam digiti sui
tremere et pedes vacillarent. Nihilominus dum frequentes pateretur
corporis molestias, studuit Deo sedule gratias agere, cogitans quia non
sunt condignae passionibus huius seculi ad futuram gloriam, quae
20 revelabitur in nobis. Ideo virgam Domini sibi inflictam, quam vulgo guttam
dicimus, tanquam medicinam animae patienter ferrebat, ut saepe diceret:
Virga tua et bacculus tuus ipsa me consolata sunt. Saepe namque
maerentem Deus erigebat sospitate, ut quasi omni die missam celebraret.
At in anno scilicet 1503 dum frater Stephanus de Lorandhaza, postea bina
25 vice generalis, vicarius esset apud Sanctum Laurentium, idem

3 frater: pater **VM** / altera vice electus est: electus est altera vice **VM**

4 ordinis: *om.* **VM**

5 Hic: De obitu eius. Qui **VM**

6 Qui: Hic **VM**

9 me narrante: in enarratione **VM, VB, AR**

11 De obitu eius: *sic etiam* **VB, AR**; *om.* **VM**

13 persecutus: persequutus **VM**

17 frequentes: frequenter **VM**

22 ipsa me consolata sunt: etc. **VM**

23 sospitate: sospitatem **VM**

25 generalis, vicarius: vicarius generalis **VM**

5–6 Ps 76, 3; 39, 5

18–20 Rom 8, 18

22 Ps 22, 4

pater Thomas viribus paullatim caepit destitui. Nec tum morem gerebat
 suae aegritudini, sed se cogebat ad maiora amplectenda exercitia. Unde
 sicut cervus desiderans currit ad fontes aquarum, sic ipse volens omnes
 5 pavimentum, ut pene omnia membra colliderentur, || de quo quidem casu 172
 adeo aggravabatur, ut sex integris mensibus aegritudinis grabbato tentus, et
 nec movere se valens lumborum incurreret stupiditatem et vulnera. Sicque
 quotidie deficiens obruebatur paenis, et defungebatur sensibus. Numerabat
 horas diei, quando omnis aeger levius iacet. Instantibus vero noctibus
 10 suspirare solebat eiulans et dicens: Heu mihi, quia incolatus meus
 prolongatus est, hej me miserabilem. Ecce ad naufragium maris
 pergam. Noctem appellans mare, cuius incommodis fatigatus, fatigabat et
 suos vigiles, qui bini et bini inpraetermisse sibi diebus et noctibus serviebant.
 Prudens et fidelis Domini servus sentiens dierum suorum adesse finem,
 15 saepe sepius praevia confessione salutare viaticum petebat et accipiebat.
 Insuper plagas suas recentes patienter tollerabat, nec refugiebat primo
 flagellari, ut iram omnipotentis iudicis tanto facilius placaret, quanto
 humilius et patientius praesentia flagella sustineret. Ideoque vir Jobicus
 agonem suum fideliter Domino commendabat dicens cum Augustino: Hic
 20 ure, hic seca, ut in futuro parcas. Repetitis etiam vicibus resolutionis
 suae diem instare, et debitum carnis cito persolvere, atque spiritum pergere
 ad Dominum, qui fecit illum, praedicebat. Tamen nescio quo divinitatis ||
 consilio non acceleravit dies illa calamitatis et miseriae finitiva, sed senio et 173
 infirmitate fesso superinduxit multa incommoda. Attendite, quaeso
 25 fratres, attendite vos praesertim, qui inquieti videmini in oculis
 vestris aliquid esse, sed in molestia aegritudinis apparebit, quod
 in vobis latuerat. Ecce iste vir angelicus dum sanus erat, quantumcunque
 dura et naturae contraria licet cum dolore et labore capiebat, tamen
 patienter sustinebat, nec alicui importune et impatienter respondebat,
 30 immo, ut ita dicam, vitae eius exemplo etiam nunc pro bono memoriali
 proponuntur immitanda, quoniam inter primores et divinae legis observato-
 res meretur praestantior nominari. Tamen quandocunque et quotiescunque

3 currit: cucurrit VM

6 aggravabatur: gravabatur VM / grabbato: grabato VM

9 quando: quum VM

11 hej: 0 VM

31 divinae legis: legis Dei VM

10–11 Ps 119, 5

19–20 Augustinus ... *non inveni*

graviori torquebatur dolore, rationis oblitus, nonnunquam in desperationis
 verba prorumpebat, aliquando in infidelitatem rapiebatur, saepe impatien-
 tiam ostendebat. Nec in tali et tanta calamitate saltem ad iaculatas orationes
 pro solamine recurrebat. Sed quasi amplius nunquam subiectibilis Deo
 5 abibat insensum cordis maligni. Dum ego vidissem huiusmodi tentationes,
 allegabam illud Salomonis: Quem diligit Deus, corripit, flagellat
 autem filium, quem recipit. Tunc ipse ait: Flagellum meum hic
 incaepit, ut nunquam desinat. Alio quoque die torquebatur et conque-
 rebatur de hoc, quod Deus eum non exaudivit, cum tamen semper petierit,
 10 ut nulli onerosus fieret. Tunc aio: Nec vos exaudivistis in vestro
 generalatu || omnium fratrum singulas petitiones. Subiunxi etiam 174
 Dominum dicentem: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit
 vobis. Id respondit: Verba illa sunt, et nullum effectum habent.
 Tertia vice dicebat nullum in mundo se miserabiliorem. At ego nunc
 15 inquam: Veni de Alba Ecclesia, et vidi in publica strata pauperem
 nudum et infirmum in sola humo iacentem et nivibus undique
 complutum, cui nemo astabat, nec quisquam eum tegebat, clami-
 tantem nemo exaudiebat, et tamen non cominabatur, nec impati-
 enter loquebatur. Vos vero iacetis super lectum cussinis plumatum
 20 in infirmaria calefacta stipatus obsequentium agminibus, cui om-
 nia necessaria ad libitum offeruntur, in gravamine consolamini, in
 necessitate confovemini, et quod his omnibus charius est, tibi
 legitime certanti corona praeparatur sempiterna. His auditis plora-
 re caepit maximis singultibus, et postea petiit confessionem, deinde veniam.
 25 Ab eo tempore frequenter faciebat protestationem, quod non suae volunta-
 tis forent verba blasphemiae, sed inimici procurantis aut sensualitatis
 lassatae ex maximis doloribus. Tunc benignissimus Jesus conditor et
 redemptor, aeternaeque vitae fidelissimus promissor ac redditor copiosissi-
 mus diversis probatum pressuris et languoribus de huius ergastulo corporis
 30 eundem patrem educere dignatus, et in regnum suum caeleste, ut credimus,
 laetantibus angelis transtulit. ||

3 iaculatas: eiaculatorias **VM**

4 solamine: consolatione **VM**

8 incaepit: incipit **VM**

9 de hoc: sic de hoc **VM**

10 exaudivistis: exaudivistis **VM**

13 Id: Idem **VM**

17 complutum: compertum **VM**

22 his omnibus charius est: hic charius est omnibus **VM**

23 sempiterna: superna **VM, VB, AR**

6—7 Prov 3, 12; Hebr 12, 6

12—13 Jn 16, 23

Erat quidam prior de Gencz, qui laxata frugalitate et parsimonia contra inhibitionem antiquae regulae, per novas constitutiones approbatae, carnes comedere solebat. Cuius quidem vesaniam pius et misericors Deus tali
 5 compescuit miraculo. Dum enim quadam die in cella prioratus, quae supra sacristiam satis alte situatur, prout apparet et nunc, prior cum clavigero solo unam capponem bene speciebus conditum et oppiperatum secrete comedere-
 rent, ecce canis niger ingentis magnitudinis per altam fenestram et ferratam ingrediens, in mensas coram consedentibus stercoravit, et denuo
 10 foras prosiliit. Tunc dicti fratres attoniti et fetorem ferre non valentes corruerunt in terram, atque suis eiulatibus et clamoribus totum conventum excitantes, veritatem contestati sunt, quod extra horam prandii, in tempore et die inhibito carnes comedebant secrete, ut eis videbatur, sed diabolus in specie veltris ipsos adeo perterritus, quod non sperarent longe se victuros,
 15 quod et evenit. Peracta enim paenitentia obierunt, et cunctis intemperatis, gulaeque indulgentibus exemplum abstinendi sua ultione reliquerunt.

Anno Domini 1485 quidam frater Nicolaus de Cibinio in capitulo generali suis exigentibus demeritis habitu ordinis et corona clericali fuit per patres deffinitores spoliatus. Quod nephas frater || Clemens, protunc paenitentia-
 20 rius papae, audiens et perhorrescens sic de Urbe scripsit patri Thomae generali XXVI Martii et anno sequenti, scilicet 1486: Obsecro per misericordiam Dei, ne similia faciatis in posterum, quia vere ordo noster vituperabitur. Non est enim officium bonis pastoribus impositum, ut dispergant oves, immo dispersos congregent, fugitivos atque eiectos revocent. Ut cavetur in
 25 authentica de regularibus, ubi sic dicitur: Ne religiosi vagandi occasionem habentes salutis propriae detrimentum incurrant, statuimus, ut patres priores requirant fugitivos atque eiectos.

176

Anno Domini 1486 frater Martinus prior de Urbe patri Thomae generali multipliciter denigratus et accusatus ad omnes articulos respondit et
 30 semetipsum excusavit et innoxium suis in literis demonstravit.

Eodem anno capella sancti patris nostri cum expensis domus Sancti Laurentii aedificabatur una cum sepulchro usque ad fenestras, sed postea circa annos 1492 Tharispian totaliter perfecit.

5 quae: qui **VM**

9 consedentibus: comedentibus **VM**

15 intemperatis: intemperantibus **VM**

21 XXVI Martii: 27 Martii **VM, VB, UA** / scilicet: videlicet **VM**

23—24 bonis pastoribus impositum, ut dispergant oves, immo dispersas congregent: boni pastoris oves dispergere, sed dispersas congregare **VM, VB, AR, UA**

24 revocent. Ut: revocare et **VM**

Anno Domini 1487 idem frater Thomas generalis ad petitionem generosae dominae relictae quondam Ladislai Gywlaffy de Ratholcz ordinavit, ut molendinum unius rotae in possessione Dizel in fluvio Egregh comitatus Thopolcza habitum, quod tunc ad monasterium nostrum de Kewkwth pertinebat, post exitum fratrum de illo || c(1)a(u)stro devolvatur ad aliud monasterium Sancti Jacobi in Zala. 177

Idem fecit transsumi super domum Albensem fratrum de Chadka literas, ubi ipse se saepius vicarium fecit. Supra omnes enim domos ordinis ad illam plus afficiebatur, et inibi fecit librariam optimis libris refertam. Idem in Barand fecit fieri pulchram capellam. 10

Anno Domini 1488 idem Thomas generalis suis in literis promisit conservare Nicolaum et Joannem Imrefy in pacifico dominio terrae illius, ubi curia eorum est fundata, quae quidem pertinebat ad monasterium Sancti Ladislai de Zerdahel, sed per concambium permutata, ut patet in inventario eiusdem claustrum. 15

Claruerunt his temporibus

Frater Thomas, Angelus vocatus propter vitam eius angelicam. Is pluries fuit prior de Sancto Laurentio. — Ladislaus Bathori de quo supra habitum est. — Frater Michael Futo de Varadino, solennis praedicator, non tam eloquens quam sapiens, qui multos sermones compilavit a iuventute. In senio vero studio medicinae operam praestans tam prudens evasit, ut etiam expertissimi apotecarii eius peritiam mirarentur. Sermones Joannis episcopi scribens, reliquit apud Sanctum Ladislaum in Keekes. || — Frater Antonius de Tatha anno Domini 1487 fuit vicarius generalis, artium liberalium magister illuminatissimus. — Frater Dionysius lapidica ingeniosus et practicus, qui fecit sepulchrum sancti patris nostri opere mirifico, ut patet intuenti. De isto aiebat quidam Turca ambasiator caesaris, dum visitasset capellam sancti Pauli, et intellexisset, quod ipse sculperat 178

2 Gywlaffy de Ratholcz: Gyulaffy de Ratalcz **VM**

3 Dizel: *om.* **VM** / Egregh: Egrech **VM**

4 Thopolcza: Tapolcza **VM** / Kewkwth: Kevkuth **VM**

5 c(1)a(u)stro: castro **UC**; monasterio **VM, VB, AR, UA**

7 Chadka: Patka **VM**; Chatka **VB, AR, UA**

12 Imrefy: *sic etiam* **UA**; Imbreffi **VM**; Imbreffy **VB, AR**

17 vocatus: cognominatus **VM**

18 de: in **VM**

22 expertissimi: experientissimi **VM**

23 Keekes: Kekes **VM**

24 de Tatha: in Tata **VM**

25 Dionysius: Dyonisius **VM**

27 Turca ambasiator: Turcus ambipator **VM**; Turcus ambasciator **VB, AR**

28 visitasset: visitaret **VM**

tumbam, admiratione ait: Vere Deus magnus docuit istum et non homo. — Frater Gaspar de Ebes, qui per continuos tres annos laudabiliter gessit vicariatum Sancti Laurentii et alios quamplures, tandem in Noztre oppetiit. — Magister Joannes Kamanczy vicarius generalis, alias vero in 5 Ongwar praesidens obiit, ibidem sepultus. Is reparari fecit cisternam Sancti Laurentii, quae obstructa lapidibus ex aqua natis fuit. Nec poterat in puteum communitatis aqua profluere de cellario, donec incipiendo fossam magnam de cellario infra ambitum et muros refectorii continuando novam cisternam priore latiore et altiorem reparari fecit. Idem fieri fecit 10 domum lavatoriam. Item in Kozar horreum lapideum, cuius lapides effodere fecit in campo supra piscinam, ubi erant multae domunculae subterraneae. — Frater Laurentius sanctus vir, quem Laurentius praesbiter dux cruciferorum propter illius probitatem saepe || visitare consueverat in claustro de Kapolna, ubi post multos annos obdormivit in Domino. 179

〈Caput 68〉

15 Hebdomadae magnae datur indulgentia nobis
Corviger extremum rex modo clausit iter.

Anno Domini 1488 frater Petrus de Zalonkemen
electus est in generalem

20 Frater Petrus praecentor ecclesiae Sancti Petri martyris Budensis habitum heremiticum apud Sanctum Laurentium accepit, ubi pluribus degens annis non libenter moras trahebat cum vanis et lubricis, ne periculosus se iterum exponeret ventis et undis, sciens quia levis animus et necdum in virtutibus bene fundatus, si mundanis libenter iungitur, aut peccatis involvitur eorum, aut tentatus refrigescit ab incaeptis bonis. Propterea praesens seculum 25 venenatis laqueis plenum ubique habebat suspectum, proponebat omni die vitam suam ferventer emmendare et novum certamen contra vitia arripere, et quae amplius eum molestabant, fortius ea nitebatur vincere et violentiam

2 Ebes: Ebez VM

6 poterat: potuit VM

11 multae domunculae: multa domus VM

14 Kapolna: Kopolna VM / multos: om. VM

15 magnae: magna VM

17 Zalonkemen: Zalonkw VM

18 in generalem: in priorem generalem VM

20 heremiticum: heremitarum VM; eremiticum VB, AR

21 se iterum: iterum se VM

25 plenum: plenum et VM

sibi propter Christum inferre. Studebat enim proprios defectus recognoscere. Sicque se profunde humiliabat, superioribus suis perfecte obediebat, nemini se praeferebat, cum omnibus pacem et concordiam tenebat, timorem Domini in mente semper gerebat, ac sic demum || ad arcem charitatis et
5 divinae speculationis in brevi tempore ascendit, ut mereretur fieri non solum multorum monasteriorum pater, sed totius religionis summus praelatus.

De eius sapientia

10 Quamvis autem non erat in seculari scientia valde doctus, intellectus tamen Sacrarum Scripturarum velut quidam caelestis radius in eo luculenter resplendebat. In variis etiam historiis Veteris et Novi Testamenti exponendis mysticus sibi sensus ad unguem occurrebat. Nec mirum, nam Spiritus Sanctus per eum loquebatur ad consolationem gregis pusilli.

De eius gestis in praelatione

15 In praelatione positus saepe per se vel per alium idoneum fratrem domus suae faciebat collationem devotae exhortationis pro mutua charitate et pace servanda. Reverendus et charus erat, et quare reverebatur a mundanis, honorabatur a magnatibus, et a bonis et devotis tenerrime diligebatur, quoniam vita sincera, charitas perfecta ad Deum, pietas ad proximum,
20 largitas ad egenos, affabilitas ad afflictos et honestas ad omnes fecerat eum eximiis laudibus commendabilem. Humanam tamen gloriam non attendebat, nec multum ponderabat, || immo vilipendebat tanquam scoriam villem et abominabilem. Veridicus erat, per specialem spiritum discretionis sciebat, quid cuique respondere deberet. Per donum vero consilii tam
25 sapientibus, quam indoctis, variisque necessitatibus occupatis, salutaribus subveniebat remediis. Nil tamen terreni commodi pro his requirebat. Consilium quoque suum sapientibus quasi semper bene succedebat. Custodiam suorum verborum habebat. Nunquam sermo suus fuit palpans adulatio, sed veritatis clara protestatio et morum informatio. Cum simplici-
30 bus autem liberior erat sermocinatio eius. In salutationibus magnarum personarum non tam benevolentiam suorum obsequiorum exhibebat, quam suam et suorum fratrum orationes commendabat, subsequenterque commonebat, et precabatur singulos praestare patrocinium et adiutorium suum in
35 omnes domos, quae sub tegmine eorum ponebantur. Admodum persequebatur fugitivos. Et quia pro maximo lucro reputabat, si alicui aut iter salutis ostendere poterat, aut ab ovili sanctae religionis exorbitantes revocare aut reducere posse concedebatur. Ideo cunctos apostatas tantisper persequi

24 quid cuique: quod unicuique VM

25 variisque: variis VM

26 terreni: interim VM

32 suorum fratrum: fratrum suorum VM

34 tegmine: regimine VM

faciebat, donec apprehenderentur, ut saltem vexatio daret eis intellectum. Dum fuit necesse aliquem arguere, his timebatur, ut nemo auderet ei contradicere, nec se excusare || propter reverentiam suae sanctitatis, quam nullus praesumebat offendere, metuens eius indignationem, si non humiliter sermonibus eius obedisset. Contemptum mundi melius persuadebat paenitentiae laboribus, quam placitis et pulchris sermonibus.

De cura domestica

Omnem curam rei familiaris per alios magis quam per se agebat tam expedite, ut de nullo posset conqueri, licet enim secularibus erat fulcitus astutiis, mundanorum etiam negotiorum callebat ingenio. Tamen ipse potius erat deditus solitudini et quieti ad vacandum propriaeque tum subditorum suorum saluti. Temporalia quippe in aliquo tempore deputato tractabat, et post ad spiritualia redibat quasi omnium oblitus. Raro loquebatur cum secularibus, quando confortaret eos secundum statum eorum ad bonum. Non permittebat fratres alte cantare, quia, inquit, altus cantus conturbat caput et sensum, devotionem extinguit. In orationibus suis potius desiderabat gratiam et misericordiam Domini, quam magna praemia, accipiens in exemplum sibi Beatam Virginem Mariam, quae reputabat se indignam salutatione angelica, et repleta Spiritu Sancto ascendit cito ad montana, et serviebat Helizabeth. Missas suas peragebat tractim, quia, ut aiebat, ex nimia festinatione perditur devotio. In omni denique opere cavebat importunitatem, sed cuncta faciebat cum attenta consideratione et non ex consuetudine. Libenter || festinabat ad cellam sicut ad amicam, quia securum se ibi contestabatur.

Eodem anno suae electionis, scilicet 1488 finita est capella in latere australi ecclesiae Sancti Laurentii imperialis fratris Martini fabri de Buda, qui per totam vitam vinitor extitit, et in claustro eiusdem Sancti Laurentii sepultus est. Erat certe admirabilis abstinentiae. Unde quodam die in descensu ad Budam unum botrum uvae in vinea Perechkwth, quam ipse colebat, petieram, quod ipse perlibenter dedit, et dum comederem, ait: O pater praedicator, in veritate dico, quod ab eo tempore, quo ego facio colere hanc vineam, nunquam extra horam prandii comedi saltem unici racemi partem minutam. Quo audito ita sum correctus et

2 his: ut **VM**

5 Contemptum: *sic etiam* **VB, AR, UA**; centuplum **VM**

6 placitis et: *om.* **VM**

8 magis: *om.* **VM**

11 erat deditus: deditus erat **VM** / propriaeque tum subditorum suorum: propriae suorumque subditorum **VM**

12 tempore deputato: deputato tempore **VM**

17 Domini: Dei **VM**

19—20 ad montana: ad montem **VM** / Helizabeth: Elizabeth **VM**

24 securum: securus **VM**

28 est: *om.* **VM**

29 Perechkwth: Perechkut **VM**

- reformatus, ut nec ego amplius quippiam commedi sine licentia, praeterquam infirmus et peregrinus aut aliqua rationabili causa coactus. — Idem generalis per regem Mathiam obtinuit anno 1489 ab Innocentio papa bullam Caenae Domini, ut videlicet singuli fratres orantes quinquies Orationem
- 5 Dominicam et Salutationem Angelicam coram tribus altaribus per continuos quinque dies, consequantur omnes indulgentias Urbis. Quam quidem gratiam anno 1525 Clemens VII extendit graciosus, ut scilicet fratres, qui interesse monasteriis non possent, nec tria altaria reperirent, ex tunc sufficiat orasse dictas orationes coram unico altari. ||
- 10 Anno Domini 1490 rex Mathias feria tertia post Dominicam Palmarum obiit. Eodem anno praefatus generalis mandavit perpetuo celebrari missas pro Nicolao de Koromplian. — Anno Domini 1492 in festo Purificationis Mariae idem generalis dedit quitantiam priori de Sambok pro solutione debiti XII florenorum, quos sibi mutuaverat fratres Joannes Kamancy
- 15 artium liberalium magister, vicarius de Sancto Ladislao in Baranya. De isto generali vide plura circa annos 1496.

〈Caput 69〉

Eiusdem fratris Petri tempore claruerunt multi fratres

- Michael de Buda, Battis nominatus, vir religiosus et spiritualis, sobrius in victu, durus in verbo, humilis vestitu. Ita se temperabat in omnibus, ut omni
- 20 voluptate et vanitate depulsa, ipsis etiam necessariis parcissime uteretur. Qui quidem promotus in vicarium et priorem diversarum domorum ordinis, tandem ante suum obitum, quando rector chori esset apud Sanctum Laurentium, obiit. Is hanc sibi proposuerat formam secretae orationis, ut
- 25 singulis diebus totius anni primi centum Pater Noster et totidem Ave Maria perageret. Sequenti vero anno duplum et tertio triplum. In anno autem suae mortis in tantum excreverat numerus orationum, ut tredecies centum Pater

3 anno: anno Domini **VM**

9 dictas: ter dictas **VM, VB, AR, UA**

10 Dominicam: *om.* **VM**

12 Koromplian: Koromplyan **VM**

13 Mariae: Beatae Mariae **VM**

16 annos: annos Domini **VM**

17 Petri: *om.* **VM**

18 Battis: *sic etiam* **UA**; Bauis **VM**; Baccis **VB, AR**

22 rector chori: *in manuscriptis* R. Ch. *tantum*

24 primi: *om.* **VM**

Noster et totidem Ave Maria perlegebat. || Similis propositi erat quidam 185
senex frater, Sebastianus sartor, sed in hoc differebat orandi modo, quod
iste ante, ille vero post matutinas horas vota sua persolvebat. Tunc
nunquam ecclesia vacua erat orantibus fratribus. Et sicut ii duo parili
5 consuetudine Deo servierant, sic parem locum sepulturae apud Sanctum
Laurentium habuerunt.

Frater Michael canonicus Waradiensis dum viveret in seculo Mediolanum
remeans, ibat praeceps per abrupta vitiorum et post desideria cordis sui ac
in adinventionibus suis malis sine lege, sine freno et sine ordine. Sed
10 posteaquam ordinem heremiticum ingressus est, ex tunc omnes cogitationes
instabiles, sordidas, fluxas, somniisque similimas, quae non erant allaturae
consolationem vel aedificationem, sed potius desolationem et maestitiam et
ruinam omnibus oblectantibus in eis. Et ideo postposuit et a se removit per
sedulum et securum consilium venerabilis patris Nicolai Bodogh, vicarii de
15 Kapolna. Deinde usque ad finem vitae suae ad nutum et imperium rationis
sensualitates suas subegit. Omnesque meditationes fuerunt fructuosae.
Curabat enim ne vergerent in superstitionem aut curiositatem aut melan-
cholicam stoliditatem, et eo modo ad rectissimam religionis normam se
composuit, et sub disciplina monastica staret imperterritus. Non taedio
20 cellae vincebatur interius, nec laboribus exercitio frangebatur foris, sed
sicut vir claustralis || factus est custos sui cordis et oris. Agrum cordis sui 186
districta examinatione quotidie percolebat, spinas vitiorum eradicabat, ac
virtutum semina inserebat. Insuper bellum spirituale adversus carnem
et sanguinem assumpsit, ut ipsum diabolum prosterneret. Dum autem
25 vicarius esset in Ermenyes, sic Deum dilexit, ut proximum non negligeret.
Sic ad caelestia mentem erexit, ut necessitatibus aliorum non deesset. Qui
non tantum propriae saluti intendebat, sed multis prodesse et secum ad
perfectionis statum ducere satagebat. Ideoque tandem Deo volente felicem
sibi promeruit mortem.

4 sicut ii: sic hi VM

7 viveret: vivens VM

14 Bodogh: Bodoch VM

15 ad: in VM / rationis: om. VM

17 vergerent: venirent VM / aut curiositatem: et curiositatem VM

18 et: ut VM

22 percolebat: percutiebat VM

28 felicem: feliciter VM

〈Caput 70〉

Wyssegrad Erdewdius curat donaria claustrī,
Cucla caput Zakoli praesulis alba tegit.
Ecce foramen acus transit sine mole camelus,
Fit monachus refutans sponte Tharispān opes.
5 Hic caeptum patris consumat rite sacellum,
Ingenio miro, prorsus et arte gravi.

Anno Domini 1492 frater Benedictus fit prior generalis

Huic athletae Dei Petro successit frater Benedictus alias comes reverendi
patris et magistri Gregorii generalis, cum quo perexit in diversis locis
10 quemadmodum Lucas cum Paulo. Unde multa bona ab eo audivit et didicit,
factus devotus || immitator operum eius ac testis idoneus sanctitatis eius. 187
Iste pater Benedictus creditum sibi ordinem in omni disciplina gubernavit.
Erat enim fidelis et prudens servus Domini, sequens eum in tota vita sua
tanquam exemplum splendidissimum, qui dixerat de se: Si me persecuti
15 sunt et vos persequentur. Habuit nempe quamplurimos adversarios sibi
invidentes, contra quos sese defendebat armis patientiae, ponens in Deo
totam spem et refugium. Sciebat enim, quod non proderunt multi amici, nec
fortes auxiliarii poterunt adiuvare, neque prudentes consiliarii responsum
utile dare, nec libri doctorum consolari, nec aliqua substantia praetiosa
20 liberare, neque aliquis locus secretus contutari, si Deus non assistat, iuuet,
confortet, consoletur, instruat et custodiat. Ideo etiam et apostolus secure
proclamat: Omnia possum in eo, qui me confortat.

Frater Gregorius organista de Balazenthmiclos oriundus, postea prior
generalis, me audiente dixit, quod dum ipse esset vicarius generalis apud
25 Sanctum Laurentium, omni die dinumerare faciebat, quod pintas vini
bibebat. Quod quidem vir divinus non ignorans ad tempus tolerabat sciens,
quod maioris sit meriti pati adversa, quam operari bona. Ideoque modica
tribulatione non frangebatur, nec pauca contumelia irritabatur. Consuetudo
namque laudabilis ipsum ad hoc induxerat, ut quotiescunque opprobriis

1—6 Wyssegrad ... gravi: *sic etiam* UA, VB, AR; *om.* VM

15 quamplurimos: *quamplures* VM

21 *et: om.* VM

23 Balazenthmiclos: Balazenthmyclos VM

26 ignorans: *ignoratus* VM

13 Mt 24, 45

14—15 Jn 15, 20

22 Phil 4, 13

tangebatur, || maxime talibus verbis, quae non libenter audisset, sed in seipso indignationem sentiebat, mox se reprimens non patiebatur aliquod inordinatum ex suo ore prodire, unde parvuli potuissent scandalizari. Itemque falso accusatus de superfluitate potus delicati, non se excusabat, sed humanam fragilitatem inculpans, sum, inquiebat, terrenus de terra formatus, ideo plus terrenis quam caelestibus me scio cogitationibus commoveri. Aruit enim tanquam testa virtus mea. Nihilominus gloriam suam alteri dare nolebat. Propterea nonnunquam de illata sibi iniuria coram calumniatoribus conquerebatur et accomodas inveniebat 10 occasiones, ut odirent peccare mali formidine paenae. Proinde in aliqua tribulatione non deficiebat consilio et robore. Coram Deo tamen omnia restaurabat, scilicet mala, quae fecerat, et bona, quae obmiserat. Exhortatio sua praecipua ad omnes et signanter ad novellos haec erat: Attendite filii, ne seducamini a sociis malevolis, dissolutis et mendosis, sed iungite vos virtuosis, disciplinatis et eruditis, a quibus semper 15 audire possitis verbum bonum et suave, consolatorium et imitatione dignum. Sicut enim carbo frigidus igni ardenti coniunctus fit calidus et ardens, sic tepidus sociatus fervido et devoto fit saepe fervidus et devotus, doctus et morigeratus. Sic apostoli adherentes Christo 20 facti sunt viri sancti, repleti Spiritu Sancto. Sic || pater noster Augustinus instructus et baptizatus a beato Ambrosio, fit tandem doctor gloriosus et columna sanctae ecclesiae. Sic sanctus iuvenis Maurus iunctus sancto Benedicto, fit Deo iuvante postea abbas sanctus virtutibus et miraculis clarus. Non sit vobis grave a notis et 25 amicis elongari, qui saepe sunt impedimento aeternae salutis et subtractio divinae consolationis. Non diligatis etiam mundum, nec ea quae in mundo sunt, sed respuite omnia tanquam stercora et venena. Adii cere solebat, quod qui carnales sunt et secundum hominem ambulant, quia impatientes sunt, et impatientes quia carnales. Bella enim et lites nonnisi ex concupiscentiis veniunt, pacem vero nemo in praesenti 30 invenit, nisi in patientia sua, in malorum tollerantia et in contemptu secularium gaudiorum. Non est autem pax impiis, dicit Dominus.

Idem reverendus pater diligebat libros scholasticos, sed super omnes divitias extollebat codices sacrae theologiae. Et quia eorundem studiis

1—2 sed in seipso: cum in semetipso **VM**

2 sentiebat, mox se: sentiret, modeste **VM**; sentiret, mox se **VB, AR**

6 plus: eo plus **VM**

12 obmiserat: omiserat **VM**

17 coniunctus: coniectus **VM**

21 baptizatus: baptizatus est **VM**

33 sed: et **VM**

7 Ps 21, 16

32 Is 48, 22; 57, 21

deditus erat, replebatur divina sapientia et caelestibus mysteriis. Semper maluit pauper esse cum Deo, quam dives sine eo. Profugos et fugitivos fratres voce benignissima aut scripto iucundo vel expeditis vern(ac)ulis revocabat. Ad ultimum dico, quod plus sibi placebat patientia et humilitas
5 in adversis, quam multa consolatio et devotio in prosperis.

Incidentia sui temporis. ||

Eodem anno suae electionis corpus sancti Pauli positum est in nova tumba per reverendum patrem dominum episcopum-Syrmiensem Stephanum. 190

10 Concessio regulae et constitutionis ordinis nostri fratribus Hispanis. Fratres nostri de Hispania constitutiones ordinis dari eis postulaverunt et impetraverunt sub tali conditione, quod omni secundo bissextili sanctam eorum obedientiam ad capitulum nostrum generale demandent. Quod et promiserunt uniti nobis per Alexandrum VI anno Domini 1493.

15 Idem generalis iniunxit fratribus de Sancto Hieronymo perpetuam celebrare missam pro Ladislao Magno de Wanchyon, vicecomite Waradiensis.

Eodem anno monasterium de Wilye desertum est ob interfectionem fratris Sigismundi praesbyteri per Ruthenos pro rebus ecclesiae, quas
20 custodiebat in silva. Prius enim et alio tempore noctis iidem Rutheni verberantes fratres despoliaverunt monasterium exportando quatuor calices cum aliis bonis ecclesiae.

Hoc anno ordo abbatum in Zentyogh extinctus est per Sixtum papam VI et Ladislaum regem.

25 Anno Domini 1494 Thomas cardinalis, Strigoniensis archiepiscopus monasterium de Sancto Andrea prope Wysegrad procuravit donari ordini nostro.

Idem generalis Benedictus incolis descendere volentibus ad Ewrdewglywca concessit libertatem duodecem annorum. ||

2 maluit: malebat **VM**

4 patientia: paenitentia **VM, VB**

6 Incidentia sui temporis: *sic etiam UA, VB, AR; om. VM*

8 Syrmensem: Sirmiensem **VM**

10 constitutionis: constitutionum **VM**

11 eis: sibi **VM**

14 Domini: *om. VM*

16 Wanchyon: Wanchion **VM**

18 Wilye: Villie **VM**

23 Zentyogh: *sic etiam VB, AR, UA; Zenthicech VM / per Sixtum papam VI (Sixtum manu altera emendatum: Alexandrum): per Sixtum papam V VM, UA; per Sixtum papam IV VB, AR*

24 regem: regem Hungariae **VM**

26 Wysegrad: Visegrad **VM**

28 descendere: discedere **VM, VB, AR**

Sub suo generalatu multi fratres claruerunt

191

Reverendus pater frater Joannes Zakoli episcopus Chanadiensis. Hic ab
 annis puerilibus scholastice edoctus, deinde ad adolescentiae metas pertin-
 gens magis magisque proficiebat. Ingenio enim erat habilis, et ad artes
 5 liberales avidus fuit. Refugiebat ex animo negotia secularia, et quaecunque
 poterant studium sapientiae impedire. Tandem rexit ad studium Wiennense
 melius imbuendus. Ubi toto conamine se se exercitabat, mane diluculo
 surgens et Deo semper se recommendans ad audiendas lectiones tempestive
 properabat. Omne tempus breve videbatur ad studendum. Semper ex ore
 10 doctorum aliquid uberius scientiae capere cupiens sese praeparabat, et in
 tantum animus eius flagrabat proficere in studio, ut valde tristaretur, si
 lectio negligebatur. A magistris longe distabat eius mens ingenua a segnitie
 obtusorum et evagatione lascivorum, qui per plateas discurrentes lusibus
 delectantur insanis. Alii horrebant lectoria, ipse vero pensabat ad quid
 15 venisset, et cur studia instituta essent. Ideo alacriter studio incumbebat, et
 tam sapienter proficiebat, ut primum doctor secularis, aeternae deinde
 sapientiae discipulus fieri meretur. Et quia sapiens sapientior semper esse
 desiderat, ideo, ut altius erudiretur et humanitatis ac iuris studium copiosius
 addisceret, quo eruditioribus || iungeretur, Bononiam venit, ubi per sex pene
 20 annos perseverans doctior et nominatior evasit. Deinde episcopatum Chana-
 diensem assecutus noluit vinci a seculo et a pravis affectionibus, nec moveri
 malis exemplis. Proinde quaesivit locum solitudinis sub maiori spe divinae
 protectionis. Et indutus est in claustrum de Dyosgewr, ubi profecto valde
 humiliabat animam suam. Et tanto libentius mundi abrenuntiationi gratula-
 25 batur, quanto magis didicerat fragiliorem esse mundi statum. Delitias
 quoque detestabatur, quia Christus sibi valde dulcescebat. In dies anhelabat

192

1 suo: huius VM

2 Zakoli: Zakoly VM

3 ad: om. VM

3—4 pertingens: contingens VM

6 Wiennense: Viennense VM

9 studendum: studium VM

15 studio: studiis VM

17 semper esse: esse semper VM

21 assecutus: assequutus VM

22 malis: pravis VM

23 claustrum: clastro VM / Dyosgewr: Diosgwr VM

24 abrenuntiationi: abrenuntiatione VM

26 anhelabat: inhiabat VM

emendationi veteris hominis insistere et in spirituali profectu fervere. Mentem suam, quamdiu subditus erat, ab omni temporalium negotiorum
 101 implicatione segregabat, et tanquam Deo dignus heremita cellam diligebat, et ad interna exercitia propensius sese conferrebat. Omne tempus suum
 5 orando, studendo et scribendo expendebat ita, ut multi stuperent, quod raro videbatur de foris. Paucis postea annis vir magnae facultatis et ad ferendum onera ordinis pervalidus, diversarum successive domorum curam administravit. Nec tunc quoque segnior erat spiritualibus, namque armis et scripturarum documentis redimitus salutari tuba consilia intonabat evange-
 10 lica, aliasque virtutes secundum statum et conditiones personarum anuntiabat, || sicque dignos fructus paenitentiae gignebat. Orationibus insuper 193 publicis et privatis et sacris meditationibus faciem pii conditoris praeveniens cum caeteris instabat psallentibus. O quam multi audita eius fama compuncto corde ad exemplum eius vanitates seculi abiicientes religionem elegerunt,
 15 ac in perpetua paupertate, castitate et obedientia perstiterunt. Quia vero saepissime probitas morum hominum proborum invidiam pati solet malorum, unde mundi amatores, homines mente corrupti, praesertim deliciarum sectatores et viam veritatis odientes ac omnibus bonis adversantes viro Dei celeberrimo clam et publice detrahebant, et dicebant eum desperasse, et
 20 ideo heremum expetiisse. Immo quodam die quidam praelati maiores in domo reverendissimi domini Petri archiepiscopi Budae congregati consultaverunt, ut monachalem habitum ab eo detrahant, et vestibus pontificalibus induant. Cumque accitum despoliare vellent, et ille se pugno defenderet, ait ille, in cuius domo erant: Mittatis eum in pace. Testis est Deus, si ego
 25 antiquus non essem, eius statum et vestigia sequerer. Serenissimus quoque rex Ladislaus post suae conversionis octavum annum ad archiepiscopatum Collocensem eum invitabat, sed non potuit eius deflectere constantiam. Multoties eum accersiri ad se faciebat, et multa sua secreta sibi propalans consilium sanum ab eo extorquebat. Idem in signum humilitatis

1 in: *om.* **VM**

12 et privatis: *om.* **VM, VB, AR**

16 saepissime probitas morum hominum proborum: saepissime probitas proborum **UA;**
 probitas saepissime proborum **VM, VB, AR**

20 heremum expetiisse: eremum petiisse **VM**

22 detrahant: detraherent **VM**

23 accitum: accinctum **VM**

25 essem: eram **VM**

26 Ladislaus: Vladislaus **VM, VB, AR**

27 eum: *om.* **VM**

29 propalans: propelans **VM**

prioratum Sancti || Hieronymi prope Waradinum assumpsit, quod ipse 194
refertissime exornavit. Tandem in Gewr vicarius existens, laudabiliterque
et religiose vitam finiens promissa a Christo Domino accepit munera.

〈Caput 72〉

De Tharispan

5 Strenuus vir Albertus Tharispan, castellanus castris Budensis et comes
Cumanorum audita magna et celebri fama conversionis dicti episcopi,
monasterium Beati Laurentii supra Budam ascendit, affectum suum religio-
sum inibi explicaturus. Cui mox insperate occurrit frater Nicolaus Bodogh
10 nominatus, pro tunc vicarius generalis, vir Deo devotus, aetate grandevus,
affabilitate serenus ac morum honestate reverendus. Qui quidem salutantem
resalutans, tanquam honestissimum et praeclarum hospitem duxit ad
refectorium, ubi etiam debitam sibi humanitatis gratiam vultu hilari et corde
iucundo exhibuit. Nec fuit otiosa huiusmodi beneficii exhibitio. Nam
15 perspecta tali ac tanta gratiositate beati viri, iam fatus castellanus animatus
secreta sua avida mente reseravit, offerens se et omnia, quae habebat
monasterio. Anima quippe eius tanto ardore et glutino excanduerat, ut vix
statutum diem habitationis expectare posset. Immensus enim divinae
20 misericordiae sinus cunctos amplecti cupiens ipsum gravioribus peccatis et
diuturnis erroribus implicatum, atque || opum sarcinis onustum sua 195
miseratione ad se revocarat, donaratque tantae gratiae cumulum, ut non
solum semetipsum, sed etiam omnia sua Deo et Beatae Mariae Virgini ac
sancto Paulo primo eremitae dedicaret. Proinde non longe procrastinans
adhuc in seculari habitu capellam eiusdem sancti Pauli iam dudum construi
25 caeptam continuari et mirifico opere consumari fecit. Nec abscondit
pecuniam Domini velut piger ille servus in vanitates et insanias falsas, sed
omne talentum sibi traditum in relevamen dicti claustris expendit.

2 laudabiliterque: laudabiliter **VM**

3 Domino: *om.* **VM**

4 Tharispan (*littera i posterius suppleta*): Thar Ispan **VM**

12 debitam sibi humanitatis: sibi debitam humilitatis **VM**

14 fatus: tactus **VM, VB, AR**

15 mente: *om.* **VM**

16 ardore et glutino: ardore **VM**; candore **VB, AR**

19 opum: peccatorum **VM, VB, AR**

Epigramma Boguslai de Hansisten ad Joannem Slechtan
De laudibus sacelli sancti Pauli primi eremitae

Marmoream Pauli Joannes vidimus aedem
Esse suam qualem casta Diana velit.
5 Hanc non Craetei quondam videre parentes,
Nec statuere suo talia fana Iovi.
Haec Agrippaeas superant delubra columnas,
Cedunt Paulino flavia templa tholo.
10 Marmoris haud tantum Memphis, bustumque Symandii
Aut auri aut verae religionis habent.
Felices Istri populos, felicia rura,
Felicemque Budam, numine Paule tuo. ||

Postquam autem secularem mutaverat vitam factus est tanto humilior et 196
ferventior ad bonum, quanto se gravius noverat errasse in malis. Quia vero
15 pater misericordiarum filium, quem recipit, flagellat, igitur ex incerto suae
maiestatis evenit iudicio, ut ad usque finem vitae suae multis infirmitatibus
vallaretur, et praesertim gutta eum percussit. Nihilominus cum apostolo
contestabatur dicente quando, ait, infirmor, tunc fortior sum. Ipse
20 enim invalidus corpore spirituali robore tanquam fortissimus Dei athleta
multis sanis robustior erat atque firmior et constantior in cordis devotione,
peccatorum contritione, Dei dilectione, mundi despectione et tribulationum
patientis supportatione. Quandocunque sanctorum passiones et praesertim
domini nostri Jesu Christi contumelias et opprobria audiebat vel legebat,
mox compungebatur flebiles resolutus in lachrymas, unde haud dubium,
25 quod hauserat fontem gratiarum et suae salutis irrigua(m) devotionem.
Praeterea corpus suum domabat ieiuniis, abstinentia ac vigiliis squaloribus-
que austerius. Unde quamplures eius exemplo provocati carnem suam
praevalida afflictione macerabant. In omnibus suis conversationibus, quas
30 cogebatur nonnunquam cum secularibus alias sibi notis communicare,
talem tenebat modum, ne quovis modo debitam excederet regulam. Timor
namque Domini || sanctus tanquam scopae cor eius a duplicitate, os a 197
falsitate, opera vero a vanitate praeservabat seu purgabat. In tali ac tanto

1—12 Epigramma ... Paule tuo: *sic etiam* UA; *om.* VM, VB, AR

16 ad usque: usque in VM

19 corpore: in corpore VM / Dei athleta: *om.* VM; athleta Dei VB, AR

23 nostri: *om.* VM

24 flebiles: flebilis ac VM / dubium: dubie VM

26—27 domabat ieiuniis, abstinentia ac vigiliis squaloribusque austerius: edomabat austeri-
us ieiuniis, vigiliis, abstinentia, squaloribusque VM

31 scopae: scopa VM

32 seu: aut VM

18 2 Cor 12, 10

paupertatis amore permanebat, ut vix etiam necessaria retinebat. Omnem mundanam gloriam, omnemque humanae laudis iactantiam prae dulcedine aeternorum non solum non admittebat, sed etiam cum quadam cordis abominatione respuebat. Tandem in bona senectute obiit, et in monasterio
5 Beati Laurentii supra Budam sepultus est.

〈Caput 73〉

De fratre Adalberto Chanadino brevis staturae

Eiusdem generalis tempore frater Adalbertus Chanadinus habitu heremitico insignitus est. Is, quia parvae staturae a stultae mentis hominibus, qui
10 merita metiri solent ex quantitate et qualitate corporis, despiciebatur, et tamen facundissimus rethor et praedicator fuit. Nihilominus sicut superbi honoribus, ita iste humilis in sua despectione gloriabatur. Idem plures sermones de laude sancti Pauli primi eremitaе compilavit, cuius etiam vitam heroicis carminibus scripserat. Sed dum sibi detraheretur a quibusdam idiotis, quod fiscellas iunco non texeret, pertaesus eadem carmina igni dedit
15 secundo legenda. Ut autem ipsius integritas omnibus suis aemulis innotescat, hanc subinferam epistolam venerando patri Joanni vicario generali destinata, cuius tenor talis est:

Venerande pater. Frater Paulus nuper a vobis rediens retulit mandatum vestrae paternitatis, retulit et minas, || sub hac verborum serie. Mandat tibi
20 vicarius, ut schedulam, quam tibi corrigendam tradiderat, requiras, eidemque remittas, alioquin, ait, irascetur. Super quae verba — si tamen vera sunt et per eum fideliter relata — fateor, tantum miratus sum, tantumque doleo, quod non modo literis, sed nec praesenti quidem — si adesset — sermone valerem exprimere. Si quaeritis, quid miror vel doleo, miror virum virtutis
25 ut incredulum, ut mihi et praesentialiter de amissione illius schedulae asserenti et per nuntios frequentius intimanti, nec dum fidem adhibuerit. Miror virum bonum et sapientem existimare posse eum a quo semper singulari devotione dilectus sit, et qui non solum vestra non retineret, sed etiam omnia in suum usum concessa — quaecumque illa sint — facillime

2 prae: pro **VM**

3 non solum non: non solum **VM**

6 De fratre Adalberto Chanadino brevis staturae: *sic etiam UA*; *om. VM*; De fratre Adalberto Chanadino **VB, AR**

10 rethor: rhetor **VM**

13 scripserat: descripserat **VM**

23 praesenti quidem: quidem praesenti **VM**

25 praesentialiter: *sic etiam UA, VB*; principali **VM**

28 non: *om. VM*

29 suum usum: usum suum **VM**

vobis concederet, fraudulenter, quod non suum erat, retinere, et pro re sibi minime necessaria, toties velle mentiri. Nam sciat paternitas vestra, schedula illa me non indigere, quod si eguissem, sine fraude transcribere potuissem, et quod vestrum erat remittere. Miror hominem cui ad integritatem animi
5 nihil deesse omnium opinio est, ita prudentiae oblitum, ut pro tali re faedus charitatis et benevolentiae a multo tempore contractae et hactenus firmiter atque fideliter observatae dirimendum iudicet, et eum, cuius mansuetudinis odor super universam sacrae religionis nostrae || congregationem diffusus est, ita solitae mititatis immemorem, ut ex ignorantia, vel nescio, qua ex
10 inadvertentia delinquenti atque humiliter et ore proprio et per nuntiorum relatum veniam petenti hactenus non solum non indulserit, verum etiam iram minetur, nec advertere, quod scriptum est, quoniam ira viri iustitiam non operatur, et rursum: dimittite et dimittetur vobis. Doleo denique, et tantum doleo quantum — ut dixi — nec literis, nec verbis
15 exprimere valeo. Venerandum pure ac ferventer ab eo tempore, quo mutuum contraximus notitiam, me in Christi charitate diligentem amicum, inter paucos singularem, inter primos praecipuum, quem semper amavi, semper colui, et sincera affectione observavi, cuius benevolentia et charitate semper delectatus sum, cuius beneficia frequenter expertus sum, ad cuius obsequia, quidquid sum et possum, semper exhibere paratus sum.
20 Doleo, inquam, talem ac tantum patrem tam faciliter in contrarium transmutatum, ut non solum — ut solebat — benevolentiam non promittat, sed etiam iram minetur et vindictam. Si sic est, dubito enim magisque suadeo mihi fratrem illum non veraciter locutum, quam vestrae virtutis
25 integritatem, vestrae benevolentiae charitatem, vestrae denique mansuetudinis sinceritatem tam inconsiderate mandare potuisse. Si tamen sic est, non est haec mutatio dexterarum excelsi, || sed humanae fragilitatis atque huius miserabilis vitae conditio, in qua omnia mutabilitati subiecta sunt. Sed quomodocunque sit, rogo per charitatem, quae Deus est, per gratam et
30 desideratam benevolentiam, qua cunctos in Christo atque pro Christo amplectimini, ut mihi in hac re, et in omnibus quibus videor deliquisse, indulgeatis, et quamvis vestra amicitia et benevolentia indignus sum propter demerita mea, vestra tamen interest nemini pro iniusta vel iusta causa

1—2 fraudulenter, quod ... toties velle mentiri: *sic etiam* UA; *om.* VM, VB

9 mititatis: mititati VM / *ex: om.* VM

12 advertere: advertendo VM / quoniam ira viri iustitiam non operatur et rursum: *sic etiam* UA; *om.* VM; quoniam ira Dei iustitiam non operatur et rursum VB, AR

21 contrarium: contraria VM

23 minetur: minatur VM

24 suadeo: persuadeo VM

12—13 Jac 1, 20

13 Lc 6, 37

penitus irasci, nisi forte illa ira, quam extorquet charitas, errexit prudentia, moderatur ratio, dirigit veritas, roborat iustitia, temperat mansuetudo, tolerabilem facit utilitas. Talis ira nec praemittit minas, nec dirrimit charitatem. Ego certe dolorem meum super hoc non potero consolari, nisi
5 super reconciliatione vestra certior fuero per literas vestras, quam diu enim tacueritis, formido, vestrarum minarum concutiet animam meam. Nam ex praeteritis conicio futura, petii prius veniam, responsum mihi non est, et putabam indultum, sed errabam. Manebat indignatio patris super filium, et ego vana securitate iam me putabam expeditum, sed iam experior, quod
10 non ita erat. Et quia impossibile est me reddere illam schedulam, cuius — ut ego existimo — non tantum delectaret paternitatis vestrae possessio, quantum contristavit amissio. Nec tanti pensaretur habita, || quanti 201 deperdita. Exigite pro ea quidquid placet, sive paenas, sive quodlibet aliud, dummodo cessent minae et charitas rediviva restauretur. Patientius feram
15 quomocunque puniatis, dummodo evadam, quod minamini, iram dico, quae ambos laesura est, quia et mihi dilecti patris benevolentiam et vobis virtutis integritatem ablatura. Nihilominus si vos irascimini, nolite peccare. Ego certe non irascor, nec prioris charitatis et benevolentiae obliviscor, ego semper amabo, semper de beneficiis gratum me exhibebo,
20 semper de delicto paenitebo. Erit forte pater placabilis super offensam filii et reconciliato patre, erit filius quoque cautior, ne ultra adiciat offendere patrem. Dictaveram mihi ante duos annos duos hymnos, unum de Annuntiatione Virginis, alterum de angelis, proprietates singulorum ordinum et hierarchiarum breviter continentem, quos ob stili rusticitatem nemini
25 communicare volebam. Nunc vero paternitati vestrae transcripsi, si forte cum eis damnum illatum diminuere possim. Dictavi etiam totam seriem Passionis Domini rithmico stilo in vulgari secundum illum numerum sillabarum, quo est illud melos vestrum Philomena propria etc. Sed non existimo, quod illud vos delectet, eo quod est in nostro idiomate. Scripsi haec
30 paternitati vestrae non ideo — ut iam pluries dixi — quod credam vos talia mandasse, sed ideo, ut || si unquam a vobis vel alio simili necessitudine 202 mihi coniuncto talia mandare contingeret, taliter respondendum putarem. Ego scio vos nec facile posse mutari ab ea sententia et affectione, quam

1 errexit: regit VM

3 praemittit: permittit VM

4 hoc: hunc VM

5 quam diu enim: quia si VM

15 puniatis: puniat VM

22 hymnos: himnos VM

23 Virginis: Virginis Mariae VM

24 rusticitatem: sic etiam UA, VB, AR; rapacitatem VM

26 possim: possem VM

32 coniuncto: iuncto VM

habeo de vobis. Tandem precor, ut faciatis me orationum vestrarum participem, ut faciat me misericordiae suae municipem miserator et misericors Dominus. Valetе felix in Christo Domino nostro. Datum apud sacellam Beatae Virginis, quod Alba Ecclesia vocatur 18 Maii 1515.

5

Hymnus de Annuntiatione Beatae Virginis

Pange lingua virginalis uteri praeconium,
Quem ingressus rex caelorum formam sumpsit hominum
Et peperit sine viro virgo mater filium.

10

Missus est ab arce poli Gabriel ad Virginem,
Oriundam de praeclaro David regis germine,
Desponsatam viro Joseph et Mariam nomine.

Ave, inquit, illibata virgo plena gratia,
Inter cunctas mulieres benedicta filia,
Cuius formam concupivit Patris sapientia.

15

Illa tacens dum revolvit, qualis salutatio
Ista foret, mox audivit referente nuntio:
Ne timeas, o Maria, Dei digna filio.

20

Invenisti nam gratiam sola apud Dominum,
En concipies atque paries redemptorem hominum,
Cuius nomen erit Jesus suum salvans populum. ||

Erit magnus et excelsi filius vocabitur,
Et a Deo Patris David sedes ei dabitur,
Et in domo Jacob sine fine principabitur.

25

Et quomodo fiet istud, nam virum non cognosco,
Ait virgo, refert laeto angelus oraculo,
Deum pariter virginali integro signaculo.

4 sacellam: sacellum **VM** / 1515: anno Domini 1515 **VM**

5 *Ab hoc non solum **VB** sed etiam **VM** manu Gaspari Gindl scriptum est.*

10 Oriundam: Oriundus **VM**

19 En concipies atque: En concipies et **UA**; Concipies et **VM, VB, AR**

26 Deum **VM, VB**: Deus **UC**

5 cf. Lc 1, 26–38

Nam Spiritus in te Sanctus desuper illabitur,
A quo tuus venter virginalis faecundabitur,
Et quem paris, altissimi filius vocabitur.

5 Ne dubites, en cognata sterilis et vetula
Elizabeth iam est sextus mensis, quod est gravida,
quia nullum apud Deum verbum impossibile.

Fiat mihi, sicut dicis, ait Virgo nuntio,
En ancilla summi Dei, iussis eius annuo.
Mox concepit Deum sine virili consortio.

10 Hymnus de angelis

In superna regione caelorum militia
Gaudet Dei visione et firma in gratia,
Laudat Deum, et aeterna perfruitur gloria.

15 Inflammati seraphini ardore mirifico
Amant, lucent et fruuntur dulcore deifico,
Atque summi regis laudes concinunt in iubilo.

Illustrantur cherubini veritatis radio,
Solem verum in reflexo contuentes oculo,
Unde dulci vivi fontis recreantur poculo. ||

20 Throni summae maiestatis tranquilla sedilia,
Per quos quies et pax datur, panduntur iudicia,
Et inflexa veri prodit iudicis sententia.

25 Praesunt dominationes subiectis in gloria,
Per hos claret summi Dei quanta sint donaria,
Cuius omnis creatura contremittit imperia.

Principatus principantur regnis et provinciis,
Regunt et protegunt suis principes suffragiis,
mutant statuunt, coaptant divinis iudiciis.

30 Quos impugnat hostis ferox calida versutia,
Hos protegunt potestates magna cum potentia:
Arcent, pellunt, premunt sua cum fraude demonia.

2 venter virginalis: virginalis venter **VM, VB,**

Signa facit per virtutes Deus et prodigia,
In his patet Conditoris virtus et potentia,
Cuius nutu caelum, terras movent atque maria.

5 Archangeli praepotentes nobis mira nuntiant,
Et secreta pandunt Dei, quae multis proficiant,
Agunt, ut hominum mentes ad Deum alliciant.

Gabriel est inter ipsos speciali gratia
Insignitus et praeclarus singulari gloria,
Cuius nobis famulatu caeli patent atria.

10 Iste missus a supernis sedibus ad Virginem
Nuntiavit casto ventre Jesseam propaginem
Concepturam sine viro Deum atque hominem. ||

15 Ob hoc Jesus Gabrielem singulari gratia
Amplectitur et pariter pia virgo Maria,
Amat, colit, reveretur tota caeli curia.

Angelorum infimorum istud est officium,
Ut singuli singulorum curam agant hominum,
Custodiant et perducant ad caeli palatium.
Amen.

- 20 Sed ut ad eundem fratrem convertam sermonem, ipse quamvis haberet
valens ingenium ad res subtilissimas cognoscendas atque discutiendas,
tamen disputationem saepe multis utilem, quae videlicet animum fessum et
labefactum ac studia plerumque fastidientem reparare et reintegrare
25 consuevit, ipse humilitatis amore subterfugiebat, tutius reputans in cetu et
corona sapientum obmutescere, quasi nil saperet, quam intra parietes et in
solitudine multa verba agitare. Nihilominus cathedrabat et praedicabat
perlibenter etiam inter copiosam multitudinem celebrium scholarium, et
quorumlibet auribus quantumvis cultissimis satisfaciebat. Et cum talis ac
30 Apollinis statuissent et collocassent, tamen eum multi aemuli et detractores
rabido ore lacerabant, quod tam pusillus auderet tot carmina cudere et tam

5 proficiant: proficiunt **VM, VB**

11 Nuntiavit: annunciat **VB, VM**

14 et pariter pia virgo Maria: et pia virgo Maria **UA**; pia virgo semper Maria **VM, VB, AR**

15 reveretur: reverenter **VM, VB** / curia: sic etiam **UA**; gloria **VM, VB, AR**

19 Amen: om. **VM**

29 quo: quod **VM**

audenter ubilibet praedicare. Erat enim inter omnes suae aetatis concionatores eruditior, facundior et praestantior, quem quique studiosi amabant tanquam parentem suarum mentium. Tandem vero quamplurimis annis || officium praedicationis laudabiliter exercens, denique praelationis officia 206
5 haud segniter in diversis monasteriis actitans, in Baych aegrotavit ad mortem. Cumque tanquam mortuus efferretur, ecce nescio, quali Dei iudicio aperuit oculos ad circumspiciendum fratres inibi sedulo vigilantes. Visisque suis custodibus ex intimo pectoris suspiria trahens ait: Iudicatus sum, gratias ago domino nostro Jesu Christo, qui dignatus est 210
10 facere mecum secundum suam ineffabilem misericordiam. Postea prophetice praedixit de futuris contingentibus quibusdam fratribus senioribus et praesertim patri Gregorio de Balazenthmiclos, quae omnia evenerunt. Sicque efflavit spiritum victurum in perpetua beatorum gloria.

〈Caput 74〉

De reverendo patre Nicolao tertio, priore generali 15 ordinis nostri eremitici

Anno incarnationis Dominicae 1500, eodemque iubileo, electus est in priorem generalem reverendus pater frater Nicolaus tertius, vir doctrina et religio-
20 aut laborabat manibus, aut legebat, aut scribebat, aut docebat. Erat enim egregius praedicator, et semper demisso capite incedebat. Maturus in moribus et humilitatis amator praecipuus. || Is igitur per quadriennium 207
25 rexit ordinem in omni aequitate et charitate. Non enim quae suae sunt quaerebat, sed quae fratrum saluti et utilitati ac communitati necessaria, et quae verbis docebat, factis ostendebat. Nec erat acceptor personarum, immo rigidus censor vitiorum. Huius etiam tempore iubilaeus instabat. Hic etiam a reverendissimo domino Gasparo, apostolicae sedis legato, indulgentiam et absolutionem anni iubilaei universis fratribus ordinis nostri procuravit. Ad huius quoque supplicationem reverendissimus dominus Petrus
30 Regius cardinalis et legatus sedis apostolicae de latere, tituli Sancti Cyriaci ac ordinis nostri gratiosissimus protector, misericorditer relaxavit praestationem decimae de redditibus seu proventibus monasteriorum ordinis nostri pro subsidio contra paganos deputato ab Alexandro papa VI.

19 etiam: etenim **VM**

24 et utilitati: *om.* **VM, VB**

26 iubilaeus: annus iubilaeus **VM**

27 Gasparo: Gaspar **VM**

30 Regius: Reginus **VM**

De laude et virtutibus reverendi patris fratris
Stephani prioris generalis

Reverende pater. In proximo relaturus multorum praelatorum immanitates ante omnia non possum te non extollere, non quidem assentationis
5 gratia, quae liberos refugit, sed ut honor debitus tuis virtutibus tribuatur et caeteri tuo exemplo ad gloriae curricula invitentur. Primo referam charitatem, omnium virtutum parentem, quam maxime colis || tanquam sanctae religionis alumnus. Quid mirum est, namque tibi natura prope divina, ad cultum Dei parata, ad amicitiam propensa est iucunda consuetudo, est et
10 humanitas facetiis coniuncta. Itemque est suavitas loquendi ac sale quodam respersa humanitas et urbanitas, ita ut omnia, quae ex ore tuo procedunt, sint serio condita, videantur tamen ioco prolata. Deinde quanta semper fueris religione, quantave pietate. Vicariatus tuus ad Sanctum Laurentium, quoniam id plurimis ostendit experimentis, nequaquam opus est narratione
15 praeter hoc, tunc praesto aderas omnibus calamitosis, teque et tuas virtutes sic ad eos profundebas, ut beatus vir quondam frater Thomas bis prior generalis, qui quasi sex mensibus ut idolum immobile in lecto aegritudinis decumbens et tuam pietatem degustans, diceret te patrem infirmorum. Nec ab re, nam paterna charitate singulorum necessitates debilium, qui tunc
20 pares erant, requirebas, et pro posse velocius dictu subveniebas, aderas, instabas, ut tecum tui quoque fratres sedulum exhiberent famulatum. O quam multos tunc novitios tanquam alius parens blanda voce, doctrinis et exemplis sacro ordini genuisti, quos certe non minus quam pia mater fovebas, ad optimos mores instituebas, ut propagatores forent sibi similium.
25 Dum autem custodiae reliquiarum sancti patris nostri || incumberes ad laudem Dei et eiusdem sancti Pauli merita propalanda, plura quam antea scripserant miracula ibidem contingentia, pulchro stilo designasti. Quid plura, cunctis ad te properantibus ea consulebas, ea persuadebas, quae ad pacem et publicam quietem pertinere dinoscebantur. Sileo quam blande
30 repuleras reginalis maiestatis petitionem sibi incongruam cernere corporis ignobiliora sacri. At vero posteaquam in generalem priorem evasisti, prout in ultimo ferme officii tui cursu socius palpavi, sicut Dei honorem et propriam salutem, sic ordinis nostri utilitatem attendebas. Cordi erat gregem tibi creditum ab omni vitio, quod multos pessundat, praeservare.

3—4 immanitates: *om. VM sed cum spatio*

14 quoniam: quantum **VM**

15 tunc: quod tunc **VM**

16 quondam: condam **VM**

24 instituebas: instruebas **VM**

26 sancti: beati **VM**

Cum claustra adibas, tam iuvenes quam senes dictis affabaris amicis. Catervatim ad te confluebant novelli et edentuli, quos non secus quam gallina ullos amplectebaris. Et ut brevibus loquar, nullius meae aetatis prioris generalis pietas tuae potest comparari. Eam insuper vigilantiam
 5 singulis noctibus ad instantiam orationum omnium fratrum gerebas, ut semper lucibulo perlustrares latebras et exedras oratorii. Clara vero die ob tuam promptam ad omnia sollicitudinem omnibus officinis tam crebro
 10 aderas, ut prior domus Sancti Laurentii, Ambrosius Fekethe te quasi Deum ubique contestaretur. Laetabaris, quando || quempiam aut promovere in
 15 dignitatem poteras, aut augere honore, aut ab iniuria tueri. Studiosos summopere diligebas, eorumque auctori gaudebas. Quapropter paucis ambitiosis exceptis plurimi et quasi omnes tui amore tenebantur, et benevolentia, quod eorum maestitia declaravit, qui auditis aliquibus derogationibus non poterant consolari. Unde ob indicium egregiae tuae virtutis
 20 et secundario te in priorem generalem elegerunt, ut vel sic ora latrantium occluderentur. Praeterea si absque ullorum invidia aut malivolentia tua in omnes et in me profusa officia dicere vellem, nec ea ad ostentationem dicta viderentur, universi cognoscerent, quantum deberent tanto ac tali patri bene merito.

〈Caput 76〉

De vita et exitu eiusdem reverendi patris

Iste reverendus pater frater Stephanus Spiritu Sancto, quo filii Dei aguntur, illustratus, secundum nominis sui sonantiam, Stephanus enim coronam sonat, vitae clericalis coronam aeterna commutaturus post vitam
 25 secularem, quam et illam exegit laudatissimam, mundo renuntians in bona adhuc aetate religioni huic sanctae se addixit, quidquid vitae supererat caelo devovens. Tanta hic vir prudentia, vitaeque sanctimonia nitebat, ut in
 30 sacro || ordine nostro eam inierit dignitatem, gesseritque felicissime, quam prioratum generalem vocamus. Qui dum sanctam laudabilemque iniuncti sibi pastoralis officii dignitatem in utrisque partibus, tum Pannoniae, tum
 211 etiam Sclavoniae in perlustrandis monasteriis solerter perageret, Deo optimo patrocinate monasterium nostrum, quod Simigii in honorem principis apostolorum Petri egregia structura subductum est, feria quarta ante Dominicam Reminiscere gratia visitationis applicuit, et de curru aeger

13 benevolentia: benivolentia VM

13–14 derogationibus: derogaminibus VM

17 in me: me VM

29 sibi: sui VM

descendens fortitudine animi roboratus, artus viribus debilitatos caepit
 sceptro pastorali in oratorium divi Petri dirigere, ut Deo, cui omnia vivunt,
 gratias ageret, sicut in tota vita sancto viro moris erat. Finita oratione
 5 patrem monasterii una cum fratribus suae ditioni subiectis iuxta formam
 apostoli in osculo sancto salutavit, a quibus ut pius pater dulcem vice versa
 accepit consolationem. Tandem domum refectorariam hora tertia refectio-
 vespertinae proxima precibus fratrum convictus subintravit, ubi nulla cibi
 sumpta refectioe pauxilulum duntaxat magis gustando, quam sumendo.
 10 Inde egressus caterva fratrum comitante, domum infirmariam ingressus
 miserum corpus aegritudine iam fatigatum lecto reclinans, fratrumque
 orationibus devote se recommendans inter anhelitus susurro murmure
 replicabat illud Davidicum: Heu mihi, quia || incolatus meus prolon- 212
 gatus est. Et iterato exhilarata facie aiebat: Laetatus sum in his, quae
 dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus. Videte fratres, dulcor
 15 divinae praegustationis maxime eum ad mortis excitaverat desiderium.
 Gustaverat enim dulcedinem Dei per fervidam contemplationem et caelestis
 patriae saporem, nec non contubernii sanctorum iucunditatem. Quorum
 odore captus non solum terrenas delitias, sed ipsam quoque vitam suam
 exosam habebat, et ad abyssum caelestis dulcedinis totis praecordiis
 20 anhelebat. Et cum fratres circumspicerent, genas fletibus rigabant pii patris
 gementes exitum. Videntes autem somnum oculis prae nimio anhelitu
 advenire, ut aliquantulum quiesceret, complicatis manibus binatim et
 binatim exhibant. Altera dies cum illuxisset, patrem socium fratrem Valenti-
 num, quem ob vitae et ingenii integritatem itineris sui comitem asciverat,
 25 individuum fecit ad se accersiri, et peccatorum suorum completa sacra
 confessione petiit dulci expostulatione, ut idem socius missam de quinque
 vulneribus Domini et Salvatoris nostri in basilica beati Petri eo praesente
 celebraret. Et cum sacrum mysterium perageretur, interim pius pater
 caterva fratrum vallatus, genibus prostratus et manibus complicatis, oculis-
 30 que flebilibus in caelum levatis, corde contrito, ante viaticum praetiosi
 corporis domini Jesu cunctis || ibidem audientibus caepit talibus verbis 213
 orare: O clementissime domine Jesu Christe, qui humanum genus
 ob peccatum transgressionis a paradiso exclusum et damnationi

1 animi: autem **VM**

8 pauxilulum: pauxillum **VM**

25 accersiri: accersire **VM**

25—26 peccatorum suorum completa sacra confessione: completa sancta confessione
 suorum peccatorum **UA, VM, VB, AR**

12—13 Ps 119, 5

13—14 Ps 121, 1

addictum pia passione a faucibus Erebi extraxisti, eique aeternita-
tis aditum devicta morte reserasti, qui quidem me indignum
peccatorem tuae redemptionis participem ab ineunte aetate ad tua
desideria et obsequia inflammasti, en adest dies, qua ex beneplaci-
to tuo a carnis carcere liberandus sum. Sed quibus meritis meis ad
5 participationem tuae gloriae perveniam, non invenio. Miserator
et iuste Domine, desperare non possum. Video namque caput
tuum spinis transfixum rigentibus, manus atque pedes aspicio
sacro manantes sanguine. Considero labores et opprobria, quae
10 pertulisti. Nec quicquam in te delicti apparet, pro quo ista
patiaris. Peccata mea, o benigne Jesu, ista meruerunt. Succurrat
ergo quaeso mihi pia passio tua, et beata mors tua pandat mihi
caeli aditum. Veni obsecro o amator Domine, dulcis Jesu meus,
etenim sitivit anima mea ad te Deum, desidero valde dissolvi, et
15 esse tecum. Finiat ergo, obsecro Domine, mors ista exilium
meum, consumet laborem, terminet peregrinationem, reddat na-
turae debitum, et applicet ad portum. Et dum contrito corde et devotis
lachrimis in ipsa beati Petri basilica corpus domini nostri Jesu Christi
sumpsisset, convertit se ad fratres facie quasi indignabunda dicens: Fratres
20 et filii, non me lugeatis, sed sitis || solliciti de vobis. Dicit enim 214
iudex vivorum et mortuorum: Estote parati, quia qua hora non
putatis filius hominis veniet. Et tunc vestem nuptialem non
habentibus horrendum erit incidere in manus Dei viventis. Putatis
fratres, qualis erit commutatio animarum, ubi satisfactio usque ad
25 minimum quadrantem exigitur. Vigilate et orate, ut non intretis in
tentationem. Interea socio suo sacras vestes exuente pius pater dolore
validiori tactus resedit in infimo altaris gradu postulans viva voce se ibidem
inungi. At pater monasterii una cum fratribus super eum orantibus, ut
oratio fidei sanaret infirmum, sacri olei unctione corpus suum unxerunt. His
30 ritu christianorum peractis, reverendus pater nullius adminiculo, sed solius
baculi sui pastoralis contentus praesidio, cunctis fratribus super pio patre
gementibus sanctus senex infirmariam ingressus est, ubi quantis Dominus
servum suum mirificaverit prodigiis, suo socio fideliter referente memoriae
damus. Cum igitur ego frater Valentinus, socius sui itineris ad eum divertis-

1 Erebi: Herebi **VM, VB**

14 desidero: desidero enim **VM**

19 ad fratres facie: facie ad fratres **VM**

26 exuente *corr. ex exeunte manu posteriori UC*; exuente **VM, VB**

28 super eum orantibus: *om.* **VM, VB**

32 ingressus: rursus ingressus **VM**

21—22 Lc 12, 40

25—26 Mt 26, 41; Mc 14, 38

sem, ipse lachrimantes oculos aperiens ait: Cur, inquit, filii me inquietasti? Ecce aderant iuvenes magno cum exercitu veste pulchra decorati, florum incredibilium crinalia sarta in capite gestantes, venusta facie coram me incedebant. Et duo ex iuvenibus venientes circa
 5 me attulerunt duo || sarta de floribus. Quorum pulchritudinem dum attonitus admirarer, sarta mirifici decoris et odoris capiti meo imposuerunt dicentes: Veni nobiscum, quia dignus es, ut nostro consortio adiungaris redolens Christi odorem bonum. Et cum animi vires cogerent, ut assurgerem, membra debilia deprimebant, ex hoc dabam gemitus et anhelitus, iterato facie hilarata
 10 dixerunt: O charissime concivis noster, adhuc sustine modicum, ut per patientiam valeas lavare stolam mortalem in sanguine Agni immaculati, et statim nostro collegio addendus eris. Auditis dictis reverendi patris ego collega advolans in congregationem fratrum animo
 15 hilarato omnia, ut acta fuerant, narraui, et petitis fratrum orationibus patrem et me recommendavi, ac rursus anhelitu gressum comprimens festinus cucurri, ut patrem visitarem, et inveniens in lecto manibus complicatis dixi ad eum: Reverende pater, salutant te fratres, lachrimas cum orationibus ad Deum fundentes. At pater suspirans lachrimosis ocellis dixit:
 20 Charissime filii, poplite flexo ora et tu Deum pro me peccatore. Nam iusto Dei iudicio adiudicatus sum ad paenitentiam XXIII annorum ob culpas neglectas quorundam fratrum ordinis. Remissus enim fui in correctionibus. His auditis caepi confortare patrem dicens: Pater, esto intrepidus, nam Christus venit in mundum
 25 peccatores vocare, et ovem perditam || humeris imposuit. Ideo canebat psalmista: Misericordia Domini plena est terra. Ego, pater, assumam onus tuae paenitentiae, et spero in Deo, quod XXIII anni dati sunt tibi pro XXIII horis. Et cum nihil responderet, cucurri iterum ad fratres singula narrans. Ipsi singultibus orationes fundebant
 30 tam pii et benigni patris tribulatam gementes patientiam. Et cum e tenebris altera illuxisset dies, caepi horas diei canonicas ad caput eius peragere. Et ipse pater quasi de gravi somno evigilans dixit: Charissime filii, Pater aeternae benedictionis tibi refundat gratiam, nam orationibus tuis et fratrum misericordia per Jesum Christum data est mihi. En iam
 35 morior, et terram terrae commendo. In reliquo posita est mihi corona gloriae. Cursum consumavi laborans modicum multam requiem inveni. Tu igitur filii, pallio tuo corpus meum involve.

6 mirifici: miri VM

7 meo: om. VM

16 anhelitu: anhelito VM

35 posita: reposita VM

12—13 Apoc 7, 14

25 Ps 32, 5

Appropinquante ergo hora XII oculis levatis et vultu ultra modum exhilarato, manibus ad pectus cancellatis rauca voce iterum dixit: Ecce advenerunt angeli dicentes: Surge charissime concivis noster, et adora dominum Jesum Christum. Et statim ego collega, miser peccator, procidens in terram flens et gemens dixi: Confortare, reverende pater. Ecce isti sunt
 5 XXIII anni, tibi pro paenitentia deputati, nam nunc sunt horae diei XXIII. Sicut dixerat per prophetam: Diem pro anno dabo tibi. Et iterum caepit clamare: || Surge fili, et da honorem Deo, ecce
 10 sancti Dei turmatim advenerunt. Et ego prae gaudio confestim cucurri ad fratres dicentes: Charissimi fratres, venite capitatim. Ecce reverendus pater in agone est. Statim fratres veloci gressu venerunt, et circumstantibus genibus in terram prostratis, reverendus pater respirans paululum ait: Filioli, ecce advenit Christus cum Virgine Maria. Et clausis oculis in silentio orabat. Iterato oculos aperiens hilari vultu clamabat:
 15 Hoc est, quod semper optavi repetens tribus vicibus. His dictis maximo suspirio contracto caepit facies pallescere. Et sic contracto secundo suspirio inter sacratas manus fratrum emisit spiritum. Et iuxta ritum sacri nostri ordinis hora vespertina ad fossatum praeparatum tradidimus sepulturae.

⟨Caput 77⟩

Voca operarios et redde illis mercedem

Idem reverendus pater frater Stephanus, dum generalatus officium sancte et laudabiliter exequeretur, Deo optimo maximo patrocinante applicuit ad Chatka, ut antidotum sanctae visitationis fratribus administraret. Et cum oratorium intrasset, ut sibi in tota vita moris erat, gratias Deo, cui omnia vivunt, egit, et finita oratione fratres ut pius pater in osculo sancto
 20 suscepit. Sed quia colonos illius regionis relatu quorundam noverat inguina-ria peste laborare, timens etiam fratres eodem morbo infici, festinus caterva fratrum || commitantium domum infirmariam ingressus est, et circumspiciens eos pia et paterna allocutione recreavit. Inde egressus domum refectoriam subintravit, ubi cibi aliquali sumpta refectioe artus seniles, laboreque
 25 itineris fatigatos refocillavit, et pauxilulum duntaxat repausans surrexit. Utque pietate erat ab infantia Deo acceptus, assumpto pastoralis scepro

1 exhilarato: exillarato VM

3 angeli: angeli Dei VM

21 maximo: idemque maximo VM

28 allocutione: collocutione VM

30 pauxilulum: paulum VM

31 Utque: ut VM

7 non invenitur apud prophetas

19 Mt 20, 8

iterato ad domum infirmariam profectus est, ut capitatim eos visitaret, quos
 cum numero octonario comperisset. Intuitus est ibidem fratrem unum
 iuvenem novitium nondum professum, et interrogans affabili voce cur illic
 lecto accubaret, ille ut iuvenis Deo plenus dixit: Reverende pater, pestis
 5 inguinaria invasit me, et per patrem monasterii huc transmissus
 sum. Cui reverendus pater dixit: Charissime fili, pius et misericors
 Deus omnem filium, quem recipit, flagellat. Sed esto constans,
 quia laboratoribus dictum est: redde illis mercedem. Frater autem
 iuvenis animatus patris admonitionibus verecundo et hilarato vultu respon-
 10 dit: Reverende pater, mirabilia opera Dei hodie mihi revelata
 narrare possum. Nam cum vestra reverenda paternitas de hac
 domo ante refectionem meridianam egressa fuisset, confestim vir
 quidam statura procerus et forma venustus ac mirabili veste
 15 decoratus domum hanc subintravit, et sicut mihi vigilanti monstra-
 batur, fratres istos singillatim perlustrans unicuique pro denario
 diurno aureum unum porrigebat, et me praeterire volens lachri-
 mantibus ocellis dixi: Domine mi colende, cur mihi non solvis, ||
 sicut istis? At ille confestim ait: Quia fili non adhuc tu laborasti in 219
 vinea mea. Et ego iterum dixi: Domine mi, licet nondum laboravi,
 20 tamen veni ad consortium sanctorum virorum istorum, ut usque ad
 mortem laborem assumam. Et illico propius ad me veniens porre-
 xit aureum unum, quem reverendus pater et nunc manibus firmiter
 digitis complicatis teneo. Cui reverendus pater dixit: Fili mi, ostende
 manus tuas. At ille digitis extensis illico apparuit forma aurei floreni. Et
 25 pater obstupefactus dum de Dei misericordia circumstantibus fratribus
 verba admonitoria faceret, ecce repente iuvenis frater caepit agonizare, et
 confestim cernentibus fratribus universae carnis reddidit debitum. Diebus
 autem succedentibus et fratres, quibus denarius diurnus capitatim porrectus
 erat, dormierunt in Domino. Vigilate igitur fratres, dum tempus acceptabile
 30 est. Laborate in vinea Domini, ut et vobis dicat Dominus vineae: Voca
 operarios et redde illis mercedem.

2—3 Intuitus est ibidem fratrem unum iuvenem novitium nondum professum: Fratrem unum iuvenem novitium nondum professum intuitus est **VM**

4 accubaret: accumberet **VM**

9 et hilarato: ac illarato **VM**

17 ocellis: oculis **VM**

18 non adhuc tu: tu adhuc non **VM**

20 sanctorum virorum istorum: virorum istorum sanctorum **VM**

26 admonitoria: amonitoria **VM**

8 Mt 20, 8

30—31 Mt 20, 8

De fratre Marco de Dombro

Frater Marcus de Dombro, artium liberalium magister, vir doctus et regularis disciplinae sectator eximius et ad profectum ordinis multum laborans, multos fratres regularibus disciplinis instruens et egregios praedicatorum faciens. Hic etiam fuit visitator circa mare Adriaticum ad fratres Glagolitas et || Hystriam, nec non ad Urbem, et in omnibus suis actibus laudabiliter et utiliter se exercens. Hic primo aedificavit turrim magnam in monasterio Zagrabiensi et munitionem contra impetus Turcarum in circuitu claustrum. Sed postea alii multa aedificaverunt. Hic etiam fuit regens fratrum studentium in Lepoglawa, quos docuit, monuit, et fecit verbi Dei praedicatorum, qui multum profecerunt in ordine sua praedicatione. Tandem inter alia hoc memoriale reliquit, quod opus istud cronicarum fratrum heremitarum ipse inchoavit ad comportandum et scribendum. Omnia privilegia ordinis et literas legens et relegens ac multa monasteria perlustrans et de diversis et antiquis diversa gesta requirens, audiens, colligens et aliqualem minutam eorum faciens, morte praeventus ad effectum perducere non potuit. Postea vero alii ordinem perlustrantes multa de antiquis libris, signaturis ac literis monasteriorum collegerunt et addiderunt, quae vero temporibus istorum facta sunt, veraciter inseruerunt. Sed et illa, quae a senibus et decrepitis veridica relatione audierunt, applicaverunt. Minutam vero fratris Marci de diversis libris, cronicis, literis, privilegiis rectificaverunt. Hic vir venerandus obiit tempore huius reverendi patris Stephani in monasterio Lepoglawa, protunc vicarius eiusdem loci existens. ||

5—6 ad fratres Glagolitas: *sic etiam* UA; *om.* VM, VB, AR

6 Hystriam: Istriam VM

12 istud cronicarum: illud cronicorum VM

14 monasteria: *sic etiam recte* UA; manuscripta VM, VB, AR

De reverendo patre fratre Gregorio secundo,
 priore generali
 et de aliquibus suis temporibus emergentibus

Anno Domini 1508 electus est in priorem generalem reverendus pater
 5 frater Gregorius secundus. Hic vir erat integerrimae vitae ac zelator ordinis
 fervidus, nec non fautor bonorum avidus et e contrario corrector malorum
 rigidus. Maturus in moribus, aspernator levitatum et honestatis ordinis
 procurator strenuus. Hic etiam ante officium generalatus ut post erat
 10 sagacissimus et diligentissimus in aedificiis plurimorum monasteriorum,
 quibus praefuit, de novo disponendis ac veteratarum renovandis, nec non
 ornamentis, indumentis, vasis, libris, organis et caeteris ad cultum divinum
 disponendis prudentissimus, sicut testantur omnia, quae fecit fieri in Sancto
 Laurentio, in Dyosgewr, in Ongwar et aliis locis, ubicunque praelatus
 extitit. Hoc etiam dignum memoria sempiterna, quod tempore generalatus
 15 sui caepit a fundamento construi sanctuarium in monasterio Sancti
 Laurentii supra Budam una cum sacristia et domo definitoria admirandae
 pulchritudinis, altare maius, sessoriumque astantium et pavementum sanc-
 tuarii marmore stravit varietate delectabili, consumavitque per maximam
 20 sollicitudinem infra spatium quinque annorum. Et ista omnia de eleemosy-
 nis testamentalibus reverendissimorum dominorum episcoporum Oswaldi
 et Lucae Zagrabiensium, Pauli Horwath civis Nandoralbensis, || Gregorii
 canonici Veteris Budae, Joannis waywodae Transilvaniensis et aliorum
 bonorum virorum, quorum memoria sit in caelis. Insuper altare maius,
 tabulam splendidissimam et ornatissimam de eleemosynis Emerici quon-
 25 dam comitis Scepusiensis ac pallatini regni Hungariae erexit, atque
 organum elegans et subtile in eadem instituit. Sed et stallum seu chorum in
 medio sanctuarii egregio et artificiosissimo opere excisum seu fabricatum
 reliquit, ut claret intuentibus. Obiit in Ongwar in bona senectute.

222

Hic pater instituit, ut in ordine nostro quilibet frater praesbyter post
 30 missam legat evangelium In principio erat Verbum. Nam antea non
 legebant fratres nostri.

6 fautor bonorum avidus et e contrario: *om.* UA, VM, VB, AR

8 strenuus: avidus UA, VM / ut: et VM

16 definitoria: diffinitoria VM

19—20 eleemosynis: elemosinis VM

22 waywodae: vaivodae VM

24 eleemosynis: elemosinis VM

25 ac pallatini regni: et palatini VM

29 pater: reverendus pater VM

30 Jn 1, 1

Eiusdem reverendi patris tempore anno Domini 1511 contigit in monasterio Noztre damnus lamentabile. Nam quidam novitius clericus cum quodam pastore ovium, cum quo confaederationem fecerat, explorans secreta monasterii ubi argentaria conservabantur per serenissimum regem Ludovicum collata, per scalas occulte dispositas ascendit in tempestate noctis silentio ad fenestram testudinis, et feramenta cancellata per excogitam malitiam evulsit et extraxit, et sic per fenestram intravit, et omnia argentaria asportavit, videlicet calices, pixidem, cruces, turribulum et alia multa marcarum ducentarum, opulentas, deauratas, egregio opere factas. Et deportantes omnia cum pastore || ad silvam contriverunt, et quaedam per ignem conflaverunt, sicut potuerunt. Ac demum fratres et alii multi per multos circuitus et discursus eosdem fures repererunt, et res attritas invenerunt cum defectu et damno valde magno. Et eundem pastorem castellanus et villanenses apprehensum et examinatum combusserunt. Novitius autem evasit. Item in Chatka aliquod tale factum est 1478. Item in Kapolna simile contigit 1495. Item in Ermenyes etiam evenit 1503.

Contigit etiam anno Domini 1489 in Sancto Laurentio, quod quidam frater senior sacrista quandam summam pecuniae XL florenorum in auro, quam reverendus pater generalis dederat sibi ad conservandum in interiori sacristia repositam, cuidam fratri iuniori manifestans. At ille vias et modos exquirens cum praedicta pecunia habitu regulari deposito et seculari indutus aufugit. Et postea Wiennae captus et reductus, peracta paenitentia ad unitatem fratrum rediit, et postea laudabiliter vitam finivit, semper confitens et proclamans: Hoc mihi, inquit, accidit propter superbiam et elationem, quia non cognoscebam me.

Discant hic praelati ordinis, non omnibus secreta loca monasteriorum et res ac bona, seras, claves testudinum manifestare et praecipue iuvenibus et novitiis, sed probatis senioribus, || quia ista damna evenerunt propter manifestationem.

Huius patris tempore in claustro Sancti Petri in Simigio quendam fratrem sartorem iuvenem, qui saepe ingurgitabat se vino, demones, ut creditur, peremerunt in cella nocte collum eius frangentes et subtile lectum proicientes. Quem fratres de mane extrahentes, horribilem aspectu subterraverunt. Hic saepe admonebatur et corrigebatur de ebrietate, et noluit se emmenda-

1 1511 *immutatus ad* 1514: 1511 **VM, VB**

3 fecerat: *om.* **VM**

5 collata: collocata **VM, VB** / tempestate: tempeste **VM**

8 calices: calicem **VM**

9 marcarum: marcharum **VM**

12 fures: *om.* **VM**

15 evasit: evasit, qui comburendus erat **VM** / aliquod: aliquid **VM**

16 Ermenyes: Ermenies **VM**

22 Wiennae: in Vienna **VM**

re. O terribile factum. — Iste etiam reverendus pater anno secundo generalatus sui fuit depredatus in Transilvania per latrones secus torrentem Paalpataka inter duo oppida videlicet Kenyer et Zaazwaroz.

〈Caput 80〉

De quibusdam religiosis et Deo devotis patribus 5 memoria dignis

Eadem tempestate erant in ordine speciales artifices memoria digni. Frater Vincentius lapicida, in hac arte peritissimus, Deo devotus et ad ordinis utilitatem et profectum semper promptus et intentus, cuius arte et ingenio praefatum sanctuarium et alia ad effectum perducta sunt, et Alba
10 Ecclesia Beatae Virginis consimilis pulchritudinis et decoris et alia aedificia in monasterio laudabiliter consummata. Ac etiam capellam pulcherrimam in monasterio Baych ad latus ecclesiae, || quam magna domina
Dorothea de Kanysa, relicta quondam Emerici de Peren palatini construi pro sua sepultura fecit, aliaque multa in aliis monasteriis fabricavit. 225

15 Frater Jacobus fenestripa, praesbyter vita integer et religiositatis avidus zelator, multas artes mechanicas sciens, qui fenestras vitreas ad sanctuarium praefatum et Albam Ecclesiam ac in aliis locis multis ordinis mira pulchritudine et decore deposuit, pluresque discipulos eiusdem artis eruditos reliquit. Tandem in diversis monasteriis officium praelationis laudabiliter
20 prosecutus et specialiter in Alba Ecclesia maximam sollicitudinem et diligentiam circa structuram monasterii adhibuit.

Frater Joannes organipar et organista. Hic a iuventute laudabilis vitae ac religiositatis amator erat. Semper operosus, nunquam otiosus, qui organum in praedicto sanctuario ornatissime fabricavit, ut praetactum est, et etiam in
25 aliis monasteriis multis, nam ipse in ordine organa multiplicavit. Sed et veterata renovavit et concordavit ubique in ordine. Hic etiam pluribus in locis fuit vicarius et prior in Alemania.

Frater Colomanus organista, vir devotus alacriter serviens Deo a iuventute sua usque ad senium. Hic aspectu angelicus, omnibus amabilis, nulli
30 onerosus, immo obsequiosus, etiam in senectute agilis ad omnia opera charitatis. Qui etiam || devotissime quotidie missam legebat, et officia 226

3 Zaazwaroz: Zazvaros VM

10 consimilis: similis VM

13 quondam: condam VM / construi pro sua sepultura: pro sua sepultura construi VM

24 est: om. VM

28 Colomanus: Colomannus VM / Deo: Domino VM

divina in choro perficiebat, ac studio Scripturarum operam dabat. Postea laboribus manuum insistebat, semper aliquid operis exercebat, seu faciebat, et sic tempus sibi impensum utiliter expendebat. Erat etiam medicus, et, ut creditur, magis a Deo, quam ab hominibus edoctus, qui omnibus subveniebat, quoscunque medicabat tam fratres quam seculares, semper hilaris et iucundus, nulli dubium, quin ex serenitate conscientiae. Tristes, debiles, infirmos consolabatur, sublevabat, confortabat, licet ipse solus continuis infirmitatibus vexaretur. Obiit autem in Ongwar.

Frater Joannes Keztelczy organista, vir integerrimus in corpore et anima et angelici aspectus, moribus virtutibusque ornatus et vita compositus, in locutione rarus, sciens tacere, ne in lingua delinqueret. Qui etiam semper in aliquibus se occupabat, modo addiscens in sua arte, modo laborans in horto, modo retia texens, modo Scripturas legens, vel scribens tempus in vanum non consumebat. Qui postquam per multos annos hoc officium executus fuisset, propter laudabilem eius conversationem in vicarium de Ongwar deputatus est, licet plurimum renitens.

Frater Servatius organista, natione Alemanus, sanctae vitae et honestae conversationis et in omnibus actibus suis exemplaris. Qui tandem in diversis monasteriis praelatus existens in omnibus utiliter se habuit. ||

〈Caput 81〉

20 De reverendo patre fratre Joanne secundo priore generali et aliquibus statutis ipsius tempore

227

Anno Domini 1516 electus est in priorem generalem reverendus pater frater Joannes Zalonkemeny secundus, anno aetatis suae fere 57, in ordine vero 39, debilis naturae, qui aliquid per quadriennium complevit officium suum multis infirmitatibus agitatus.

Huius reverendi patris anno primo statutum est a patribus definitivis in capitulo generali firmiter observandum, quod nullus prior generalis audeat facere aliquas inconsuetas decimationes vel violentas exactiones de bonis quibuscunque monasteriorum, sive sint pecuniae, sive alia, sicut hactenus fere per annos XII factae fuerunt et praecipue anno 1515. Haec exactio detestabilis et Deo ac hominibus odibilis facta est per priorem generalem contra statuta ordinis, ut habetur rubrica III, exceptis pecuniis visitationis

1 Postea: Praeterea **VM**

12 horto: orto **VM**

22 1516: 1515 **UA; VM, VB**

31 odibilis: odiosa **VM**

solitis, praeter etiam esculenta et poculenta, innopi⟨na⟩teque accidentis necessitatis subsidia. Et de bonis novitiorum auro vel argento tantum facta professione decimae solvantur, ut in constitutionibus habetur rubrica LXII. Nisi praelatus alicuius domus ex beneplacito, et ubi facultas suppetit, eidem
5 pro subsidio aliquid dare voluerit. Quod si aliquis prior generalis has exactiones attentare praesumpserit, || praelati inferiores, vicarii 228 videlicet et priores in hoc obedientiam sibi exhibere nullo modo teneantur. Quicumque hanc constitutionem violare praesumpserit, labem simoniae incurrit. Item statutum est, quod de nullo ordine fratres recipiantur
10 ad nostrum ordinem, videlicet de ordine abbatum, Augustini, Francisci, Praemonstratensium, Praedicatorum etc., nisi prius in ordine nostro professi fuissent, quia tales saepe scandalizant ordinem. Item quod nullus frater nostri ordinis doceat aliqualem secularem personam vel fratrem improfes-
sum scribere, illuminare, organizare etc., quia per tales multa mala solent
15 evenire, sicut experientia docuit.

⟨Caput 82⟩

De religiosissimis patribus eiusdem temporibus

Hic reverendus pater Joannes associavit sibi comitem seu socium suae peregrinationis fratrem Stephanum baccalaureum Cracoviensem, virum doctum et sagacis ingenii, eloquentissimum praedicatorem verbi divini et in
20 arte humanitatis haud parum eruditum. Is etiam erat zelator ordinis praecipuus et vir boni consilii, ac ad utilitatem ordinis reverendo patri coadiutor sufficiens. Hic etiam vitam sancti patris nostri et quamplura alia, videlicet de beatissima Virgine Maria, de sancto rege Stephano, de
25 primitivis sanctis patribus et de quolibet sancto in || speciali per totum 229 annum tam elegiaco quam saphico carmine edidit elegantissime. Qui etiam officium praelationis in pluribus monasteriis diligenter exegit. Ultimo vero quendam tractatum mirabilem ac devotum cecinit de festivitatibus beatissimae Virginis Mariae, quem Rosarium caeleste appellavit, ac totum psalterium in laudem eiusdem virginis gloriosae coaptavit.
30 Frater Stephanus artium magister, canonicus Bachiensis, vir sincerissimae vitae ac regularis observantiae sectator, humilitatisque fervidus amator, necnon egregius praedicator. Multos fratres adolescentes instruens, docens, dirigens, talentum sibi a Domino datum non in terram effodiens, sed multis impertiens, lucrum magnum exinde aggregans. Erat enim
35 specialis gratia in eo ad suscipiendos novitios, et ad eum tanquam ad patrem habituandi confluebant. Hic etiam venerandus pater, postquam in pluribus

36 pluribus: plurimis monasteriis UA; pluribus monasteriis VM

officium vicariatus sub obedientia devote peregrisset, tandem anno 1517 in Sancto Laurentio vicarius generalis est ordinatus. Eodem autem anno diem clausit extremum.

5 Frater Thomas piae memoriae, quondam prior Albae Ecclesiae, qui etiam a fundamento eundem monasterium caepit aedificare, ut supra memoratum est. Vir utique religiosus et prudens in omni sua actione hoc anno 1518 obiit feliciter ibidem.

Frater Paulus Chatkai dictus, sanctissimae ac religiosissimae conversationis. Hic pluribus annis socius reverendi patris generalis extitit, et devote ac laudabiliter ordini servivit. Erat itaque modestissimus et temperatissimus ac parcissimus in vita et doctus vir, || ad erudiendos novitios aptissimus, 230 omnibus amabilis et venerandus, imitabilisque propter exemplarem vitam. Is etiam dum esset prior in Chewth, fecit aggerem lapideum ad latus monasterii in ripa Danubii, ne inundatio aquarum ruinam faciat in muris monasterii, quod utique in magnum cessit adiutorium eiusdem claustrii. 15 Tandem in Alba Ecclesia ordinatus migravit ad Christum anno Domini 1519.

Frater Ladislaus, cognomento Zekel, Deo devotus ac doctus, verbi divini praeco egregius, austerus et rigidus erga se in abstinentiis, vigiliis ac caeteris observantiis religionis. Devotissime namque missarum officia peragebat, 20 inter quae saepe rugitus cum lachrimarum effusione faciebat, caeterisque bonis et devotis operibus continue insistebat. Ipse etiam prior de Roma multis annis extitit, et negotia ordinis fideliter prosecutus. Dum autem de Roma reverteretur ad Hungariam, spoliatur per latrones vestimentis, 25 expensis et equo, et in medio campi ligatus dimittitur circa Albam Regalem. Et dum spoliaretur et ligaretur, ait ad latrones: Filii, potius decollate me, paratus enim sum, si voluntas Dei est. Aiunt illi: Pater, vere hoc nullo modo faciemus. Et sic recesserunt. Tandem per Dei adiutorium solutus ad monasterium rediit, omnia patienter pro Christo pertulit. 30 Postea custos sanctissimi patris nostri deputatus ac vicarius de Sancto Laurentio et in aliis multis monasteriis fidelissime ordini servivit. In praelatione etiam positus libenter manibus laborabat, ligonisabat, diversa semina seminabat, olera || plantabat et fratribus devote ad usum administrabat. In hieme solus ligna secabat, humeris apportabat, stubam fratribus 31 calefaciebat. O devotum et extollendum virum, qui omnia pro communi bono et salute animarum operabatur. Tandem senectute et infirmitate attritus incessanter flebat, et sic diem clausit extremum in monasterio Chewth anno Domini 1519, sine dubio aeterna praemia accepturus.

Frater Joannes Alemanus scriptor, longevus in ordine, qui elegantes 40 libros in ordine in multis monasteriis cum magna diligentia scripsit. Postea senio confectus, dum reverendus pater generalis ad monasterium applicuis-

4 quondam: condam VM

38 accepturus: recepturus VM

set causa visitationis, ubi idem frater manebat, occurrens eidem cum magna devotione ait: Gratias Deo omnipotenti, reverende pater, de adventu vestro. Solum modo hoc expectavi, ut venerabilem paternitatem vestram videre merear, iam laetus moriar. Quod tertia die factum est. Nam in festo Sancti Joannis ante Portam Latinam confessione habita in refectorio, requievit in pace hora completorii in monasterio Chewth anno Domini 1517.

10 Frater Matheus Therek decrepitu, vir religiosus et Deo devotus ac laboriosus et iustitiae zelator, qui vixit in ordine LXXII annis. Hic in iuventute ordinem intravit, et tandem de monasterio Sancti Hieronymi Thurci eum cum aliis abduxerunt anno Domini 1473, et per sedecem annos in Thurcia fuit, et ibi multa mala perpessus est, sicut ipsemet fatebatur. Postea per gratiam Dei inde liberatus || ad ordinem rediens in monasterio 232
15 Zagrabiensi usque ad mortem perseveravit. Is post missarum officium et devotas orationes laboribus manuum semper insistebat, et circa monasterium egregium hortum per se disposuit et arboribus diversis inseruit abundantissime, qui fructus uberrimos quotannis producant, sicut patet intuentibus. Obiit ibidem in bona senectute centenarius anno 1530.

20 Frater Gasparus venerandus senex, qui per multos annos custos sanctissimi patris nostri fuit, de quo supra meminimus, dum quadam nocte Matutinas solito more cum fratribus in ecclesia devote peregrisset, et statim facta confessione post Matutinas ad vicarium suum cucurrit, cui dixit: Pater, ego hodie ante lucem moriar. Quod statim factum est in 233
25 monasterio Noztre anno 1519.

Eodem tempore quidam frater Lucas Romae, qui videbatur ab omnibus sanctae vitae et honestae conversationis, repertus est post mortem propriarius. Nam in pariete suae cellae invenerunt LX ducatos in auro absconditos. Et sic exhumatus in sterquilino sepultus est, sicut merebatur.

30 Frater Gasparus Huzar, strenuus miles erat in seculo. Ingressus est ordinem et praesbyter ordinatus. Hic post suam conversionem quantum recordabatur in seculo mala et illicita commisisse, tanto arctiorem vitam conabatur in monasterio ducere et etiam a licitis se abstinere. Nam postquam habitum sanctae religionis suscepit, carnes non comedit, nec 233
35 vinum bibit, a piperatis et || aliis speciebus conditis cibariis omnino abstinuit. Leguminibus tantum utebatur et parce, flagellis nodosis et

3 venerabilem paternitatem vestram: vestram reverendam paternitatem **VM**

12 sedecem: sedecim **VM**

13 est: *om.* **VM**

20 Gasparus: Gaspar **VM**

23 cucurrit: *om.* **VM** / cui: cui etiam **VM**

25 Noztre anno 1519: Nozthre anno Domini 1519 **VM**

30 Gasparus: Gaspar **VM**

spinosis acutis acubus infixis acriter se castigabat. Cingulo etiam ferreo durissimo ad carnes nudas stricto utebatur, femoralibus loriceis se stringebat. Quae omnia vidimus oculis et palpavimus manibus nostris post mortem ipsius. Nec tamen inde aliquam infirmitatem in capite vel corpore sentiebat, sed recens et promptus ad omnia erat. Quando in choro ad divina officia stabat, nunquam se ad stallum appodiabat, immo massam plumbi in manibus tenebat, ne somnolentia aliqualiter opprimeretur. Insuper in quocunque monasterio manebat, hoc a praelato instanter semper impetrabat, ut cum omnibus infirmis totius conventus solus procuraret, legeret, devote necessaria ministraret. Mira pro certo huius fratris paenitentia erat. Saepe enim per nos monebatur, ut a talibus desisteret, ne aliquam infirmitatem incurreret incurabilem. Sed ipse sperans cum Dei adiutorio omnia se posse sufferre dicebat. Tandem Romam est absolutus, et ibi devote Deo inter fratres per annum serviens reversus ad Hungariam obiit in Sancto Laurentio anno Domini 1521.

Frater Benedictus parvae staturae, qui per quatuor annos in servitio reverendi patris generalis fideliter se habuit. Tandem in priorem de Chewth praeficitur. Hic erat vir Deo devotus, per omnia laudabiliter se gerens, et omnibus amabilis propter suam mansuetudinem et humanitatem. Confluebant namque || ad eum induendi undique audita eius bona fama, quos benigne et charitative ad ordinem suscipiebat, docebat, instituebat et Christo lucrabatur. Circa infirmos magnam curam impendebat, unde ad eum multi fratres magnas infirmitates patientes veniebant de diversis monasteriis, quos gratanter acceptabat, eisque curam medicorum adhibebat, et in brevi sanitatis beneficium per gratiam Dei consequebantur. Sollicitudinem magnam circa necessitates fratrum habebat, eisque victualia et operimenta decenter administrabat ita, ut nullus inter eos esset querulosus, sed erant omnes in corporis et hilaritate animae ac iucunditate Domino servientes.

Promontorio quodam Novi Montis per longa tempora a praepositis vendito et alienato a monasterio per multos labores, discursus et expensas cum Dei adiutorio iuridice obtinuit et monasterio redingravavit, quod utique cessit in magnum subsidium fratrum. Postea Romam est absolutus pro priore, ubi fideliter et cum magna sollicitudine curam monasterii peregit

2—3 stringebat: stringebat ad lumbos, sed et cathenam ferream ad collum gestabat **UA**, **VM**, **VB**

11 enim: etiam **VM**

13 se: *om.* **VM** / dicebat: *om.* **VM**

28 hilaritate animae: animae hilaritate **VM** / Domino servientes: *om.* **VM**

30 quodam: quoddam **VM**

31 vendito et alienato: vendita et alienata **VM**

32 redingravavit: reintegravit **VM**

33 pro: a **VM**

quatuor annis, licet continuis infirmitatibus vexatus. Habitacula etiam
monasterii in formam decentiorem redegit. Tempore autem ipsius multi
adversarii in Urbem insurrexerunt domos et bona monasterii occupare
volentes, sed ipse omnibus viriliter restitit coram summo pontifice et
5 cardinalibus, et non est passus alienari seu occupari bona monasterii. Nec
timuit comminationes, sed neque mortem, quam adversarii sibi intenta-
bant. || Tandem reversus ad Hungariam cum magna infirmitate, sed Deo 235
propitio convaluit. Postea vicarius in Ongwar constitutus.

Per idem tempus multi adolescentes sunt ingressi sacrum ordinem
10 nostrum, quidam ex eis baccalaurei, quidam studentes, quidam bonae
indolis iuvenes in diversis monasteriis, qui optime instituti sunt humiles,
devoti, vigiles, obediens, sobrii, studio vacantes, orationibus ferventer
insistentes, suave iugum Domini alacriter trahentes, quos credimus ad
15 profectum ordinis cooperante Dei gratia coalescere, quod concedat altissi-
mus Deus, qui est benedictus in secula seculorum.

Eodem tempore confraterniam Sancti Spiritus de Urbe in Saxia una cum
stationibus et indulgentiis concessit frater Joannes prior loci, commissarius
domini papae Leonis decimi, ordini nostro perpetuis temporibus duraturam
ad instantiam et petitionem venerabilis patris fratris Joannis heremitaie,
20 vicarii de Lepoglawa, ubi idem commissarius fuit hospitatus et per mensem
devote ac reverenter tractatus, ut patet in literis super his confectis et
sigillatis. Easdem Leo papa X denuo concessit, ampliavit et confirmavit.

〈Caput 83〉

In secundo generalatu istius reverendi patris anno Domini 1526

25 Caesar Turcarum cum infinita multitudine gentium et nationum, nava-
rum, navium, galeorum, equitum, camelorum, ut dicitur || septies centenis 236
millibus, item armorum, machinarum, paramentorum et ingenti opulentia
invasit regnum Hungariae. Castra, civitates, villas, oppida vastavit, subver-
tit, concremavit et solotenus prostravit. Rex autem Ludovicus cum archie-
30 piscopis, episcopis, baronibus, nobiles, ruralibus et multitudine grandi
congressus est cum Turcis. Sed non bene aciem belli disponentes devicti
sunt, et omnia quae in castris habuerunt, Turcis in praedam cesserunt.

- 3 in Urbem: in Urbe VM
- 8 Postea: Praeterea VM
- 13 trahentes: ferentes VM
- 15 Deus: om. VM
- 22 denuo: de novo VM
- 25—26 navarum: nautarum VM

Innumeros occiderunt, pauci evaserunt. Spectabiles vero omnes interfecti sunt: rex Ludovicus, Georgius Scepusiensis, barones, nobiles quasi omnes, duo archiepiscopi, caeterique episcopi et alii multi. Deinde caesar adepta victoria confestim Budam ascendit cum omni suo exercitu, et sine violentia
 5 omnia caepit, quia undecunque fugerunt ad partes superiores, alii per naves, alii per currus, alii pedestres, seculares et religiosi, mares et faeminae, pueri et puellae cum suis rebus, quas potuerunt secum ducere, omnes civitates et villas desertas relinquendo. Postea caesar ingressus Budam cum magno gaudio in festo Nativitatis Beatae Mariae, viginti
 10 tantummodo diebus ibidem permanens, confestim misit bassas suos cum exercitibus ex utraque parte Danubii per terram, et civitates egregias, villas optimas, monasteria praeclara, castra fortia depraedati sunt, destruxerunt, combusserunt, infinitos occiderunt et multos || abduxerunt. Ecclesias autem et monasteria maiori vesania vastaverunt, altaria suffoderunt,
 15 imagines Christi et sanctorum in frusta conciderunt. Illas autem duas civitates Budam et Pesth quasi solotenus prostraverunt et succenderunt. Omnes campanas de ecclesiis et monasteriis deposuerunt et in Danubium submerserunt, aliquas etiam asportaverunt. Castrum autem Budense omnino intactum dimiserunt, et nihil in eo destruxerunt, neque succenderunt. Et
 20 dum haec agerentur, quidam magnus princeps Turcarum a populis ruralibus in Maroth congregatis pixide interfectus est, et Budam ductus cum magno ululatu in campo sepultus est. In cuius morte caesar valde amaricatus est. Item pons, quem super Danubium fecerat, ruptus est, et multitudo paganorum submersa, exinde caesar admodum tristatus. Item eodem tempore nuntiatum est per literas caesari, quod regnum suum a Zophiis
 25 nimium depredatum et vastatum est, super quo maerore maximo repletus literas discersit et pedibus conculcavit, clamare caepit et insanire ac ululare more ipsorum. Deinde ad campum Rakus secedens civitates Budam et Pesth et alias circumcirca succendi fecit et concremari et in cinerem redigi. Et statim cum omni suo exercitu velociter recessit cum magna praeda rerum et hominum versus partes inferiores.

237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

- 5 undecunque: unusquisque VM
- 7 secum: om. VM
- 9 Beatae: om. VM
- 12 depraedati sunt: depraedaverunt VM
- 15–16 duas civitates: civitates duas VM
- 19 nihil: nil VM
- 27 et: om. VM
- 28 Rakus: Rakws VM

dae, chorus mirifice et sumptuose fabricatus, organum elegans et omnia alia igne vehementi conflagrata sunt, et sic testudo sanctuarii corrui. Altaria destruxerunt, imagines frustatim conciderunt, sepulchra suffoderunt, lapidem superiorem tumbae marmoreae sancti Pauli subtiliter sculptum violenter deposuerunt et in tres partes fregerunt. Habitacula monasterii egregia et omnes officinae igne consumpta solo sunt prostrata. Utensilia omnia fregerunt, victualia omnia consumpserunt. Decem diebus in monasterio pausaverunt, et omnes angulos, omnia latibula perlustraverunt, suffoderunt, destruxerunt. Et nullibi tantum saevierunt sicut in hoc monasterio. Et ut videtur usque ad finem mundi nunquam hoc monasterium in pristinum statum reformabitur. Verum protegente Deo et sancto Paulo ornamenta ecclesiastica omnia permanserunt illaesa in secreto loco, quo fratres absconderant, et in capella sancti Pauli ignis non fuit accensus, nisi per valvam exterius in parte, sed tamen alia omnia sunt destructa. In libraria usque ad mille florenos libri concremati sunt. Postquam autem audierant fratres profligationem Hungarorum, corpus sancti Pauli eremitaе quam citissime tulerunt, et ad Trinchinium, castrum fortissimum waywodae Transilvanensis deportaverunt. ||

Eodem tempore viginti quinque fratres occisi sunt a Turcis, aliqui etiam miro modo vulnerati. Monasteria vero undecim combusta et desolata sunt.

<Caput 84>

Anno Domini 1514

Eligitur in priorem generalem reverendus pater frater Dominicus, artium magister, qui vicem praefati magistri Stephani per duos annos prosecutus est. Hic licet doctus, tamen parum profecit ordini in suo generalatu, quia proprium commodum quaerebat, et delicate vivebat, pecunias avidè congregabat, quas tamen in seculo non habebat. Postea in subiectione positus infirmitates magnas passus et gravatus ac atritus obiit in Baranya claustro Sancti Salvatoris.

Eodem anno, videlicet 1514, insurrexerunt cruciferi in regnum Hungariae, qui infinitas hominum caedes fecerunt, nobilium et ruralium ac depopulationes et concremationes, devastationesque civitatum, villarum, castrorum, ecclesiarum. A quibus unus frater conversus nostri ordinis de

1 alia: *om.* VM

10 ad: *om.* VM

15 audierant: audierunt VM

27 gravatus: aggravatus VM

29 regnum: regno VM

32 ecclesiarum: ecclesiarum etc. VM

claustrum Zenth Jogh extrahitur, et Waradini in medio civitatis decollatur. Sed Deo volente eodem anno iidem cruciferi per spectabilem et magnificum dominum Joannem waywodam Transilvaniensem principaliter et per nobiles regni sunt devicti, trucidati et omnino deleti, qui volebant extinguere et delere omnes magnates, potentes et nobiles de regno. || Haec cruciata fuit promulgata, praedicata et exhibita a reverendissimo domino Thoma archiepiscopo Strigoniensi et legato de latere, reverso de Urbe ad patriam. Qui utinam nunquam ad Urbem transisset et eandem gratiam, immo destructionem regni, ad Hungariam reportasset.

Huius reverendi patris tempore, anno Domini 1515 monasterio Zagrabieni in festo Assumptionis Beatae Mariae quidam castellanus de castro Medwewara, nomine Mathias, armata manu cum suis complicibus veniens ad claustrum et fratribus minitans, unum hominem colonum eiusdem claustrum ex pixide interfecit, et stomachanti voce fratribus dixit et iuravit: Adhuc quindecim dies et claustrum subvertam. Et sic recessit ad castrum. Et ante quintum decimum diem cultro transfossus interfectus est a quodam famulo castri. Et vindicavit se beatissima Virgo Maria de famulis et fratribus suis.

〈Caput 85〉

De reverendis patribus Gregorio tertio et Joanne tertio prioribus generalibus et aliquibus horum temporibus existentibus

Anno Domini 1520 electus est in priorem generalem reverendus pater frater Gregorius Gengyesi artium baccalaureus, qui per duos annos officium generalatus prosecutus vir eruditus et regularis disciplinae amator praecipuus. Hic antea pluribus annis in diversis monasteriis verbum Dei fructuose praedicavit. Deinde socius reverendi patris generalis aliquot annis extitit, postea prior de Urbe || septem annis fuit. Idem fecit sermones decem de sanctissimo Paulo patre nostro, impressosque per ordinem dilatavit. Postremo reversus de Urbe in priorem generalem est electus, ut supra. Sed podagra mirabiliter constrictus tantum per biennium officium explere potuit.

2 iidem: idem VM

5 Haec cruciata: Haec bulla cruciata VM

11 Beatae: om. VM

13 minitans: minans VM

14 ex: om. VM

16 cultro: cultello VM

20 temporibus: temporum VM

23 Gengyesi: Giengyesi VM

27 postea: praeterea VM

Hic reverendus pater procuravit gratiam sanctissimi Leonis papae decimi priori generali et aliis decem persnis per eum eligendis super absoluteione et dispensatione fratrum ab anno 1520 usque ad centum annos. Idem collegit summatim Inventarium privilegiorum omnium et singularum domorum
5 ordinis heremitarum et in scriptis redigit.

Reverendus pater frater Dionysius Argensis episcopus, suffraganeus-
que Transilvaniensis anno Domini 1520 ordinem nostrum heremiticum
intravit in monasterio Beatae Virginis Transilvano. Hic erat persona
10 authentica, maturus in moribus, venerandus in suis actibus, devotus et
sanctitate officium suum exercebat, divina officia devote cum fratribus
peragebat, omnibus exemplum bonum erat in omni sua actione. Itaque
omnes eum diligebant tanquam patrem venerandum, nullusque fratrum ab
eo separari cupiebat. Ruinosa et inveterata monasterii aedificia decenter
15 reformabat, ac necessaria fratrum utiliter administrabat. Obiit autem in
eodem monasterio anno 1526.

Frater Thomas sartor, vir utique laudabilis vitae et honestae || conversati-
onis ac purae conscientiae, utilis et fidelis in omnibus servitiis ordinis, qui
etiam ad hoc erat deputatus, ut quotannis pannos pro vestitura fratrum
20 disponderet et parari faceret cum magistris fullonibus, et administraret toti
ordini ad capitulum annuale. Solerter ergo et diligentissime exequens
officium suum anno Domini 1522 requievit in sancta pace, procul dubio
aeternam recepturus mercedem pro fideli labore, sepultusque est in Sancto
Laurentio.

Reverendissimus in Christo pater et dominus dominus Thomas, cardinalis
sanctae matris ecclesiae et legatus de latere, necnon archiepiscopus Strigoni-
ensis, ad supplicationem reverendi patris Gregorii praefati correxerat illum
defectum in aliquibus bullis nostris, ubi dicimur ordinis sancti Augustini.
Itemque ordinem sancti Pauli primi heremitaie et regulam beati Augustini
30 episcopi, necnon constitutiones eiusdem ordinis hactenus aeditas et in
posterum condendas de novo confirmavit anno Domini 1521, ut in bullis
ipsius continetur.

6 Dionysius: Dionisius VM

9 authentica: autentica VM

12 exemplum bonum: bonum exemplum VM

20 disponderet: disponat VM

21 Solerter ergo: Solerterque VM

〈Caput 86〉

Anno Domini 1522

Eligitur in priorem generalem reverendus pater frater Joannes tertius, qui per biennium explevit vicem preaecessoris sui Gregorii tertii prioris generalis. Hic prius fuit socius reverendi patris prioris generalis pluribus 5 annis ac etiam visitator Croatiae, Dalmatiae et maritimarum partium ordinis septem annis extitit, nec non in Polonia uno anno. || Demum in Germaniam visitator deputatus omnia fidelissime et devote peregit. In 243 multis etiam monasteriis vicarius et in Sancto Laurentio fuit. Erat enim zelator ordinis praecipuus, erga delinquentes rigidus, nec poterat sustinere, si quid modicum contra statuta ordinis aut consuetudines videbat fieri. Ante 10 omnia autem satagebat, ut divinum officium, diurnum videlicet et nocturnum, locis et temporibus suis ordinate et debito modo persolveret. Sollicitus etiam erat ad curam externorum operum et negotiorum monasterii peragendam. Tandem electus est in priorem generalem, demum in vicarium de 15 Chaktornya, ubi beato fine quiescens migravit ad Christum anno Domini 1537.

〈Caput 87〉

De reductione capitis sancti Pauli de Bohemia

Anno Domini 1522 efficiente dextera excelsi serenissimus Ludovicus rex Hungariae, Dalmatiae, Bohemiae etc., cum intrasset Bohemiam regnum 20 suum invisere et quaeque devia ibidem rectificare, intra claustra pectoris sui sedulo revolvens et versans, quomodo fratres heremitae saepe numero eundem pulsaverant precibus humillimis ac devotis, ut dignaretur caput

1 1522: millesimo quingentesimo tertio **VM, VB, AR**; 1520 **UA**

5 ac: et **VM**

6 Demum: Demum si **VM**

13 externorum: exteriorum **VM**

15 Chaktornya: Chaktornia **VM**

17 de Bohemia: de Bohemia in Hungariam **VM**

19 etc.: *om.* **VM**

sancti Pauli de Bohemia in Hungariam reducere et sacro corpori unire.
 Dispositis itaque omnibus et ordinatis in Bohemia, cum iam redire vellet ||
 in Hungariam, primatibus omnibus et dominis Bohemiae secum Pragae 244
 constitutis petitionem unam ab eis postulavit, nihil revelans de quo.
 5 Cumque illi polliciti essent dare quidquid peteret, caput, inquit, sancti
 Pauli primi heremitaie a vobis exoptulo. Qui cum difficultate assense-
 runt. Tandem rex sine mora summo diluculo surgens de Praga ad castrum
 Karlssthein properavit, ubi etiam corona regni Bohemiae conservatur. Et
 inter multas reliquias sanctorum manibus propriis diligentissime requisivit
 10 et difficulter invenit. Nam velo, quo erat caput involutum, falsus erat titulus
 ascriptus: Caput, inquit, sanctae Anastasiae. Semper enim timuerunt
 Bohemi, ne auferretur ab eis et ideo occultaverant. Sed quidam senex
 praesbyter bonae conscientiae et laudabilis vitae, qui Bohemorum astutiam
 noverat, regi in secreto persuasit, quomodo illud posset invenire. Detracto
 15 igitur velo de capite invenit rex pius, quod desiderabat. Scripsit Bohemice
 super costam capitis in occipite: Caput sancti Pauli primi eremitaie, qui
 prope Budam iacet. Quo viso maximo gaudio repletus, amplexans et secum
 tollens quam citissime ad Hungariam summa cum devotione reportavit, et
 aliquanto tempore Budae apud se retinuit, donec capitulum fratrum
 20 congregaretur in Penthecoste. Praesbyterum autem illum, qui caput sancti
 Pauli revelaverat, post discessum regis Bohemi voluerunt || interficere, sed 245
 ille vix evasit, et ad maiestatem regiam confugit. Tandem adveniente
 tempore omnes fratres in capitulo existentes secundo die festi Penthecostes,
 in quo evenit festum Urbani papae, summo diluculo cum processione
 25 honoranda omnibus paramentis adhibitis de monasterio Budam profecti
 sunt. At serenissimus rex cum regina, primatibus et nobilibus regni ac
 infinita multitudine populorum, virorum ac mulierum, necnon decentissima
 processione ecclesiasticorum eis obviavit, reverendissimo domino Simone
 episcopo Zagrabiensi pontificalibus insignito caput sanctum in manibus
 30 venerabiliter gestante ac eos sequente extra portam civitatis caput sanctissimi
 patris in manibus fratrum donavit. Qui statim omnes flexis genibus pro
 gratiarum actione Te Deum laudamus devotissime decantaverunt, et canoro-
 sis himnis ad monasterium processionaliter deduxerunt, comitante processio-
 nem rege, regina, primatibus ac nobilibus omnibus ac tota die illa ibidem in
 35 monasterio permanentibus, donec sacrum caput corpori sacro unitum est
 ipsis cernentibus. Et quia caput illud sanctum inter alias nationes, Bohemos
 videlicet et Husitas versatum est per multa annorum curricula, centum
 videlicet et quadraginta annos, qui non debitam diligentiam, custodiam ac
 reverentiam eidem exhibuerunt, immo indecenter tractaverunt, non in
 40 tanta integritate permansit, sicut corpus in Hungaria, sed crinibus, ||

12 auferretur: auferatur VM

23 Penthecostes: Penthecoste VM

37 Husitas: Huzzitas VM

barba, pelle nudatum, tantummodo costae capitis deductae sunt, ut patet. 246
Quomodo autem caput ad Bohemiam de Hungaria portatum fuit vide supra
in translatione corporis sancti Pauli 1381.

〈Caput 88〉

Miraculum quod ibidem contigit

5 Quidam magnificus, nomine Emericus Bebek, bonae indolis adolescens,
omnibus graciosus in tota curia regis, postea praepositus Albensis, cum
dolore dentium et angustia magna Budae vexaretur in tantum, ut nusquam
requiem haberet, et medicinae sibi adhibitae non subvenirent. Audiensque,
quod postera die fratres eremitae de monasterio venturi essent Budam pro
10 capite sancti Pauli deducendo, statim voto se astrinxit, quod processionem
fratrum cum sancta reliquia usque monasterium committeretur. Quod
devote implevit. Nam humili veste indutus, nudo capite ac pedester,
lucernam accensam in manibus gestans, cum magna devotione post sanctam
reliquiam profectus est, et deinceps omnis dolor et vexatio dentium ab eo
15 procul aufugit, et Deo ac beatissimo Paulo gratias egit, et omnibus, quibus
potuit, hoc factum publicavit. Et nos oculis nostris clare conspeximus.

Frater Laurentius conversus, arte pistor, vir Deo devotus ac religiosus, de
cuius ore nunquam aliquod verbum otiosum, || convitiosum aut maledicum 247
exibat, qui semper devotissime in suo officio ordini serviebat. Peccata etiam
20 levia summopere cavebat, quae si aliquando contigissent, de eis cum cordis
amaritudine et lachrimarum effusione confessionem faciebat. Exemplaris
omnibus erat et fratribus, quem tanquam patrem omnes venerabantur. Qui
aegrotans paucis diebus sana mente, integro aspectu, Deum benedicens et
gratias agens usque ad extremum anhelitum loquellam non amisit, et sic in
25 Domino quievit, sepultus in Sancto Laurentio anno Domini 1523.

〈Caput 89〉

Quaedam exempla de proprietariis

Anno Domini 1502 tempore generalatus reverendi patris fratris Nicolai in
ordine nostro contigit tale miraculum apud Sanctum Laurentium. Cum
quidam frater in arte sutoria magister de una domo, ut mos est religionis,
30 fuisset absolutus ad Sanctum Laurentium, frater ille hoc intelligens per

2 caput ad Bohemiam de Hungaria: corpus in Hungariam VM, VB

suggestionem diaboli cupiditate ductus arte sua lucrata ad communitatem
 non dedit omnia secundum regulam suae professionis, sed viginti florenos in
 auro in filtrum suum suit et secum asportavit. Ibiq̄ue artem sutoriam per
 septem annos domui ministrando continuavit, sed furtum et proprium non
 5 est confessus, nec alicui revelavit usque ad annos iam dictos. Interim tamen,
 ut mos est, tempore suo praesumptuose cum aliis fratribus communicabat
 || corpus Christi sumendo. Ecce, videte clementiam nostri redemptoris, 248
 quod non vult mortem peccatorum aut periculum. Voluit ostendere
 merita sanctissimi patris nostri Pauli primi heremitaie in loco principaliori,
 10 ubi corpus eiusdem sancti patris nostri quiescit, ad terrorem filiorum
 suorum visionem monstrare in fratre. Nam licet artem suam frater cum suis
 sollicitaret, tamen ut conscientia sua dictabat et opera monstrabant, totus
 erat ad spiritualia frigidus. Nam ad Matutinum raro surgebat, in dormitorio
 cum aliis fratribus non quiescebat, nec maturam missam audiebat, capitulum
 15 non intrabat nisi raro, ad ecclesiam tempore elevationis corporis Christi, ut
 mos est, ad magnam missam verecundia ductus magis, non ex devotione
 cum fratribus veniebat, et ubicunq̄ue ambulabat, semper tristis erat. Cum
 autem vino plenus fuisset, sinistre aliquantulum laetabatur; erat enim valde
 ebriosus. Cum autem in anno praenominato ante Ramis Palmarum vicarius
 20 fratres suos cohortatus fuisset, ut ad indulgentiam et plenariam absolutionem
 cum contritione et confessione se praepararent, tunc ille proprietarius frater
 ad se reversus, cogitavit cum illis pecuniis aliquas imagines ad ecclesiam
 disponere facere. Et causam necessariam fingens licentiam accepit a
 vicario ad civitatem. Sicque facto ante diem sui itineris ostio || clauso 249
 25 super se caepit numerare pecunias secum portantes. Mira res, ecce de
 pecuniis illis unus bis in faciem resiliit quasi musca eum molestando, et ut
 molestantem a facie repulit, territusque aliquantulum opus suum perfecit.
 Mane autem facto cum suo approdiano ad civitatem ire caepit continuando
 horas suas cum Ave Maria. Cum autem metas monasterii pertransisset, ecce
 30 a parte civitatis demones in turmis variis quasi equites et pedites bellicis
 armis ignitis eidem obviaverunt derisorie minantes et dicentes: Veni, veni
 domine proprietarie, hodie solves proprium! Sicque territus et colore
 in facie mutato dixit suo approdiano secum comitanti: Festinemus ad
 civitatem! Non vides, quia demones me ante et retro circumdederunt
 35 et volunt me a te rapere? Non derelinquas me, ne peream!
 Respiciens iuvenis ad ipsum, vidit faciem et colorem mutatum dixit ei
 confortans eum: Tamen nullus nos impedit, noli timere, non dimi-

3 suit: insuit VM

8 quod: qui VM

20 cohortatus: exhortatus VM / absolutionem: remissionem VM

21 praepararent: praeparent VM

25 portantes: portans VM

27 molestantem: molestando VM

35 Non derelinquas me, ne peream!: om. VM, VB

tam te. Cum autem appropinquassent ad civitatem, ecce de civitate plures demones horribiliores prioribus eidem obviaverunt dicentes: Veni, veni domine proprietarie! Vere hodie solves proprium, et paenas non evades perpetratas! Licet tamen timeret maxime, tamen Ave Maria non obmittebat, et propterea demones ad eum appropinquare non audebant. Et sic timens, mente alienus prae timore ad domum sancti Pauli gressu concito || pervenit, et in porta magna ante gradum ascensus sedit, ita ut dum fatebatur, vix suspirium habere poterat. Cum autem modicum ibidem quievisset, dixit approdiano suo: Eamus ad monasterium, quia statim morior. Et statim surgentes reversi sunt ad monasterium. Et ut prius veniendo sic et redeundo demonum minas et terrores sustinuit. Cumque nimium fatigatus esset prae timore et visione demonum, stetit et dixit approdiano secum comitanti: Bone frater, audi confessionem meam, quia prius quam ingrediemur monasterium, interficient me demones! Sicque iuveni confessus est. Et postquam ad metas monasterii pervenit, ubi prius demones ei obviaverant, tota illa visio et infestatio disparuit. Eo tempore post prandius vicarium seniores monasterii fratres pro certa causa definienda ad cellam suam congregaverat, et cum ibi essent congregati venit frater ille, et procidens ad pedes vicarii dixit: Venimus cum benedictione vestra, pater. Et postea subiunxit: Nemo dicat, quod non sint demones, immo vere sunt, et horribiliores quam dici et aestimari potest. Haec audiens vicarius intuens eum dixit: Quid tibi contigit, comedistine? Respondit ille: Non. Et vicarius: Vade, comede! Et frater: Non comedam, donec a potestate demonum liberabor. Et subiunxit frater: Veni pater ad cellam nostram, et vide || periculum animae meae, ne in aeternum peream. Eo dicto vicarius cum duobus fratribus ad cellam ivit, et coram ipsis illos 20 florenos de filtro solvit, et omnia quae habebat etiam ibi lucrata ad manus vicarii dedit et dixit: Modo evasi manus demonum. Et postea gaudens suscepit cibum. Hoc factum est sabbato ante Ramis Palmarum anno praescripto. Sequenti autem die cum fratres se ad consecrationem florum praeparassent, et hora tertia cum a fratribus in choro ageretur, erat frater iam dictus ante magnum altare genibus flexis orans. Cum autem fratres in choro dicerent responsorium: De ore leonis libera me Domine, statim frater ille magnis vocibus, ut poterat, clamare caepit: Hwrw, hwrw, fogd, fogd! ac si lepores in campo venaretur. Et inter haec legibulum suae orationis longe a se iactavit dicens: hwrw, et statim fratres conversi, ne populo maius

4 perpetratas: praeparatas **VM**

8 ibidem: ibi **VM**

14 prius quam ingrediemur: usque **VM, VB**

16 ei: eidem **VM**

27 20: XX **VM**

35 caepit: caepit dicens **VM**

scandalum oriretur, rapientes eum in sacristiam concluderunt, et quousque consecratio finita est, ibidem mag(n)is clamoribus verba venationis, ut prius, continuavit. Cum autem missa finita esset, cessavit tentatio, et cum fratribus suscepit cibum. Unde fratres charissimi, amate paupertatem
 5 sanctam, quia dicit dominus pauperum, Jesus: Beati pauperes spiritu. Fugite proprietatem, quia venenum diaboli est. Unde dicit Alanus Claustralis: Qui multa || reliquisti, noli ad mundum redire. Unius nummi desiderium non te decipiat, unius nummi appetitus, quem non
 10 decepit divitiarum thesaurus. Timeas, ne muscipula diaboli capiat te in minimo, quem non decepit in maximo. Haec ille. Unde et Bernardus: O charissime, Domini professione consecratus, nil celes, nihil abscondas, nihil apud te absconditum reponas, in abscondito nihil retineas, apud te nihil remaneat absconditum. Quidquid habes, habeto cum licentia. Si quid habes, habeto cum
 15 benedictione. Sine licentia praelati nihil habeas, sine benedictione nihil accipias, sine licentia nihil tribuas. O serve Dei, iacta cogitatum tuum in Domino, et ipse te enutriet. Haec Bernardus.

〈Caput 90〉

Aliud exemplum

In anno Domini 1522, dum frater Gasparus de Pesth vicarius generalis in
 20 Sancto Laurentio supra Budam munus impositi sui officii adiutore Deo fideli ageret devotione, pestis inguinaris ubique utriusque sexus homines devastabat, et cum desaeviret, caepit irrepere et ad fratres heremicolas. Contigit igitur, ut quidam honorabilis pater frater Gasparus, vir mirae abstinentiae, cuius ut vitam brevius concludam, ab ingressu || religionis in tota sua vita
 25 esum carnum devitabat, vinum non gustabat, ac ultra alias castigationes cathenis ferreis corpus mortificabat, hac peste inguinaris spiritum in brevi

1 eum in sacristiam: in sacristiam eum VM

2 mag(n)is: magnis VM

5 spiritu: spiritu etc. VM

15 Bernardus: Bernardus in Sum. VM

21 sexus: om. VM

23 Gasparus: Gaspar VM

5 Mt 5, 3

7–10 Alanus Claustralis ... *non inveni*

11–17 Pseudo-Bernardus, De modo bene vivendi, cap. 68, n. 116

16–17 Ps 54, 23

ad patriam transmisit. Lodicem igitur eius, super quem cubans spiritum
exhalaverat, quidam frater Paulus laicus, faber lignarius, staturae magnae
et robustus viribus, vitaeque et sanctimonia ac moribus speculum fratrum
heremitarum sustulit, et ad patrem vicarium veniens postulavit cum
5 benedictione, ut sibi traderetur. Pater autem vicarius, ut erat pietate
vallatus, annuit petitionibus eius cum benedictione paternali dicens: Fili,
cum benedictione Dei tibi do, tamen lavabis aqua munda, ne et te
pestis inficiat. Ille vero tanquam vir robustus, pestilentiae vim non
advertens, recubans super lodicem, confestim in eadem nocte peste
10 inguinalia opprimitur. Et cum dietim aggravaretur, caepit una dierum se
violenter in lecto volutari et toto corpore sudare. Pater autem vicarius
animadvertens fratris turbationem confestim festinus adiit dicens: „Charis-
sime fili, forsan habeas aliquid proprium?” Et ille: Venerabilis
pater, habeo. Nam pater honorabilis frater Georgius Horwath,
15 ordinis nostri dispensator dederat pro aliquali labore LX denarios
ad mediam lodicem comparandam. Sed quia venerabilis paternitas
vestra aliam nobis ad incertum concesserat usum, illos nondum
exposueram. Et cum pater vicarius cellulam eius perlustrasset, nil
18 reperiens cum || maerore ad infirmariam reversus, invenit haud parvum 254
20 numerum illius conventus fratrum, inter quos comperit venerabilem senem,
custodem reliquiarum sancti patris Pauli primi eremitae, Matyko dictum,
qui prius patri vicario obvians respondit: Venerande pater, iste frater
conversus confessionem suam satis devotam ad me faciens obtulit
25 XL denarios. Quos pater vicarius videns ingenti perfusis gaudio coram
agonizante fratre numerans consolabatur eundem, ut iam securus foret de
praemio aeterno. Et parumper quiescens ille infirmus, mox caepit exagitari
ultra vires suas. Et quiescere non valens, dixit iterato pater vicarius:
Charissime fili, forsan adhuc aliquid proprium clam absconsum
habeas? Ille vero ait: Venerande pater, habeo. Residuitatem enim
30 XL denariorum dederam famulo, ut erogaret viris ecclesiasticis
pro celebratione missarum. Sed in hac parte nullam auctoritatem
habui, nam neque obulum contra professionem possidere possum.
Ideo rogo paternitatem vestram, ut pecuniam extorqueatis a
famulo. Et confestim pater vicarius accersivit famulum, et pecuniam ab

2 exhalaverat: exalaverat VM

11 volutari: voluntare VM

14 honorabilis: om. VM

15 LX: 40 VM

17 vestra: om. VM

21 Matyko: Matyko VM

24 XL: 40 UA; 4 VM, VB

29 Ille vero ait: Et ille VM

30 XL: 40 VM

33 paternitatem vestram: vestram paternitatem VM / pecuniam: pecunias VM / a: om. VM

34 pecuniam: pecunias VM

eo levavit, ac coram fratre adduxit dicens: Charissime fili, en et residuitatem a famulo reportavi. At ille gratias cum gaudio egit dicens: En securus iam de hoc exilio ad patriam tendo, nam neque obulum iam in hoc seculo possideo. Et in eadem nocte in pace quievit. ||

〈Caput 91〉

Aliud exemplum

5

255

Anno Domini 1527 in Ongwar praedicator die quodam festo dum hora matutina caeteris fratribus in ecclesia ad orandum persistentibus, ipse solus in sua cella studio ad praedicandum se praepararet, sensit a quarta cella prope chorum ecclesiae quosdam quasi duos aut tres colloquentes et cellas
10 visitantes. Venerunt ad vicinam cellam, quae erat fratris cuiusdam adolescentis, subdiaconii iam gradu promoti, discipuli praedicatoris, et aperientes ostium cellae intraverunt. Colloquebantur quasi humana voce, non tamen articulatam vocem intelligebat auscultans praedicator, qui sensit inter
15 caeteras disquisitiones satis evolvere fenum lecti sub capite et quasi lucratos aliquid annotare. Et tunc exierunt clauso post se ostio. Venerunt pari colloquio ad ostium cellae praedicatoris, et paululum gressum figentes a colloquioque cessantes ulterius profecti sunt. Non enim intraverunt, cum ipse praedicator in cella sua attentius tam talia, quam alias scripturas meditaretur. Die sequenti vocat ad se praefatum discipulum. Inquiret si fuit
20 in Matutinis, si fuerunt illic et fratres aliarum cellarum. Quo respondente, quod fuerunt, narrat illi factum, urget ad confitendum, an habeat aliquid sine benedictione patris. Tandem ille confessus sub cervicali in feno se habere duas cordas || pro missali, quod tamen nondum habebat, et necdum
25 sacerdos erat, unam vetustam, alteram novam absque benedictione. Iussit apportari, obiurgat iuvenem fratrem, et ne male partis rebus ulterius gaudeat, ait illi: Veni, sequere me. Vadunt ad coquinam, et utrasque cordas iecit in ignem, dicens iuveni: Tu ipse sic combureris, si cupiditate victus aliqua vel superflua vel occulte sine benedictione retinere volueris. Quo territus iuvenis veniam petiit et emendam promisit.

2 At ille: At frater **VM**

8 in sua cella: in cella sua **VM**

11 gradu: gradum **VM**

12 humana voce: voce humana **VM**

14 evolvere: volvere **VM**

22 feno: fine **VM**

〈Caput 92〉

Contra eos, qui alios false et verbis male conceptis accusare
intendunt non ad sanandum sed ad confusionem

Anno Domini 1521 cum reverendus pater frater Gregorius de Gengyes
sacri ordinis nostri prior generalis officium suae peregrinationis exequere-
5 tur, applicuit gratia visitationis ad monasterium nostrum Moniorokerek
vocatum. Qui cum peregrinationis suae comitibus in oratorium more solito,
ut preces ad Deum funderet, subintravit. Inde egressus patrem monasterii
una cum fratribus eiusdem in osculo sancto salutans requisivit benigne, si
aliquis e fratribus adversa pressus foret aegritudine. Cui prior dicti monaste-
10 rii: Est unus senior in domo infirmaria in lecto decumbens. Quem
pater generalis mox tanquam pius pater visitans || invenit gravi infirmitate
illectum atque mutum. De cuius infirmitate cum pater generalis diligentius
sciscitaretur, prior dicti monasterii alta emittens suspiria sic respondit:
15 Reverende pater, iam annus praeteriit infirmitatis suae, et quod
loquelam amisit. Nam cum reverendae paternitatis vestrae prae-
decessor piae memoriae pater Joannes de Zalonkemeny gratia
visitationis huc applicuisset, iste frater senior mihi obvians,
nescio quo spiritu agitatus morsu labiorum et stridore dentium
20 caepit comminationes dicens: Ah tu prior en videbis, quod coram
reverendo patre sertum tibi contexere studebo etc. Ego autem
spem in Christo Jesu habens firmam vultu hilari, facieque iucunda,
humilibus ita eum conveni verbis: Frater charissime, iste reveren-
dus pater noster propterea advenit, ut mala corrigat, bona errigat,
25 ac de profectu et defectu nostro pastoralis cura provideat. Ideo
rogo atque obsecro, ut quidquid mali in me obnotasti, veraciter
edicas. Paratus sum enim ad omnem emendam. Melius quippe
est mihi in manus hominum incidere, quam in manus Dei viventis.
Iste autem frater senior amplius mussitando loquebatur. Cum
autem dictus pater Zalonkemeny per exhortationes serotinas

257

2 confusionem: confundendum **VM, VB**

3 Gengyes: Giengyes **VM**

5 Moniorokerek: Monyorokerek **VM**

16 Zalonkemeny: Zalonkemen **VM**

19 comminationes: comminationes inferre **VM**

21 hilari: illari **VM**

23 errigat: erigat **VM**

25 rogo: rogo te **VM**

28 mussitando: mussitans **VM**

29 Zalonkemeny: Zalonkemen **VM**

26—27 Dan 13, 23; Hebr 10, 31

denuntiasset, quod antidotum sanctae visitationis peracto matutinali officio post sonum campanae in loco capituli ac ipsa nocte favente Deo perageret, || officium Completorii more alias consueto persolventes, iste alienas in se conglomerans cogitationes ad nocturnam nos praeparavimus quietem, ipse exiens inquietus. Media autem nocte dum matutinale persolvissemus officium, sacrista iuxta mandatum sibi impositum sonum cum campana faciens, omnipotentis Dei iustitia, qui scrutatur renes et corda, quem latere nihil potest, mox iusto Dei iudicio gutta capitis percussus in stallo fratrum corruit, et ab illa hora loqui, ut reverenda paternitas vestra cernit, non potest. Dicitur reverendus pater Joannes Zalonkemeny officium sanctae visitationis laudabiliter exercens, nos cum timore et tremore veram accusationem in alterutrum fecimus. Pater autem generalis frater Gregorius Gengiesinus audiens et occultum Dei iudicium animadvertens, longam fecit fratribus de vera et iusta accusatione exhortationem. Deus autem optimus, idemque maximus, benignus et misericors volens paenam aeternam in temporalem commutare, qui multis modis vult et solet homines salvare, fratrem infirmum multis diebus tot et tantis adversae fortunae flagellis exagitatum, ad caelestia evocavit regna, propter patientiam promissa sibi munera reddidit.

〈Caput 93〉

Contra vitium detractionis

Ut caveatur sedeturque pestifera allocutio atque detractio, || dignum memoria de emergentibus miraculis nostris temporibus, instinctu Spiritus Sancti factis, unum referamus. Reverendus pater frater Petrus de Zalonkemen, regularis vitae cultor eximius, pura mentis devotione Christo semper servire in maceratione corporis studebat, ut seipsum in ara crucis cordis hostiam vivam offerret, caducam respuens vitam esuriebat et sitiebat ad aeternam pervenire patriam. Quem inter alia in hoc fragili vasculo Dominus tanto decore faciei venustabat, ut ab omnibus acclamaretur dignus esse

11 reverenda paternitas vestra: paternitas vestra reverenda **VM**

11–12 reverendus pater: pater reverendus **VM**

12 Zalonkemeny: Zalonkeminy **VM**

14 Gengiesinus: Gyengyesinus **VM**

25–26 Zalonkemen: Zalonkemeny **VM**

30 venustabat: venustaverat **VM**

imperio. Hic vir prudentia et sanctimonia vitae pollens, cum in oculis omnium exemplar et signaculum electus est in priorem generalem sacri ordinis nostri. Qui dum sanctam laudabilemque iniuncti sui pastoralis officii dignitatem in perlustrandis monasteriis solerter perageret, venerabilem patrem fratrem Fabianum, virum probitate et scientia praeditum praefecit in priorem de Urbe, et transmisit una cum fratre Gregorio protunc servitore eiusdem. Sed tamen aliquando humana fragilitas in se subnixta exorbitat a tramite rationis, inde est, quod idem pater prior neglecta obedientia, tanti itineris longaevitatem dure et intollerabiliter ferens, odio et rancore in patrem ordinis concepto tam pium et benignum, immo in mortali effigie deificum patrem, variis excogitatis versutiis indefesse corrodebat. Nec mirum, || aegris enim oculis odiosa est lux, et ira pias hominum mentes facit insipientes. Et cum Romae una cum fratre Gregorio praedicto comite sui itineris victitaret, quotidie eorum conversatio erat in hoc, ut nova in patrem praelibatum quispiam e duobus excogitare posset. Sed cessant humana, cum divina tractantur. Et necesse est terrena succumbere, naturaliaque silere, cum virtutes praedicantur. Unde contigit, ut dum praedictus frater Gregorius una dierum peracto negotio de ecclesia sancti Petri ad monasterium reverteretur, quaedam inclusa divinitus inspirata fratrem Gregorium antea nunquam visum aut cognitum proprio nomine clamitans ad cancellum habitaculi accersivit, et spiritu prophetico inflammata, indignabunda, zelum Dei vindicans, rauca voce dixit: O charissimi fratres, vos estis, qui caelibem vitam elegistis. Heremitica sane vita est caelestis doctrinae schola, disciplina spiritualium virtutum, paradus deliciarum, in qua diversarum fragrant odoramenta virtutum. Ibi rosae charitatis igneo splendore rubent, ibi candent lilia castitatis, ibi mirha perfectae mortificationis habundat, ibi devotae orationis vapor veluti virgula fumi ascendit. Sed vos cum priore vestro, nomine Fabiano, postpositis paradisi amaenitatibus, domum Dei fecistis speluncam latronum. Non parcentes superioribus, nec coaetaneis carpitis et mordetis invicem. Scitis, || scribit beatus Paulus, murmuratores, detractores Deo odibiles, regnum Dei non possidebunt. Quid commisit contra vos ille vir Dei frater Petrus, pater totius ordinis vestri, nunc in Hungaria constitutus, in cuius pectore Deum inhabitantem etiam angeli venerantur? Cuius licet notitiam nunquam habuerim, tamen ex spiritu odorem Christi bonum ex eius corde gusto, quem dilaniatis iniuste. Quiescite

14 quotidie: quotidiana VM

23 elegistis: delegistis VM

27 habundat: abundat VM

34 Hungaria: Ungaria VM

32—33 Rom 1, 30

agere perverse, derelinquite furorem, solvite colligationes de-
tractionum. Utilius enim esset vobis omni feria sexta carnes anima-
lium manducare, quam sanctos Dei infamare. Et dum cessasset loqui,
5 frater oculis in terram submissis maerore plenus festinus ad monasterium
illuxisset, pater prior inscius huius rei, cum e claustro egrederetur ad
Sanctum Petrum, eadem inclusa proprio nomine vocans ipsum priorem
inreparationes praefatas de verbo ad verbum eidem cum comminationibus
protulit. Et cum pater prior regressus fuisset ad monasterium, aestimans,
10 quod de re tam secreta frater Gregorius in contumeliam sui inclusae
narrasset, confestim fratrem Gregorium advocavit, omnia sibi narrans. Cui
frater Gregorius: Charissime pater, cum nudiustertius in negotiis
monasterii profectus essem in Urbem, similia et adhuc maiora illa
inclusa mihi impropertavit. Cessemus igitur || a tali detractioe, 262
15 nam ira Dei quasi biceps gladius imminet super caput nostrum. Et
sic per divinam revelationem pater ordinis ut aurum de scorio prodiit.

〈Caput 94〉

Contra eos, qui peccata palliant

Cum idem reverendus pater frater Petrus prior generalis ad partes
Transilvaniae in monasterium nostrum Zenthmihalkewe nuncupatum appli-
cuisset, ut ibidem fratribus visitationis salutare antidotum administraret,
20 quendam fratrem totus conventus fratrum, ut in visitationibus secretis moris
est, et conscientia exigit, de quotidianis defectibus accusarunt. Pater vero
attendens sacrae regulae praeceptum, ut inquietos et delinquentes corripiat,
pusillanimes consoletur, infundatque in vulnus filiorum oleum et
25 vinum, statim visitatione fratrum peracta ipsum fratrem coram se advocavit,
ut culpas iam enodatas obiiceret, delictoque in contrarium medicina
sanativa adhiberetur. At frater contra obiecta caepit excusationes proferre.
Pater autem ordinis admirans fratris audaciam, quid inter utrasque partes
ageret, ignorabat. Nam totus conventus proponebat obiecta vera esse. At
30 reus e contrario se nescium huius delicti asserebat. Tandem pater ordinis, ||
vir Deo plenus, levatis in caelum oculis, manibusque complicatis dixit: 263
O Deus, rimator renum et cordium, cui praeterita et ventura sunt

1 agere perverse: perverse agere VM

12–13 in negotiis monasterii: in monasterii negotiis VM

26 contrarium: contrariam VM

30 nescium: nescire VM

praesentia, et quem nullum secretum latet, manifesta hanc rem.
Et qui linguas infantium fecisti disertas, da et mihi famulo tuo
intelligendi acumen, ut sciam discernere inter oves pascuae tuae.
Finita hac oratione statim reus frater sententia divina percussus est morbo
5 caduco, et per fratres semivivus de loco secreti eductus est. Videte ergo
fratres, videte, vulnus detegite, misericordiam Crucifixi petite. Qui enim
abscondit scelera sua, non dirigetur a Deo.

〈Caput 95〉

De infirmis exemplum

In ordine sanctissimi Pauli primi heremitaie in uno monasterio fuerunt duo
10 fratres infirmi. Quorum unus procuratus erat cum corpore Christi ad debitum
mortis persolvendum. Alter vero febribus tentus decidit in lectum aegritudi-
nis. Cumque simul in infirmariam locati fuissent, caepit frater, qui febribus
laborabat infirmiori dicere. O frater dilecte, ecce licet tu sis dispositus
ad mortem cum omnibus ecclesiasticis donis ritu fidelium, tamen
15 ego ante te moriar. Nam ille qui dispositus erat ad mortem Deo
volente convaluit, et postea vixit || multis annis. Ille sane febribus 264
tentus gravatus est ad mortem, cumque ille febricitans esset in agone mortis,
dixit ei, qui iacebat secum. O bone et dilecte frater, si possibile est,
indica mihi statum tuum post mortem. Cumque haec verba prior
20 infirmus, saepe coram agonizante fratre replicaret, tandem agonisans frater
dixit cunctis audientibus, qui aderant: Date locum, fratres, date locum
sanctissimo patri nostro Augustino. Cumque astantes fratres, qui
aderant, mirarentur de hoc, statim subiunxit dicens: Ecce fratres mei,
sanctissimus Paulus primus heremita, pater noster inclytus adven-
25 nit, cui beatus Augustinus dedit locum. Et inter haec verba frater idem
migravit ad Dominum, et more ordinis sepultus est in oratorio. Saepedictus
autem frater in omnibus orationibus suis devote Deum exorabat, ut quod a
iam dicto fratre defuncto postulaverat, sibi Deo permittente appareret. Et
ecce vigesimo nono die post obitum fratris defuncti, frater vivens dum esset
30 in oratione positus, tunc spiritus fratris defuncti apparuit viventi in magna
claritate dicens: Ecce frater, sicut petisti et voluisti, ex permissione
divina per merita beati patris nostri Pauli primi heremitaie missus
sum, ut dicam tibi aliqua de ordine nostro. Scito frater dilecte,
quod ordo noster multum placet omnipotenti || Deo et multum 265

1 secretum latet: latet secretum **VM**

8 De infirmis exemplum: *totum caput om.* **UA, VM, VB, AR**

2 Sap 10, 21

delectatur in ipsis, qui vivunt iuxta dictamen professionis, excep-
tis tribus peccatis mortalibus, videlicet superbia, invidia et detrac-
tione, quae multum regnant in quibusdam et praecipue in praelatis.
5 Et dico tibi, quod tam multum displicet Deo, et si se non
emendaverint, multa tormenta patientur in futuro. Propterea
dicas praelato tuo et aliis fratribus, si nolunt infirmis fratribus
misericordiam in infirmitatibus suis propter Deum exhibere, et si
nolunt eos ex charitate prae aliis diligere, saltem habeant talem
dilectionem et charitatem ad eos sicut habent ad equos, ad canes,
10 ad porcos. Quia si talem charitatem eis non exhibuerint omnes,
quod Deus avertat, damnabuntur. Et hoc tibi certissimum signum
sit, quia post trigesimum diem tu me sequeris. His dictis spiritus
disparuit. Et sicut dixerat, post trigesimum diem frater cui apparuerat,
positus est ad fratres beato fine quiescentes.

〈Caput 96〉

15 De quodam novitio, quem Dominus miraculose conservat in ordine

Tempore generalatus reverendi patris fratris Dominici contigit quendam
adolescentem bonae indolis, Spiritus Sancti afflatu nostrum || venire in 266
contubernium. Sacri ordinis vestitus habitu in claustro Sancti Spiritus in
20 Pilisio bona iecit studii monachalis initia, diligebaturque a fratribus propter
bonos eius mores. At ipse praefatus juvenis novitius non satis caute
observans illud scriptum Ecclesiastici Fili accedens ad servitium Dei
sta in iustitia et timore Dei, et praepara animam tuam ad tentatio-
nem. Tentatione maligni spiritus pulsatus caepit tepidus esse, et
25 dum crebrius, quid agendum foret, apud se ruminaret, cedens tentationi,
caepit cogitare, ut ad pristinum statum redeat secularem. Quid multa, non
expectato integro anno probationis, una dierum victus taedio tentationis
venit ad patrem priorem, petens humiliter vestes suas reddi, quatenus
incontinenti discedat. Quo audito prior paterno amore caepit dissuadere
30 exitum, nec tamen contrarius persuadere potuit. Tandem paterno amore
ductus, ait illi pater prior: Fili charissime, statim aderit sacrum
missae officium, praestolare, sume nobiscum cibum, et pacifice te

19 vestitus habitu: habitu vestitus VM

22 Ecclesiastici: Ecclesiastici 11 caput VM

30 contrarius: contrarium VM

22—24 Eccli 2, 1

dimittam. Ille quasi impatiens haud dubium quin instinctu maligni spiritus importunis precibus postulat sibi reddi suas vestes. Sed plus valuit charitativa patris petitio, quam illius insolentia, consensus, devote missam audivit. Et ecce mirabile dictu, consumato sacrificio antequam convenirent || ad
5 sumendum cibum, humilis, devotus et lachrimis perfusus venit ad priorem, enixe et instanter postulans professionem. Quo audito bonus pater prior caepit admirari, simulque congaudens inquit: Quidnam hoc est, fili mi? Dic mihi, quaeso, gratiam Dei erga <te> tam repente factam. At ille totus devotus caepit narrare: Quo ibo, pater venerabilis? Vidi in
10 sacrificio missae, dum elevabatur immolationis hostia non aliud nisi Jesum Christum a vertice usque ad plantam pedis totum cruentatum. Quo viso terror eius sic me occupavit, ut timeam quidpiam cogitare, quod honori eius derogaret. Nunc igitur amor eius amabilem mihi fecit vitam hanc vocationis meae, et in ea
15 perseverare intendo, nec protelare professionem volo. Et sic in Dei timore pariter et amore proficiscens Deo in summa sanctitate perseveranter servivit, atque ad extremam horam veniens religiose togam immortalitatis exuens migravit ad Christum, a quo promissa excepit cum gaudio munera.

<Caput 97>

De quodam fratre feliciter ad Christum migrante

20 Anno Domini 1524 in claustro nostro Sancti Ladislai in Baranya erat quidam frater adolescens nomine Tomas, diaconii ordine promotus, secundum seculi cursum ex nobilibus || parentibus ortus. Hic postquam monasticam vitam trium ferme annorum spatio laudabiliter actitasset, tandem vitae
25 suae termino appropinquante talia circa se memoratu digna contigerunt. In solemnitate quadam dum more solito in missa epistolam cantaret, raptus in extasim facto non longo intervallo silentii, ita tamen, quod fratres non parum moram eius mirarentur. Tandem ad se reversus epistolam continuavit. Post haec interiectis paucis diebus, praedicatorum humili reverentia pro

7 hoc est: est hoc VM

8 erga: erga te VM

10 elevabatur: elevaretur VM

11 Jesum Christum: Christum ipsum VM

12 sic: ita VM

13 quidpiam cogitare: vel cogitare quippiam VM

14 mihi fecit: fecit mihi VM

17 immortalitatis: mortalitatis VM

20 Baranya: Barania VM, UA

21 ordine: ordinem VM

audienda confessione petens, omnium peccatorum a cunis commissorum,
 quorum reminisci potuit, profundissima humilitate devotissimam fecit
 confessionem, ut solent facere devoti humiles et vere penitentes, dum morti
 se praeparant, cum ipse sanus adhuc ageret. Post hebdomadam levi tactus
 5 infirmitate, petiit praedcatorem, ut duceretur in infirmariam. Cui dicenti:
 Nonne timebis solus ibi decumbere? Respondit: Nihil, quoniam
 multi sanctorum, qui illic emigraverunt, advenient dum moriar, et
 erit securitas. Persuasit autem eidem praedicator, cui ex obedientia tunc
 transeundum erat ad proximum claustrum Baych, ut interim transiret ad
 10 cellam fratris conversi sartoris sui familiaris supra refectorium aliquantulum
 calidum. Sed cum praefatus praedicator tarda nimis hora || vesperarum 269
 rediisset, iuvenis eundem in infirmaria, qui gavisus quasi de dilecti fratris
 adventu, statim se confessione armavit, per hebdomadam lecto decubuit.
 Stimulante autem dolore nullius impatientiae signa ostendit. Non dicebat ve,
 15 sed loco eius Jesus Maria, Jesus Maria. Rarissime autem, puta bis in die
 aut ad maius ter ex dolore sui oblitus dicens ve, statim se obiurgabat talibus
 verbis: e e, frater Thoma, Jesus Maria! Cui praedicator pietatis
 ministerio eidem cum praefato fratre converso assistens diceret: Fili, non
 est timendum de hoc verbo, nam et Christo domino Jesu doluerunt
 20 membra in paenis mortis. Respondebat aliud cogitans: Oblitus fueram
 dicere Jesus Maria. Hic in dies confessionem suam genibus humi flexis
 continuavit. Tandem sacramentis munientem petiit praedcatorem pro se
 celebrare missam de Sancto Spiritu, ut adiuvet inquires. Per manus igitur
 deductus ad ecclesiam missam integram genibus provolutus devote audivit
 25 et communicavit. Post in infirmaria extrema unctione unctus est. Omnes
 horas canonicas historiam prosequendo cum praedcatore peroravit. Ultimo
 die vitae suae in festo videlicet Praesentationis Virginis Mariae viribus iam
 deficiens in lecto, ut potuit, supinus imagini Crucifixi intentus rauca loquela
 stationem peroravit. Tandem vespere dixit saepe memoratus praedicator
 30 suo socio converso fratri || sartori: Vigila usque ad Matutinas, nam 270
 tunc me vigilare oportet, et cum eo orare. Interim hic ego humi
 positus somnum capiam. Et ecce hora noctis inter nonam et decimam se
 evehi desiderans per fratrem conversum vigilem viribus defecit, et humi
 corruerit. Ortus est et ventorum flatus turbulentus, nec tamen candelae
 35 lumen in manibus baiulatum extinctus est. Festinus intrat frater conversus
 ad praedcatorem dicens: Surge pater, ecce moritur frater, non valui
 eum introducere. Ille velocius accurrens vidit prope parietem infirmariae

11 tarda nimis hora: tarde nimis ora **VM**

12 rediisset: redisset **VM**

13 confessione: confessioni **VM**

17 e e: Ey ey **VM**

22 petiit praedcatorem: praedcatorem petiit **VM**

33 et: ut **VM**

35 extinctus: extinctum **VM**

facie tenus solo contortum, caepitque compellere: Frater Thoma, fili
frater Thoma! At ille levato capite et apertis oculis intuitus est eum
benigne. Cui pater suggerabat: Jesus Maria, Jesus Maria. Et ille ut
poterat congeminabat: Jesus Maria. Tunc conversus frater in pectore et
5 praedicator in pedibus levantes reduxerunt in infirmariam, et deponentes in
medio in terram nudam, tunica et scapulari praecinctorum, nam in tota sua
aegritudine sic decubuit, extensione pedum et manum, ita factus est in
modum crucis, ut arte rectius fieri non potuisset. Et facie tenus versus
caelum brevissimo tempore linguae motu quoadusque spiritus infuit,
10 balbutivit Jesus Maria, et sic orantibus sibi ministris Salve Regina, laetus
mortem aspexit. Sequenti die cum funeris officia celebrarentur, tali visione
meritum eius Jesus et Maria declararunt. Nam erant duo novitii || nondum 271
professi adolescentes, Deo devoti, qui sicut in seculo provisoris castri
Quinqueecclesiensis ministerio applicati mutuo se amaverunt, ita et in Deo
15 ac regulari vita sibi invicem charitate mutua connexi fuerant. Hi quae
viderant post officium sepulturae sibi invicem retulerunt. Nam iunior,
nomine frater Benedictus, quaerebat alterum, nomine fratrem Valentinum:
Vidistine, inquit, confrater charissime, venerandam illam processio-
nem miro ornatam indumento, quae ingressa est ecclesiam, et
20 processit versus altare magnum ad sanctuarium, dum funus cir-
cumdaremus in medio ecclesiae, et officia decantaremus? Ille
admirans: Non vidi, inquit, sed obsecro audistine dulcissimam illam
melodiam, quae in fine cuiuslibet responsorii et antiphonae tan-
quam finalis distendebatur supra magnum altare? Tunc siquidem
25 quidam secularis sacerdos illic sacrificium ecclesiae Deo optimo offerebat.
Cui alter: Non audivi. Dicebat frater Valentinus: Ego nunquam vocem
suaviorem, quasi fuisset puerorum, sed non sicut huius seculi,
audivi, et putavi omnes audivisse, quoniam clara erat vox. Et frater
Benedictus dicebat: Ego quoque nunquam processionem venustio-
30 rem conspexi, et putavi omnes vidisse. Sacerdos quoque ille missam
celebrans post testimonium perhibuit, nunquam sibi dulcius fuisse, quam

1 caepitque compellere: caepit compellere VM

7 extensione: extensionem VM

9 spiritus infuit: spiritus in eo fuit VM

10 Regina: Regina etc. VM

12 meritum: merita VM / erant: erant tunc VM

16 iunior: minor VM, VB, AR

18 inquit: om. VM

20—21 circumdaremus: conderemus VM

22 audistine: audivistine VM

30 Sacerdos quoque: Sacerdosque VM

31 post: postea VM

tunc cum funebria illius fratris complerentur. || Et sic positus in tumulum 272
communem fratrum non tantum fratres, sed et parentes, qui audita morte
filii maerore discruciabantur, his perceptis laetificati sunt.

〈Caput 98〉

Exemplum de quodam confratre nostro

5 Anno Domini 1524 contigit quendam confratrem nostrum laicum e vivis
excessisse, sed intestatum, cuius sepulturae interfuerunt fratres de Sancto
Ladislao in Baranya. Huic remanserant coniunx devotissima et duo filii
haeredes. Non multo post tempore venit uxor relicta cum filio suo maiori ad
10 patrem monasterii praefati vicarium narrans eidem: Charissime pater,
vir meus defunctus venit nocte tanquam vivus, aperit ostium
domus, intrat, manus abluit, abstergit, mensam ponit, et sedens
precatur, ut pro eo eleemosynam dem. Verane est defuncti talis
apparitio, an fantasma putandum sit. Cui vicarius: Bona inquit,
15 confratris(s)a, in Scripturis Sacris per sanctos doctores multa
talìa tradita sunt. Igitur potest esse vera apparitio ex permissione
divina. Ad quod illa, quod poterat, offerebat fratribus, praebebat et aliis
pauperibus. Tandem venit praefata mulier narrans vicario: Charissime
pater, nocte hac praeterita venit vir meus more solito, et in 273
caetera dixit: Da charissima coniunx || pro me eleemosynam. Cui
20 cum dicerem: Charissime vir, quod habui, dedi, nonne tibi profu-
it? Profuit, inquit, sed adhuc da. Cui ego: Paupertas premit, unde
habeo dare? Sunt, inquit, adhuc in tali loco LXX denarii. Vade
offer fratribus eremitis, ut celebrent pro me missas. Ecce igitur
obtuli paternitati vestrae LXX denarios. Rogo, celebretis missas
25 pro eius expiatione. Quibus peractis cessavit mulieri vir suus apparere.

4 confratre: fratre **VM**; *suprascriptum* con **UA**

8 haeredes: eredes **VM**

11 mensam: in mensa **VM**

12 eleemosynam: elemosinam **VM**

16 offerebat: offerat **VM**

18—19 in caetera: inter caetera **VM**

19 eleemosynam: elemosinam **VM**

〈Caput 99〉

Quod religiosus contra voluntatem praelati nihil
caelandum vel operandum sit

Anno Domini 1512 in monasterio Sancti Spiritus in Pilisio fuit quidam
laudabilis vitae frater Laurentius, prior praefatus monasterii. Hic paterna et
5 pastorali sollicitudine volens obviare fratrum casui etiam in minimis, dum
tempus colligendorum fructuum esset, interdixit fratribus, ne quisquam in
alium, quam in domum et locum a se deputatum fructus reponere
praesumeret, ut iuxta regulae sanctae directorium etiam fructuum alimonia
10 per manus praelati fratribus ministraretur. Quod praeceptum quidam ex
fratribus parvipendens, pulchriora poma in suam cellam inscio praelato
reposit. Aliquanto temporis spatio evoluto frater praefatus volens fortassis
fratribus placere, post divina et ecclesiastica || ministeria intulit in 274
refectorium ad mensam prandii dividens singulis fratribus poma pulchra.
Interim advenit etiam praefatus prior, ferens et ipse in usum fratrum
15 fructus, qui cernens poma alia ad mensam distributa, querit unde sint poma
illa. Et cognita veritate colligit poma illa, et per fenestram refectorii proicit
porcis devoranda. Quo cum porci vocati fuissent, heu mirabile dictu et
stupendum, singuli odorantes, nec unum quidem morsum infingentes ea
intacta reliquerunt. Quo compertum est mortifera fuisse propter praelati
20 praeceptum. Caveant igitur fratres pro se aliquid operari, vel extra horam
prandii et contra voluntatem praelati quidpiam degustare, quia mortiferum
est, cum sit sine benedictione.

〈Caput 100〉

Quanta diligentia amplectenda sit religiosus
sancta obedientia

25 Anno Domini 1526 in Transylvania in claustro Zenthmihalkewe vocato
erat quidam frater Philippus nomine, praedicatoris exercens officium. Hic
talenti divini sibi commissi erat fidelissimus dispensator. Ita doctrinae
evangelicae moribus erat conformatus, vir bonus, simplex et iustus ac

6 esset: *om.* **VM**

12 fratribus: fructibus **VM, VB**

16 proicit: proiecit **VM**

21 quidpiam: quippiam **VM**

25 Transylvania: Transsilvania **VM**

28 et: *om.* **VM**

timens Deum. Quadam autem die hiemali tempore, dum ad frigoris vim
 arcendam || exquisito studio rectorium plus commodo igne vehementi 275
 calefieri urgeretur, etiam frater praefatus tempore refectionis sermones
 interpretaretur, calore laeditur. Sed simplicitate victus praelato loqui pro
 5 fenestrarum apertione non praesumens, nec opus caeptum sui officii
 intermittere audens et nec quidem volens, cerebro eius calore resolutio
 incidit in gravem infirmitatem. Quid plura, caepit viribus destitui. Ducitur
 in infirmariam, ut sibi competentius provideatur et administretur. Sed
 10 medicaminibus nihil proficiens animam praeparat ad exitum obviam Red-
 emptori ad se venienti. Sacramentis igitur sanctae ecclesiae munitus, dum
 paucis diebus cum caeteris vigilibus pater quoque monasterii vicarius
 vigiliis protraheret, una vesperarum post Completorii officium visitans et
 sollicitudine confortans et consolans in Domino, tandem recessurus dixit
 praefato fratri Philippo: Charissime fili, transiturus sum ad quiescen-
 15 dum, quia Matutinis volo interesse. Sed dico tibi, ne me inscio
 abeas. Haec quasi consolatorie locutus levi sermone abiit. Peractis Matuti-
 narum laudibus cum idem pater vicarius rursus quieti corpus lassum dare
 vellet, et vix adhuc somnus oculos tetigisset, vigiles pulsant ad ianuam
 conclamantes: Pater veni, quia praedicator paternitatem vestram
 20 vocat. Rumpens somnum venit benigne et || favorabiliter affatur: Quid, 276
 inquit, charissime fili, optas? Respondit ille: Optime pater, tu
 dixisti, ne te inscio abeam. Igitur iam scire do paternitati vestrae,
 quia hodie abiturus sum. At ille paterna benedictione Deo commendans
 25 tristis ad cellam suam rediit comitens vigilibus, ut dum mori inciperet, se et
 fratres convocarent. Eadem igitur die, crucifixi imagine petita, spiritu
 contrito, lachrimis devotis, plurima dulcis oscula vulneribus sacris dedit,
 suspiriis profundis suppliciter implorans misericordiam Redemptoris. Et
 tandem spiritu devoto resolutus, caepit agonizare. Cucurrit unus vigil pro
 30 praesentia magnatorum, ob quorum magnificentiam loqui non auderet,
 dixit latino sermone fratribus: Capiatis manus. Cui illi: Quid vultis? At
 ille: Volo recedere. Aiunt illi: Quo? At ille: Ad caelum. Inter haec
 verba advenit pater vicarius, conveniunt et caeteri fratres, et coram positus
 fratribus spiritum feliciter efflavit. Inquiret pater, quid dixerit, et vigiles

3 sermones: fratribus sermones **VM**

4 calore: a calore **VM**

6 cerebro: cerebri **VM**

9 praeparat: praeparabat **VM**

12 Completorii officium: Completorium officii **VM**

15 Matutinis: in Matutinis **VM**

17 lassum: lassum vigiliis **VM**

18 vigiles: en vigiles **VM**

28—29 vigil pro sono: vigilum pro suo **VM**

32 Ad caelum: Ad Deum **VM**

narrant suae separationis. O sancta et sublimis obedientia simplicis viri, qui dum vocem audivit vicarii, tanquam Dei, Deus eius desiderium complevit in bonis. O humilis obedientia, tu facta es scala caeli, per quam humiliatus in terris ascendit ad superos. Tu Filium Dei seipsum sponte humiliantem exaltasti ad gloriam Patris. || Tu et servum filium Dei humilem invexisti in caelum. Inobedientia in exilium praesentis incolatus et miseriae expulit hominem de paradiso, sed obedientia reduxit in amaenitatem deliciarum paradisi. Fili Dei, beati qui te colunt, amant, amplexantur et tenent, nec dimittunt.

⟨Caput 101⟩

10 Quod strati mollities fugienda est religiosus

Anno et monasterio quibus supra erat quidam frater Valentinus, qui post plurima virtutum exercitia praemium recepturus a Domino apostemate in inguine percussus est. Cui pater vicarius caeterique fratres compatientes, subvenireque cupientes advocant chirurgum. Sed illo nihil proficiente praeparat se frater ad exitum felicem munitus sacramentis. Et dum morti appropinquaret, praesente suo servitore fratre et chirurgo seculari laeto spiritu oculos levans, ad ostiumque infirmariae prospiciens caepit praefatos praesentes his verbis compellare: Unde venerunt isti fratres pulcherri-
mi? Date locum eis! Nunquam similes me vidisse memini. Date
locum, videtisne? Illis stupentibus pia admiratione et se videre negantibus
dixit: || Miror de vobis, quod non videtis. Parvula mora interposita
caepit clamare: En, quam pulcherrimae virgines advenerunt. Rogo
vos, requiratis, unde sunt? Fratribus autem se nihil videre asserentibus:
Satis, inquit, non possum vestram cecitatem admirari, quod tam
splendidas virgines non videatis. Festine hoc refertur ad patrem
vicarium, qui adveniens inquit infirmum, quomodo se habeat.
Optime, inquit, laus sit Deo, quoniam ecce adsunt fratres et
virgines incomparabili fulgore nitentes. Tunc caepit frater infirmus

2 audivit: audiens **VM** / complevit: complet **VM**

8 colunt: *om.* **VM**

10 Quod strati mollities: *totum caput om.* **UA**; strati: *om.* **VM**

12 plurima: praeclarissima **VM**

14 chirurgum: ceroicum **VM, VB, AR**

15 praeparat: praeparabat **VM**

16 chirurgum: ciroico **VM, VB, AR**

17 ostiumque: ostium **VM**

19 similes: simile **VM**

21 videtis: videatis **VM**

23 nihil: non **VM**

24 inquit: inquiens **VM**

attaediari de lectuli duritia et asperitate conqueri ita inquit: Rogo vos,
auferte et amovete lapides, quos sub me posuistis, quia non est
mihi requies propter lapides sub me asperos. At illis affirmantibus,
quia non lapides, sed pulvinar substratum esset, inquit: Rogo propter
5 Christum, amovete lapides, qui sub me sunt. Tunc fratres iussu patris
tollentes eum de lecto, cum sedere eum fecissent, mox inter manus fratrum
sustentantium spiritum absque aliqua agonizatione direxit ad Christum
promissa ab eodem praestolaturus munera. Et postea huius rei testimonium
dedit praefatus chirurgus narrans admirative tam canonicis et clericis, ||
10 quam aliis pluribus secularibus personis, ita publicans: Vere, inquit, 279
sancti sunt fratres heremitae, nām talibus verbis et factis unus
eorum me praesente feliciter obiit. O vere igitur beatus, qui levat
crucem suam, et baiulans sequitur Christum. Nam ubi Christus est, ibi et
minister eius.

15 Finis ||

〈Caput 102〉

De quodam fratre mortem suam patiente ac laudabiliter
et mirabiliter ex hoc corporis ergastulo decedente VM156

Regnante serenissimo principe Ladislao, patre Ludovici regis Hungariae,
erat in claustro ad honorem sacratissimae Virginis Mariae in Uyhel, sub
20 ditione dominorum Palotcy fundato, quidam frater Petrus eremita, Deo
devotissimus et inter fratres religiosa ac charitativa conversatione perspicu-
us, professionis suae votum in corde semper gerens, ad obediendum propter
Deum et Deo et eius vicario, qui sibi praerat, corde et animo omni hora
sponte se resignabat. Domini nostri Jesu Christi subiunctionem non modo ad
25 matrem suam Virginem Mariam, sed etiam ad putativum patrem suum
Joseph iugi observans memoria, et quod obediens erat || patri suo caelesti VM157
usque ad mortem, mortem autem crucis, in corde gerebat. Diligenti etiam
perpendens studio, quod tota religionis perfectio in voluntatis propriae
abdicatione consistit. Calida quippe, ut aiunt, manu tractabat illud beati

1 conqueri: et conqueri VM

4 esset: est VM

9 chirurgus: cyrurgicus VM, VB, AR

13 est: om. VM

15 Finis: om. VM, VB, AR

16 De quodam fratre mortem suam patiente ...; totum caput secundum VM; profert etiam
VB, AR; sed om. UC, UA

27 Phil 2, 8

Bernardi abbatis super Canticum dicentis: Bonus obediens dat suum velle et suum nolle. Et quod perfecta obedientia legem nescit, terminis non arctatur, nec contenta angustiis professionis, largiori voluntate fertur in latitudine charitatis, et ad omne, quod iniungitur, spontaneo, vigore liberalis alacrisque animi, modum non considerans in infinitam libertatem extenditur. Dicere iste beatus frater solitus erat: Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem eius, qui misit me. Nec de monasterio sibi per patrem generalem assignato movebatur, nisi ad eius arbitrium. Quippe qui in claustro ad honorem dominici Corporis prope Ongwar fundato octo annis bene beateque residens inde ad Wyheli absolutus pari perstitit numero. Memoriter tenebat domini nostri Jesu Christi exhortationem suis discipulis cum iret ad locum passionis factam: Sustinete hic et vigilate mecum. Lubenter igitur instabat dicens cum propheta: Ecce quam bonum et quam iucundum habitare fratres in unum. Votum etiam paupertatis magnopere, favente Deo, observabat. Nempe assumptam voluntariae paupertatis parsimoniam adeo amabat, ut nihil habere volebat, nisi cum licentia, nihil cum licentia, nisi necessaria, nec necessaria nisi ut communitatis. Legerat enim beatum Augustinum dicentem de vita clericorum: Cum fratres nostrae professionis non solum facultatibus, sed etiam voluntatibus propriis in ipsa ordinis susceptione renuntiaverunt, || et se per promissam obedientiam penitus aliorum potestati et imperiis in Christo et pro Christo subdiderunt, certum est, nihil habere, possidere, dare vel accipere posse et debere sine superioris licentia. Quod diligentius ac examinantius observans, exosas habebat omnes superfluitates, magnas et parvas, sed ut verus pauper in paupertate gaudebat dicens cum beato Petro apostolo: Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te etc., cui dominus noster Jesus Christus in hora suae mortis promissa copiosissime largitus munera. Votum etiam castitatis haud minori observabat custodia adeo, ut omnes carnis illecebras, quantum sinit humana fragilitas, toto adiutore Deo conamine fugeret. Et licet omnes Christi fideles utriusque sexus in Domino diligeret, faeminarum tamen ut hostem cavebat familiaritatem et munuscula. Conversationem itidem funditus abscide-

VM 158

1—2 Bernardus, Super Cantica ... *non inveni*

2—6 Bernardus, De praecepto et dispensatione, cap. 6, n. 12

7—8 Jn 4, 34; 5, 30

13 Mt 26, 38

14—15 Ps 132, 2

23—24 Augustinus, Regulae clericis (Migne, Patrologia Latina, tomus XXXII, columna 1449)

27 Mt 19, 27

rat earum. Habent quippe sancti viri hoc proprium, nam ut semper ab illicitis longe sint, a se plerumque etiam licita abscindunt. Enim vero prima tentamina cunctorum sunt mulierum frequentes accessus. Nomen autem suum ob eius probitatem feminae, quae noverant, vultum suum
5 omnino nesciebant, vivens namque inter fratres et oculis desiderantibus Christum, nihil aliud dignabatur aspicere dicens cum propheta: Averte oculos tuos, ne videant vanitatem. Sed cellam suam pro paradiso habens, Scripturarum Sacrarum poma decerpens his utebatur deliciis, earumque fruebatur complexibus. Cum autem octo annos in Uyhel hoc
10 certamine Dei auspicio complexisset, vitae suae finem ita sortitus est. In festo beatorum apostolorum Petri et Pauli facto ad populum sermone per fratrem Nicolaum, illius claustrum tunc praedivatorem, dictus frater Petrus piis humilibusque signis, ut moris est in sacro || ordine nostro, eundem fratrem
15 Egidii invitavit. Qua humiliter et devote peracta, cepit efflagitare extremam unctionem sacramentalem. Ad quem praedicator ait: Quid opus habes unctione, cum sis sanus? Infirmis enim et qui morti proximiores sunt congruit extrema unctio. Cui ille: Charissime pater, certo certior sis, quoniam perendie ex hoc mundo migraturus sum, et
20 quod semper cupiebam dissolvi, et esse cum Christo. Iam cum omni humilitate Domini praestolabor misericordiam. Unde, ille inquit, nosti? Respondit: Ex revelatione domini nostri Jesu Christi. Hac quippe nocte haud pauca secreta caelestia mihi revelare dignatus est. Et ille: Quae? Ait frater Petrus: Horum unum est, hac
25 nocte sanctissimus pater noster Paulus primus eremita suis sacris meritis et intercessionibus apud altissimum Dominum liberationem ex igne purgatorio animarum magnifici domini Pauli Kenysy et illustris domini ducis Rodiensis obtinuit, egregiaque turba fratrum et filiorum suorum erexit ad superos.

6—7 Ps 118, 37

20 Phil 1, 23

ANMERKUNGEN

- 12: 7 — *Quantitas* ... *vacillat*: Der erste Satz des Prologs ist aus der Einleitung einer Urkunde von 1796 nahezu wörtlich genommen. Siehe: *Archiepiscopus iugoslavicus Kikvošević*, *Historiam venedicorum claustrorum* (Lira, Pest, 1871, S. 95—96).
- 12: 10—11: Von *propositione* siehe die Fußnote, S. 75.
- 13: 27—28: *probat* ... *melius* — Dieser Teil stimmt aus dem Prolog mit Hieronymus in Wien für die *propositione*.
- 13: 30—34: *in* *habitu* *ab* *epi* ... *prohibetur* — Der Text ist größtenteils aus dem Prologus Hieronymi in Lissa Regium genommen.
- 13: 20: Johannes von Zalkotzky wurde 1477 eingekleidet (siehe S. 131, 12—13), 1516 war er etwa 57 Jahre alt, und demnach lebte schon 39 Jahre im Orden (siehe S. 171, 22—24), also seit seinem 18. Lebensjahr. 1516 und 1517 wurde er zum Generalprior erwählt. Er ist ein *episcopus*. Sein Todesjahr ist nicht bekannt.
- 14: 27: Marcus von Döbber war als Vikar im Kloster *Magistra* wahrscheinlich 1502. Vgl. Ann. 167, 22—23.
- 14: 34: Das Wort *Auricularis* kommt ziemlich selten vor. *Cynggipol* hat es wahrscheinlich in Urkunden gefunden. Ein Beispiel in Di. 1, 150 von 1796. (Mit den Quellen des Prologs war *Cynggipol* hat sich Gábor Serták, der Lektor dieses Bandes ausführlich beschäftigt. Er hat nur die obigen Fußnoten zum Vorwort zur Verfügung gestellt.)
- 15: 10—12: Der Verfasser künnte die vierfachen Heiligen aus einer gedruckten Ausgabe der „*Legende sanctorum Hungarorum*“ (Strasbourg 1484, Venedig 1512), oder aus den ungarischen Brüdern übernommen.
- 15: 21: König Sigismund der Heilige starb nicht 1047, sondern 1272. Die falsche Jahreszahl stammt wahrscheinlich aus der Chronik von Thuróczy. Er behauptet der König regierte 46 Jahre seiner Regierung gekrönt. Der Verfasser rechnete die 46 Jahre von der Krönung in 1226 an.
- 16: 14—15: Die Schlacht *Somson* mit den drei Proten geschah 1074. Die Jahreszahl 1075 stammt vielleicht aus fehlerhafter Lesart der Ziffern 1074. Die Legende der Gründung von Vác (Waxen) hängt mit dieser Schlacht zusammen.
- 16: 16—17: *Cynggipol* künnte über den Emisdorfer Vác in der Chronik von Thuróczy (129, S. 107) lesen.
- 17: 5—7: *Sermon* *pauper* *genitoris* des Klosters oberhalb Patras wahrscheinlich nicht 1215, sondern 1231, denn er war 1219—1231 Bischof von Fünfkirchen.
- 17: 16—17: Der Bischof des Bistums *Archidia* (1231—1232) war in der 1230, sondern 20. 12. 1232 *magister*. In der HGM 24—27. In dieser Urkunde nennt er die von Bartholomäus gegründete Kirche der Prämonstratenser nicht von Patras, sondern von Vung d. h. Ung oder Ureg, was ausser Erfolg, daß das Kloster *Sermon* *pauper* von

- 33: 4–7 (*Quoniam ... vacillet*) Der erste Satz des Prologs ist aus der Einleitung einer Urkunde von 1396 beinahe wörtlich genommen. Siehe: *Az esztergomi főkáptalan fekvő s egyéb birtokaira vonatkozó okmányok tára*, Pest, 1871, S. 95–96.
- 33: 10–11 Vom *Inventariūm* siehe die Einleitung, S. 16.
- 33: 27–28 *probant ... mutetur* — Dieser Teil stammt aus dem Prologus von Hieronymus in libro Paralipomenon.
- 33: 30–34: 6 *in thabernaculo Dei ... prohibebat*. — Der Text ist größtenteils aus dem Prologus Hieronymi in Libro Regum genommen.
- 34: 20 *Johannes von Zalánkemén* wurde 1477 eingekleidet (siehe S. 131: 12–13), 1516 war er etwa 57 Jahre alt, und damals lebte schon 39 Jahre im Orden (siehe S. 171: 22–24), also seit seinem 18. Lebensjahr. 1516 und 1524 wurde er zum Generalprior erwählt. Er litt oft an Krankheiten. Sein Todesjahr ist nicht bekannt.
- 34: 21 *Marcus von Dombro* starb als Vikar im Kloster Lepoglava wahrscheinlich 1508. Vgl. Anm. 167: 22–23
- 34: 24 Das Wort *Astripotens* kommt ziemlich selten vor. Gyöngyösi hat es wahrscheinlich in Urkunden gefunden, zum Beispiel in DI 82150 aus 1499. (Mit den Quellen des Prologs von Gyöngyösi hat sich Gábor Sarbak, der Lektor dieses Bandes ausführlich beschäftigt. Er hat mir die obigen Feststellungen zuvorkommend zur Verfügung gestellt.)
- 35: 10–15 Der Verfasser konnte die ungarischen Heiligen aus einer gedruckten Ausgabe der „*Legendae sanctorum Hungariae*“ (Strassburg 1486, Venedig 1512), oder aus den ungarischen Brevieren kennenlernen.
- 35: 21 *König Stefan der Heilige* starb nicht 1047, sondern 15. 8. 1038. Die falsche Jahreszahl stammt wahrscheinlich aus der Chronik von Thuróczy. Er behauptet der König sei im 46. Jahre seiner Regierung gestorben. Der Verfasser rechnete die 46 Jahre von der Krönung in 1001 an.
- 36: 14–15 Die Schlacht *Salomons* mit den drei Fürsten geschah 1074. Die Jahreszahl 1018 stammt vielleicht aus fehlerhafter Leseart der Ziffern 107⁸. Die Sage der Gründung von Vác (Waitzen) hängt mit dieser Schlacht zusammen.
- 36: 16–17 Gyöngyösi konnte über den *Einsiedler Vác* in der Chronik von Thuróczy (cap. 79, S. 107) lesen.
- 37: 5–6 *Bartholomaeus* gründete das Kloster oberhalb Patacs wahrscheinlich nicht 1215, sondern 1225, denn er war 1219–1251 Bischof von Fünfkirchen.
- 37: 16–17 *Der Brief des Bischofs Achilles* (1251–1252) wurde nicht 1250, sondern 28. 12. 1252 ausgestellt. DI 364; HOKl 24–27. In dieser Urkunde nennt er die von Bartholomaeus gegründete Kirche der Eremiten nicht von Patacs, sondern von Yrug d. h. Ireg oder Ürög, woraus erfolgt, daß das Kloster Sanctus Jacobus von

- Patacs auch von Ürög genannt wurde. In Ürög unterhalb des Berges der Eremiten bestand auch eine Propstei der Augustinerchorherren mit der Kirche der Seligen Jungfrau Maria (Györffy Bd. I, S. 400).
- 37: 21 Die Echtheit der vom Bischof *Bartholomaeus* gegebenen *Regel* wurde von E. Mályusz (Egyházi társadalom a középkori Magyarországon [Kirchliche Gesellschaft im mittelalterlichen Ungarn], Budapest 1971, S. 257–258) und von E. Fügedi „Századok“ Jg. 119, 1985, S. 239 bestritten.
- 38: 14 Zu *Eusebius* und zu seinem Leben sind die *Vitae fratrum* die einzige Quelle. Seine Anwesenheit an der Synode von Gran 1256 kommt in keinen Quellen vor, sondern die ist nur eine Meinung von C. Péterfy (Sacra concilia ecclesiae romano-catholicae in regno Hungariae celebrata, Posonii 1741, Bd. I, S. 88), der die auffindlichen Namen der Prälaten des Jahres 1256 zusammengebracht hat.
- 39: 13–16 *Cui portio Deus est ... servire Deo voluerit.* — Decretum Gratiani, pars II, causa XII, quaestio 1. — Codex Iuris Canonici, Decreti secunda pars, causa XII, quaestio I, canon VII: „Nihil praeter Deum debet curare, qui in eius sortem ...“.
- 40: 10 Das Heer der *Tataren* d. h. der Mongolen in Europa ist von den Historikern auf 150.000 Männer geschätzt. Der grössere Teil davon drang in Ungarn ein. Das Hauptheer konnte in Ungarn 60.000 Mann sein. Die Zahl von halben Million übernahm Gyöngyösi von Thuróczy (cap. 101, S. 137), und ist auf jeden Fall eine Übertreibung.
- 40: 13–14 *Strigonium*, deutsch Gran, ungarisch Esztergom. — Aus einer von König Bela IV. 1254 ausgegebenen Urkunde ist bekannt, daß die Zisterzienser aus der Abtei Pilis während des Mongoloneinfalls auch in der Burg zu Gran Zuflucht fanden (R. Békefi, A pilisi apátság története, Budapest, 1981, Bd. I. S. 316–317, und Faksimile).
- 42: 2 *monasteria, quorum nomina circa annos 1263 scripta sunt* — Bischof Paulus von Veszprém (1259–1274) zahlte in seinem Brief, dessen Text das 10. Kapitel im ganzen mitteilt, 1263 sieben Eremitensiedlungen in seiner Diözese auf.
- 42: 11 *prope speluncam triplicem* — Die Dreihöhle befindet sich nördlich von Csév, über Klastrompuszta im Pilis-Gebirge. Über das Kloster Sancta Crux und über die Höhlen siehe: Magyarország régészeti topográfiája, Bd. 5 (Komárom megye: Esztergom és a dorogi járás), Budapest, 1979, S. 234–238, 300–303.
- 43: 1 Der Name *Stephanus Varsányi* ist aus anderer Quelle nicht bekannt.
- 43: 21 Der Brief des Bischofs Paulus aus 1263 ist nur in *Vitae fratrum* erhalten.
- 45: 2–3 *Insula Pilup (Pilis) Sanctae Helenae .. Idegsyt ...* — Das Pilis-Gebirge wird in einigen Urkunden als Insel Pilis bezeichnet, denn die Donau umfließt das Gebirge von zwei Seiten. Kaiserin Helena stiftete in Rom die Kirche des Heiligen Kreuzes und sie wurde mit der Auffindung des Heiligen Kreuzes Christi in Beziehung gebracht. Die zweifache Benennung des ersten Einsiedlerklosters — Sancta Helena und Sancta Crux — ist daraus erklärlich. Es ist auffallend, daß vier unter den sieben Eremitensiedlungen eine Frauenpatronin hatten. Bisher war die Feststellung der Stätte Idegsyt nicht möglich.
- 45: 8 *Benedictus* war Bischof von Veszprém 1289–1311.
- 45: 12 *Lodemerius* war Erzbischof von Gran 1279–1298.
- 45: 22–23 Der Verfasser der 1488 in Brünn und auch in Augsburg ausgedruckten *Chronica Hungarorum* war Johannes Thuróczy, der sein Buch dem königlichen Kanzler, Thomas von Drag widmete.
- 45: 23–24 Thuróczy (cap. 172, S. 183) erwähnt unter den Taten des Königs Ludwig I. die Heimbeförderung der Gebeine des hl. Paulus, ersten Eremiten, und dann schreibt er auch über die Eremitenbrüder, die vom König Karl I. nach Ungarn gerufen wurden.
- 46: 10–11 *Nigri monachi* bedeuten hier nicht die Benediktiner, sondern die Augustiner

- Eremiten, die schwarze Kutten hatten, während die Pauliner grauen, später weissen Habit trugen.
- 46: 20—21 Die Einwohner der Eremitensiedlungen wurden früher einfach *fratres heremite* (Köveskút 1307, Kökényes/Regéc 1307) oder „*fratres heremite de ordine Sancti Augustini*“ (Bajcs, 1283, 1289), „*fratres heremite ordinis Sancti Augustini*“ (Ürög/Patacs 1315), „*ordo heremitarum*“ (Bodrogszigete 1324, Patacs, 1326), „*heremite Sanctae Crucis*“ (Szárberény 1318), „*fratres heremitarum Sancte Crucis in griseo habitu*“ (Dédes 1313), „*fratres solitarii de Sancta Cruce*“ (Jenő 1321), „*fratres heremite Sancte Crucis ordinis Sancti Augustini de heremo*“ (Diósgyőr, 1304, 1315), „*fratres Sancte Crucis de eremo*“ (legatus Gentilis 1308, 1309, 1311) genannt. — Die ersten Vorkommnisse der Benennung von hl. Paulus waren: „*ordo Sancti Pauli primi eremite*“ (legatus Gentilis 1309), „*fratres de ordine Sancti Pauli primi heremite*“ (Veresmart 1304), „*fratres Sancti Pauli primi heremite alias dicti de Sancta Cruce in eremo*“ (Papst Johannes XXII., 1322), „*ordo heremitarum Sancti Pauli primi heremite*“ (Újhely 1325). Siehe: Anjou Bd. I, s. 137 (Köveskút), Bd. II, S. 201 (Újhely). Györffy Bd. I, S. 276, 325, 399, 769, 774 (Bajcs, Bodrogszigete, Ürög/Patacs, Dédes, Diósgyőr), Bd. III, S. 144 (Veresmart). DAP III. 44 (Jenő). L. B. Kumorovitz, Veszprémi regeszták, Budapest, 1953, Nr. 89, 90 (Szárberény). MonVatHung Bd. I/2, S. 180, 256, 379 (Gentilis). Theiner Bd. I, S. 481 (Papst Johannes XXII.)
- 46: 32 Der Franziskaner Kardinal *Gentilis* de Monteflorum war 1308—1311 der päpstliche Legat in Ungarn.
- 46: 35—36 *Fratres heremitarum Sancte Crucis in griseo habitu militant* kommt in einer Urkunde für das Kloster Diósgyőr 1313/1339 vor (Györffy Bd. I, S. 774), aber das Transsumt von König Sigismund ist unbekannt. Generalprior Nicolaus verordnete um 1342 den Eremiten die Tracht des weissen Habits anstatt des grauen (fuscus, griseus). Siehe S. 65: 9.
- 48: 11 Es ist schwer zu entscheiden, ob *insula de Pilisio* hier die Stätte des Klosters Sanctus Spiritus oder Sanctus Ladislaus bedeutet. König Bela IV. ist 3. 5. 1270 gestorben. Wenn der Provinzialprior Benedictus wirklich 1270 gewählt wurde, so sollte der König den Jagdpalast noch vor der Wahl verleihen. Es ist möglich, daß dieser Palast derselbe ist, der in der Umgebung des vom König Ladislaus IV. 1287 den Eremiten gegebenen Tales „Benedvölgye“ stand. Vgl. Inv., Sanctus Spiritus in Pilisio 1287, DAP II. 411. In diesem Falle handelt es sich um das Kloster Sanctus Spiritus. Angaben zu den beiden Klöstern in: Magyarország régészeti topográfiája, Bd. 5 (Komárom megye: Esztergom és a dorogi járás), Budapest, 1979, S. 297—300 (Pilisszentlélek) und Bd. 7 (Pest megye: a budai és szentendrei járás), Budapest, 1986, S. 166—167 (Pilisszentlászló).
- 48: 25 Der Vorgesetzte der Klöster der von Sancta Crux genannten Eremiten war der *prior provincialis*. Erst nachdem Papst Johannes XXII. 16. 11. 1328 in einem Privileg den Orden unter der Augustinerregel bestätigt hatte, durften die Eremiten einen Generalprior (prior generalis) erwählen.
- 49: 4 Die Stadt *Dubica* liegt nicht in Dalmatien sondern am Ufer des Flusses Una in Slavonien. In ihrer Umgebung wohnten Einsiedler schon 1244 (Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae ac Slavoniae, composuit T. Smičklas, Bd. IV. Zagreb 1906, S. 264).
- 49: 5—8 Das Kloster *de Zagrabia*, d. h. Remete, das heute von Karmeliten bewohnt ist, steht in der nördlichen Nachbarschaft der Stadt Agram (Zagreb). Seine älteste Urkunde ist aus 1288 erwähnt (DAP III. 320). Bischof Benedictus von Agram, 1442—1454, verlied dem Kloster 1447 Besitzungen; Inv., Zagrabia 1447, DAP III. 321.
- 49: 9 Das Kloster *ad Lacum*, anders Čepić, wurde in Istrien nördlich von Labin 1287 gegründet.

- 49: 12—14 *Philippus*, Erzbischof von Gran starb Anfang Dezember 1272. König Stephan V. starb 6. 8. 1272.
- 49: 14—16 König *Ladislau IV.* herrschte von 3. 9. 1272 und starb 10. 7. 1290.
- 49: 18—19 *Andreas von Kenézmonostora* verpachtete den Eremiten von Bodrogszigete den Fischteich Hattyas nicht 1287 sondern 1282, wie es die Originalurkunde und das Inventarium beweisen. Dl. 1127; Inv., Bodrogsziget 1282, DAP I. 17. HOKI S. 94.
- 49: 21—24 Inv., *Bajcs* um 1283, DAP I. 2. Árpádkori új okmánytár. Codex diplomaticus Arpadianus continuus. Közzé teszi Wenzel G. Bd. XII, Pest 1874, 352—353.
- 49: 24—50: 5 Inv., *Sanctus Spiritus in Pilisio* 1287, DAP II. 411. Vgl. Anm. 48:11
- 50: 5—13 Inv., *Sancta Crux* 1289/1291, DAP II. 401.
- 52: 22—23 Inv., *Sanctus Ladislau in Baranya* 1295, DAP II. 404. Den Text der Urkunde hat ein Transsumt von 1403 bewahrt, Dl 1430, HOKm Bd. VIII, S. 356—357.
- 52: 23—28 *Der Brief des Bischofs Andreas von Erlau* (Eger), 1275—1305, von 18. 10. 1297 wird in der „*rubrica 17.*“ der *Declarationes* um 1519 gedruckt.
- 56: 7—8 Erzbischof *Lodemerius* starb 2. 1. 1298.
- 56: 8—9 Papst *Bonifacius VIII.* hat den französischen König *Ludwig IX.* 11. 8. 1297 heiliggesprochen.
- 56: 10 *Johannes Andreae* war der Professor des kanonischen Rechts von 1302 bis 1348 an der Universität zu Bologna und zu Padua.
- 56: 11—13 Der Bericht über *das Kind Karl* ist wörtlich von Thuróczy (cap. 110, S. 141) übernommen.
- 56: 25—26 Das Kloster *Zlatkagora* wurde südlich von Agram, nicht weit vom Marktflecken Perna 1304 gegründet.
- 56: 27—28 In der Umgebung des Dorfes Keszi, nicht weit von Buda, stand eine *Kapelle zum hl. Laurentius*, die vom Erzbischof Lodemerius einem Einsiedler anvertraut und 1290 wieder der Jurisdiktion des Bischofs Benedictus von Veszprém unterstellt wurde (Budapest Régiségei Bd. 19, 1959, S. 85—86). Das Gründungsjahr des Klosters zum St. Laurentius ist nicht bekannt. Nach dem Abschnitt 19. der *Vitae fratrum* war das Kapitel des Ordens 1309 schon da.
- 57: 4 *Matthaeus de Placentia* lebte später, er war 1391—1429 Chorherr und erzbischöflicher Vikar zu Gran (F. Kollányi, Esztergomi kanonokok, Esztergom 1900, S. 73), 1425 gab dem Kloster Sanctus Spiritus eine Urkunde (DAP II 411). — Jacobus de Placentia, Kanzler des Königs Karl I., später Bischof von Tschanad und Agram, 1333—1343—1349, war Zeitgenosse des Generalpriors Laurentius.
- 57: 14—17 Inv., *Veresmart* 1304, DAP III. 212. Text: Adatok az egri egyházmegye történelméhez (herausgegeben von K. Kandra), Eger 1887, Bd. II/1—2, S. 206—208. Dl 5778.
- 57: 22—25 Inv., *Sancta Crux* 1307, DAP II. 401.
- 57: 25—27 *Insel Rhodos* wurde von den Johanniten 1310 in Besitz genommen.
- 58: 5—14 *König Karl I.* wurde von der Versammlung zu *Rákos* als König 10. 10. 1307 anerkannt, und in Stuhlweissenburg 27. 8. 1310 gekrönt, aber nicht mit der Heiligen Krone. Der Bericht über dem König Karl und über dem Legat Gentilis ist beinahe wörtlich aus der Chronik von Thuróczy (cap. 116, S. 145) übernommen.
- 58: 15—18 Der päpstliche Legat, Kardinal Gentilis genehmigte den Eremiten die *Augustinerregel* in seinem Brief 13. 12. 1308. Priv. fol. 16a—17a; Mallechich S. 38—39; MonVatHung Bd. I/2. S. 180—182.
- 58: 20—22 Gentilis gab 1. 4. 1311 dem Provinzialprior die *Ermächtigung* den an ihn Handlegenden Untertanen zu *absolvieren*. Priv. fol. 30b; MonVatHung Bd. I/2, S. 379—380.
- 58: 24 *Die Konstitutionen* des Paulinerordens sind unter anderem in einem Kodex aus dem 15. Jh. in der Nationalbibliothek zu Budapest (cod. lat. Nr. 253) erhalten

- geblieben. Textausgabe von St. Świdziński, *Constitutio Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae*, Bonn 1970. — Ein Kodex aus Kloster Grünwald enthält eine frühere, zwischen 1365 und 1381 entstandene Redaktion der Konstitutionen. K. Elm, Quellen zur Geschichte des Paulinerordens aus Kloster Grünwald im Hochschwarzwald in der Stiftsbibliothek von St. Paul im Lavanttal, *Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins* Bd. 120, 1972, 91—124.
- 58: 26—28 *Das Kloster Sanctus Benedictus* oder Bakva lag zwischen Virovitica (Verőce) und Djurdjevac, südlich von der Drau. Nur die *Vitae fratrum* spricht von seiner Gründung.
- 59: 1 *Nicolaus Bánffy* gewährte dem Kloster Sanctus Benedictus Begünstigung 1488. Inv., Szentbenedek 1488, DAP III. 323.
- 59: 3—5 *Diósgyőr*. — Inv., Győr 1313, DAP I. 69. Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Studio et opera G. Fejér, Budae 1842, Bd. VIII/6, S. 29—31.
- 59: 9—10 Von der Bulle des Papstes *Johannes XXII.* siehe Anm. 61: 9—14.
- 59: 12—17 *hereticum esse* — Papst Johannes XXII. verurteilte 12. 11. 1323 die Lehre von der Armut einiger Franziskaner, wonach Christus und die Apostel keinerlei Gebrauchsrecht an jenen Dingen gehabt hätten, deren sie sich bedienten.
- 59: 17—21 Die ziffermäßige Darstellung der hervorragenden *Männer des Benediktiner-Ordens* durch Papst Johannes XXII. ist unbekannt und wurde erstmalig um 1471 vom Melker Mönch Christoph Lieb in seiner Handschrift *De dignitate et magnificentia ordinis S. Benedicti* erwähnt (Alfons M. Zimmermann, *Kalendarium Benedictinum*, Abtei Metten 1933, Bd. I, S. VII.).
- 59: 20—21 *Der Ritterorden Christus* (portugiesisch Christo) wurde gegen die Mauren vom portugiesischen König Dionysius aus den Rittern des aufgehobenen Tempelordens 1318 gestiftet.
- 59: 24—25 Papst Johannes XXII. sprach *Thomas von Aquino* 1323 heilig.
- 59: 25—26 Papst Clemens V. publizierte 1314 die *Clementinae Constitutiones*, die Sammlung seiner Ordnungen und die des Konzils von Vienne, und Papst Johannes XXII. sandte sie an die Universitäten zu Bologna und Paris.
- 59: 26 Die richtige Jahreszahl ist wahrscheinlich 1518 anstatt 1318. Es kann nicht vom Erzbischof Thomas 1305—1321 die Rede sein, denn Urban V. 1362—1370, Bonifacius IX. 1389—1404 waren Päpste, sondern von Thomas Bakócz, der den Erzbischofsstuhl zu Gran 1497—1521 besaß.
- 60: 4—11 Inv., *Sancti Philippus et Jacobus* 1320, 1319, DAP II. 309. Emericus war Bischof von Várad (Großwardein) 1297—1317; Martinus war Bischof von Erlau 1307—1322.
- 60: 12—17 Inv., *Jenő* 1321, DAP III. 44. *Nicolaus* 1309—1336, *Colomanus* 1337—1375 waren Bischöfe von Raab (Győr).
- 60: 18—20 Inv., *Sanctus Spiritus in Pilisio* 1287/1323, DAP II. 411.
- 61: 9—14 Die Bulle des Papstes Johannes XXII. von 16. 11. 1328 ist im Transsumt des Kardinals und Erzbischofs von Gran, Demetrius mit Datum 18. 12. 1382 im Archiv zu Czenstochau (Częstochowa) erhalten. Text: Priv. fol. 32b—34a; Mallechich S. 70; Theiner Bd. I, S. 522—523; Fijałek S. 1—3 und 30—32. — Der Übertritt in einen anderen Orden wurde erst 1401 verboten.
- 61: 15: 17 Papst Johannes XXII. bat den Erzbischof von Kalocsa (*Ladislaus Jánki*, 1317—1336, aus dem Franziskanerorden) 1. 7. 1327 in einem Brief über die Verhältnisse der Eremitenbrüder zu erkundigen und ihn darüber zu unterrichten. K. Elm 1972 (siehe Anm. 58: 24), S. 121—122.
- 61: 29 *König Ludwig I.* ist nach der Erzählung von Thuróczy (cap. 121, S. 148) 1326 tertio Nonas Martii, d. h. 5. März geboren.
- 61: 30—33 Das obenerwähnte Privileg von 16. 11. 1328 enthält auch *das Indult des Papstes Johannes XXII.* von der Befreiung der Anwesenheit an den Synoden und von den nicht zu zahlenden Zehnten. Siehe Anm. 61: 9—14. — Papst Clemens VI.

- ließ dieses Privileg, welches die Eremitenbrüder verloren hatten, aus dem Register des päpstlichen Archivs umschreiben, und 19. 7. 1342 erlassen. Priv. fol. 17a—18b; Mallechich S. 65; Fijałek S. 3—4. — Papst Urban V. transsumierte es ebenso 7. 5. 1364. Priv. fol. 32 b—34a; Mallechich S. 70.
- 62: 7—8 Inv., *Szerdahely* 1335, DAP II. 444. DI 2971.
- 62: 21—24 Inv., *Sanctus Jeronimus* 1337, DAP II. 391.
- 63: 4—6 Inv., *Sanctus Spiritus* in Pilisio 1336, DAP II. 411, erwähnt aus diesem Jahr den Brief des Kapitels von Buda, nicht des Propstes von Alba d. h. Stuhlweißenburg.
- 63: 24—25 *Serapion* war Bischof zu Thmuis, der Freund des hl. Eremiten Antonius, und starb nach 362.
- 64: 20—23 Inv., *Sancta Crux* 1336, *Sanctus Spiritus* in Pilisio 1336, DAP II. 401 und 411.
- 64: 24—27 Inv., *Enyere* 1339, DAP I. 135. DI 3230.
- 65: 12—14 *monasteria in Alemania et Suevia* — Die ehemaligen Paulinerklöster in Deutschland sind kaum bekannt. Vgl. DAP III. 326.
- 65: 15 Hier hält Gyöngyösi den *König Karl I.* für Stifter der Kirche von Sanctus Ladislaus, obwohl er in den Kapiteln 11. und 17. von deren früheren Bestehen schrieb. Vgl. DAP II. 408.
- 65: 15—16 *König Karl I. starb* 16. 7. 1342, also an dem zweiten Tag der Apostelteilung. Diese Angabe hat der Verfasser in einem Kalender gefunden. Die Bestätigung bezieht sich auf die Bulle des Papstes Johannes XXII, siehe Anm. 61: 9—14.
- 65: 18—20 Papst *Urban V.* liess dieses Privileg 14. 3. 1368 erlassen. Priv. fol. 34a—34b; Mallechich S. 71; Theiner Bd. II. S. 85; Fijałek S. 8—9.
- 65: 20—23 *Transsumt* von Papst Clemens VI. 1342. Siehe Anm. 61: 30—33.
- 66: 4—8 Inv., *Sanctus Spiritus in Pilisio*, 1336/1345. 2. 27. DAP II. 411. DI 2914 (1335). — Die Bischöfe von Veszprém waren 1334—1344 Mesko, 1344—1345 Stephanus Harkácsi.
- 66: 9—10 Inv., *Agria* (Felnémet) 1347, DAP I. 155.
- 66: 22—67: 1 Die Jahreszahlen sind nicht genau: *Clemens VI.* von 1342, *Bonifacius VIII.* von 1294, *Paulus II.* von 1464 waren Päpste.
- 66: 2—3 *Die Universität zu Prag* wurde von Karl IV., König von Böhmen 1347/1349 gestiftet. Karl I., König von Ungarn war zu dieser Zeit schon tot. Zur Gründung der Universität hatte er überhaupt keine Beziehung.
- 67: 4—11 Die Beschreibung des Treffens der beiden *König in Visegrád* und die *Heuschreckenplage* sind beinahe wörtlich aus der Chronik von Thuróczy (cap. 126, S. 153 und cap. 127, S. 154) übernommen.
- 67: 25—27 *Der Brief des Papstes Benedikt XII.* wurde 22. 5. 1337 in Avignon ausgestellt. Priv. fol. 26b.
- 67: 27—68: 1 Das Privileg des Papstes *Clemens VI.* wurde 7. 3. 1352 in Avignon ausgestellt. Priv. fol. 24b—25a; Mallechich S. 66.
- 68: 1—2 *Papst Urbanus V.* (nicht VI.) stellte seinen Brief gegen die Apostaten 7. 5. 1364 in Avignon aus. Priv. fol. 34b—35a; Mallechich 68.
- 68: 4—5 Gyöngyösi schreibt in diesem Kapitel von der Gründung des Klosters *Nosztre* (vgl. Thuróczy cap. 173, S. 183) während der Regierung des Generalpriors Petrus. Das Gründungsjahr wird darum für 1352 gehalten. Das Inventarium (DAP II. 91) registriert die erste Urkunde des Klosters aus 1366, in welcher das Kapitel von Gran die Gabe des Königs Ludwig I. bestätigt.
- 68: 12—15 *Die Paulinerklöster in Polen* sind in dieser Zeitfolge gegründet: 1382 Częstochowa, 1388 Głogówek: Mochów, 1393 Wieluń, 1421 Beszowa, 1471 Kraków: Skalce (Rupella), 1484 Uchanie. DAP III. 326; J. H. Zbudniewek: *Katalog domów i rezydencji polskiej prowincji paulinów*. In: *Nasza Przeszość* Jg. 31, 1969, S. 181—228.
- 68: 18—19 *Constitutio*, rubrica XXX, Sw S. 87.
- 68: 21 *Nicolaus Monoszlai*, Erzbischof von Gran 1351—1358.
- 69: 21—24 Inv., *Szerdahely* 1335 und 1358, DAP II. 444. DI 2971 und 4713.

- 69: 21–24 *pro caligis* — Declarationes, rubrica 43 (1359).
 70: 1–2 Inv., *Csatka* 1361, DAP I. 50.
 71: 1–4 *pro aniversariis* — Declarationes, rubrica 69 (1365).
 71: 4–5 Gyöngyösi weist hier auf sein in Rom um 1519 gedrucktes Buch „Declarationes constitutionum ordinis fratrum heremitarum“.
 71: 5–7 *orationes iniunctae* — Constitutio, rubrica XXXVIII, Sw 92.
 71: 8–10 *non comedantur ova* — Declarationes, rubrica 39 (1365).
 71: 18–22 Die Bestätigungsbrief Königs Ludwig des I. für *Enyere* 1367: DI 5367; Transsumt des Konvents von Zalavár: Inv., *Enyere* 1339, DAP I. 135; DI 3230.
 71: 22–24 Inv., *Sanctus Jeronimus* 1337/1367, DAP II. 391.
 71: 25–72: 2 *Thomas Telegdi Erzbischof von Kalocsa*, 1359–1366. Vom Brief des Papstes Urban V. siehe die Anm. 68: 1–2.
 72: 2–4 Inv., *Sancta Anna* prope Hangony 1368, DAP I. 180.
 72: 5–6 Vom Transsumt der *Bulle des Papstes Johannes XXII.* aus 1364 siehe Anm. 61: 30–33.
 72: 15–17 *in decreto regni Hungariae* — Tripartitum pars II, titulus 14, §20.
 72: 18–19 Vgl. Inv., *Sancta Crux* 1364, DAP II. 401.
 72: 19–21 Inv., *Szerdahely* 1347/1369, DAP II. 444.
 72: 22–23 Inv., *Veresmart* 1304/1335/1369, DAP III. 212. Das Transsumt des Kapitels von Erlau aus 1376 enthält die früheren Texte. Herausgegeben von einer Abschrift: *Adatok az egri egyházmegye történelméhez* (herausgegeben von K. Kandra), Eger 1887, Bd. II/1–2 S. 206–211. DI 5778.
 72: 24–73: 4 Inv., *Eszény* 1370, DAP I. 141. DI 5831.
 73: 5 Inv., *Szerdahely* 1370, DAP II. 444. DI. 5831.
 73: 6–9 Vgl. Inv., *Vetahida* 1366, 1370, DAP III. 217.
 73: 9–10 König Ludwig I. bestätigte die Besitzungen des Klosters *Talad* 1373. DAP III. 1. Im Transsumt des Kapitels von Buda aus 1412: DI 5986.
 73: 11 *Thomas Telegdi Erzbischof von Gran* 1367–1375.
 73: 14–15 Inv., *Székelyháza* 1370, DAP II. 447.
 73: 25–26 Papst *Urban V.* bestätigte den Paulinern die Augustinerregel 14. 3. 1368. Priv. fol. 34a–34b; Mallechich S. 71; Theiner Bd. II. S. 85; Fijałek S. 8–9.
 73: 27–31 Die Bulle des Papstes Gregorius XI., *Mare Magnum* genannt, wurde 17. 10. 1371 ausgestellt (Religiosam vitam...). Priv. fol. 13a–15b; Mallechich S. 82–85; Fijałek S. 12–16.
 73: 31–32 Es handelt sich um die schon erwähnte Bestätigung des Privilegs vom Papst Johannes XXII. durch den Papst *Urban V.* aus 1364. Siehe Anm. 61: 30–33.
 74: 18–23 König *Ludwig I.* bestätigte die gesamten während der letzten 40 Jahre besitzten *Güte des Ordens*. DI 6141 und 6142.
 74: 28–29 Inv., *Streža* 1373, DAP III. 318–319.
 74: 29–75: 1 *ne nonam solvant de vineis* — Die Urkunde des Königs Ludwig I. von der Abgabefreiheit der durch die Eremiten anpflanzten Weingärten ist aus dem Transsumt des Pressburger Kapitels 1376 bekannt: DI 6325.
 75: 2–3 Inv., *Sancta Anna* (Hangony) 1375, DAP I. 180.
 75: 11–18 Inv., *Sancta Crux* 1376, DAP II. 401.
 75: 21–23 Inv., *Csáktornya* 1376, DAP I. 22.
 76: 10–12 Inv., *Salvator* (Kőszeg) 1377, DAP I. 211–212. DI 6395.
 76: 12–15 Inv., *Sanctus Spiritus in Pilisio* 1378, DAP II. 411. DI 6521 und 34 981.
 77: 8–11 *beati Michaelis de Torna* — Es handelt sich um das ehemalige Kloster Toronyalja im Börzsöny-Gebirge und um eine Mühle im Dorf Szokolya.
 77: 15–16 *Dionysius Szécsi, Erzbischof von Gran* 1439–1465.
 77: 18 Das erste bekannte Pauliner-*Brevier* wurde zwischen 1486 und 1491 in Basel gedruckt.
 78: 3–11 Der ganze Absatz vom *König Ludwig* ist aus der Chronik von Thuróczy (cap. 185, S. 187–188) beinahe wörtlich übernommen.
 78: 23–25 Inv., *Kápolna* 1387, DAP I. 192. DI 7235.

- 79: 3—5 Inv., *Ungvár* 1384, DAP III. 159.
- 79: 7—10 Inv., Erdély (*Szentmihályköve*) 1384, 1386, DAP I. 178.
- 79: 16—17 *Die Krönung des Königs Sigismund* geschah 31. 3. 1387.
- 79: 18—20 Inv., *Lád* 1387, DAP I. 218. DI 7311, 7312.
- 79: 23—26 Inv., *Kalodva* 1388, DAP I. 189.
- 80: 26—81: 2 *Die Türken plünderten die Komitate Temes und Krassó im September 1395, das Gebiet zwischen Drau und der Save am Ende 1396. Die Stätte des Klosters Boldokó ist nicht bekannt.*
- 81: 6—7 Papst *Bonifacius IX.* erließ dieses Privileg 22. 2. 1401. Fijałek S. 91—93. — Vgl. K. Elm. Pauliner und Kartäuser. Eine Privilegienkommunikation aus dem Jahre 1418, *Analecta Cartusiana* Bd. 83, Salzburg 1981, S. 112—117.
- 80: 10—13 Vgl. Inv., *Sancta Crux* 1394, DAP II. 401. DI 8014 (1393).
- 81: 14—18 *Die Urkunde der Benediktineräbte von 1394 ist nicht bekannt. 1395 stellten die Äbte von Pécsvárad, Garamszentbenedek, Zobor und Báta auf ihrem Ordenskapitel zu Visegrád einen ähnlichen Brief aus: Priv. fol. 6b. Papst Bonifacius IX. verbot 22. 2. 1401 in seiner Bulle den Paulinern zu einem anderen wenn auch strengeren Orden zu übertreten. Originalurkunde im Archiv von Czenstochau; Mallechich S. 169—170.*
- 81: 19—21 Vgl. Inv., *Sancta Crux* 1394, DAP II. 401. Fijałek S. 89—90.
- 81: 23—25 Papst *Gregorius XI.* gewährte in der Bulle „Mare Magnum“ 1371 den Paulinern die Exemption. Siehe Anm. 73: 27—31. — Von den Bullen des Papstes *Urban V.* siehe Anm. 65: 18—20 und 68: 1—2.
- 81: 29—32 Vgl. Inv., *Sancta Crux* 1336, DAP II. 401.
- 81: 33—34 Inv., *Sancta Anna* prope Hangony 1368/1398, DAP I. 180.
- 82: 1—3 Inv., *Kápolna* 1398, DAP I 192. DI 8313.
- 82: 3—8 Inv., *Told* 1383/1399, DAP III. 31.
- 82: 10—13 Inv., *Villye* 1380 (!), DAP III. 221.
- 82: 15—16 Das Inventarium erwähnt die Gabe dem Kloster Villye von *Ladislaus de Sthrythe* im Jahr 1517, DAP III. 221. Sztrite (Szürte) war ein Dorf im Komitat Ung, nördlich von Csap, heute in der Sowjetunion. Die Familie von Sztrite war dort seit 1413 Besitzer. *Telcs* ist ein kleiner Ort nördlich von Bistritz in Siebenbürgen.
- 82: 17—21 Vgl. Inv., *Sanctus Jacobus* in Zala 1487, DAP II. 389.
- 82: 21—22 Vgl. Inv., *Győr* 1406, DAP I. 69.
- 82: 22—24 *in decretis Hungarorum* — Tripartitum pars II, titulus 14, §26.
- 82: 29—83: 1 Inv., *Salvator* (Kószeg) 1409, DAP I. 212. DI 9570 und im Transsumt des Konvents von Pécsvárad DI 9572 (1411).
- 83: 1—5 *lis fuerat*: siehe Anm. 111: 23—25.
- 84: 9—11 Inv., *Dobrakuća* 1412, DAP III. 322.
- 84: 13—16 Von den kroatischen Klöstern in Senj (*Segnia*, Zengg) siehe: DAP III. 326.
- 85: 10—11 Inv., *Told* 1384/1412, DAP III. 43.
- 85: 24—26 Inv., *Jenő* 1417, DAP III. 43.
- 86: 1—3 Der Brief des Dominikaner-Kardinals *Johannes Dominici* ist 11. 12. 1417 datiert. Priv. fol. 28b—29a.
- 87: 3—5 Das Privileg des Papstes *Martin V.* ist 28. 12. 1417 datiert. Priv. fol. 29b; Mallechich S. 187; Fijałek S. 131—132. Der Papst erließ an demselben Tag den Paulinern noch sieben andere Briefe.
- 87: 6—10 Die Urkunde des Königs Sigismund bestätigte 1419 die Befreiung von Abgaben der Weinberge des Klosters zu *Gönc*. DI 8825.
- 87: 13—15 Inv., *Sanctus Petrus in Simigio* 1420, DAP II. 437. DI 10 877: Stephanus und Johannes von Kanizsa geben dem Kloster den Besitz Szentpéter. DI 10 878: König Sigismund bestätigt die Schenkung.
- 87: 16—17 Inv., *Kalodva* (nach 1505:) 1422, DAP I. 189.
- 87: 17—21 Die Urkunde des Königs Sigismund von 23. 7. 1422 ist im Inv. bei 1415 erwähnt: *Ungvár* 1415, DAP III. 159.

- 87: 29–30 Die Gründung des Klosters *Ranna* geschah dem *Inventarium* nach nicht 1424 sondern 1414, DAP III 324.
- 88: 10–14 *Das Privileg vom König Sigismund 1425*: DI 11 704 mit Bestätigung des Königs Mathias. Vgl. DI 11 707 und 11 709.
- 89: 20–23 Inv., *Sanctus Dominicus* (Szakácsi) 1424 (recht 1428), DAP II 346, 348–349. DI 11 981.
- 93: 31–33 Inv., *Szilágy* (*Nagyfalu*) 1431, DAP II. 1.
- 94: 25–26 *König Sigismund starb* 9. 12. 1437. Die Krönung des Königs Albert geschah 1. 1. 1438 in Alba (Stuhlweißenburg). Der Bericht über dem Tod und der Nachkommenschaft des Königs Sigismund ist aus der Chronik von Thuróczy (cap. 219, S. 231 und cap. 220, S. 232) beinahe wörtlich übernommen.
- 95: 6–9 *fratres semel in mense confiteantur* – Vgl. Sw 157, Annexus V, ex ms. B (capitulum generale a. 1409).
- 95: 13–16 *ad se promovendum literae* – Vgl. Sw 157, Annexus V, ex ms. B (capitulum generale a. 1409).
- 95: 17–19 Der Brief des Papstes *Bonifacius IX. über die Studien* der Pauliner ist in Rom 20. 2. 1401 datiert. Priv. fol. 26b–27b; Mallechich S. 170–171.
- 95: 20–25 Inv., *Sanctus Paulus de Tolna* 1436, DAP II. 435.
- 97: 14–18 *Der Brief des Erzbischofs Dionysius Szécsi* (1439–1465), auch durch Notare beglaubigt, ist „Strigonii“ 7. 6. 1442 datiert. Priv. fol. 2b–3b; Fijálek S. 226–228.
- 101: 5–7 Der Annex V/B der Konstitution spricht von den *Betrunkenen*; Sw S. 156.
- 101: 7–11 Inv., *Bereg* 1448, DAP I. 10.
- 101: 11–12 Der Annex V/B der Konstitution verbietet den Brüdern *Kleider für Laien* zu erzeugen; Sw S. 156.
- 102: 6 *Alexander de Villa Dei*; siehe Anm. 110: 10–11.
- 103: 7 Die Schlacht verlief auf der *Rigómező* 16–18. 10. 1448.
- 104: 24–25 *Die Urkunde des Papstes Nicolaus V.* wurde 8. 8. 1454 ausgestellt. DI 14 870; *Collectio bullarum SS. Basilicae Vaticanae*, Roma 1747, Bd. II, S. 146–147.
- 104: 31–32 *nova forma visitandi* – *Declarationes*, rubrica 45.
- 105: 3–4 Der Annex V/B der Konstitution spricht von der *Herrichtung der Bußstätten*, also von den Kerkern; Sw S. 156.
- 105: 15 Die Kirche der ungarischer Einwohner der Burg Buda (Ofen) war *Maria Magdalena* genannt. Die Schule wirkte gewiss nebenan.
- 106: 9 *Poimen* (Pömen), der heilige Einsiedler von Sketis, war von seinen treffenden Sprüchen berühmt, starb um 450.
- 108: 2–3 *Friedrich III.* war von 1440 deutscher König, 1459–1493 Kaiser; aber aus dem *Inventarium* geht es hervor, daß das Kloster in *Wiener Neustadt* nicht in der Zeit des Generalpriors Stephan, 1452–1456, sondern viel später 14. 8. 1476 gegründet wurde. DAP III 324. Vgl. Anm. 135: 26–28.
- 108: 4–5 *Martinus Frangepan* war der Comes von Modrus, Zengg und Krk (Veglia). *Das Kloster zu Novi* gründete er 1453.
- 108: 6–7 Dieses Kloster bestand zu *Busan* (heute Bužim, nordwest von Gospić) wahrscheinlich nur auf kurzer Zeit, dann wurde es den Eremiten in Novi übergeben.
- 108: 7–8 Die Gründung des Klosters *Jenő* geschah um 1321. 1399 schenkte der Dorfrichter (villicus) Georg den Eremiten einen Weingarten. Die „*Fundation*“ des Bruders Georg bezieht sich wahrscheinlich an den Bau des Klosters.
- 108: 9–13 Inv., *Sanctus Petrus* in Simigio 1453, DAP II. 438. DI 14 694.
- 109: 25–29 König Ladislaus V. ließ *Ladislaus und Mathias Hunyadi* 14. 3. 1457 verhaften und Ladislaus 16. 3. 1457 enthaupten.
- 109: 27–29 *Ladislaus V.* war der nachgeborene Sohn des Herzogs Albert von Österreich, deshalb nennt ihn Gyöngyösi „*Teutonicus*“.

- 110: 10–11 *Alexander* de Villa Dei, Grammatiker starb um 1250. Als Kanoniker von Avranches hatte er unter dem Titel *Doctrinale* eine Grammatik in Versen geschrieben, welche verbreitete sich weit. — *Aelius Donatus* war auch Grammatiker und Rhetor, Mitte des 4. Jahrhunderts. Er schrieb zwei Schulgrammatiken: die *Ars grammatica* und einen Auszug daraus: *Ars minor* für Anfänger. Die *Ars minor* war im Mittelalter und auch später das Schulbuch für lateinischen Unterricht. — *Petrus Hispanus* ist der Verfasser des weit verbreiteten Handbuches „*Summulae logicales*“. 1272 wurde er Erzbischof von Braga (Portugalien), 1276–1277 Papst mit dem Namen Johannes XXI.
- 110: 26 *in quodam antro supra claustrum Sancti Laurentii* — Die Höhle ist auch heute unter dem Gipfel des Berges Hárshegy in den Budaer Bergen leicht zu finden. Den Rückzug des Eremiten Ladislaus Bátori und seiner Jünger in Einsiedelei deutet A. Tarnai auf joachimitische d. h. chiliastische Bewegung (A. Tarnai, *A magyar nyelvet írni kezdik*, Budapest, 1984, S. 108–115 usw.). Von der Bibelübersetzung Báthoris ist jede Spur verschwunden, L. Mezey handelte darüber (Magyar Tudományos Akadémia I. Osztályának Közleményei 8/1956, S. 191–221).
- 111: 11 *Blasius von Csány* kommt in dem Inventarium 1478 und 1503 vor, DAP II. 439. Vgl. Inv., *Enyere* 1455, DAP I. 136 und DI 14 931, 14 989.
- 111: 23–25 *Generalprior Andreas* limitierte die Steuer des Dorfes Monyorós: DI 15 416. Vgl. oben S. 83: 1–5.
- 111: 26–28 Inv., *Told* 1455, DAP III. 32. DI 14 915.
- 111: 28–29 Die Verleihung des Weinberges von *Fejérkő* geschah 1449. Inv., *Told* 1449, DAP III. 32.
- 112: 1–6 *Die Werke von Michael Pannonius* sind nicht erhalten geblieben.
- 113: 12 *Die Ermordung Viktorins Podjebrad* ist ein Fehlbericht. König Mathias gab ihm 1485 Besitzungen.
- 113: 13–14 Inv., *Veresmart* 1461, DAP III. 212. DI 13 657. Wassen oder Varsány ist heute ein Maierhof nordwest von Hatvan.
- 113: 17–19 *Ecseg* im Komitat Heves (heute Ecsegfalva) war im Besitz des Klosters Sanctus Laurentius. Die Grenzberichtigung geschah 1466: DI 16 406.
- 116: 8–9 *Dionysius Szécsi*, *Erzbischof von Gran*, von 18. 12. 1439 *Kardinal*.
- 116: 20–21 Inv., Erdély (*Szentmihályköve*) 1461, DAP I. 178.
- 116: 22–25 Inv., *Veresmart* 1462, DAP III. 212.
- 118: 1–2 *Die Krönung des Königs Mathias* fand am Gründonnerstag 29. 4. 1464 auf dem Landtag zu Alba Regalis statt.
- 118: 5–7 *in decretis regni Hungariae* — Tripartitum pars II, titulus 14, §47.
- 120: 8–9 In der Tat war Herzog *Kasimir*, der Sohn des Königs Kasimir IV. von Polen, der den Krieg gegen den König Matthias 20. 9. 1471 erklärte, nachdem Matthias Gegner ihn auf den Thron Ungarns eingeladen hatten.
- 123: 15–16 In dieser Zeit standen *die Klöster* der Dominikaner, der observanten Franziskaner auf dem Burgberg von *Buda*, die Klöster der Augustinereremiten und der Karmeliten unter dem Berg.
- 124: 6 *Papst Alexander VI.* bestätigte 15. 2. 1494 die Verleihung der *Alba Ecclesia* den Paulinern. DAP I. 146.
- 124: 11–12 Es ist unmöglich die Gründung von *Alba Ecclesia* Karl dem Grossen zu zuschreiben.
- 124: 17–20 Inv., *Ungvár* 1467, DAP III. 159.
- 124: 20–21 Demnach *plünderten die Türken die Stadt Várad* 7. 2. 1473. Im Kapitel 62 (S. 132: 1) liest man, daß die Türken das Kloster Kápolna bei Várad 1473 in Brand steckten, und auch das Kapitel 82 (S. 174: 12) benachrichtigt uns von Matthaeus Török, Eremitenbruder aus dem Kloster Sanctus Hieronymus bei Várad, den die Türken 1473 in die Türkei verschleppten, wo er sechszehn Jahre lang in Gefangenschaft war. — Nach einer anderen Mitteilung zerstörte Ali, der Beg von Szendrő 8. 2. 1474 die Stadt Várad.

- 124: 33—34 *König Matthias und sein Heer* kämpften in Oktober und November 1474 gegen den König Kasimir IV in Schlesien um Breslau.
- 124: 36—37 Demnach ist *Gregorius Gyöngyösi*, der Verfasser der *Vitae fratrum* wahrscheinlich 1472 geboren.
- 125: 2—6 Gabriel von Rangon, Kardinal und Bischof zu Erlau ließ durch die Bevollmächtigung des Papstes Sixtus IV. in das Kloster Zsámbék (Sambok) fünfzehn, 15. 3. 1477 in das Kloster *Csüt* zehn Paulinereremiten einsetzen. DAP III. 301—303.
- 125: 8—9 Stephanus Magnus, Wojwode von *Moldavien* und Blasius Magyar Wojwode von Siebenbürgen errangen den Sieg über das Heer des Paschas Sulejman bei Vasului 10. 1. 1475.
- 125: 13—16 Das *Inventarium* spricht vom Kloster in Stadtschlaining (*Szalonak*) überhaupt nicht. 1461 bewilligte Papst Pius II. in Interesse des Klosterkirchenbaus Ablässe. Theiner Bd. II. S. 371. — Kaiser Friedrich III. ließ 1471 den Gründer, *Andreas Baumkircher* in Graz enthaupten, weil er sich mit König Mathias verbündet hatte.
- 125: 24—26 *Königin Beatrix* kam 17. 12. 1475 in Buda an. Die feierliche Trauung fand am 22. Dezember statt.
- 126: 4—6 Das erste *Brevier* für die Pauliner wurde zwischen 1486 und 1491 in der Werkstatt von Nikolaus Kessler zu Basel, das erste *Messbuch* um 1490 in der Werkstatt von Johannes Amerbach auch zu Basel gedruckt. *Antonius von Tata* war 1487 der Vikar des Generalpriors Thomas de Sabaria. Siehe Kapitel 67.
- 129: 12—13 *König Matthias* nahm die Stadt *Wien* nach fünf monatlicher Belagerung 1. 6. 1485 ein.
- 131: 35—37 Inv., *Kápolna* 1478, DAP I. 192. DI 18 075. Siehe Anm. 124: 20—21.
- 132: 8—9 Inv., *Csatka* 1478, DAP I. 51. DI 18 085 und im Transsumt DI 18 252 (1488).
- 133: 9—12 Die Schriften des Bruders *Jacobus de Segeto* sind nicht bekannt.
- 134: 17—19 Inv., *Sanctus Jacobus de Patacs* 1482, DAP II. 150.
- 134: 25—26 *Johannes Corvinus*, der natürliche Sohn des Königs Matthias, war Ban von Kroatien, starb 12. 10. 1504. Er ist in der Klosterkirche zu Lepoglava begraben. Das *Inventarium* schweigt von ihm. Seine Witwe Beatrix Frangepan war die eigentliche Wohltäterin: 1507 übergab sie den Eremiten von Lepoglava ihre Besitzungen in sieben Dörfern. Inv., Lepoglava 1507, DAP III. 316.
- 135: 26—28 Dem Inventarium nach zog *Valentinus Szegénded* mit fünf Eremiten 14. 8. 1476 in das Kloster zu *Wiener Neustadt* ein. Vgl. Anm. 108: 2—3.
- 135: 29—31 *Paulus Kinizsi* schenkte dem Kloster *Vázsony* Güter zwischen 1483 und 1486. Inv., Vázsony 1483, 1486, DAP III. 201. DI 18 822 (1483).
- 140: 1—6 Inv., *Sanctus Jacobus in Zala* 1487, DAP II. 389.
- 140: 7—8 Der Konvent der Kreuzritter zu Alba Regalis transsumierte die Urkunde dem Kloster von *Csatka* 1488: DI 18 252. Vgl. Anm. 132: 8—9.
- 140: 10 Das Kloster von *Csatka* besaß seit seiner Gründung das Dorf *Báránd*. Siehe: Inv., *Csatka* 1361, DAP I. 50.
- 140: 11—15 Inv., *Szerdahely* 1488, DAP II. 445. DI 19 353.
- 141: 10 Es handelt sich um das Dorf *Kozár* im Komitat Baranya, in dessen Umgebung das Kloster *Sanctus Ladislaus* Besitzungen hatte. *Johannes Kamanczy* war in diesem Kloster Vikar, wie es aus dem folgenden Kapitel hervorgeht.
- 141: 12—13 *Presbyter Laurentius* war der Führer der aufständischen Bauern um Várad.
- 144: 3—6 *Die Bulle des Papstes Innocentius VIII.* wurde in Rom 9. 10. 1489 datiert. Priv. fol. 4a—4b; Mallechich S. 235—237.
- 144: 6—9 *Das Privileg des Papstes Clemens VII.* wurde in Rom 3. 7. 1525 erlassen. Priv. fol. 12b—13a.
- 144: 10—11 *König Matthias* starb 6. 4. 1490.
- 144: 11—12 *Nicolaus von Koromplya* war ein Wohltäter des Klosters in *Csatka*. Inv., *Csatka* 1480, DAP I. 51.
- 144: 16—17 *Vom Generalprior Petrus bei 1496* und in den nachfolgenden Kapiteln ist nichts

- zu finden. Möglicherweise war er auch von 1496 bis 1500 der Generalprior. Das Kapitel von diesen Jahren scheint verlorengegangen zu sein.
- 148: 8 *Stephanus* von Nagylucse, 1489—1494 *Bischof von Sirmium*.
- 148: 10—14 Der Brief des Papstes Alexander VI. vom Anschluß der *Eremiten Hispaniens* wurde 7. 3. 1493 ausgestellt. Textausgabe: *Studia Claramontana* Bd. 3, Jasna Góra (Częstochowa) 1982, S. 304—307.
- 148: 23—24 Papst Alexander VI. gab 13. 8. 1498 auf Bitte des Erzbischofs von Kalocsa, Petrus Váradi, Kommandators der *Benediktinerabtei von Szentjobb* und auf Bitte des Königs Vladislaus II. den Paulinern das Kloster Szentjobb, das 1. 8. 1499. von den Eremiten in Besitz genommen wurde. Der Erzbischof erfreute sich auch weiterhin der Einkünfte der Klostergüter.
- 148: 25—27 König Vladislaus II. ließ auf Grund des obersten Patronatsrechts die beinahe ausgestorbene *Sanctus Andreas* Abtei der Benediktiner bei *Visegrad* in einen Priorat der Pauliner umgestalten. Papst Alexander VI. genehmigte das 18. 6. und 5. 7. 1493. Textausgabe: *Oklevéltár a magyar királyi kegyúri jog történetéhez* [Urkundensammlung zur Geschichte des ungarischen königlichen Patronatsrechts], közli Fraknoi V., Budapest 1899, S. 55—56; *Monumenta Vaticana episcopatus Vesprimiensis*, Budapest 1908, Bd. IV. S. 17.
- 148: 28—29 *Órdöglyuka* war ein Besitz des Klosters oberhalb Dédes, der später, im 17. Jahrhundert von den Einwohnern von Mályinka und Tardona benutzt wurde. Inv., *Szentlélek* in Dédes 1382, 1391, 1396, DAPI. 64.
- 149: 2 *Johannes Szokoli*, 1466—1493 *Bischof von Csanád*.
- 150: 26—27 *Der Erzbischofsthul in Kalocsa* war 1501 vakant.
- 152: 1 *Bohuslaw von Hassenstein* böhmischer Humanist und Dichter, 1460/61—1510, war von 1502 auf kurze Zeit im Hof des Königs Vladislaus II. in Buda. Johannes Schlechta, 1466—1525, böhmischer Humanist.
- 152: 9 Das Wort *Symandii* kann durch Abschreiben die Verzerrung des Wortes Byzantii sein (Gyöngyösi Gergely: *Arcok a magyar középorkból*, Budapest 1983, S. 345—346, Feststellung von F. Csonka.)
- 153: 12—13 *Die Sermones über heiligen Paul den ersten Eremiten* von Adalbert Csanádi sind verlorengegangen, die Verse sind aber in den 1537 und 1540 in Venedig gedruckten Pauliner-Brevieren erhalten geblieben. Textausgabe: Joseph Dankó, *Vetus hymnarium ecclesiasticum Hungariae*, Budapest 1893, S. 261—270; *Analecta hymnica Medii Aevi*, edidit G. M. Dreyes, Leipzig, vol. 23 (1896) S. 257—258, vol. 28 (1898) S. 121—127. J. Dankó erzählt auch das Schicksal der Reliquie ausführlich. — Die sterbliche Überreste der Heiligen wurden 14. 11. 1381 aus der königlichen Kapelle der Budaer Burg zu dem Kloster Sanctus Laurentius feierlich überführt.
- 159: 29—33 *Petrus Isvalies*, Erzbischof von *Reggio* (Reginensis) in Calabria wurde 1498 vom Papst Alexander VI. zum *Kardinal* und auch zum Legat a latere beim König von Ungarn ernannt. 1503—1511 war er der Bischof von *Veszprém*.
- 160: 2—3 Das ganze Kapitel vom *Generalprior Stephanus* wurde aus dem von Gregorius Gyöngyösi geschriebenen und zwischen 1512 und 1514 gedruckten Buch *Epítome seu breviliqua* übernommen, in dem es den 26. Abschnitt bildet.
- 160: 16—17 *Thomas* de Sabaria (Szombathely) war 1476—1480 und zum zweitenmal 1484—1488 *der Generalprior*.
- 160: 26—27 Der Generalprior Stephanus de Lórándháza (1504—1508) beauftragte 1507 seinen Ordensbruder, Valentinus Hadnagy, den Predikator des Klosters Sanctus Laurentius, das Leben und *die Mirakel des hl. Paulus* authentisch zu beschreiben. Sein Werk, die *Vita divi Pauli primi heremite* erschien 1. 12. 1511 im Verlag von Mathias Milcher, Buchhändler zu Buda, im Druck von Jacobus Pencio zu Venedig.
- 161: 32—33 *Stephanus* von Lórándháza war zum zweitemal 1512—1514 *der Generalprior*. *Er starb wahrscheinlich nach dem Sonntag Reminiscere*, der 1514 auf den 12 März

- fiel. Zu Pfingsten 1514 erwählte das Generalkapitel seinen Nachfolger. Dominicus.
- 163: 34 Wie es aus dem Text hervorgeht, ist der Verfasser dieses Kapitels *Valentinus*. Vielleicht bat ihn Johannes von Zalánkemén die letzten Tage des Generalpriors zu beschreiben. Später, 1533—1535 stand Valentin Hadnagy als Generalprior an der Spitze des Ordens.
- 167: 22—23 *Marcus von Dombro* starb wahrscheinlich im letzten Jahr der ersten Periode des Generalpriors Stephanus von Lórán dháza, also 1508. 1513 ist schon Nicolaus der Vikar von Lepoglava (*Levéltári Közlemények* Jg. 3, 1925, S. 164—172, Urkundenregesten).
- 168: 20—21 *Oswald Laki* Thuz 1466—1499, *Lucas Kothar* 1500—1510 waren *Bischöfe* zu Agram.
- 168: 22 *Johannes Szapolyai*, 1510—1526 *Wojwode von Siebenbürgen*, 1526—1540 König von Ungarn.
- 168: 24—25 *Emericus Szapolyai*, 1464—1487 *Comes von Zips*, 1487 *Palatin*.
- 170: 13 *Emericus Perényi*, 1504—1509 *Palatin*. Er starb 1519 und wurde in der Paulinerkirche zu Terebes begraben. Seine Frau, Dorothea Kanizsai, die Mutter des Bischofs von Várad, Franciscus Perényi, suchte 1526 auf dem Schlachtfeld zu Mohács nach der Leiche ihres Sohnes, und ließ die Gefallenen beerdigen.
- 171: 26—30 *inconsuetas decimationes vel violentas exactiones* — *Declarationes*, rubrica 3 (1516).
- 172: 18—25 *Die Versen des Eremitenbruders Stephanus*, Bakkalaureus von Krakau, sind nicht bekannt.
- 173: 34 *stuba* aus Deutsch: die Stube
- 174: 12 *Thurci ... abduxerunt* — Siehe Anm. 124: 20—21.
- 175: 30 *Novus Mons Pestiensis* war der alte Name eines Stadtteiles von Pest, am rechten Ufer der Donau (!). Das Kloster von Csút hatte dort wahrscheinlich Weinberge.
- 177: 2 *Georgius Scepusiensis*: *Georgius Szapolyai*, Oberfeldherr, Bruder des Woiwoden Johannes Szapolyai.
- 177: 25 *Zophii* oder *Sophii* (wahrscheinlich aus dem Volksnamen Sopeni) bedeuten die Perser.
- 178: 11—12 *ornamenta ecclesiastica* — Die Schätze, Gefäße und Gewänder der Paulinerkirchen von Sanctus Laurentius, Alba Ecclesia, Bajcs, Lád, Diósgyőr und Tokaj wurden nach 1526, noch in der Regierungszeit des Generalpriors Johannes von Zalánkemén zur Bewahrung der Familie Drugeth von Homonna übergeben und im Schloß von Jeszenő (Komitat Ung) untergebracht, wo aber alle Schätze im 17. Jahrhundert verloren gingen.
- 178: 14—15 Aus der ehemals bedeutenden *Bibliothek* des Klosters Sanctus Laurentius ist kein einziges Buch bekannt.
- 178: 16—18 *Die Reliquien hl. Paulus* des ersten Eremiten wurden angeblich im Brand der Burg von Trencsin 1527 vernichtet.
- 179: 5—7 *Thomas Bakócz*, Kardinal und *Erzbischof von Gran* verkündete 9. 4. 1514 in Buda durch die Bulle des Papstes Leo X. den Kreuzzug gegen die Türken.
- 179: 27—28 Die zehn Predigten wurden mit dem Titel *Decalogus de sancto Paulo primo heremita* in der Offizin von Antonio de Asula (Blado) 1516 zum erstemal gedruckt; später in Krakau bei Florian Ungler 1532.
- 180: 1—3 *Das Privileg* wurde 11. 10. 1520 durch das Collegium Scriptorum Archivi Romanae Curiae mit der *Unterschrift des Papstes Leo X.* anstatt der Bleibulle erlassen. Priv. 11a—12a.
- 180: 3—5 Zu *Inventarium* siehe die Einleitung, S. 16.
- 180: 25—32 *Der Brief des Erzbischofs Thomas* wurde 19. 4. 1521 in Gran erlassen. Dl 34 463, 34 464.
- 182: 7—8 König Ludwig II. fand — wie es aus seinem Brief hervorgeht — die Reliquie *in der Burg Karlstein* 8. 3. 1523 auf (EtEml Bd. I. S. 80—81).

- 182: 24 *Das Fest des hl. Urbans*, 25. Mai, fiel 1523 auf den zweiten Tag Pfingstens. Die Feier war also an diesem Tag.
- 182: 28—29 *Simon Bakócz* von Erdöd, *Bischof von Agram* 1518—1543.
- 183: 2—3 In der Tat bei 1381, im Kapitel 35 hat Gyöngyösi von der *Kopfreliquie* nichts geschrieben.
- 183: 5 *Emericus Bebek* war ein Abkömmling von Ladislaus Bebek, der mit seinem Bruder Georgius das Kloster Gombaszeg um 1371 gegründetete. Inv., Gombaszeg 1371, DAP I. 160. — Vor 1526 war Emericus Sekräter des Königs Ludwig II. Nach der Schlacht von Mohács schloß er sich der Partei des Königs Johannes an. 1532 bestätigte er mit seinem Bruder Franciscus das Kloster Gombaszeg, und sie verliehen ihm ein Haus und eine Mühle (DAP I. 142, 163). Um 1534 nahm er aber als Propst von Alba Regalis (Stuhlweißenburg) die Reformation an und verheiratete.
- 184: 3 *filtrum*: Wollstoff, Wollkleid.
- 184: 28 *aprodianus* — aus Ungarisch: apród — der Page. 185: 35 *huru*: scheint ein altes Ausrufwort zu sein; — *fogd* ungarisch, bedeutet: ergreife!
Über den *Generalprior Dominicus*, 1514—1516, spricht das Kapitel 84.
- 204: 27—28 *Paulus Kinizsi*, der als Heerführer von 1467 bis zu seinem Tod 1494 in jeder Schlacht siegte, gründete 1483 das Kloster zu Vázsony den Paulinern. Vgl. Anm. 135: 29—31. — *Dux Rodiensis* ist wahrscheinlich der türkische Prinz Dschem, der als Gegner des Sultans Bajezid II. den Schutz der Johanniten von Rhodos und die Unterstützung des Königs Mathias 1481—1489 erlangte.

Die Urkunden, die in *Vitae fratrum* erwähnt werden,
aber weder in *Inventarium* noch anderswo vorkommen

Zeilen	Aussteller	Empfänger	Datum
43: 24—44: 3	Urbanus papa IV.	ep. Vesprimiensis	circa 1262
45: 8—10	Benedictus ep. Vesprimiensis	ordo eremitarum	3. 5. 1291
45: 11—13	Lodemerius aep. Strigoniensis	ordo eremitarum	8. 5. 1291
46: 35—36	Sigismundus rex	Diósgyőr	1387—1437
52: 16—19	Lodemerius aep. Strigoniensis	S. Ladislaus/Pilis	1294
52: 20—21	Nicolaus aep. Strigoniensis	S. Ladislaus/Pilis	1365
56: 30—57: 1	Johannes, filius comitis Hencz	S. Laurentius	1335
57: 1—2	Ludovicus I. rex	S. Laurentius	1353
59: 26—60: 2	Thomas aep. Strigoniensis	ordo eremitarum	1318 recte 1518
61: 15—17	Ladislaus aep. Colocensis	Johannes papa XXII.	1327
63: 4—6	Thakamerius praepositus Albensis	(S. Spiritus/Pilis)	1336
66: 13—14	Capitulum Budense	S. Crux/Pilis	1346
66: 15—18	Chanadinus aep. Strigoniensis	S. Crux et S. Spiritus/Pilis	1346—1349
68: 15—17	Ludovicus I. rex	ordo eremitarum	1342—1382
68: 19—22	Nicolaus aep. Strigoniensis	S. Laurentius	1345
62: 5—9	vide 57: 1—2		
70: 3—5	Capitulum Varadiense	Buzgó S. Nicolai	1361
71: 21—22	Conventus de Türje	Enyere	ante 1367
71: 25—27	Thomas aep. Colocensis	ordo eremitarum	1355—1366
72: 21—22	Ludovicus rex?	Jenő	1369
73: 11—14	Thomas aep. Strigoniensis	ordo eremitarum	1370
73: 24—26	Thomas aep. Strigoniensis	ordo eremitarum	1371
74: 1—6	Johannes praepositus Strig.	ordo eremitarum	1372
74: 7—8	Capitulum Strigoniense	ordo eremitarum	1371—1375
76: 16—18	Conventus de Jászó	(Háromhegy)	1378
77: 8—11	Nicolaus prior gen.	Toronyalja	1381—1393

Zeilen	Aussteller	Empfänger	Datum
78: 15—23	Capitulum Varadiense	Patlan	1382
79: 11—12	Maria regina	Hangony	1382—1393
79: 20—21	Bonifacius papa IX.	Lád	1389—1404
81: 6—7	Georgius prior gen.	Dominicus de Hagymás confrater	post 1393
81: 9—12	Capitulum Strigoniense	S. Crux	1394
81: 12—13	Capitulum Vaciese	S. Crux	?
81: 14—19	abbates de S. Martino, de Pécsvárad, de Sexard et Zobor	ordo eremitarum	1394
81: 19—21	Capitulum Budense	ordo eremitarum	1395
81: 26—28	Capitulum Budense	Told	1396
82: 21—22	—	Lád, Győr	1406
85: 11—13	Capitulum Budense	ordo eremitarum	circa 1412—18
85: 17—20	Franciscus suffraganeus Vesprimiensis	ordo eremitarum	ante 1416
85: 16—20	Nicolaus vicarius Quinqueecclesiensis	ordo eremiticus	1416
85: 20—23	Capitulum Transilvaniense	Pókafalva	1416
87: 10—12	?	ordo eremitarum	1418—1424
87: 22—24	Paulus Paldoff iudex Budensis	Csatka	1423
87: 25—29	Johannes cantor Quinqueecclesiensis	Patacs	1424
88: 2—8	Capitulum Varadiense	Buzgó	1424
88: 15—19	Sigismundus rex	Dédes	1. 11. 1426
88: 19—21	Laurentius vicarius gen.	—	1429
94: 21—24	Albertus rex	Remete/Máramaros	1438—1439
95: 17—19	Capitulum Zagrabiense	Lepoglava et ordo eremitarum	circa 1437
101: 2—4	Briccius prior gen.	Csatka	1444—1448
104: 26—28	Capitulum Budense	(S. Laurentius)	1449
108: 14—15	Nicolaus papa V.	ordo eremitarum	1450—1451
108: 16—17	Stephanus prior gen.	ordo eremitarum	1455
111: 10—13	Vincentius prior gen.	Enyere/Csány	1457
116: 7—10	Dionysius aep. Strigoniensis	ordo eremitarum	1461
118: 20—22	Andreas prior gen.	Remete/Máramaros	1465
125: 27—28	Sixtus papa IV.	ordo eremitarum	1475
125: 28—30	Gregorius prior gen.	Paulus apostata	1472—1476
134: 19—22	iurati de Buda	(S. Laurentius)	circa 1481
139: 19—27	fr. Clemens, poenitentiarius papae	Thomas prior gen.	1486
144: 12—15	Petrus prior gen.	prior de Zsámbék	1492
159: 27—29	Gasparus legatus Apostolicae Sedis	ordo eremitarum	1500
159: 29—33	Petrus Isvalies cardinalis	ordo eremitarum	1500—1504
176: 16—22	Johannes prior S. Spiritus in Saxia de Urbe	Lepoglava et ordo eremitarum	circa 1519
176: 22	Leo papa X.	ordo eremitarum	circa 1513

APPENDICES

Appendix I.

Commentaria Caspari Gindl prioris provincialis
de descriptione operis *Vite Fratrum*
Anmerkungen von Caspar Gindl Provinzialprior
zu den Abschnitten der *Vite Fratrum*

VM

1. fol. 1a, titulus a Caspare Gindl datus:
Annales veteres Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae, conscripti a fratre
Gregorio Gyongyosi, eiusdem ordinis generali.

2. fol. 48b, incipit De fratre Adalberto Chanadino (cap. 73) post interitum
Adalberti Chanadino, nota eius, invenitur de Annuntiatione:

Residua, quae hic desunt, apponitur in foliis sequentibus ex originali
Gyongyosiano. Sequentes hymni sunt 2, quorum titulus fit in epistola
relata.

3. Post caput ultimum (De quodam fratre mortem suam patiente . . .), in
fine manuscripti (pg. 159):

Hic desunt antiqua manuscriptum Gyongyosianum, quod servatur
apud generalem ordinis, ex quo haec sincere descripta sunt anno 1785 per
me fratrem Casperum Gindl manu propria. Anno decimo sexto provincialis
tus meo in provincia Hungarica.

VI

1. fol. 1a, titulus a Caspare Gindl datus:
Annales veteres Paulinorum seu Vite fratrum eremitarum Ordinis
Sancti Pauli Primi Eremitae conscriptis a fratre Gregorio Gyongyosi
eiusdem ordinis priore generali. MDCXVIII.

Appendix I

Commentaria Caspari Gindl prioris provincialis
de descriptione operis *Vitae fratrum*
(Anmerkungen von Caspar Gindl Provinzialprior
zu den Abschriften der *Vitae fratrum*)

VM

1. fol. 1a, titulus a Casparo Gindl datus:

Annales veteres Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae, conscripti a fratre Gregorio Gyöngyösi, ejusdem ordinis generali.

2. fol. 48b, in capite De fratre Adalberto Chanadino (cap. 73) post litteras Adalberti Chanadini, ante eiusdem hymni de Annuntiatione:

Residua, quae hic desunt, supplentur in foliis sequentibus ex originali Gyöngyösiano. Sequentes hymni sunt ii, quorum mentio fit in epistola relata.

3. Post caput ultimum (De quodam fratre mortem suam patiente ...), in fine manuscripti (pg. 159):

Hic desinit antiquum manuscriptum Gyöngyösianum, quod servatur apud generalem ordinis, ex quo haec sincere descripta sunt anno 1785 per me fratrem Casparum Gindl manu propria. Anno decimo sexto provincialatus mei in provincia Hungarica.

VB

1. fol. 1a, titulus a Casparo Gindl datus:

Annales veteres Paulinorum seu Vitae fratrum eremitarum Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae conscriptae a fratre Gregorio Gyöngyösi eiusdem ordinis priore generali XXXVIII.

2. fol. 2a:

Opus hoc historicum est descriptum et fideliter transumptum ex duobus antiquis manuscriptis, uno quidem caractere gothico, altero vero aliquantum tardius vetusto tamen exaratis. Opus primum gothici characteris excurrit in hoc transumpto usque ad paginam 193, et desinit cum epistola fratris Alberti de Chanadino absque hymnis. Reliquum desumptum est ex altero vetusto exemplari incipiendo ab hymnis dicti fratris Alberti de Chanadino. Utrumque hoc opus vetustum est sibi invicem in narratione conforme, et solum in nominibus locorum et personarum aliquantum differunt, nempe quilibet secutus est modum scribendi sui aevi. Descripsi porro hoc opus, prout hic iacet, ego frater Casparus Gindl, eiusdem Ordinis S. Pauli Primi Eremitae per Hungariam et Transylvaniam prior provincialis sexies electus, ut ad plurium manus vetustum manuscriptum deveniat. Scripsi opus ipsum anno 1785, qui sexta vice sum electus, hanc praefatiunculam vero anno 1800.

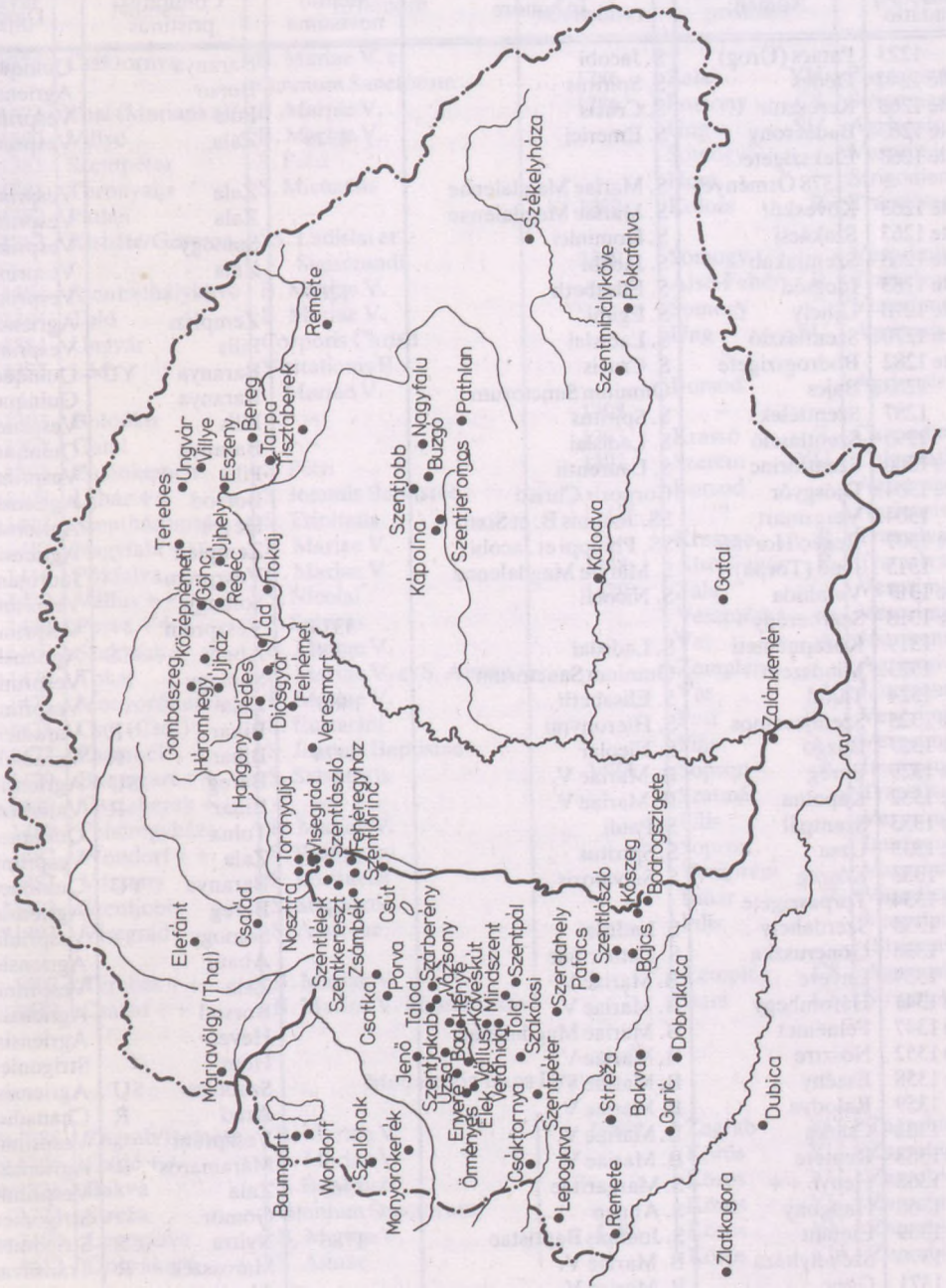
3. Post caput ultimum (De quodam fratre mortem suam patiente ...), in fine manuscripti (pg. 274):

Hic desinit antiquum manuscriptum.

Appendix II

Series chronologica monasteriorum fratrum eremitarum sancti Pauli primi eremita (Zeittafel der Klöster der Paulinereremiten)

- *= monasterium ante vel post Paulinos alius ordo habebat (vor oder nach den Paulinern besaß ein anderer Orden das Kloster)
++= de monasterio in *Vitis fratrum* nihil legitur (das Kloster kommt in *Vitae fratrum* nicht vor)
„mentio novissima“: plurimum monasteriorum inter 1526 et 1560 extinctum erat, propterea tantum extinctionem priorem vel posteriorem significo (letzte Erwähnung: die meisten der Klöster wurden zwischen 1526 und 1560 verlassen, deshalb wird hier nur die frühere Aufgabe oder die spätere Aufhebung gezeigt)

Origo vel fundatio	Nomen	In honore	Mentio novissima	Comitatus pristinus	Dioecesis
1225	Patacs (Ürög)	S. Jacobi		Baranya	Quinqueecl.
ante 1240	Dédes	S. Spiritus		Borso	Agriensis
ante 1263	Keresztúr	S. Crucis		Pilis	Vesprimiensis
ante 1263	Badacsony	S. Emerici	1313	Zala	Vesprimiensis
ante 1263	Elekszigete –1378 Örményes	S. Mariae Magdalенаe		Zala	Vesprimiensis
ante 1263	Köveskút	S. Mariae Magdalенаe		Zala	Vesprimiensis
ante 1263	Szakácsi	S. Dominici		Somogy	Vesprimiensis
ante 1263	Szentjakab	S. Jacobi		Zala	Vesprimiensis
ante 1263	Idegséd	S. Elisabeth	1263	?	Vesprimiensis
ante 1270	Újhely	S. Egidii		Zemplén	Agriensis
circa 1270	Szentlászló	S. Ladislai		Pilis	Vesprimiensis
ante 1282	Bodrogszigete	S. Crucis		Baranya	Quinqueecl.
1283	Bajcs	Omnium Sanctorum		Baranya	YU
1287	Szentlélek	S. Spiritus		Pilis	Quinqueecl.
1295	Szentlászló	S. Ladislai		Baranya	Vesprimiensis
circa 1300	Szentlőrinc	S. Laurentii		Pilis	Quinqueecl.
ante 1304	Diósgyőr	Corporis Christi		Borsod	Vesprimiensis
1304	Veresmart	SS. Joannis B. et Sixti		Heves	Agriensis
ante 1307	Regéc/Horváti	SS. Philippi et Jacobi		Zemplén	Agriensis
1315	Jenő (Torna)	S. Mariae Magdalенаe		Veszprém	Jaurinensis
ante 1317	Vetahida	S. Nicolai		Somogy	Vesprimiensis
ante 1318	Szárberény ++	–	1318	Veszprém	Vesprimiensis
1319	Középnémeti	S. Ladislai	1320	Abauj	CS
1323	Mindszent ++	Omnium Sanctorum		Somogy	Agriensis
1324	Tálad	S. Elisabeth	1480*	Zala	Vesprimiensis
ante 1325	Szentjeromos	S. Hieronymi		Bihar	R
ante 1327	Buzgó	S. Nicolai	1424	Bihar	R
ante 1329	Bereg	B. Mariae V.		Bereg	SU
ante 1332	Kápolna	B. Mariae V.		Bihar	R
ante 1333	Szentpál	S. Pauli		Tolna	Varadiensis
ante 1333	Uzsa	S. Spiritus	1455*	Zala	Quinqueecl.
1333	Kőszeg	S. Salvatoris		Zala	Vesprimiensis
ante 1334	Torpaszigete	–	1434	Baranya	YU
1335	Szerdahely	S. Ladislai		Bereg	Agriensis
1338	Göncruszka	S. Catharinae		Somogy	Vesprimiensis
1339	Enyere	B. Mariae V.		Abauj	Agriensis
ante 1341	Háromhegy	B. Mariae V.		Zala	Vesprimiensis
ante 1347	Felnémet	B. Mariae Magdalенаe		Borsod	Agriensis
circa 1352	Nosztre	B. Mariae V.		Heves	Agriensis
ante 1358	Eszény	B. Mariae V.		Hont	Strigoniensis
1359	Kalodva	B. Mariae V.		Szabolcs	SU
1361	Csatka	B. Mariae V.		Arad	R
ante 1363	Remete	B. Mariae V.		Veszprém	Vesprimiensis
ante 1365	Henye ++	S. Margaritae	1365	Máramaros	R
1368	Hangony	S. Annae		Zala	Agriensis
ante 1369	Elefánt	S. Joannis Baptistae	1786	Gömör	Strigoniensis
1370	Székhelyháza	B. Mariae V.		Nyitra	CS
ante 1371	Gönc	B. Mariae V.		Maroszlék	R
1371	Gombaszeg	B. Mariae V.		Abauj	Agriensis
				Gömör	CS
					Strigoniensis.

Origo vel fundatio	Nomen	In honore	Mentio novissima	Comitatus pristinus	Dioecesis
1376	Csáktornya	B. Mariae V. et Omnium Sanctorum	1786	Zala YU	Zagrabiensis
1377	Thal (Marianka)	B. Mariae V.	1786	Pozsony CS	Strigoniensis
1380	Villye	B. Mariae V.		Ung SU	Agriensis
ante 1381	Szentpéter	S. Petri		Somogy	Vesprimiensis
1381	Toronyalja	S. Michaelis		Hont	Strigoniensis
ante 1382	Patlán	-	1382	Kolozs R	Transilvanien.
1383	Kisbáté/Gercsen	SS. Ladislai et Sigismundi	1399	Somogy	Vesprimiensis
1384	Szentmihályköve	B. Mariae V.		Alsó-Fehér R	Transilvanien.
1384	Told	B. Mariae V.		Somogy	Vesprimiensis
1384	Ungvár	Corporis Christi		Ung SU	Agriensis
1387	Lád	Visitationis B. Mariae V.		Borsod	Agriensis
ante 1393	Boldókő	-	1393	-	-
ante 1393	Gatal	-	1393	Krassó R	Chanadiensis
ante 1393	Zalánkemén	S. Petri	1393	Szerém YU	Colocensis
1408	Ujház ++	S. Joannis Baptistae		Borsod	Agriensis
ante 1412	Szentháromság	S. Trinitatis	1412	?	Agriensis
1413	Nagyfalu	B. Mariae V.		Kraszna R	Transilvanien.
1416	Pókfalva	B. Mariae V.	1448	Alsó-Fehér R	Transilvanien.
ante 1429	Vállus ++	S. Nicolai	1429	Zala	Vesprimiensis
1440	Porva ++	S. Spiritus		Veszprém	Vesprimiensis
circa 1460	Szalonak	B. Mariae V.		Vas A	Jaurinensis
ante 1470	Tokaj	B. Mariae V. et S. Annae		Zemplén	Agriensis
1473	Monyorókerek	B. Mariae V.		Vas A	Jaurinensis
*1475	Csút (Csót)	S. Eustachii		Pest	Vesprimiensis
*1477	Zsámbék	S. Joannis Baptistae		Pilis	Vesprimiensis
1479	Baumgart ++	S. Salvatoris	1493	Sopron A	Jaurinensis
circa 1480	Tisztaberek ++	-		Szatmár	Transilvanien.
1480	Fehéregyháza	B. Mariae V.		Pilis	Vesprimiensis
1482	Wondorf ++	S. Wolfgangi		Sopron	Jaurinensis
1483	Vázsony	S. Michaelis		Veszprém	Vesprimiensis
*1493	Szentjobb	S. Stephani		Bihar R	Varadiensis
*1493	Visegrád	S. Andreae		Pilis	Vesprimiensis (Strigoniensis)
1502	Terebes ++	B. Mariae V.		Zemplén CS	Agriensis
1512	Család ++	B. Mariae V. Misericordis		Bars CS	Strigoniensis

Monasteria trans Dravam

ante 1288	Zagreb/Remete	B. Mariae V.	1786*	Zagrab YU	Zagrabiensis
ante 1295	Garić ++	B. Mariae V.		Körös YU	Zagrabiensis
ante 1328	Bakva	S. Benedicti		Körös YU	Zagrabiensis
1373	Streža	Omnium Sanctorum		Körös YU	Zagrabiensis
circa 1400	Lepoglava	B. Mariae V.	1786	Körös YU	Zagrabiensis
1412	Dobrukaća	S. Annae		Körös YU	Zagrabiensis

Aliquot monasteria trans Savam

Origo vel fundatio	Nomen	In honore	Mentio novissima	Comitatus pristinus	Dioecesis
1244	Dubica	B. Mariae V.	1464	Dubica YU	Zagrabiensis
1287	Čepić (ad Lacum)	B. Mariae V.	1783	Istria YU	Polensis
1304	Zlatkagora	S. Petri	1451	Zagrab YU	Zagrabiensis
1390	Senj	S. Helenae		Croatia YU	Segniensis
1390	Senj	S. Salvatoris		Croatia YU	Segniensis
1404	Kamenska ++	B. Mariae V. ad Nives	1484	Zagrab YU	Zagrabiensis
1425	Gvozd/Modrus	S. Nicolai		Croatia YU	Modrussiensis
1452	Novi Vinodolski	B. Mariae V.	1786	Croatia YU	Modrussiensis
1454	Roma	S. Stephani martyris	1579	Italia	

Appendix III

Series priorum provincialium et generalium
(Die Reihenfolge der Provinzial- und Generalpriorien)

Die *Vitae fratrum* berichten über die Ereignisse der Ordens- und der Landesgeschichte in der Reihenfolge der höchsten Würdenträger des Ordens. Von den Generalpriorien besaß selbst Gyöngyösi keine offizielle Liste, er versuchte sie an Hand zerstreuter Angaben zu rekonstruieren. Aber auch seine Zeitangaben über die Provinzialpriorien bis 1325 dürfen wir kaum für glaubwürdig halten, da die Regierungszeiten anscheinend zu langer Zeitdauer und aufgerundete Jahreszahlen aufweisen. Auch die Angaben zwischen 1325 und 1441 sind lückenhaft und entsprechen gelegentlich nicht den erhalten gebliebenen Urkunden.

Papst Eugen IV. bestimmte mit seiner Bulle vom 11. 4. 1439 (vgl. Priv. fol. 22a—23a) die Regierungszeiten der Generalpriorien. Laut dieser Verordnung konnte das Generalkapitel die Amtszeit des Generalpriors vier Jahre lang verlängern, der Prior mußte jedoch jedes Jahr zu Pfingsten seine Abdankung dem zu dieser Zeit tagenden Kapitel anbieten. Nach dem Ablauf des vierten Jahres mußte dann die Abdankung angenommen und ein neuer Generalprior gewählt werden. Das Kapitel durfte einen abgedankten Generalprior erst nach vier Jahren wiederwählen. Die Vierjahre-Perioden dauerten stets vom Schaltjahr zu Schaltjahr. Wenn inzwischen ein Generalprior starb oder abdankte, durfte sein Nachfolger nur mit einer Regierungsdauer bis zum nächsten Schaltjahr gewählt werden. Diese Regelung der Amtszeiten macht möglich, daß wir — auch mit der Hilfe der Urkunden — die Regierungszeiten der Generalpriorien zwischen 1441 und 1526 feststellen.

Über die Ereignisse nach 1526 schweigt sich die *Vitae fratrum* aus. Der Schlacht bei Mohács folgten Jahrzehnte, die sowohl für das Land als auch

für den Orden Unruhe, Unsicherheit, Verwüstungen brachten. Von 1526 bis 1576, bis zum Amtsantritt des Generalpriors Stephanus de Tyrnava, können wir daher die Reihenfolge der höchsten Würdenträger des Ordens nur lückenhaft rekonstruieren.

Im weiteren vergleichen wir die Angaben der *Vitae fratrum* über die Generalprien mit anderen Quellen, in erster Linie mit den erhaltenen Urkunden.

1246–1270	Eusebius	cap. 7–10, 13. — Sepultus 20. 2. 1270 (47: 30).
1270–1290	Benedictus (I)	cap. 13–16.
1290–1300	Stephanus (I)	cap. 17. 1297 in litteris Andreae ep. Agriensis (53: 10).
1300–1325	Laurentius	cap. 18. — Prius prior S. Crucis (56: 18). 1306? Inv., S. Crux 1360, DAP II. 401. 1311 in litteris legati Gentilis, MonVatHung vol. I/2, pg. 379.
1325–1330	Stephanus (II)	cap. 21. — Obiit 8. 12. 1330 (62: 4–5). 1333/1335 in litteris Thatamerii praepositi, Anjou vol. III. pg. 166.
1331–1336	Nicolaus (I, primo) Teutonicus	cap. 22.
1336–1341	Petrus (I, primo)	cap. 23. 1336 in litteris Thatamerii praepositi, Anjou vol. III. pg. 306. 1339 DI 1835 (Diósgyőr).
1341–1345	Nicolaus (I, secundo) Teutonicus	cap. 24.
1345–	Petrus (I, secundo)	cap. 25 et 27. (1346 Nicolaus prior de S. Cruce vicarius generalis, 66: 14–15). (1348 Nicolaus prior gen. DI 3979; DAP I. 73).
1353–1361	Nicolaus (II)	cap. 28. — Obiit 1361. (70: 2–3). 1358 Inv., Szerdahely, DAP II. 444.
1362–1367	Tristianus (primo)	cap. 29. 1368 Tristianus vicarius de S. Cruce (72: 4–5).
1367–1369	Petrus (II)	cap. 30. — Obiit 1369 (72: 10).
1369–1370	Tristianus (secundo)	cap. 31. — Cessit! (73: 19); propter Eszény, 73: 1–4 Inv., Eszény 1370, DAP I. 141). 1369 Inv., Patacs, DAP II. 152, 155. DI 5779. 1369 Inv., Szerdahely, DAP II. 444. 1369 Inv., Veresmart, DAP III. 212. 1369 Inv., Vetahida, DAP III. 217. 1370 Inv., Eszény, DAP I. 141. 1372 Tristianus prior de S. Ladislao (74: 1) 1373? prior gen. DI 5986 (Tálad).
1371–1375	Andreas (I)	cap. 32.
1376–1377	Petrus (III)	cap. 33.
1377–1381	Thomas (I)	cap. 34. 1375 Thomas prior gen., LvtKözl 6/1928, pg. 186 (Senj/S. Salvator). 1377 Inv., Salvator/Kőszeg, DAP I. 211.
1381–1387	Nicolaus (III)	cap. 35. — Obiit 7. 1. 1387 (79: 21–23).

		1380 Inv., Szentbenedek/Bakva, DAP III. 323.
		1381 K. Elm 1972 (vide Anm. 58: 24)pg. 114.
1387—1393	?	
1393—1396	Georgius (I, primo) de Ete	cap. 38. — „Frequenter generalis“, obiit 1425 (88: 13—14). 1396 Fijalek pg. 80—82.
1403—1409	Georgius (I, secundo) de Ete	1403 Dl 8884 (S. Laurentius). 1405 Dl 58801 (Elefánt). 1406 LvtKözl 3/1925, pg. 126 (Csáktornya). 1406 Dl 8830, 8831 (Diósgyőr). 1406 LvtKözl 5/1927, pg. 141 (Remete). 1406 LvtKözl 10/1932, pg. 95—96 (Garić). 1407 Dl 9292 (Elefánt). 1409 Dl 9570 (Kőszeg). 1409 LvtKözl 10/1932, pg. 105 (Garić). 1409 Inv., Gombaszeg, DAP I. 160.
1410—1412	Ladislaus	cap. 40; „completo biennio resignavit“ (84: 8).
1412—1418	Georgius (I, tertio) de Ete	cap. 41. — Obiit 1425 (88: 13—14). 1412 Inv., Told, DAP III. 31. 1415 Inv., Ungvár, DAP III. 159. 1417 Inv., Jenő, DAP III. 43. 1418 LvtKözl 10/1932, pg. 264 (Garić). 1418 in litteris Martini papae V., Priv. fol. 37b. 1423 (!) (87: 22).
1418—1424	Petrus (IV)	cap. 42. 1419 Dl 8825 (Gönc); LvtKözl 6/1928, pg. 114 (Streža). 1422 Inv., Kalodva, DAP I. 189.
1426—1428	Lucas	1424 Dl 8815 (Diósgyőr). cap. 43 et 88: 22.
1431—	Franciscus (I) Pius	1428 Inv., S. Dominicus/Szakácsi 1424 (recte 1428), DAP II. 346, 348. Dl 11981. cap. 44.
1434—	Benedictus (II)	1430 LvtKözl 11/1933, pg. 33 (Garić). 1431 Inv., Szilágy/Nagyfalu, DAP II. 1. 1432 LvtKözl 6/1928, pg. 122 (Streža). cap. 46.
1441—1444	Martinus	1439 LvtKözl 5/1927, pg. 155 (Remete), cap. 47. — Prius vicarius generalis. 1442 Dl 13698 (Uzsa).
1444—1448	Briccius	cap. 48.
1448—1452	Stephanus (III)	1448 Inv., Bereg, DAPI. 10. cap. 50. — Obiit 1478 (107: 32—33). 1448 Dl 31573.
1452—1456	Stephanus (IV) Furó	1449 LvtKözl 6/1928, pg. 190 (Senj/S. Salvator). cap. 51. — Obiit 1483 (107: 32—33).
1456—1459	Vincentius	1453 Inv., Szentpéter, DAP II. 437. cap. 53. 1456 Dl 86589.
1459—1460	Andreas (II)	cap. 54. Prius vicarius gen. 1459 Dl 15416 (Bodrogszigete).
1460—1464	Johannes (I) Macer	cap. 55. — Obiit 6. 12. 1466 (118: 23—25). 1463 Inv., Veresmart, DAP III. 213.
1464—1468	Andreas (III)	cap. 57.

1468—1472	Petrus (V) „Bonefili“	cap. 58.
1472—1476	Gregorius (I, primo)	cap. 60. 1472 Inv., Veresmart, DAP III. 213. 1475 LvtKözl 3/1925, pg. 109 (Bakva).
1476—1480	Thomas (II, primo) de Sabaria	cap. 62. 1479 DAP II. 140 (Örményes).
1480—1482	Gregorius (I, secundo)	cap. 64. — Obiit 1482 (134: 30). 1480 Inv., Ungvár, DAP III. 159; D1 56106.
1482—1484	Valentinus (I) Szegédend	cap. 65. — D1 21004 (Gombaszeg).
1484—1488	Thomas (II, secundo) de Sabaria	cap. 66. — Obiit 1503 (136: 24—137: 1). 1486 LvtKözl 13/1935, pg. 250 (Garić). 1488 Inv., Szerdahely, DAP II. 444.
1488—1492	Petrus (VI, primo) de Zalánkemén	cap. 68. 1490 Inv., Csatka, DAP I. 51.
1492—1496	Benedictus (III)	cap. 70. 1494 D1 46266 (Háromhegy).
1496—1500	Petrus (VI, secundo) de Zalánkemén	vide 144: 15—16.
1500—1504	Nicolaus (IV) Bódog	cap. 74.
1504—1508	Stephanus (V, primo) de Lórán dháza	cap. 75—76. 1505 Inv., Bodrogszigete, DAP I. 18; D1 60905, 67175.
1508—1512	Gregorius (II) de Balaszentmiklós	cap. 79. — Prius organista et vicarius gen. apud S. Laurentium (146: 23—24).
1512—1514	Stephanus (V, secundo) de Lórán dháza	vide 178: 23 et Anm. 161: 32—33. 1512 Inv., Villye, DAP III. 221. 1513 Inv., Gönc, DAP I. 168. 1514 Inv., Regéc, DAP II. 309.
1514—1516	Dominicus	cap. 84. 1514 D1 22646 (Bajcs).
1516—1520	Johannes (II, primo) de Zalánkemén	cap. 81. — Prius vicarius gen. (DAP. II. 409). 1516 Inv., Csatka, DAP I. 51. sine anno Inv., Bodrogszigete, DAP I. 18.
1520—1522	Gregorius (III) Gyöngyösi	cap. 85. 1522 LvtKözl 3/1925, pg. 183.
1522—1524	Johannes (III)	cap. 86. — Obiit in Csáktornya 1537. (181: 15—16).
1524—1528	Johannes (II, secundo) de Zalánkemén	cap. 83. 1526 Elenchus, DAP II. 311 (Regéc).
1528—1532	Johannes (III, secundo?)	1529 Elenchus, DAP II. 442 (Szentpéter). 1530 Elenchus pg. 141 (S. Catharina).
1532—1536	Valentinus (II) Hadnagy	1533 DAP III. 161 (Ungvár) et in dedicatione sequenti. 1534 Mallechich pg. 248.
1537	Casparus de Pest	1537 in dedicatione Annotationum Regulae S. Augustini, Venetiis 1537.
1540	Emericus	1540 Elenchus pg. 130.
1546—1548	Franciscus (II)	1546 Elenchus pg. 461. 1548 DAP III. 27 (Tokaj).

1548—1551	Gregorius (IV) de Agria	DAP I. 299; II. 426; III. 203, 209; EtEml vol. V. pg 216. Elenchus pg. 130, 134, 439.
1552—1555	Emericus	DAP I. 164; III. 161, 163.
1556—1560	Thomas (III) Hatay	DAP I. 225; II. 101; III. 4, 161.
1560—1563	Georgius (II)	DAP II. 2; III. 161, 162.
1563—1567	Petrus (VII)	DAP I. 4, 7, 12, 16, 191; II. 1; III. 131, 162, 327, 266.
1569—1570	Michael	DAP I. 93, 98, 158; II. 431; III. 222.
1571—1575	Petrus (VIII)	DAP I. 13, 78; III. 97, 129, 131, 163. 1575 Elenchus 703.

Index rerum, locorum et personarum

Sach-, Orts- und Personenregister

Die Sachwörter sind kursiv, die Namen der Paulinerklöster in Versalien gesetzt. — Unter den Personen gleicher Namensform (z. B. Johannes) stehen die Mitglieder des Paulinerordens an letzter Stelle. Die Abkürzungen pr. gen., vic., fr. qualifizieren stets die Ordensbrüder.

- Aba → Csobánka
 Abaujvariensis c. 60
abbates 172
 Achilles ep. Quinqueecl. 37, 207
 Adalbertus, S., ep. Pragensis 35
 Adalbertus Chanadinus fr. 19, 21, 23, 153, 218
adolescentes 172, 176, 197
 Adriaticum mare 108, 167
 Aegyptus 63, 64
 Ági (Aghi) p. (c. Somogy) 111
 Agram → Zagabria
 Agria (Eger, Erlau) 56, 66
 — capitulum 66, 81, 116, 213
 — dioecesis 11, 12
 — episcopus 52, 60, 66, 211, 217, 231
 Alanus „Claustralis“ (ab Insulis) 56, 186
 ALBA ECCLESIA (Fehéregyháza) mon. 123, 124, 127, 138, 156, 170, 173, 216, 219, 229
 Alba Julia capitulum (Transilvanum) 85, 221
 — episcopus (Transilvanus) 79, 180
 Alba Regalis 78, 79, 101, 132, 140, 173, 210, 215, 216
 — conventus cruciferorum 217
 — praepositus 63, 183, 212, 220
 Albertus rex 94, 95, 215, 221
 Alemania 65, 68, 170, 171, 173 → Germania
 Alemanorum princeps 65
 Alexander VI. papa 124, 148, 159, 216, 218
 Alexander de Villa Dei, grammaticus 102, 110, 216
 Ali beg 125, 216
altare 144, 168, 177, 178
 Ambrosius, S. 129, 147
 Ambrosius praepositus Strig. 120
 Ambrosius Niger → Fekete
 Amerbach, Johannes, typographus 217
amicus → *habitus*
 Anastasia, S. 182
anathema (interdictum) 58
 Andocs (c. Somogy) 111
 Andreas II. rex 37, 40
 Andreas III. rex 50, 56
 Andreas ep. Agriensis 20, 52, 210, 231
 Andreas eremita 35
 Andreas f. Simonis de Kenézmonostora 49, 210
 Andreas (I) pr. gen. (1371) 73, 216, 231
 Andreas (II) pr. gen. (1459) 83, 111, 232
 Andreas (III) pr. gen. (1464) 116, 118, 216, 221, 232
 Andreas pr. de Nosztre 74
 Andreas vic. de Csatka 132
anniversarium 71
 Antonius, S., eremita 212
 Antonius doctor ordinis Praedicatorum 101
 Antonius de Asula → Blado
 Antonius vic. (1382) 78
 Antonius pr. de Patacs 37
 Antonius pr. de S. Spiritu 64
 Antonius de Tata fr., praedicator, vic. gen., magister 126, 140, 217
antrum → *spelunca*
 Apollo Delphicus 158
apostata 69, 72, 82, 116, 125, 142, 212
apothecarius 140
aprodianus (apród) 184, 185, 220
 Argentoratum (Strassbourg) 207
artes → *studium*
 Athenae 64
 Augusta Vindelicorum (Augsburg) 208
 Augustini constitutiones et sermones 127
 — regula 11, 13, 17, 43, 44, 45, 46, 58, 61, 73, 100, 106, 110, 127, 148, 180, 192, 209, 210, 213
 Augustinus, S. 78, 129, 137, 147, 193, 203
 Austria 13, 95
Ave Maria 71, 85, 88, 145, 185
 Avennio (Avignon) 212
 Avranches 216

- baccalaureus* 12, 172, 179
 Bács (Bach), canonicus 172
baculum (sceptrum) *pastorale* 162, 163, 166
 BADACSONY (Bodochun) mon. 45, 59, 228
 BAJCS (Baych) mon. 49, 131, 159, 170, 196, 209, 219, 228
 Bajezid II, sultanus 220
 Bakva → Sanctus Benedictus
balneum 69
 Bánfy familia 17, 59, 211
 Báránd (c. Fejér) 140, 217
 Bartholomaeus ep. Quinqueecl. 37, 207, 208
 Bartholomaeus aurifaber 134
 Basilea (Basel) 213, 217
 Báta, abbas Ordinis S. Benedicti 214
 Báthori Ladislaus fr. 110, 140, 216
 BAUMGART mon. 229
 Baumkircher (Paukeher), Andreas 125, 217
 Baych → Bajcs
 Beatrix regina 125, 217
 Beatrix Frangepan 217
 Bebek, Emericus, praepositus Albensis 16, 183, 220
 Bebek, familia 220
 • *beginae* (beguinae) 122
 BéI (Beel, Bakonybél) 35
 Bela III, rex 37, 40
 Bela IV, rex 40, 48, 49, 50, 208, 209
 Bend-völgye 50, 209
benedicite (salutatio) 134
 Benedictus, S. 147
 Benedictus XII, papa 67, 212
 Benedictus ep. Vesprimiensis 45, 208, 210, 220
 Benedictus ep. Zagrabiensis 49, 209
 Benedictus eremita 35
 Benedictus pr. provincialis (1270) 41, 47, 48, 50, 209, 211
 Benedictus (II) pr. gen. (1434) 94, 95, 232
 Benedictus (III) pr. gen. (1492) 146, 148, 233
 Benedictus de Casa pr. 60
 Benedictus pr. de Elefánt 120
 Benedictus fr. 175, 197
 BEREG mon. 101, 228
 Beregszász (Luprechtszásza) 72
 Berény (Kis-) 73
 Bernardinus cardinalis 14
 Bernardus, S. 186, 203
 Bessenyei, Johannes, castellanus 74
 BESZOWA (Polonia) mon. 68, 212
Biblia → *Scriptura Sacra*
 Blado, Antonio Asolano, typographus 13, 14, 15, 219
 Blasius vic. gen. 81.
 Blasius fr. conversus 127
 Blasius de Csány 111, 216
 Bodochun → Badacsony
 BODROGSZIGETE mon. 49, 76, 111, 209, 210, 228
 Boguslaus de Hansisten → Hassenstein
 Bohemia, Bohemi 35, 67, 94, 113, 181, 182
 Bokon → Sanctus Jacobus
 BOLDÓKÓ mon. 80, 214, 229
 Bonifacius VIII, papa 56, 57, 66, 210, 212
 Bonifacius IX, papa 60, 79, 81, 95, 211, 214, 215, 221
 Bononia (Bologna) 210
 Börzsöny, montes 213
 Braga, aep. 216
 Breslau → Vratislavia
Breviarium 77, 126, 213, 217, 218
 Briccius pr. gen. (1444) 97, 101, 104, 221, 232
 Brictius vic. de Diósgyőr 126
 Bruna (Brno, Brünn) 208
 Buda 18, 56, 77, 87, 116, 123, 125, 134, 143, 144, 150, 152, 177, 182, 183, 216, 217, 218, 219
 – capitulum 64, 66, 81, 85, 104, 212, 213, 220, 221
 – castrum 77, 121, 133, 134, 151, 177, 215, 218
 – domus S. Pauli 77, 185
 – ecclesia Beatae Virginis 134
 – ecclesia S. Petri martyrís 141
 – ecclesia S. Sigismundi 134
 – Hárshegy 216
 – iudex 87, 221
 – iurati 134, 221
 – schola Mariae Magdalenae 105, 215
 – Novus Mons (Pestiensis) 175, 219
 – Perecskút 143
 – → S. Laurentius mon.
 – → Vetus Buda
 Busan → Bužim
 BUZGÓ mon. 70, 88, 220, 221, 228
 Bužim (Busan), dependentia claustris de Novi 108, 215
 Byzantium 218

calendarium 65
 Calidae Aquae (Budenses) 49, 60
caligae 53, 69
calix 148, 169
 Calixtus III, papa 111

- Calixtus pr. de Villye 82
campana 117, 190
cancellarius reginae 43
canones 37, 39
cantor 120
cantus 131, 133, 134, 195
capella 50, 60, 64, 79, 124, 133, 139, 140, 143, 151, 170, 204, 210
capitulum (fratrum) 12, 46, 48, 57, 58, 68, 69, 71, 78, 88, 94, 95, 103, 106, 111, 112, 124, 130, 133, 139, 148, 171, 180, 182
capitulum (locus) 54, 57, 69, 184, 190
capitulum dominicale 71
carcer (locus poenientialis) 55, 69, 101, 105, 125, 215
carmen 158, 172
carnes edere → *jejunium*
 Carolus Magnus rex 124, 216
 Carolus I, rex 45, 56, 57, 58, 60, 61, 65, 67, 76, 208, 210, 212
 Carolus IV, rex Bohemiae 212
 Carthusienses 74, 81
 Casimirus IV, rex Poloniae 67, 120, 216, 217
 Casimirus dux Poloniae 216
 Casparus → Gasparus
castigatio 175 → *disciplina*
castitas 51, 122, 150, 203
cella (domus, camera, habitaculum) 44, 53, 61, 71, 106, 116, 122, 124, 131, 139, 150, 174, 176, 178, 187, 188, 196, 199, 200, 204
cellarium 141
 Čepić → ad Lacum
cervus 93
 ch → vide etiam cs
 Chabanca → Csobánka
 Chadka → Csatka
 Chan → Csány
 Chanad → Csanád
 Chatka → Csatka
 Chenig → Csanyik
 Chewth → Csút
chirurgus 201, 202
chorus (stallum) 131, 132, 168, 178, 188
 Christina relicta Johannis Homonnai 79
Chronica Hungarorum 36, 45, 94
 Cibak de Mindszent, familia 78
 Cibinium (Szeben; R: Sibiu) 85, 158
 Cilei, Barbara 94
cilicium 130
cingulum ferreum 175
claviger 14, 92, 93, 139
 Clemens V, papa 211
 Clemens VI, papa 61, 66, 67, 211, 212
 Clemens VII, papa 18, 144, 217
 Clemens Csanádi, canonicus Agriensis 66
 Clemens, literatus Quinqueecl. 132, 134
 Clemens fr., procurator totius ordinis 76, 125
 Clemens fr., praedicator, pr. in Roma 120, 139, 221
 Clemens vic. de Lád 126
 Clemens pr. de S. Spiritu 75
Clementinarum liber 59
codices → *libri*
 Colocha (Kalocsa), aep. 61, 71, 150, 211, 213, 218, 220
 Colomanus ep. Jaurinensis 60, 211
 Colomanus praepositus Strig. 64, 81
 Colomanus fr., organista 170
coloni 108, 165
communio 115, 184, 196
Completorium 54, 174, 190, 200
concilium → *synodus*
concionator → *praedicator*
confessio 54, 68, 95, 115, 133, 138, 162, 183, 187, 196, 204
confratres 81, 134, 198
 Conradus de Óvár 52
 Conradus fr. ad Lacum 49
 Constancia (Konstanz) 86
 – concilium 85
 Constantinopolis 108
constitutiones 15, 46, 53, 56, 58, 71, 102, 104, 127, 139, 148, 172, 180, 210, 211
constitutionum liber 95 (1437), 100
consuetudines 181
contio heremitarum 48
conversus 127, 178, 185, 196
corrector accentuantium 126
 Corvinus, Johannes 134, 217
 Cracovia (Kraków, Krakau) 15, 68, 219
 – universitas 12, 172
 – mon. → Rupella
 Croatia 46, 68, 181, 217
cruciferi (1514) 141, 178
 Cumani 49, 151
 CZĘSTOCHOWA mon. 68, 126, 211, 212, 214
 Czilingh comes 77
 Czudar, familia 113, 116
 Czudar, Jacobus 101
 Czudar, Petrus et Gregorius 79
 CSÁKTORNAYA mon. 18, 22, 75, 181, 229
 CSALÁD mon. 19, 229
 Csanád (Chanad) 49
 – ep. 35, 149, 210, 218
 Csanád (c. Alsó-Fehér) 79
 Csanád, Telegdi, aep. Strig. 66, 220

- Csanádi, Franciscus, vic. gen., pr. in Roma 126
 Csány (c. Zala) 111, 221
 Csanyik (Chenigh; c. Borsod) 59
 Csatár (c. Baranya) 83
 CSATKA (Chadka) mon. 70, 87, 100, 124, 132, 140, 165, 169, 173, 217, 221, 228
 Csepán f. Ivan de Csév 57
 Csergeteg, fluvium (c. Máramaros) 94
 Csertő (Chertew; c. Somogy) 111
 Csobánka (Chabanca) de genere Aba 57
 CSÚT (Csót, Chewth) mon. 115, 125, 126, 173, 174, 175, 217, 219, 229
- Dalmatia 49, 80, 181, 209
 Damianus fr., praedicator de Eszény 118
 Danubius 36, 133, 173, 177
 David fr. 49
 Debrő (Debre), Emericus de 113
decima 44, 61, 64, 66, 79, 81, 159, 171, 172, 211, 213
decreta Hungariae (Tripartitum) 20, 72, 82, 118, 213, 214, 216
 DÉDES mon. 88, 209, 218, 221, 228
definitores 69, 91, 101, 102, 131, 139, 171
definitoria domus 168
 Demes → Dömös
 Demetrius aep. Strig. 211
 Demetrius pr. de Lepoglava 95
 Demetrius fr. de Kápolna 131
demones 39, 80, 132, 169, 184, 185
 Derecske (Döröcske; c. Tolna) 95
 Ders, Petrus 72
 Dionysius, rex Lusitaniae 211
 Dionysius Szécsi aep. Strig. 77, 97, 116, 213, 215, 216, 221
 Dionysius ep. Argensis 180
 Dionysius Lackfi 75
 Dionysius pr. de Újhely 133
 Dionysius fr., lapicida 140
 DIÓSGYŐR (Gewr) mon. 46, 74, 82, 126, 149, 151, 168, 209, 219, 220, 221, 228
Directorium 99
disciplina 54, 88, 101, 114, 123
dispensator 187
disputatio 101, 102
 Diszel p. (c. Zala) 140
 Dobica → Dubica
 DOBRAKUČA mon. 18, 84, 229
 Dombro → Marcus de Dombro
 Dominicus pr. gen. (1514) 19, 178, 194, 219, 220, 233
 Dominicus fr., procurator ordinis, de S. Laurentio 79
- Dominicus fr. de S. Cruce 56
domus infirmorum → *infirmarium*
 Donatus, Aelius, grammaticus 110, 216
 Dorman, Michael fr. 113
dormitorium 46, 53, 66, 184
 Dömös (Demes) 52
 Drag → Thomas de Drag
 Drugeth de Homonna, familia 78, 219
 Dschem „dux Rhodiensis” Turcus 220
 DUBICA (Dobica) mon. 49, 80, 209, 230
 Duns Scotus, Johannes 129
- Ecseg (Echek) p. (c. Szolnok) 113, 216
 Eger → Agria
 Egidius pr. de S. Cruce 81
 Egidius fr. de Középnémeti 60
 Egregy, fluvium (c. Zala) 82, 140
eleemosynae 85, 92, 132, 198
 ELEFÁNT mon. 120, 228
 Elekszigete → Insula Elek
 Elias fr., presbyter, piscator, cantor, praedicator 120
 Elisabeth, S. 37, 40
 Elisabeth regina 87
 Elisabeth, filia Sigismundi regis 94
 Emeramus, S. 35
 Emericus ep. Albae Juliae 79
 Emericus ep. Varadiensis 60, 211
 Emericus comes Scepusiensis → Szapolyai
 Emericus pr. gen. (1552) 234
 Emericus Budensis pr. de Csút 125
 Emericus Pestiensis vic. de Lád 126
 Ermenyes → Örményes
 Enyere, nobiles de 64, 71
 ENYERE mon. 64, 71, 111, 213, 220, 221, 228
 Erlau → Agria
Eruditionale, libellus 94
 ESZÉNY (Ezen) mon. 72, 118, 228
 Esztergom → Strigonium
 Eugenius IV, papa 91, 97, 230
 Eusebius, pr. provincialis 11, 20, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 208
 Ewrdewglyuczsa → Ördöglyuka
excommunicatio 45, 46, 54, 55, 95, 116, 117
exemplum 33, 183, 186, 188, 193, 198
exemptio 61, 214
 Ezen → Eszény
- Fabianus pr. in Roma 191
 Fehéregyháza → Alba Ecclesia
 Fejér, Gallus 78
 Fejérkő, castrum (c. Körös) 74
 Fejérkő, castrum (c. Somogy) 111, 216

- Fekete (Niger), Ambrosius, pr. S. Laurentii 121, 161
 Feketető (c. Kolozs) 78
 FELNÉMÉMET mon. (Mariae Magdalenae supra Agriam) 66, 228
feminae 101, 106, 122
 Francia (Gallia) 67
 Franciscus ep. suffraganeus Vesprimiensis 85, 221
 Franciscus (I) pr. gen. (1431) 89, 91, 93, 232
 Franciscus (II) pr. gen. (1548) 233
 Franciscus fr. de Csút 115
 Frangepan → Beatrix Frangepan, Martinus Frangepan
 Fridericus III, imperator 108, 135, 215, 217
 Fugi (Fugyi), nobiles 62, 71, → S. Hieronymus
fugitivi 68, 139, 142, 148
funeris officia 197, 198
 Futó, Michael, de Varadino fr. 140
 Fünfkirchen → Quinqueecclesiae
 Füred (Fyred; c. Veszprém) 87
- Gabriel de Rangon ep. Agriensis, cardinalis 217
 Galgóc 109
 Gallus Magnus fr. 114
 Gallus Parvus fr. 113, 114
 Gara, Ladislaus de 109
 Garamszentbenedek, abbas Ordinis S. Benedicti 214
 GARIĆ mon. 229
 Gasparus, legatus Apostolicae Sedis (1500) 159, 221
 Gasparus de Pest vic. gen., pr. gen. (1537) 17, 186, 233
 Gasparus de Ebes, vic. de S. Laurentio 141
 Gasparus Strigoniensis fr., praedicator, socius, prior in Roma 126
 Gasparus fr. de S. Laurentio 174
 GATAL mon. 80, 87, 229
 Gencz → Gönc
 Gentilis legatus S. Sedis 46, 58, 59, 209, 210, 231
 Georgius Scepusiensis → Szapolyai G.
 Georgius (I) de Ethee, pr. gen. (1393, † 1425) 80, 81, 82, 84, 85, 87, 88, 117, 221, 232
 Georgius (II) pr. gen. (1560) 234
 Georgius pr. de Lepoglava 134
 Georgius Magnus fr. 121
 Georgius fr. de Jenő 108, 215
 Gerardus, S. 35
 Gerdas fr. de Zlatkagora 56
- Germania 33, 181, 212 → Alemania
 Gewr → Diósgyőr
 Geysa dux 36
 Gierczen → Kisbaté
girovagi 46, 65
 Glagoliti fratres 127, 167
 GLOGÓWEK (Mochów, Polonia) mon. 68, 212
Gloria Patri 95
 GOMBASZEG mon. 17, 120, 132, 220, 228
 GÖNC (Gencz) mon. S. Mariae 87, 139, 214, 228
 Göncruszka → Sancta Catharina
 Graecium (Graz) 217
 Gran → Strigonium
Gratiani Decretum 208
 Graz → Graecium
 Gregorius Magnus, papa 129
 Gregorius XI, papa 73, 74, 81, 85, 213, 214
 Gregorius canonicus de Veteri Buda 168
 Gregorius Simontorniensis 16
 Gregorius pr. gen. (1406) recte: Georgius
 Gregorius (I) canonicus Strig., pr. gen. (1472) 121, 122, 124, 125, 131, 133, 134, 146, 221, 233
 Gregorius (II) de Balaszentmiklós, organista, pr. gen. (1508) 126, 146, 159, 168, 233
 Gregorius (III) Gyöngyösi (Gregorius Pannonius) pr. gen. (1520) 12–21, 34, 124, (129), 179, 181, 189, 190, 207, 208, 212, 213, 217, 218, 220, 225, 230, 233
 Gregorius (IV) de Agria, pr. gen. (1549) 234
 Gregorius pr. de S. Cruce et vic. principalis 75
 Gregorius vic. gen. (1466) 118
 Gregorius vic. gen. (1480) 134
 Gregorius vic. de Diósgyőr 74
 Gregorius fr., servitor 191, 192
 Grosswardein → Varadinum
 GRÜNWALD (Germania) mon. 211
 GVOZD (Modrus) mon. 127, 230
- Gyöngyös 12
 Gyöngyösi → Gregorius Gyöngyösi
 Győr → Diósgyőr → Jaurinum
 Gyulafi de Rátold, Ladislaus 140
- habitaculum* → *cella*
habitus (amictus, tunica, vestitura) 37, 46, 53, 54, 55, 65, 69, 103, 104, 113, 124, 125, 134, 139, 141, 150, 173, 180, 194, 195, 197, 209
 Hadnagy Valentinus → Valentinus
 Hagymás, Dominicus de, confrater 81, 221

Haimo, ep. Halberstadensis 17
 Hájszentlőrinc (S. Laurentius de Hay), capitulum et praepositus 49
 HANGONY (S. Anna) mon. 72, 75, 79, 81, 126, 221, 228
 HANHAUSEN (Germania) mon. 65
 Harnad → Hernad
 HÁROMHEGY mon. 17, 76, 220, 228
 Hassenstein (Hansisten), Boguslaus de, poeta 152, 218
 Hattyas, piscina (c. Baranya) 49, 210
 Hay, Sanctus Laurentius de → Hájszentlőrinc
Hebraicus sermo 102
 Hector pr. de S. Hieronymo 62, 71
 Hedvig regina 68
 Helena, S. 208
 Hencz comes 56, 69
 HENYE (c. Veszprém) mon. 228
 Herczeg, Ladislaus et Stephanus 83
 Hernad (Harnad), fluvium 60
 Hieronymus, S. 49, 128, 129, 207
 Hispania 148, 218
horae canonicae 83, 132, 164, 196
hortus 116, 132, 171, 174
 Horvát, supra — mon. → Regéc
 Horváth, Paulus, civis Nandorabensis 168
 Horváth, Georgius fr., dispensator 187
 Horváti mon. → Regéc
hospites 95
 Hosszútót, Ladislaus f. Ambrosii de 111
 Hunyad (Bánfi-) 78
 Hunyadi, Johannes 103, 109
 Hunyadi, Ladislaus (Vajdafi) 109, 215
 Hunyadi, Mathias → Mathias rex
 Husitae 182
 Huszár, Gasparus 174
hymnus 133, 156, 157, 182
 Hystria → Istria

IDEGSYT (Idegséd) mon. 45, 208, 228
illuminatio 172
imago (tabula) 135, 168, 177, 178, 196
 Imrefy, Nicolaus et Johannes 140
inclusa 191, 192
indulgentiae 108, 144, 159, 176, 217
inebriati 101, 169, 215
infirmaria 54, 131, 162, 163, 165, 166, 187, 189, 193, 196, 197, 200, 201
infirmi 44, 53, 54, 92, 124, 131, 175, 190, 193, 201
 Innocentius VI, papa 67
 Innocentius VIII, papa 144, 217
 INSULA ELEK (Elekszigete) mon. 45, 228

Insula Pilup (Pilis) S. Helenae → Sancta Crux mon.
Inventarium 13, 16, 20, 21, 33, 62, 76, 95, 116, 134, 135, 140, 180, 207, 219
 Isquirinus fr. de Dobica 49
 Istria 49, 167, 209
 Italia 35, 67
Italica lingua 73

Jacobus de Placentia 210
 Jacobus de Segeto vic. provincialis ultra Danubium 133, 217
 Jacobus pr. de Hangony 81
 Jacobus Dalmata fr. 116
 Jacobus fr., fenestripar 170
 Jászó, conventus Ordinis Praemonstratensis 76, 220
 Jaurinum (Győr, Raab) ep. 60
jejunium (abstinentia) 38, 44, 54, 60, 71, 88, 101, 118, 122, 124, 130, 131, 139, 173, 174, 211
 JENŐ (Torna) mon. 60, 72, 85, 87, 108, 209, 215, 220
 Jeszenő (c. Ung) 219
jobagiones 83, 87, 100, 111
 Jobbágy, Thomas, de Tapolca 75
 Johannes, S., evangelista 40
 Johannes de Capestrano, S., 93
 Johannes XXI, papa (Petrus Hispanus) 110, 216
 Johannes XXII, papa 59, 60, 61, 65, 72, 209, 211, 212, 213, 220
 Johannes Dominici, cardinalis 86, 214
 Johannes ep. („Sermones”) 140
 Johannes Szokoli (Zakoli) ep. de Csanád, fr. 149, 218
 Johannes Andreae iurista 56, 210
 Johannes Scotus → Duns
 Johannes praepositus Strig. 74, 220
 Johannes cantor Quinqueecl. 87, 221
 Johannes pr. in S. Spiritu de Saxia in Urbe 176, 221
 Johannes comes f. Hencz 56, 69, 220
 Johannes comes de Óvár 56
 Johannes plebanus de Lupredháza 72
 Johannes f. Emerici de Enyere 64
 Johannes f. Blasii 111
 Johannes de Keszölc 75
 Johannes de Posega 134
 Johannes (I) Macer (Nyecke) pr. gen. (1460) 112, 118, 120, 232
 Johannes (II) de Zalánkemén, pr. gen. (1516, 1524) 12, 13, 18, 19, 34, 131, 171, 172, (176), 189, 190, 207, 219, 233

- Johannes (III) pr. gen. (1522, 1528?) 18, 179, 181, 233
 Johannes vic. gen. 153
 Johannes vic. de Kalodva 79
 Johannes vic. de Lepoglava 176
 Johannes Váci socius pr. gen., pr. de Zsám-bék 124, 125
 Johannes pr. de Buzgó 88
 Johannes pr. de Hangony (S. Anna) 79
 Johannes pr. de Kápolna 78
 Johannes pr. de S. Laurentio 81
 Johannes Alemanus fr., scriptor 173
 Johannes Kandali fr. 120
 Johannes fr., organipar et organista 170
 Johannes fr. de Gombaszeg 132
 Johannes Scotus fr. 126
 Joseph, S. 202
jubilaeus annus 66, 125, 159
 Jut p. (c. Somogy) 111
- Kalocsa → Colocha
 KALODVA mon. 79, 87, 228
 Kamanczy, Johannes vic. gen. 141, 144, 217
 KAMENSKA mon. 230
 Kanizsai, familia 87, 214
 Kanizsai, Dorothea 170, 219
 KÁPOLNA mon. 78, 82, 88, 131, 141, 145, 169, 216, 228
 Kapornak, conventus Ordinis S. Benedicti 111
 Karlstein (CS: Karlstejn), castrum 182, 219
 Kékes → Sanctus Ladislaus mon.
 Kenyér (Transilvania) 170
 Keresztúr → Sancta Crux
 Kessler, Nicolaus, typographus 217
 Keszzi (c. Pilis) 210
 Kesztlőc (c. Pilis) 75, 81
 Keztelczy, Johannes, fr. organista 171
 Kilianus pr. de S. Cruce 64
 Kinizsi, Paulus 135, 204, 217, 220
 KISBÁTÉ (Gyercsény) mon. 82, 229
 Kompolth, de —, familia 113
 Kont, Nicolaus 70
 Kopasz, Thomas 124
 Koromplian, Nicolaus de 144, 217
 Kotosd p. (c. Somogy) 111
 Kozár (c. Baranya) 141, 217
 Kökényes → Regéc mon.
 KŐSZEG (S. Salvator, Kiskőszeg; YU: Bati-na) mon. 76, 82, 178, 228
 KÖVESKÚT (Kewkwh) mon. 45, 140, 209
 KÖZÉPNÉMETHI mon. 60, 228
 Kraków → Cracovia
 Krassó c. 214
 Krk (Veglia) insula 215
- Kwn Lazlo → Ladislaus IV rex
 Kynisi → Kinizsi
- labor manuum* 37, 38, 171, 174
 Lack, Jacobus, de Szántó, vajvoda 88
 ad LACUM (Čepič) mon. 49, 209, 230
 LÁD mon. 79, 82, 101, 113, 116, 126, 219, 221, 229
 Ladislaus, S., I, rex 36, 60
 Ladislaus IV, rex (Kun dictus) 49, 50, 72, 209, 210
 Ladislaus V, rex 109, 215
 Ladislaus rex → Vladislaus
 Ladislaus Jánki, aep. Colocensis 61, 211, 220
 Ladislaus praepositus Cibiniensis 85
 Ladislaus praepositus de Veteri Buda 124
 Ladislaus Magnus de Wanchyon, vicecomes Varadiensis 148
 Ladislaus de Sztrite 82, 214
 Ladislaus f. Irnusz 85
 Ladislaus pr. gen. (1410) 83, 232
 Ladislaus apostata 87
 Ladomerius → Lodomerius
 LAGNAU (Germania) mon. 65
lapicida 140, 170
 Latium (Italia) 97
latrones 35, 101, 170, 173
 Laurentius presbyter, dux cruciferorum 141, 217
 Laurentius pr. S. Crucis, pr. provincialis 52, 53, 55, 56, 57, 60, 210, 231
 Laurentius vic. gen. 87, 88, 105, 221
 Laurentius pr. S. Laurentii 199
 Laurentius fr. de Kápolna 141
 Laurentius fr. conversus, pistor 183
lavatoria domus 141
lectio 38, 114, 130
 Lelesz, conventus Praemonstratensium 87
 Leo X, papa 176, 180, 219, 221
 LEPOGLAVA mon. 18, 21, 22, 95, 134, 167, 176, 207, 217, 219, 221, 229
 Leveld, monasterium Carthusianorum 74
 Lewrynczy → Lőrinci
librarium (bibliotheca) 102, 140, 178, 219
libri (codices) 39, 59, 69, 99, 100, 102, 108, 112, 113, 120, 124, 126, 129, 147, 167, 168, 173, 178
 Lichtenstein, librarius 17
 Lieb, Christophorus, monachus Mellicensis 211
locustae 67, 124, 212
locutio 100
 Lodomerius (Lodomerius, Ladomerius) aep. Strig. 20, 45, 52, 53, 56, 208, 210, 220

- lotio* 124
 Lőrinci (Lewrynczy) p. (c. Heves) 116
 Lucas ep. Varadiensis 82
 Lucas Kothar ep. Zagradiensis 168, 219
 Lucas pr. gen. (1426) 88, 89, 232
 Lucas fr. de Nosztre 77
 Lucas fr. de Roma 174
 Ludovicus IX., S., rex Franciae 56, 210
 Ludovicus I, rex 46, 57, 61, 65, 67, 68, 69, 71, 72, 74, 76, 77, 78, 88, 123, 211, 212, 213, 220
 Ludovicus II, rex 169, 176, 177, 181, (182), 202, 219, 220
 Ludovicus sacerdos de Visonta 57
 Lupredhaza → Beregszász

magister artium 98, 102, 113, 126, 140, 144, 167, 172
 Magyar, Blasius, vojevoda Transilvaniae 217
 Makra (c. Zaránd), promontorium 79
 Máramaros 68, mon. → Remete
 Marcus de Dombro, vic. de Lepoglava 16, 18, 19, 34, 167, 207, 219
 Marcus pr. de S. Cruce 57
 Marczali, familia 111
 Mare Magnum, bulla Gregorii XI papae 73, 213, 214
 Maria, mater Christi 40, 93, 101, 109, 112, 151, 156, 172, 179, 202
 Maria regina 79, 88, 221
 Maria regina, consors Sigismundi 87
 Marót (c. Pilis) 177
 Marót, Petrus f. Dominici de 73
 Martinus V, papa 85, 87, 214
 Martinus ep. Agriensis 60, 211
 Martinus Frangepan, comes de Modrus 108, 215
 Martinus faber de Buda, vinitor 143
 Martinus pr. gen. (1441) 96, 232
 Martinus de Veteri Buda fr., magister 102
 Martinus pr. de Urbe 139
 Mathias rex 88, 101, 109, 113, 116, 118, 120, 122, 124, 125, 129, 133, 134, 144, 215, 216, 217, 220
 Mathias castellanus de Medvevára 179
 Mathias Pestiensis pr. Albae Ecclesiae 124
 Matijko fr. 187
 Matthaues de Placentia 57, 210
 Matthaues Faber fr. 127
 Matthaues Therek fr. 18, 174, 216
 Matutinum 71, 145, 174, 184, 188, 190, 196, 200
 Mauri 211
 Maurus, S. 147

medicina 140
medicus 171, 175 → chirurgus
 Mediolanum (Milano) 145
meditatio 38
 Medvevára (c. Zagrab) 179
 Mesko ep. Vesprimiensis 66, 212
 Michael archidiaconus et canonicus Varadiensis 82
 Michael canonicus Varadiensis, vic. de Örményes 145
 Michael pr. gen. (1569) 234
 Michael fr., professor theologiae 101, 102, 112, 116, 120, 216
 Michael de Buda, „Battis” fr. 144
 Milano → Mediolanum
 Milcher, Mathias, bibliopola 218
 MINDSZENT (Szemes) mon. 228
minuta 19, 167
miraculum 92, 93, 118, 133, 139, 160, 183, 194, 218
Miserere mei, Deus, psalmus 54, 85, 88
missa 69, 88, 93, 111, (115), 118, 124, 131, 132, 134, 136, 143, 144, 148, 162, 168, 170, 173, 174, 184, 186, 195, 196, 197, 198
Missale 126, 188, 217
 Mochów → Glogówek
 Modrus (Croatia) 215
 Mohács 219, 220
 Moldavia 125, 217
 Mongoli 40, 208
 MONYORÓKEREK mon. 22, 189, 229
 Monyorós (c. Baranya) 216

 NAGYFALU (Szilágy) mon. 93, 229
 Nandor Alba (Nándorfehérvár, Belgrad; YU: Beograd) 111, 168
 Neapolis 125
 Neidegh, Johannes de 87
 Nelepcsy, Benedictus, protonotarius 84
 Németh, Valentinus 101
 Nicolaus V, papa 104, 108, 215, 221
 Nicolaus Monoszlai, aep. Strig. 52, 68, 81, 212, 220
 Nicolaus ep. Agriensis 66
 Nicolaus ep. Jaurinensis 60, 211
 Nicolaus vicarius Quinqueecl. 85, 221
 Nicolaus comes f. Julae 49
 Nicolaus f. Ders 62
 Nicolaus f. Johannis de Kesztlöc 75
 Nicolaus de Szokolya 77
 Nicolaus (I) Teutonicus, vic. de S. Laurentio, pr. gen. (1331, 1341) 62, 65, 66, 231
 Nicolaus (II) pr. de S. Cruce et vic. gen., pr. gen. (1353) 57, 66, 69, 70, 209, 231

- Nicolaus (III) pr. gen. (1381) 77, 79, 220, 232
 Nicolaus (IV) Bódog, vic. de Kápolna, pr. gen. (1500) 13, 116, 145, 159, 183, 233
 Nicolaus de Pest, vic. de Gombaszeg 120
 Nicolaus vic. de Lepoglava 219
 Nicolaus vic. de Nosztre 68
 Nicolaus pr. de Hangony (S. Anna) 81
 Nicolaus prior de S. Cruce, vic. Hungariae
 Nicolaus pr. de S. Ladislao in Kékes 52
 Nicolaus pr. de S. Spiritu 60, 65
 Nicolaus fr., doctor 102
 Nicolaus fr., licentiatius 116
 Nicolaus fr., praedicator 204
 Nicolaus fr., succensor 120
 Nicolaus de Cibirio fr. 139
nigri monachi 46, 208
 Nitria 35
 NOSZTRE mon. 68, 74, 77, 90, 91, 92, 93, 141, 169, 174, 212, 228
 NOVA CIVITAS (Viennensis; Wiener Neustadt) mon. 108, 135, 215, 217
novelli (fratres) 122, 126, 147
 NOVI (Novi Vinodolski) mon. 108, 215, 230
novitii 14, 41, 53, 71, 160, 166, 169, 172, 173, 194, 197
 Novus Mons → Buda
- obedientia* 47, 51, 53, 117, 123, 148, 150, 172, 173, 191, 199, 201, 202, 203
 Óbuda → Vetus Buda
officina 126, 161, 178
officium divinum 38, 44, 128, 132, 175, 180, 181, 190
 Ongvár → Ungvár
opera manuum → *labor manuum*
oratio 38, 63, 95, 128, 129, 144, 162, 193
Oratio Dominica → *Pater Noster*
oratorium 50, 61, 128, 161, 162, 165, 189, 193
ordo Canonicus Beati Augustini 73
 – Carmelitarum 216
 – Fratrum Minorum (S. Francisci) 12, 58, 73, 172, 211, 216
 – Militiae Templi 211
 – Militum Jesu Christi („Christo”) 59, 211
 – Praedicatorum 97, 101, 172, 216
 – Praemonstratensium 172
 – heremitarum S. Augustini 46, 73, 97, 172, 180, 216
 – S. Benedicti 59, 81, 172, 211, 214
 – S. Johannis Hierosolymitanus 57, 140, 210, 217, 220
organipar 170
organista 146, 170, 171
organizare 172
organum 168, 170, 178
- ornamenta ecclesiastica* 178
osculum 47, 165, 189, 200
 Osvaldus Laki Thuz ep. Zagrabiensis 168, 219
 Otto, dux Bohemiae 36
 Óvár, castellanus 69
 Ördöglyuka (c. Borsod) 148, 218
 ÖRMÉNYES (Ermenes) mon. 45, 145, 169, 228
- Padova → Patavium
 Pálóczi, familia 202
palatium 48, 50, 134
 Paldoff, Paulus, iudex Budensis 87, 221
 Palkó → Paulus de Veteri Buda
 Pálpataka, torrens in Transilvania 170
 Pannonia 35, 58, 109, 192
 Parisiorum Lutetia (Paris) 102, 211
 – studium 101
 PASLE (Germania) mon. 65
 PATACS mon. 36, 37, 87, 132, 134, 207, 209, 221, 228
 Patavinus, typographus 17
 Patavium (Padova) 112, 210
Pater Noster 71, 80, 85, 88, 95, 144
 PATLAN (Remete) heremitorium 78, 221, 229
 Paukeher → Baumkircher
 Paulus apostolus 191
 Paulus, S., primus heremita et corpus eius 11, 15, 34, 77, 78, 97, 122, 125, 127, 139, 140, 148, 151, 152, 153, 160, 172, 173, 174, 178, 179, 182, 183, 184, 187, 193, 204, 208, 218, 219, 220
 – *translatio* 15, 20, 77
 Paulus II, papa 67, 212
 Paulus ep. Vesprimiensis 20, 43, 45, 52, 208
 Paulus de Zrinio, comes 49
 Paulus Venetus civis Budensis 56
 Paulus pr. de Buzgó 70
 Paulus Csatkai pr. in Csút 173
 Paulus pr. de Enyere 111
 Paulus pr. de Szerdahely 117
 Paulus Faber fr. 127
 Paulus fr., faber lignarius 187
 Paulus Carneolus fr. → Tóth Pál
 Paulus de Veteri Buda (Palkó) fr. 18, 107, 130, 131, 134
 Paulus Visronis fr. 120
 Paulus fr. 120
 Paulus fr. 153
 Paulus fr. apostata 125, 221
 Paumkircher → Baumkircher
paupertas (53, 59), 150, 186, 203, 211

- Pécs → Quinqueecclesiae
Pécsvárad, abbas Ordinis S. Benedicti 214, 221
— conventus 81, 214
pecunia 95, 171, 178, 187
pelliceum 53, 104
Pencio, Jacobus, typographus 218
Perényi, Emericus, palatinus 170, 219
Perényi, Franciscus, ep. Varadiensis 219
Persici (Zophii) 177, 219
Pest 118, 122, 126, 134, 177
pestilentia (pestis) 112, 165, 187
Petrus Hispanus → Johannes XXI, papa
Petrus Isvalies (Regius), cardinalis, legatus, ep. Vesprimiensis 159, 218, 221
Petrus Váradi aep. Colocensis 150, 218
Petrus praepositus de Hay 49
Petrus f. Andreae nobilis de Enyere 64
Petrus, fundator de Villye 82
Petrus (I) pr. gen. (1336) 63, 66, 68, 231
Petrus (II) pr. gen. (1367) 67, 68, 71, 72, 212, 231
Petrus (III) pr. gen. (1376) 75, 231
Petrus (IV) pr. gen. (1418) 86, 87, 232
Petrus (V), Bonefilii, vic. et pr. gen. (1468) 114, 116, 119, 233
Petrus (VI) de Zalánkemén pr. gen. (1488, 1496) 141, 144, 146, 190, 191, 192, 217, 221, 233
Petrus (VII) pr. gen. (1563) 234
Petrus (VIII) pr. gen. (1571) 234
Petrus de Strigonio pr. 59–60
Petrus pr. de Patacs 134
Petrus de Calidis Aquis fr. 49
Petrus fr. 202, 204
Philippus aep. Strig. 49, 210
Philippus fr., praedicator 199, 200
Pilis, abbatia ordinis Cisterciensis 208
— insula 45, 48, 50, 209
— silva (montes) 11, 36, 45, 208
Pius II, papa 217
Podjebrad, Victorinus 113, 216
Poemon (Poimen, Pömen), S., eremita de Sketis 106, 215
poenitentia 36, 131, 175
poenitentiarius (papae) 102, 120, 139
Pogány, Petrus 129
PÓKAFALVA mon. 85, 221, 229
Polonia 35, 67, 68, 116, 124, 139, 181, 212
Portugalia (Lusitania) 59
PORVA mon. 229
Posonium (Pozsony, Pressburg; CS: Bratislava), capitulum 213
praedicatio 95, 118, 158, 159, 179
praedicator (concionator) 13, 14, 79, 120, 126, 129, 140, 153, 159, 167, 172, 188, 195, 196, 197, 199, 200, 204
praesbyter (sacerdos) 46, 69, 85, 88, 115, 116, 148, 168, 170, 174, 188, 197
Praga (Praha) 182
— episcopus 35
— studium 67, 212
prandium 90, 93, 174, 199
Pressburg → Posonium
Prihtoldus fr. de S. Spiritu 60
processio 120, 121, 134, 183
procurator ordinis 76, 79
proffessio 53, 54, 55, 61, 74, 102, 131, 172, 195, 202, 203
propriarius 54, 131, 174, 183, 184
protector ordinis 159
provincia ordinis 74
provincialis prior 43, 44, 45, 46, 48, 50, 51, 52, 53, 55, 63, 70, 71, 72, 209
psalmi poenitentiales, septem — 69, 130
Psalterium 71, 88
Püspeki (Pyspeki; c. Bihar) 78
Quinqueecclesiae (Pécs, Fünfkirchen) 132, 134, 197, 207
— cantor 87, 221
— dioecesis 11
— ep. 37, 207
— vicarius 85, 221
Raab → Jaurinum
Rákos (Rakus), campus (c. Pest) 58, 177, 210
RANNA (Austria) mon. 87, 215
rasura 124
rector chori 14, 144
Recske (c. Bihar) 78
refectorium 54, 55, 132, 141, 151, 162, 165, 174, 196, 199, 200
REGÉC (Kökényes, supra Horváti, Sanctorum Jacobi et Philippi) mon. 60, 209, 228
Reggio (Calabria) 218
regula → Augustini regula
REMETE (Máramaros) mon. 94, 100, 118, 221
REMETE (c. Zagrab) mon. 18, 34, 49, 167, 174, 179, 209, 229
Remete → Patlan
Repce (c. Veszprém) 100
Révész, Gregorius fr. 118
Rhana → Ranna
Rhodiensis dux 204, 220
Rhodos insula 57, 210, 220

- Rigo campus (Rigómező; YU: Kosovopolje) 103, 215
 Rima, fluvius 71
 Rofinellis, typographus 17
 Roma („Urbs“) 14, 15, 45, 120, 139, 144, 167, 173, 175, 176, 179, 191, 217, 219
 – capitulum Lateranense 15
 – Sancta Crux, ecclesia 208
 – Sancti Petri basilica 191, 192
 – SANCTUS STEPHANUS ROTUNDUS mon. 13, 15, 102, 104, 120, 126, 139, 230
 – Sanctus Spiritus in Saxia, hospitale 176, 221
 Rozgon, Agnes de 124
 RUPELLA (Skalce; Polonia) mon. 68, 212
 Rutheni 82, 148
- sacerdos* → *presbyter*
sacrista 14, 169, 190
sacristia 139, 168, 169
 Sajó, fluvium 40
sal 68
 Salomon rex 36, 207
 Salomon, fundator 58
Salutatio Angelica 80, 144
Salve Regina 132, 197
 Sambok → Zsámbék
 Sancta Anna → Hangony
 SANCTA CATHARINA (Göncruszka) mon. 120, 228
 SANCTA CRUX (Keresztúr) mon. in Pilis (Insula Pilis S. Helenae) 11, 12, 20, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 56, 57, 60, 64, 66, 69, 72, 74, 75, 81, 120, 208, 209, 220, 221, 228, 231
 Sancta Helena mon. → Segnia
 Sancta Maria Magdalena mon. → Felnémet
 Sancta Trinitas (c. Baranya) abbas ordinis S. Benedicti 49
 SANCTA TRINITAS (Szentháromság) mon. 229
 Sanctae Crucis heremitae 11, 46, 58, 60, 209
sanctuarium 168, 178
 SANCTUS BENEDICTUS (Bakva) mon. in Sclavonia 58, 210, 229
 SANCTUS HIERONYMUS (Szentjéromos) mon. 62, 70, 71, 78, 148, 151, 174, 216, 228
 SANCTUS JACOBUS (Szentjakab) in Bakony, mon. 45, 82, 140, 228
 SANCTUS LADISLAUS (Szentlászló) mon. in Baranya 52, 83, 135, 144, 195, 198, 217, 228
 SANCTUS LADISLAUS (Szentlászló) in Kékes, mon. 45, 52, 56, 65, 68, 73, 74, 77, 140, 209, 212, 220, 228
- SANCTUS LAURENTIUS (Szentlőrinc; Sanctus Paulus) supra Budam mon. 12, 13, 15, 21, 45, 56, 57, 58, 60, 62, 68, 69, 73, 74, 77, 79, 81, 85, 101, 102, 104, 105, 107, 108, 110, 114, 120, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 131, 133, 134, 136, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 146, 151, 153, 160, 161, 168, 169, 173, 175, 177, 180, 181, 183, 186, 210, 216, 218, 219, 220, 221, 228, 233
 Sanctus Martinus supra montem Pannoniae (Pannonhalma), abbas ordinis S. Benedicti 81, 221
 SANCTUS PAULUS (Szentpál) in Tolna, mon. 95, 228
 Sanctus Paulus (Szentpál), oppidum (c. Somogy) 108
 Sanctus Paulus in Buda → Sanctus Laurentius
 SANCTUS PETRUS (Szentpéter) in Simigio (Somogy), mon. 87, 108, 161, 162, 163, 169, 214, 229
 SANCTUS SPIRITUS (Szentlélek) in Pilis, mon. 45, 60, 63, 64, 65, 66, 75, 76, 194, 199, 209, 210, 220, 228
 Saraceni 59
sartor 101, 145, 169, 196
scapulare 54, 197
 Scepus (Szepes, Zips; CS: Spiš) 168, 177, 219
 Schlechta (Slechtan), Johannes, humanista 152, 218
schola 105, 112
 Sciretei → Sztrite
 Sclavi 126
 Sclavonia 13, 33, 58, 68, 161, 209
 Scotus → Duns Scotus
scrinium 33, 58, 76, 88
scriptor 114, 120, 173
Scriptura Sacra (Biblia) 46, 59, 111, 113, 128, 142, 171, 198, 204
 Sebastianus fr., sartor 145
 Segnia (Senj, Zengg) 214, 215
 – SANCTA HELENA mon. 84, 230
 – SANCTUS SALVATOR (Sveti Spas) mon. (Croatia) 84, 230
sepulchrum, sepultura (tumulus) 85, 93, 102, 115, 120, 126, 133, 134, 145, 165, 174, 178, 180, 193, 197, 198
 Serapion ep. de Thmuis 64, 212
sermo 15, 79, 112, 120, 127, 129, 131, 133, 135, 140, 153, 179, 200, 204, 218
Servatius fr., organista 171
servitor pr. gen. 14, 175, 191
servitores 54, 55, 123
 Sigismundus rex 46, 79, 82, 85, 87, 88, 94, 134, 214, 215, 220, 221

- Sigismundus presbyter, fr. de Villye 148
silentium 54
 Silesia 217
 Silisa (Zselic), regio (c. Somogy) 62
 Silvester magister sacri palatii 15
 Simándi 152, 218
 Simeon fr. de S. Cruce 56
 Simon Bakócz, ep. Zagradiensis 182, 220
simonia 172
 Sirmium (Szerém; YU: Srijem) ep. 148, 218
 Sixtus IV, papa 125, 217, 221
 Sixtus VI, papa 148
 Skalce → Rupella
 Sketis (Aegiptus) 215
 Slechtan → Schlechta
socius pr. gen. 13, 14, 116, 124, 125, 126,
 160, 162, 163, 172, 173, 179, 181
solitarii 11, 36, 37, 46, 60, 61
 Sólyomkő (c. Bihar) castrum 88
 Sophii → Persici
spelunca (antrum) 40, 52, 110
 Stadtschlaining → Szalónak
stallum 168, 175, 190
 Stanislaus Polonus fr. 127
statuta ordinis 171, 181
 Stephanus I, S., rex 35, 172, 207
 Stephanus V, rex 49, 210
 Stephanus de genere Ákos, palatinus 59
 Stephanus de Nagyluce, ep. Sirmiensis 148,
 218
 Stephanus Harkácsi, ep. Vesprimiensis 66,
 212
 Stephanus Magnus vojevoda Moldaviae 217
 Stephanus Lackfi (iunior), vojevoda Transil-
 vanus 75
 Stephanus Lackfi (minimus), agazonum ma-
 gister 75
 Stephanus Herczeg 83
 Stephanus f. Pauli de Derecske 95
 Stephanus (I) pr. provincialis (1290) 51, 52,
 53, 231
 Stephanus (II) pr. gen. (1325) 60, 62, 231
 Stephanus (III) pr. gen. (1448) 82, 103, 104,
 232
 Stephanus (IV) Furó, pr. gen. (1452) 105,
 107, 108, 215, 221, 232
 Stephanus (V) de Lórándháza, pr. gen.
 (1504, 1512) 13, 14, 19, 127, 136, 160,
 161, 165, 167, 178, 218, 219, 233
 Stephanus de Ternava pr. gen. (1576) 231
 Stephanus vic. de S. Laurentio 85
 Stephanus vic. de Told 124
 Stephanus pr. de Bodrogszigete 49
 Stephanus pr. de S. Cruce 81
 Stephanus fr., magister, canonicus 172
 Stephanus fr. baccalaureus 172, 219
 Stephanus Varsányi fr. 43, 208
 Sthryte → Sztrite
 Strassbourg → Argentoratum
 STREŽA mon. (Sclavonia) 74, 126, 229
 Strigonium (Esztergom, Gran) 38, 39, 40,
 52, 53, 60, 208, 210, 215
 — archiepiscopus 45, 49, 52, 53, 59, 61, 66,
 67, (68), 73, 77, 81, 97, 116, 127, 148, 179,
 180, 208, 210, 211, 212, 213, 216, 219, 220,
 221
 — capitulum 57, 64, 66, 72, 74, 75, 81, 121,
 212, 220, 221
 — praepositus 74, 81, 120, 220
studium (artes) 12, 38, 59, 67, 95, 97, 99,
 102, 113, 147, 149, 150, 167, 176, 215
 Stuhlweissenburg → Alba Regalis
 Subaczy, Antonius, vic. de Kápolna 132
succensor 120
 Suevia (Schwaben) 65
 SUEVISHALL (Germania) mon. 65
 Sulejman pasa 217
synodus (concilium) 44, 52, 61, 208, 211
 SZAKÁCSI (Zakach; Sanctus Dominicus)
 mon. 45, 89, 228
 SZALÓNAK (Zlaynik, Zolonok; A:
 Stadtschlaining) mon. 125, 217, 229
 Szapolyai, Emericus, comes Scepusiensis
 120, 168, 219
 Szapolyai, Georgius, comes Scepusiensis
 177, 219
 Szapolyai, Johannes, vojevoda Transilvanus,
 rex 168, 179, 219, 220
 SZÁRBERÉNY, eremitorium 209, 228
 Szászváros (Broos; R: Orăștie) 170
 Szeben → Cibinium
 Szécs, Nicolaus de 73
 Székely, Ladislaus, pr. de Nosztre 93
 Székely, Ladislaus, pr. de Roma 173
 SZÉKELYHÁZA mon. 73, 120, 180, 228
 Székesfehérvár → Alba Regalis
 Szekszárd, abbas ordinis S. Benedicti 81, 221
 Szendrő (YU: Smederovo) 216
 Szentháromság → Sancta Trinitas
 Szentjakab → Sanctus Jacobus
 Szentjermos → Sanctus Hieronymus
 SZENTJOBB mon. 148, 179, 218, 229
 Szentlászló → Sanctus Ladislaus
 Szentlélek → Sanctus Spiritus
 Szentlőrinc → Sanctus Laurentius
 SZENTMIHÁLYKÖVE („Erdély”) mon.
 Transilvanum 79, 85, 116 (180), 192, 199,
 229

- Szentpál → Sanctus Paulus
 Szentpéter → Sanctus Petrus
 SZERDAHELY mon. 62, 69, 72, 73, 117, 140, 228
 Szilágy → Nagyfalva
 Szokolya (Zakalia; c. Hont) 77, 213
 Szondi, Johannes, vic. de S. Laurentio 126
 Sztrite (Sthrythe, Szürte; c. Ung) 82, 214
- tabula* → *imago*
 Tacamerius → Thaccemerius
tallionis poena 126
 TÁLOD mon. 73, 213, 228
 Tapolca (c. Borsod) 75
 Tapolca (Thopolcza; c. Zala) 140
 Tarispán, Albertus, castellanus Budensis, fr. 139, 151
 TARPA (Torpa, Torpaszigete) mon. 94, 228
 Tartari 40, 74, 208
 Telcs (regio Bistricensis; R: Telciu) 82, 214
 Temes, comitatus 214
 Temes, fluvium 80
 TEREDES mon. 19, 219, 229
 Thaccemerius praepositus Albensis 63, 220, 231
 Thalad → Tálod
 THALL (Máriavölgy; CS: Marianka) mon. 22, 102, 131, 229
 Therek, Matthaeus fr. 18, 174
 Thodpal → Tóth Pál
 Thomas de Aquino, S. 45, 59, 211
 Thomas aep. Strig. (1305) 59, 211
 Thomas Telegdi, aep. Colocensis, aep. Strig. 71, 73, 213, 220
 Thomas Bakócz aep. Strig. 148, 179, 180, 211, 219, 220
 Thomas de Drag 45, 208
 Thomas f. Emerici de Enyere 64, 71
 Thomas de Kempen 21
 Thomas (I) pr. gen. (1377) 76, 231
 Thomas (II) de Sabaria pr. gen. (1476, 1484) 12, 107, 119, 127, 131, 136, 137, 139, 140, 160, 217, 218, 221, 233
 Thomas (III) Hatay pr. gen. (1556) 234
 Thomas vic. de Jenő 87
 Thomas pr. Albae Ecclesiae 173
 Thomas Angelus pr. de S. Laurentio 140
 Thomas fr., socius prioris gen. 116
 Thomas fr. diaconus de S. Ladislao in Baranya 195, 196, 197
 Thomas fr., sartor 180
 Thopolcza → Tapolca
 Thorda, Andreas et Ladislaus de 131
 Thornia → Jenő
- Thuróczy, Johannes 20, 207, 208, 210, 211, 212, 213, 215
 TISZTABEREK mon. 229
 TOKAJ mon. 120, 219, 229
 TOLD mon. 81, 82, 85, 101, 111, 124, 221, 229
 Tolna, comitatus 105
 Tolna mon. → Sanctus Paulus
 TORONYALJA (Tornya) mon. 77, 95, 213, 221, 229
 Torpa → Tarpa
 Tóth Pál (Paulus Carneolus) fr. 116
tractatus 172
 Transilvania 116, 170, 192
 — vojevoda 75, 168, 178, 179, 217, 219
 Transilvanus episcopus → Alba Julia
 Trencsin 178, 219
Tripartitum → *decreta Hungariae*
 Tristianus pr. gen. (1362, 1369) 70, 72, 73, 74, 75, 231
tunica → *habitus*
 Turci 12, 57, 58, 80, 84, 103, 108, 111, 124, 125, 132, 134, 140, 167, 174, 176, 177, 178, 214, 216, 219
 Turcia 174, 216
turibulum 169
turris 167
 Türje (Twrle), conventus ordinis Praemonstratensis 71, 220
- UCHANIE (Polonia) mon. 68, 212
 ÚJHÁZ mon. 229
 ÚJHELY (Wihel) mon. 71, 133, 202, 203, 204, 209, 228
 Újlak (Wilak) Nicolaus de 109
 Una, fluvium 209
unctio (extrema) infirmorum (47, 91), 163, 196, (200), 204
 Ungler, Florian typographus 15, 219
 UNGVÁR (Ongwar) mon. 79, 87, 94, 124, 131, 141, 168, 171, 176, 188, 203, 229
 Urbanus IV, papa 43, 45, 220
 Urbanus V, papa 60, 61, 65, 68, 71, 73, 74, 81, 211, 212, 213, 214
 Urbs → Roma
 UZSA (Sanctus Spiritus) mon. 82, 228
 Űrög (c. Baranya) 208
- Waason → Vázsony
 Vác (Waacz) eremita 35, 36, 207
 Vác, civitas 207
 — capitulum 52, 81, 221
 Váci, Johannes, socius pr. gen. 124, 125
 Vadna, fluvium 75, 81

- Vág (Waagh), fluvium 35
vagi (vagabundi) 46, 55, 68 → *girovagi*
 Vajdafi László → Hunyadi L.
 Valachi 78, 94
 Valentinus (I) Szegénded, pr. de Nova Civitate, pr. gen. (1482) 108, 126, 135, 217, 233
 Valentinus (II) Hadnagy, pr. gen. 19, 162, 163, 218, 219, 233
 Valentinus pr. S. Stephani Rotundi in Roma 102
 Valentinus Pistor, fr. 127
 Valentinus fr. 197, 201
 VÁLLUS mon. 229
 Varadinum (Várad, Nagyvárad, Grosswardein; R: Oradea) 71, 124, 140, 148, 179, 216, 217
 – capitulum 70, 78, 82, 88, 145, 220, 221
 – episcopus 60, 82, 211, 219
 – praepositus 98
 Varsány p. (Wassán; c. Heves) 113, 116, 216
 Warsányi → Stephanus Varsányi
 Wassan → Varsány
 Vasului (Moldavia) 217
 VÁZSONY mon. 135, 217, 220, 229
 Venceslaus (Ladislaus) rex 57
 Venetiae (Venedig, Venèzia) 13, 17, 35, 56, 77, 207, 218
 VERESMART mon. 12, 57, 72, 113, 116, 120, 209, 228
Vesperae 54, 93
 Vesprimium (Veszprém), dioecesis 11
 – episcopus 43, 45, 52, 66, 85, 208, 212, 218, 220
 – episcopus suffraganeus 85, 221
vestis, vestitura → *habitus*
 VETAHIDA mon. 73, 228
 Vetus Buda (Óbuda) 102, 107, 131, 134, 168
 – praepositus 124
 Weyce pr. de S. Ladislao in Kékes 56
vicarius 62, 74, 78, etc., 172, etc.
vicarius generalis 12, 14, 56, 66, 81, 87, 88, 104, 111, 114, 116, 118, 126, 134, 136, 140, 141, 146, 151, 153, 173, 187
vicarius principalis 75
 Victorinus → Podjebrad V.
 Videp (Vydip; c. Veszprém) p. 85
 WIELUŃ (Polonia) mon. 68, 212
 Vienna (Wien, Bécs) 109, 129, 149, 169, 217
 Vienna (Gallia), concilium 211
vigilia 38, 71, 131, 173
 Wihel → Újhely
- Wilak → Újlak
 VILLYE mon. 82, 148, 214, 229
 Vincentius pr. gen. (1456) 108, 111, 221, 232
 Vincentius Niger, vic. de Lád 126
 Vincentius fr., lapicida 170
vinum 49, 104, 123, 146, 174
 Visegrád 36, 67
 – SANCTUS ANDREAS mon. 148, 214, 218, 229
visitatio 16, 104, 106, 161, 165, 171, 174, 189, 190, 192
 visitor 68, 69, 116, 126, 167, 181
 Visonta 57
 Vladislaus (Ladislaus) II rex 148, 150, 202, 218
 WONDORF mon. 229
 Vratislavia (Breslau, Wrocław) 217
- Z → vide etiam Sz
 Zagrabia (Zágráb, Agram; YU: Zagreb) 209
 – capitulum 49, 95, 221
 – episcopus 49, 168, 182, 209, 210, 219, 220
 – mon. → Remete
 Zakachy → Szakácsi
 Zakalia → Szokolya
 Zala, comitatus 73
 Zala, Zalavár, conventus ordinis S. Benedicti 71, 108, 213
 ZALÁNKEMÉN (Zalonkemen) mon. 81, 229
 Zambo, Nicolaus et vidua eius 81, 82
 Zeech → Szécs
 Zekelhaza → Székelyháza
 Zengg → Segnia
 Zenthogh → Szentjobb
 ZLATKAGORA (Sanctus Petrus) mon. (Croatia) 56, 80, 210, 230
 Zlaynik → Szalónak
 Zobor, abbas mon. ordinis S. Benedicti 81, 214, 221
 Zolonok → Szalónak
 Zondi → Szondi
 Zophii → Persici
 Zorardus pr. de S. Cruce, vic. gen. 56
 Zörardus eremita 35
 Ztreza → Streža
 Zylagh (Szilágy) → Nagyfalu
- ZSÁMBÉK (Sambok) mon. 125, 144, 217, 221, 229
 Zselic → Silisa

Index locorum biblicorum et scriptorum

A) Biblia			Mt	5,3	186: 4
Job	19,25	120:21		5,8	78: 1-2; 109:13
Ps	4,3	117:32-33		5,29	39: 2-4
	4,5	155:17-18		6,33	130: 8
	13,3	107: 1-3		7,21	39: 2-4
	21,16	147: 7		13,44-45	110: 4-5
	22,4	136:22		19,27	203:26-27
	32,5	164:25		20,8	89:18-19
	37,18	107:28			165:19
	38,4	115: 7-8			166:30-31
	39,5	136: 5-6		24,45	146:13
	47,2	119: 5		26,38	203:13
	50,1	54:11;		26,41	163:25-26
		85:29-30	Mc	14,38	163:25-26
	50,3	115: 1-2	Lc	1,26-38	156: 5 etc.
	54,9	90:14-15		6,37	154:13
	54,23	186:15-16		12,40	163:21-22
	56,8	127:21-22		12,42	76: 8-9
	72,28	78: 4-6	Jn	1,1	168:30
	76,3	136: 5-6		1,47	123:36
	77,30	109:10-11		4,34	203: 7-8
	85,5	92:32-33		5,30	203: 7-8
	90,3	99: 5		15,20	146:14-15
	93,19	114:18-19		16,23	138:12-13
	101,8	115:10		21,15-17	91: 9-10
	103,33	133:11-12	Act	4,32	34:15
	107,2	127:21-22			53:23-24
	110,3	92:30-31		4,35	34:16-18
	111,3	92:30-31		5,41	83:21-23
	111,9	92:30-31			97: 6
	118,37	204: 6-7	Rom	1,30	191:32-33
	118,130	113:28-29;		8,18	136:18-20
		128:21-22	1Cor	9,27	63:17-19
		128:21-22;	2Cor	9,9	92:32-33
		130:7		12,2	63:17-19
	119,5	137:10-11;		12,10	152:18
	121,1	162:12-13	Eph	4,26	155:17-18
	132,2	203:14-15	Phil	1,23	204:20
	144,3	119: 5		2,8	202:27
Prov	3,12	138: 6-7		4,13	146:22
	4,23	103:28	Hebr	10,31	189:26-27
Sap	10,21	193: 2		12,6	138: 6-7
Eccli	2,1	194:22-24	Jac	1,20	154:12-13
	39,6	108:23	Apoc	7,14	164:12-13
Is	48,22	147:32			
	57,21	147:32			
Dan	13,23	189:26-27			
IV Esdr	16,42-45	110:20-24			

B) Missale Romanum vetus, oratio Domini-
cae XII post Pentecosten 106:1-2

C) Scriptores
Alanus ab Insulis 186:6—9
Augustinus 137:19—20
— Regula 47:14—15
203:19—24

Bernardus Claravallensis, De praecepto et
dispensatione cap. 6, n. 12 203:2—6
— — Super Cantica 203:1—2
Pseudo-Bernardus, De modo bene vivendi,
cap. 68, n. 116 186:10—16

Index metricus

Hexameter/Distichon pg. 35, 36, 37, 38, 39,
41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 56, 58,
59, 60, 62, 63, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73,
75, 77, 80, 83, 84, 86, 91, 94, 96, 97, 103,
105, 111, 112, 114, 118, 119, 121, 127, 133,
135, 136, 141, 146, 152
Trocheus pg. 156—158

